

สัญญาเลขที่ RDG47E0016

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย : ศึกษาองค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ทามลุ่มน้ำมูล
ตอนกลาง อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

โดย

นายพุม บุญเต็ม และคณะ

มิถุนายน 2549

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย : ศึกษาองค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ตามลุ่มน้ำมูล
ตอนกลาง อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด

คณะผู้วิจัย

1. นายพุม บุญเต็ม	หัวหน้าโครงการ
2. นางสาวไพรินทร์ เสาะสาย	ผู้ช่วยวิจัย
3. นายคำพันธ์ มากยิ่ง	ทีมวิจัย
4. นายพัฒนา แหวนหล่อ	ทีมวิจัย
5. นายโสภา หล้าบรรเทา	ทีมวิจัย
6. นายสมเกียรติ เจือจาน	ทีมวิจัย
7. นายไพฑูรย์ โถทอง	ทีมวิจัย
8. นายเบา ศรีสาวแห	ทีมวิจัย
9. นายปกป้อง ปุโรทกานนท์	ที่ปรึกษาโครงการ
10. นายสังเวียน จำเนตร	ที่ปรึกษาโครงการ
11. นายชนานุวัฒน์ กมล	ที่ปรึกษาโครงการ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

คำนำ

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์ โดยการศึกษาองค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลางที่มีพื้นที่มากกว่า 50,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ ๓ จังหวัด คือจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นโครงการศึกษาองค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ ๔ ป่า ที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำมูลตอนกลาง คือ ป่าทามชุมชน กุดเป่ง ป่าชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง ป่าชุมชนดงภูดิน ป่าชุมชนโนนยาง เพื่อค้นหาบทเรียน / ความรู้ในการจัดการป่าทั้ง 4 พื้นที่ เพื่อนำไปขยายผล ฯลฯ

ป่าในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ส่วนมากจะเป็นป่าyoungป่าทามเสียเป็นส่วนใหญ่และจะเป็นโคกนั้นประปรายเป็นหย่อมๆ ในอดีตคนในชุมชนบริเวณลุ่มน้ำมูลได้อาศัยพึ่งพาทรัพยากรจากป่าyoungป่าทามพื้นที่ใหญ่แห่งนี้มาหลายชั่วอายุคน เช่น การทำทาม ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ของป่า ฯลฯ

จากการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ในการจัดการป่าทั้ง ๔ แห่ง ได้ค้นพบองค์ความรู้ที่หลากหลายในการจัดการป่าชุมชน มีทั้งความรู้เรื่องสภาพพื้นที่เรื่องผู้ทำที่มีจิตสำนึกในการให้ทรัพยากรป่าในการดูแลรักษา มีการสร้างความผูกพันที่ต้องพึ่งพาพึ่งพาซึ่งกันและกันเรื่องความเชื่อผีเจ้าพ่อเข้ามาเป็นส่วนใหญ่ในการดูแลรักษาป่า สร้างจิตสำนึกให้ผู้คนและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและนักวิจัยกับคณะกรรมการป่า ได้ร่วมมีการกำหนดพื้นที่ในการขยายป่าชุมชนร่วมกัน

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ทีมวิจัยได้รับความร่วมมือจากกรรมการป่าชุมชนผู้ใช้ประโยชน์ผู้ทำและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและโครงการตามมูลด้านข้อมูลมือสองและข้อมูลชุมชนอีกทั้งมีข้อเสนอแนะที่เป็นความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ จนเสร็จโครงการและได้รับตามวัตถุประสงค์

คณะวิจัยหวังว่า รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์ฉบับนี้คงจะมีประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการป่าและผู้ที่มีแนวคิดจะดูแลจัดการกับทรัพยากรป่าในรูปแบบป่าชุมชนที่ยังไม่มีรูปแบบและวิธีการขยายป่าชุมชนให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้คณะวิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว ภาค) สำนักงานภาคที่สนับสนุนงบประมาณในการวิจัยครั้งนี้โดยประสานงานจากศูนย์ประสานงานเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้

คณะวิจัย

มิถุนายน ๒๕๔๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
- คำนำ	
- บทคัดย่อ	(ก)
บทที่ ๑ สรุปย่อโครงการฯ	
๑. หลักการเหตุผล	๑-๓
๒. วัตถุประสงค์	๔
๓. วัตถุประสงค์การศึกษา	๔
๔. ขอบเขตการศึกษา	๔
๕. กลุ่มเป้าหมาย/พื้นที่ศึกษา	๕
๖. ขั้นตอนวิธีการศึกษา	๖
๗. ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ กระบวนการและวิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย	
๑. ช่วงพัฒนาโครงการ	๘-๙
๒. ช่วงดำเนินการวิจัย	๙
๒.๑ การประชุมทีมวิจัย	๑๐
๒.๒ การทำความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของชุมชน	๑๐
๒.๓ การเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูลแต่ละพื้นที่	๑๐-๑๑
๓. ช่วงวิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียงเขียนรายงาน	๑๒
บทที่ ๓ สภาพพื้นที่ศึกษาวิจัย	
- ลักษณะทางกายภาพลุ่มน้ำมูลตอนกลาง	๑๓-๑๗
- พัฒนาการการใช้ประโยชน์พื้นที่ตาม	๑๘-๒๑
- ข้อมูลป่าทามกุดเป่ง ต.ยางคำ อ. โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด	
- ข้อมูลพื้นฐานชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากป่าทามกุดเป่ง	๒๒-๓๐
- ข้อมูลป่าทามชุมชนโนนน้ำเก็ง ต.ท่าหาดยาว อ. โพนทราย	๓๑-๓๓
- ข้อมูลป่าชุมชนคงภูคิน ต.หนองแค อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ	๓๔-๔๓
- ข้อมูลป่าชุมชนโนนยาง ต.คอนแอม อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์	๔๔-๕๐

บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย

๑. ข้อมูลพื้นฐานการจัดการป่าทามกุดเป่ง	๕๑-๕๕
๒. ข้อมูลพื้นฐานป่าชุมชน โนนน้ำเกี๋ยง	๕๐-๑๐๕
๓. ข้อมูลการจัดการป่าชุมชนดงภูดิน	๑๑๐-๑๑๘
๔. ข้อมูลพื้นฐานป่าชุมชน โนนยาง	๑๑๕-๑๒๕
- ความเข้าใจพื้นฐานเพื่อการจัดการป่าทามชุมชน	๑๓๐-๑๓๕

บทที่ ๕ ผลสรุปและข้อเสนอแนะ

- สรุปผลการศึกษา	
๑. ในการจัดการป่าชุมชนนั้นชุมชนมีความรู้/ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานฯ	๑๓๖
๒. จุดเปลี่ยนจากวิธีการจัดการพื้นที่ทามของชุมชนมาสู่การจัดการป่าทาม	๑๓๖
๓. ชุดความรู้ในการจัดการป่าทามชุมชน	๑๓๗
๔. การเปลี่ยนแปลง/ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัย	๑๓๘
๕. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน	๑๓๕
๖. ข้อเสนอแนะ	๑๔๐
๗. แนวทางการขยายผลการจัดการป่าทาม	๑๔๐-๑๔๑

ภาคผนวก

- แผนที่ป่าชุมชนกุดเป่ง	๑๔๒
- แผนที่ป่า โนนน้ำเกี๋ยง	๑๔๓
- แผนที่ป่าดงภูดิน	๑๔๔
- แผนที่ป่าชุมชน โนนยาง	๑๔๕
- รูปภาพที่ ๑	๑๔๖
- รูปภาพที่ ๒	๑๔๗
- รูปภาพที่ ๓	๑๔๘

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาวิจัยเรื่ององค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำตอนกลางเป็นโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีประเด็นการศึกษาในเรื่องภูมิปัญญา ในเรื่องการจัดการป่าทามของคนในชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลตอนกลาง ที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับป่าบุงป่าทามและแม่น้ำมูลที่เป็นมรดกใหญ่ของคนลุ่มน้ำที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์นานาชนิด มีทั้งพืชสมุนไพรในการรักษาโรคและเป็นผักที่ปลอดสารพิษและสัตว์เล็กสัตว์น้อย รวมทั้งเป็นแหล่งอาหารที่หล่อเลี้ยงผู้คนในแถบลุ่มน้ำ

ป่าบุงป่าทามเป็นพื้นที่น้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก จากการที่น้ำท่วมถึงในฤดูน้ำหลากจึงมีการสะสม ของดินตะกอนของแม่น้ำที่ไหลมาทับจึงเกิดความอุดมสมบูรณ์คนในสองฝากฝั่งแม่น้ำมูลจึงได้ใช้ประโยชน์จากป่าทามผืนใหญ่ทั้งทำนาเลี้ยงสัตว์เก็บของป่าอยู่กันแบบตามวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำที่มีความเอื้ออาทรต่อญาติมิตรที่ไปมาหาสู่กันมาหลายชั่วอายุคน

และการขยายตัวของชุมชนเพิ่มมากขึ้นประกอบกับโครงการพัฒนาของรัฐเข้ามาและก็มีความต้องการใช้พื้นที่ป่าชุมชนป่าทามเป็นอ่างเก็บน้ำจึงทำให้ผู้คนลุ่มน้ำมูลมีความรักและหวงแหนทรัพยากรป่าที่ลดน้อยลงจึงมีแนวคิดที่จะจัดการกับทรัพยากรป่าในรูปแบบป่าชุมชนไว้ใช้สอนร่วมกันอย่างยั่งยืนใช้ได้ชั่วลูกชั่วหลานในรูปแบบป่าชุมชนมีการรวมตัวกันเช่นเครือข่ายในการอนุรักษ์ป่าทาม ทั้งเครือข่ายใหญ่และเครือข่ายเล็กร่วมกันจัดการป่าที่อยู่ใกล้กับชุมชนและก็มีความพยายามที่จะขยายไปสู่พื้นที่อื่นๆที่อยู่ใกล้เคียง การดำเนินกิจกรรมดังกล่าว พวกเขาเหล่านั้นได้ใช้ทั้งภูมิปัญญาองค์ความรู้ที่มีอยู่ทั้งด้านสภาพพื้นที่และด้านความเชื่อวัฒนธรรมประเพณีมาเป็นนโยบายในการจัดการป่าในแต่ละพื้นที่ที่มีความเฉพาะที่และสิ่งที่ปรากฏขึ้นนี้คือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของคนที่อยู่และใช้ทรัพยากรป่าบุงป่าทามและเป็นความตระหนักและจิตสำนึกว่าป่าทามจะหมดไปต้องช่วยกันรักษาไว้ใช้ร่วมกันอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัยจึงเป็นการศึกษาบทเรียนในการจัดการพื้นที่ป่าทามในเขตลุ่มน้ำมูลตอนกลางโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเมื่อศึกษาองค์ความรู้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมของผู้ใช้ประโยชน์จากป่าทามและค้นหาแนวทางและวิธีการในการทำ เอาบทเรียนการจัดการป่าทามแม่น้ำมูลไปขยายผลต่อไปจากอดีตถึงปัจจุบันกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของกรรมการป่าชุมชนแต่ละ

พื้นที่ส่งให้กรรมการหลายชุดจนถึงกรรมการดูแลป่าชุดปัจจุบันก็จะเป็นการพัฒนาการที่มีทั้งผู้ทำธรรมชาติเป็นเพรียวยา และมีการผสมผสานกับชุมชนผู้นำท้องถิ่นร่วมมือกันในการดูแล

กระบวนการวิธีการศึกษาของ โครงการวิจัยนี้ ได้ใช้กระบวนการสืบค้นหาวิธีการใช้ประโยชน์ในอดีตถึงปัจจุบัน ความเป็นมาก่อนที่จะมาเป็นป่าชุมชน โดยใช้วิธีการชุมชนชี้แจงร่วมกันทั้ง ๔ พื้นที่ลงไปสำรวจสภาพพื้นที่แต่ละป่าใช้กระบวนการการกินข้าวป่าร่วมกับกรรมการและชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์ และมีการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่มีองค์ความรู้และชาวบ้านที่ให้ความเคารพนับถือทั้งด้านพิธีกรรมและความเชื่อตลอดจนอดีตคณะกรรมการป่ารุ่นแรกๆ ว่ามีเทคนิคอะไรที่ใช้ในการทำ ความเข้าใจกับชุมชน จึงยอมมอบพื้นที่ใช้ทำเป็นป่าชุมชนในแต่ละพื้นที่และกระบวนการจัดการกันอย่างไรความร่วมมือไม่ร่วมมือจึงเกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ก็มีบทเรียนประสบการณ์แตกต่างกันออกไป เช่น ป่าชุมชนกุดเป่งมีการแบ่งพื้นที่ชัดเจน คือพื้นที่ใช้สอยและพื้นที่ใช้อนุรักษ์มีการจัดการโดยเครือข่ายชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน และมีการพัฒนาการมี อบต. มามีส่วนร่วมด้วย

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีชุดความรู้พื้นฐานในการจัดการป่าตามชุมชน คือ ความรู้เกี่ยวกับบริบททาง บริบทของวิถีชีวิตชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนกลาง และระบบการจัดการพื้นที่ตามในอดีต โดยนำชุดความรู้ดังกล่าวมาจัดปรับกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป พร้อมกับการในศึกษาแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นๆ จนสามารถบอกได้ว่า ขั้นตอนการจัดตั้งป่าตามชุมชนนั้นทำอย่างไร การจัดการความสัมพันธ์กับองค์กร/หน่วยงานท้องถิ่นหรือหาความร่วมมือนั้นจัดทำอย่างไร รวมทั้งการกำหนดแนวทางการขยายผลทั้งในระดับพื้นที่ ๔ ป่า ระดับเครือข่ายลุ่มน้ำมูลตอนกลาง โดยมีชุมชนเป็นฐาน มีองค์กรท้องถิ่นเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนหนุนช่วย พร้อมกับพัฒนาระดับระบบข้อมูลสู่สาธารณะและนโยบายต่อไป

บทที่ ๑

สรุปย่อโครงการ

หลักการเหตุผล

พื้นที่ลุ่มน้ำนูนตอนกลาง ครอบคลุมพื้นที่ ๓จังหวัด ๗ อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านนา อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อำเภอสวรรคภูมิ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอบึงบูรพ์ อำเภอรามิไสล กิ่งอำเภอสีลาสาท จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนพื้นที่มากกว่า ๕๐,๐๐๐ ไร่(ป่าตามป่าไทย ๒๕๔๕)

ตลอดสองฝั่งแม่น้ำมูล มีทรัพยากรธรรมชาติอย่างอุดมสมบูรณ์ แม่น้ำ ป่าไม้ พรรณพืช พันธุ์สัตว์ อาศัยอยู่อย่างมากมาย ด้วยการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ แม่น้ำ ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร และแหล่งเพาะขยายพันธุ์ของบรรดาสัตว์ป่า ทำให้ชุมชนที่อยู่รายรอบแม่น้ำมูล ในพื้นที่ลุ่มน้ำนูนตอนกลาง ได้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสัตว์ป่าในการดำรงวิถีชีวิตสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน

การขยายตัวของชุมชนที่เพิ่มปริมาณขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ความต้องการทรัพยากรในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น จนทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง เพื่อตอบสนองความต้องการ จนทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับโครงการพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดำเนินการโดยรัฐ ได้ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่เคยมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชน ที่เคยใช้ชีวิตด้วยการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เกิดการอพยพไปขายแรงงานในต่างถิ่น ครอบครัวล่มสลาย ชุมชนแตกแยก เกิดเป็นปัญหาสังคมตามมา

การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ทำให้หลายฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญต่อการมีอยู่ของป่าไม้และพื้นที่ป่าไม้ หลายฝ่ายได้ใช้ความพยายามที่จะปกป้อง ป้องกันและขยายพื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้คงความอุดมสมบูรณ์สืบต่อไป

ผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ ได้ใช้ความพยายามและประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรในรูปแบบของการอนุรักษ์และการรักษาป่าไม้ เช่น หน่วยงานราชการ โดยสำนักงานป่าไม้เขต พระภิกษุสงฆ์ อบต. และชาวบ้าน ซึ่งแต่ละส่วนล้วนดำเนินกิจกรรมเฉพาะของตนเองตามถนัด

ขณะเดียวกันในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง มีเครือข่ายองค์กรชาวบ้านในพื้นที่ คือ คณะกรรมการร่วมอนุรักษ์ป่าทามแม่น้ำมูล ๓ จังหวัด(คอปม.) เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านในชุมชนรอบป่าทุ่งป่าทามแม่น้ำมูล ในพื้นที่ ๓ จังหวัด ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการรักษาทรัพยากรให้คงความสมบูรณ์เพื่อเป็นฐานทรัพยากร ในการรองรับความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน ได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรส่วนท้องถิ่น จึงได้ร่วมกันหาทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยได้ร่วมกันจัดทำแผนฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนเป็นแผนพัฒนาในระยะ ๕ ปี โดยเฉพาะการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ โดยมุ่งหวังร่วมกันที่จะผลักดันให้เกิดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในรูปแบบป่าทามชุมชนจำนวน ๒๕ ป่า

โครงสร้างการทำงานของคณะกรรมการมีการคัดเลือกตัวแทนจาก ๓๖ หมู่บ้านเข้ามาเป็นคณะกรรมการเครือข่าย จำนวน ๓๖ คนและจากนั้นคณะกรรมการเครือข่ายจะทำการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารงานขึ้นมาจำนวน ๕ คน เพื่อกำหนดแนวทางและนโยบายการดำเนินงานของเครือข่าย โดยมีแผนงานในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง และมีแผนการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าทามเป็นแผนงานหลัก

ที่ผ่านมาได้ดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าทาม ๓ พื้นที่คือ ป่ากุศเป้ง ป่าโนนยาง และป่าโนนน้ำเกลี้ยง นอกจากนั้นยังได้มีคณะกรรมการคอปม.ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าโคกที่อยู่ริมแม่น้ำมูลร่วมกับทางกรมป่าไม้อีก ๑ แห่งคือป่าดงภูดิน ซึ่งแต่ในป่าแต่ละพื้นที่จะมีคณะกรรมการที่รับผิดชอบดูแลการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งมีบทเรียนการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่โดยสรุปดังนี้

๑. ป่าชุมชนกุศเป้ง เดิมเป็นพื้นที่ป่าทามที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการหาอาหารตามธรรมชาติ เก็บพืช เลี้ยงวัวควาย หาบปลา ร่วมกันของ ๔ หมู่บ้านในพื้นที่เขตตำบลยางคำ อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์สูง ต่อมาชาวบ้านเริ่มบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและตัดต้นไม้ไปเผาถ่านขายทำให้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมลง ทางผู้นำชุมชนของ ๔ หมู่บ้านร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนจึงได้ชักชวนชาวบ้านทำการอนุรักษ์พื้นที่ป่ากุศเป้งไว้เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยได้ออกกฎระเบียบในการเข้าไปใช้ประโยชน์และกำหนดขอบเขตของพื้นที่ใช้ประโยชน์และพื้นที่อนุรักษ์ออกจกกันอย่างชัดเจน มีพื้นที่สำหรับใช้ประโยชน์จำนวน ๑,๑๐๐ ไร่ พื้นที่อนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่

๒. ป่าชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง เป็นพื้นที่ป่าทาม ที่ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ดและตำบลทับใหญ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ต่อมาเกิดความขัดแย้งของชาวบ้าน ๒ ฝ่ายแม่น้ำมูลที่ต่างฝ่ายต่างคิดว่าเป็นพื้นที่ป่าในเขตการปกครองของตนเอง

ทางผู้ใหญ่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์ ทางตำบลท่าหาดยาวจึงชักชวนชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ป่าทำให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตั้งคณะกรรมการดูแลป่าขึ้นจาก ๘ หมู่บ้าน ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่า ต่อมาปี ๒๕๓๒ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลท่าหาดยาว และองค์กรพัฒนาเอกชนจึงได้เข้ามาสนับสนุนด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู เพื่อให้เป็นป่าชุมชน เมื่อมีการจัดให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ทำให้ปัญหาความขัดแย้งของชุมชน ๒ ฝั่งแม่น้ำมูลลดลง เพราะชุมชนได้มีระเบียบกติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกันที่ชัดเจน

๓. ป่าโนนยาง ตั้งอยู่ในพื้นที่ ตำบลคอนแวนต์ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่ป่าโคก หรือเรียกตามลักษณะของพื้นที่ว่า โนนทาม เดิมเป็นพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ต่อมาชาวบ้านได้แผ้วถางเป็นหัวไร่ปลายนา บุกรุกพื้นที่ป่าเข้าไปเรื่อยๆ ทางผู้นำชาวบ้าน และ อบต.จึงได้ปรึกษากันที่จะอนุรักษ์พื้นที่ป่าที่เหลือเอาไว้ จึงได้ชักชวนชาวบ้านจัดตั้งเป็นป่าชุมชน ในการดูแลรักษาได้มีมติพระสงฆ์มาตั้งสำนักสงฆ์ในพื้นที่ป่าโนนยาง เป็นผลทำให้ชาวบ้านไม่มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น และได้ร่วมกันดูแลฟื้นฟูสภาพป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์และใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไป

๔. ป่าดงภูดิน พื้นที่ป่าดงภูดินเป็นป่าโคก ที่อยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำมูลที่มีขนาดใหญ่ มีไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้ยาง ไม้แดง ไม้ประดู่ และพะยอม ทำให้มีการสัมปทานตัดไม้จากทางเอกชน โดยตัดต้นไม้ใหญ่ออกไปและปลูกทดแทน แต่การปลูกไม้ทดแทนนั้นชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าดงภูดิน เห็นว่าทางสัมปทานได้ปลูกไม้โตเร็ว เช่น กระถินณรงค์ ทดแทน ซึ่งในอนาคตจะส่งผลทำให้ไม้เนื้อแข็งในป่าหมดไป จึงได้เข้าร้องเรียนต่อป่าไม้จังหวัด เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา ทำให้มีการยกเลิกการให้สัมปทาน

หลังการยกเลิกการให้สัมปทาน ชาวบ้านฝั่ง ตำบลหนองแคว อำเภอรายีไสล จังหวัดศรีสะเกษ จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการดูแลป่าขึ้น เรียกว่า ป่าอนุรักษ์ชุมชนบ้านฝั่ง แต่เนื่องจากพื้นที่ป่าดงภูดินมี ๓ แปลง จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมขึ้นจาก ๓ หมู่บ้านๆละ ๔ คน คือ บ้านฝั่งหมู่ ๔, ๑๔ บ้านเพี้ยมาตร หมู่ ๑๓ บ้านเหล่าโคน หมู่ ๑๐ และได้รับการสนับสนุนจากป่าไม้เขตจังหวัดอุบลราชธานี ให้เพาะพันธุ์กล้าไม้ประเภทไม้เนื้อแข็ง เพื่อปลูกเสริมในปี ๒๕๔๒ จึงได้ประกาศให้เป็นพื้นที่ป่าชุมชน เมื่อมีกฎกติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ทำให้มีการลักลอบตัดไม้ลดลง และเกิดความหวงแหนพื้นที่ป่าและช่วยกันดูแลมากขึ้น

ความแตกต่างในรูปแบบการจัดการป่าเหล่านี้ หากมีการนำมาวิเคราะห์สรุปเป็นบทเรียน ประสพการณ์ในการจัดการป่าชุมชนจะทำให้เกิดรูปแบบการจัดการป่าที่เกิดจากประสพการณ์ที่หลากหลายรูปแบบ อันจะเป็นชุดเครื่องมือใหม่ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าชุมชน และจะส่งผลให้ทรัพยากรป่าไม้มีความสมบูรณ์ที่เกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่าย ประกอบกับการค้นหาแนวทาง

ในการดำเนินการเพื่อจัดการป่าในรูปแบบป่าชุมชน ในพื้นที่อื่นอันจะนำไปสู่การจัดการองค์ความรู้ชุมชนตามเป้าหมายที่วางไว้ได้เป็นรูปธรรมและดำเนินการได้จริง

จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิจัยและรวบรวมรูปแบบ ประสบการณ์ในการดำเนินการในพื้นที่ ซึ่งเคยได้ดำเนินการมาแล้วอย่างครอบคลุมทุกรูปแบบ และสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการร่วมมือกันจัดการ อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าอนุรักษ์ป่าชุมชนต่อไป

โจทย์วิจัย

๑. ป่าทามแม่น้ำมูลตอนกลางมีองค์ความรู้การจัดการพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างไร
๒. จะมีแนวทางการนำองค์ความรู้การจัดการพื้นที่ป่าทามแม่น้ำมูลตอนกลางไปขยายผลได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการพื้นที่ป่าทามแม่น้ำมูลตอนกลางโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
๒. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าทามแม่น้ำมูลตอนกลาง
๓. เพื่อศึกษาและค้นหาแนวทางการนำบทเรียนการจัดการพื้นที่ป่าทามแม่น้ำมูลไปขยายผล

ขอบเขตการศึกษา

การเลือกพื้นที่ศึกษา มีการพิจารณาจากกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่และการจัดการ ที่มีรูปแบบการจัดการดูแลรักษาที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑. ป่าชุมชนกุดเป่ง เนื้อที่ ๓,๐๐๐ ไร่ เขตพื้นที่ บ้านท่างาม บ้านเหล่าข้าว บ้านดอนจิก บ้านดอนสำราญ ตำบลยางคำ อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด มีสภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่มสลับดอน ประกอบด้วย กุด หนอง หอง เลิง โนน ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล มีร่องน้ำเป็นขอบเขต พรรณพืชเป็นไม้พุ่มสลับกับไม้ยืนต้น เช่น ต้นเสี้ยว ต้นहुลิ่ง ต้นหว้า ต้นมั่ง ต้นคุมั่ว เป็นต้น

๒. ป่าชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง เนื้อที่ ๑๑๕ ไร่ เขตพื้นที่บ้านโนนสูง บ้านม่วงน้อย บ้านปลาคลุม บ้านโพหนอง บ้านดอนโฆง บ้านดอนสัมพันธ์ บ้านหนองพลับ ต.ท่าหาดยาว อ.โพธิ์ทราย จ.ร้อยเอ็ด สภาพพื้นที่เป็นป่าทามที่มีพื้นที่เป็นโนนกลาง เป็นเกาะแม่น้ำมูลล้อมรอบ พรรณพืชที่ขึ้นในป่าส่วนใหญ่เป็นไม้พุ่ม เช่น ต้นคุมั่ว ต้นहुลิ่ง ต้นเสี้ยว ฝ้ายน้ำ และพรรณพืชที่มีความเหมาะสมในการใช้เป็น

เชื่อเพลิง การจัดการโดยชุมชนบ้านม่วงน้อยและมีเครือข่าย ๘ หมู่บ้านร่วมกันดูแลรักษาโดยตัวแทน จากผู้นำชุมชน และ อบต.

๓. ป่าชุมชนดงภูดิน เนื้อที่ ๒,๑๘๗ ไร่ เขตพื้นที่ บ้านฝิ่ง หมู่ ๔,๑๔ บ้านมะยาง บ้านเพี้ยมาตร บ้านเหล่าโคน ต.หนองแค อ.รามัญ จ.ศรีสะเกษ สภาพพื้นที่เป็นป่าโคกอยู่ระหว่างแม่น้ำเสียวไหลมาบรรจบกับแม่น้ำมูล มีความอุดมสมบูรณ์ของต้นไม้ประเภทไม้เนื้อแข็ง มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้ประดู่ ไม้ยาง ไม้แดง ที่สามารถนำมาใช้ก่อสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

๔. ป่าชุมชนโนนยาง เนื้อที่ ๓๖๐ ไร่ เขตพื้นที่ บ้านบึง หมู่ ๑,๕ บ้านหาญฮี หมู่ ๓,๑๒,๑๖ สภาพพื้นที่เป็นป่าโคกที่อยู่ในพื้นที่ทาม เป็นป่าหัวไร่ปลายนา มีสภาพเป็นป่าที่กำลังฟื้นตัว ไม้ที่พบเป็นไม้ทามสลับกับไม้ยืนต้น เช่น พะยอม ชาด เหมืองใหญ่ ยาง และไม้พุ่ม เช่น ต้องแล่ง น้ำเก็กชัง มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในการเก็บหาของป่า เช่น ผัก มันแขง เก็บฝืน การจัดการ มีการดูแลรักษาป่าโดยพระสงฆ์และสภาวัฒนธรรมตำบลคอนแตร ผู้นำชุมชน อบต.และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมช่วยกันดูแลรักษา

กลุ่มเป้าหมายการศึกษา

๑. คณะกรรมการป่า ๔ ป่า
๒. อบต.ในพื้นที่ ๔ ป่า
๓. กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ / ผู้นำชุมชน ในเขตพื้นที่ทั้ง ๔ ป่า

เนื้อหาการศึกษา

๑. สภาพพื้นที่ทั่วไปและระบบนิเวศของป่าทามแม่น้ำมูลตอนกลาง
 - ด้านกายภาพ
 - ด้านชีวภาพ
 - การใช้ประโยชน์
๒. สภาพความเป็นอยู่และการจัดการพื้นที่ป่าทามทั้ง ๔ พื้นที่
 - กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในการจัดการและความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่ป่า
 - โครงสร้างการทำงานและการจัดการพื้นที่ป่า
 - บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการป่า
 - กิจกรรมต่างๆที่ดำเนินการในพื้นที่ป่า
๓. การมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่ป่า

๔. ความเชื่อ วิธีการจัดการป่าในแต่ละพื้นที่
๕. การนำบทเรียนการจัดการพื้นที่ป่าตามลุ่มน้ำมูลตอนกลางไปขยายผล

ขั้นตอน – วิธีการ

๑. จัดประชุมทีมวิจัย เพื่อทำความเข้าใจประเด็นและเนื้อหา วางแผนการดำเนินงานโครงการ และกำหนดบทบาทการทำงานภายในทีมร่วมกัน
๒. ประชุมทำความเข้าใจการศึกษาถอดบทเรียนกับผู้เกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์และการจัดการในพื้นที่ศึกษาทั้ง ๔ พื้นที่
๓. ศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา โดยการศึกษาเอกสารมือสองและสำรวจสภาพจริงในพื้นที่ศึกษา
๔. จัดเวทีนำเสนอและตรวจสอบข้อมูลสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา
๕. จัดประชุมทีมสรุปการทำงานและวิเคราะห์ข้อมูลสภาพทั่วไปพื้นที่ป่าตามแม่น้ำมูล และวางแผนการศึกษาข้อมูลเชิงลึกพื้นที่ป่า ๔ พื้นที่
๖. ศึกษาข้อมูลเชิงลึก พื้นที่ป่า ๔ พื้นที่ โดยวิธีการไปถามให้รู้(สัมภาษณ์เจาะลึก) กับคณะกรรมการป่า และผู้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า เพื่อถอดบทเรียนและข้อมูลองค์ความรู้ในการจัดการพื้นที่ป่าตามชุมชน
๗. ประชุมทีมสรุปการดำเนินงานและวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการพื้นที่ป่า ๔ พื้นที่เบื้องต้นร่วมกับที่ปรึกษาโครงการ
๘. จัดประชุมกลุ่มระดมข้อมูลการจัดการและการใช้ประโยชน์ในแต่ละพื้นที่ป่า เพื่อถอดบทเรียนและองค์ความรู้การจัดการพื้นที่ป่าทั้ง ๔ พื้นที่เพิ่มเติม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพื้นที่ละ ๑ วัน
๙. ประชุมทีมสรุปวิเคราะห์ข้อมูลบทเรียน องค์ความรู้การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนแต่ละพื้นที่
๑๐. จัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการระยะที่ ๑
๑๑. จัดประชุมทีมวางแผนการจัดเวทีเสนอข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลในพื้นที่
๑๒. เวทีนำเสนอข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลบทเรียน องค์ความรู้ในการจัดการพื้นที่ป่าแต่ละพื้นที่
๑๓. จัดประชุมทีมสรุปข้อมูลและวางแผนการจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้การจัดการพื้นที่ป่าตามชุมชนแม่น้ำมูลตอนกลางโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
๑๔. จัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้การจัดการพื้นที่ป่าตามชุมชนแม่น้ำมูลตอนกลางและกำหนดแนวทางหรือนำองค์ความรู้ในการจัดการพื้นที่ป่าตามชุมชนไปขยายผล

๑๕. จัดประชุมทีมสรุปข้อมูลองค์ความรู้และแนวทางการนำองค์ความรู้ไปขยายผล
๑๖. ประชุมทีมสรุปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเตรียมจัดทำรายงานผลการศึกษา
๑๗. จัดทำรายงานผลการศึกษา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. มีข้อมูลการจัดการป่าของชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ที่เป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำงานของคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าทามแม่น้ำมูลตอนกลาง
๒. มีบทเรียนในการจัดการป่าทาม โดยชุมชนสามารถนำไปปรับใช้ในการทำงานได้
๓. มีรูปแบบในการจัดการป่าทามโดยองค์กรชุมชนที่สามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการป่าอื่นได้
๔. เกิดความร่วมมือในการทำงานการจัดการป่าทามร่วมกันของชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

บทที่ ๒

กระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย

โครงการศึกษาองค์ความรู้การจัดการป่าทามชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง อดีตในป่าบุ่ง-ป่าทามที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของภาคอีสาน จากสถานการณ์ที่มีการขยายตัวของชุมชนและการพัฒนาของรัฐที่ต้องการใช้พื้นที่ป่าบุ่ง-ป่าทามเป็นอ่างเก็บน้ำรายีไซล และก่อนหน้านั้นชุมชนเองก็ได้บุกเบิกแผ้วถางเพื่อทำการเกษตร โดยใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ลงบุกเบิก จึงทำให้พื้นที่ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์เริ่มที่จะลดลง

ในขณะเดียวกันในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลางก็ได้มีการจัดการป่าในรูปแบบป่าชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง อยู่ ๔ พื้นที่ ใน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จากสถานการณ์พื้นที่ป่าบุ่ง-ป่าทาม ที่ถูกบุกรุกทำลายและเหลือน้อยลงไปทุกทีนั้นก็ให้มีแนวความคิดจากเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน คือ คณะกรรมการร่วมอนุรักษ์ป่าทามแม่น้ำมูล ๓ จังหวัด (คอปม.) ที่มีบทบาทหน้าที่เฝ้าระวังติดตามสถานการณ์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และโครงการพัฒนาของรัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชน “เขื่อนรายีไซล” ที่ใช้พื้นที่ป่าบุ่ง-ป่าทามในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลางเป็นอ่างเก็บน้ำ ทางคณะกรรมการ คอปม. จึงได้ร่วมกันจัดทำแผนฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมา โดยเฉพาะเรื่องป่าไม่มีแผนในการขยายพื้นที่ป่าในรูปแบบป่าชุมชนให้ได้ ๒๕ ป่า ภายใน ๕ ปี แต่ก็ยังไม่มีรูปแบบและวิธีการในการขยาย จึงมีแนวคิดที่จะทำโครงการวิจัยเรื่ององค์ความรู้การจัดการป่าทามชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง เพื่อศึกษาองค์ความรู้บทเรียนการจัดการป่าใน ๔ ป่าขึ้นมา และมีเป้าหมายเพื่อนำเอาองค์ความรู้และบทเรียนในการจัดการพื้นที่ และหาแนวทางที่จะนำเอาองค์ความรู้เหล่านั้นไปขยายผลต่อพื้นที่อื่นต่อไป

ดังนั้นโครงการศึกษาองค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนฯ จึงเกิดขึ้นและมีกระบวนการและวิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย โดยแบ่งเป็น ๓ ช่วงคือ

๑. ช่วงพัฒนาโครงการ

จากสถานการณ์ที่คณะกรรมการ คอปม. ได้มีแผนงานที่จะขยายพื้นที่ป่าชุมชนให้ได้ ๒๕ ป่า ภายใน ๕ ปี และตัวนักวิจัยเองก็เป็นหนึ่งในกรรมการ คอปม. และเป็นกรรมการป่าทามชุมชน กุดเป่งด้วย การเป็นกรรมการ คอปม. และกรรมการป่าชุมชนกุดเป่งก็เลี้ยวจึกกับมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ (มูลนิธิกริด) โดยเฉพาะ คุณบุญเสริมฐ์ เสียงสนั่น และคุณนพรัตน์ ยิ่งเจริญ ในการฝึกอบรมและก็มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนแนวความคิดกัน และได้ทราบข้อมูลว่ามี

ศูนย์ประสานงานสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ดังนั้นทาง คอปม.ก็ได้ประสานงาน กับ คุณบุญเสริฐ สีงสนั่น และก็ได้ขอตกลงร่วมมือกับ Node ทุ่งกุลาร้องไห้ ในการทำงานวิจัย และได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมอบรมในการทำโครงการวิจัยเพื่อนำเสนอ จากการทำที่ทราบข้อมูล แล้วในฐานะที่ทำงานใน คอปม. และเป็นกรรมการป่าทามชุมชนกุศเป่งอยู่ ก็มีความสนใจในเรื่อง การจัดการป่า จึงได้จัดทำโครงการเป็นเอกสารนำเสนอ ชื่อ โครงการศึกษาองค์ความรู้การจัดการป่า ชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง แล้วก็ได้นำเสนอให้คณะกรรมการของ Node ทุ่งกุลาร้องไห้ ได้พิจารณาแต่โครงการก็ยังไม่ผ่าน

เมื่อโครงการไม่ผ่าน ทาง Node ก็ได้แนะนำวิธีและให้ไปจัดหาทีมวิจัยและที่ปรึกษาในการทำงานมาให้ครบ และในวันนั้นก็ได้มีการตั้งคณะทำงานเพื่อติดตามแต่ละโครงการในพื้นที่ เมื่อกลับมาในพื้นที่ก็ได้ไปหากรรมการป่าทั้ง ๔ ป่า เมื่อมาเป็นนักวิจัยร่วม การประสานงานกับ กรรมการป่านั้นบางครั้งก็ไปไม่เจอ แต่พอเจอแล้วก็ปฏิเสธบอกว่าเขียนหนังสือไม่ได้ และไม่รู้จักรว่า การวิจัยคืออะไร? ในช่วงที่พัฒนาโครงการอยู่นั้นทาง Node และคณะกรรมการติดตามก็ได้เชิญนัก วิจัยที่เสนอโครงการนั้นไปอบรม เรื่อง การเขียนร่างโครงการ พอกลับมาถึงพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง และ ได้อธิบายวัตถุประสงค์ให้ทราบ จึงมีกรรมการป่ามาร่วมทีมด้วย เมื่อได้ทีมครบ ๗ คน แล้ว ก็นำ เสนอโครงการอีกครั้งหนึ่ง โดยพาทีมทั้งหมดเข้าไปร่วมนำเสนอโครงการด้วย แต่ก็ถูกคณะกรรมการนั้นตำหนิว่าทีมนั้นมีแต่ชาวบ้านล้วนๆ และโครงการนี้ก็เป็นโครงการที่ทำงานหลายพื้นที่ กลัวว่าจะมีปัญหาในการเขียนและจัดบันทึกรายงาน น่าจะมีบุคคลภายนอกทีมได้ ๑ คน ทางทีมได้ ประสานทางโทรศัพท์ กับนางสาวไพรินทร์ เสาะสาย ซึ่งเป็นนักศึกษาที่ทำงานที่โครงการทามมูล และได้ต่อบรรคตกลงกับทางทีมวิจัยไว้จนครบทีม จำนวน ๘ คน แล้วก็นำเอกสารมาปรับแผนงาน ใหม่อีกครั้งหนึ่ง และก็จะมีการปรับแก้หลายครั้งจนกระทั่งใช้เวลานานอยู่เป็นปี

บางครั้งก็มีความท้อแท้ แต่ด้วยใจรักที่ทำงานก็มีความอดทนและก็ได้กำลังจากนักวิจัยรุ่น ใหม่ๆหลายคนให้กำลังใจและทีมเองก็ตั้งใจกันดีทุกคน ในที่สุดก็สามารถผ่านไปได้ด้วยดี ๑ ปี ผ่าน ไปก็มีหนังสือแจ้งจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.สำนักงานภาค) ได้อนุมัติโครงการแล้ว ทีมก็ตั้งใจกันและหลายคนนั้นก็ล้มไปแล้วก็มี

๒. ช่วงดำเนินการวิจัย

หลังจากได้รับหนังสือแจ้งจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.สำนักงานภาค) ทางทีมวิจัยก็ได้ประสานกับในทีมเพื่อที่จะดำเนินการทำงานวิจัยตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ และ ใช้วิธีการดังต่อไปนี้คือ

๒.๑ การประชุมทีมวิจัย ได้ติดต่อประสานงานกันทางโทรศัพท์ ให้มาประชุมกันเพื่อ
แบ่งบทบาทหน้าที่กันภายในทีมที่จะต้องรับผิดชอบงานกันในแต่ละด้าน ดังนี้คือ

- ฝ่ายบัญชี ๓ คน คือ นายพุม บุญเต็ม นายพัฒนา แหวนหล่อ และนายคำ พันธุ์ มากยิ่ง
- ฝ่ายประสานงาน มี ๔ คน รับผิดชอบกันคนละ 1 พื้นที่ คือ นายสมเกียรติ เจือจาน นายเบา ศรีสาวแห นายโสภา หล้าบรรเทา และ นายพุม บุญเต็ม
- ฝ่ายบันทึกรายงานกิจกรรม ๒ คน คือ นายไพฑูรย์ โถทอง และ นางสาว ไพรินทร์ เสาะสาย
- ฝ่ายจัดเตรียมสถานที่ในการประชุมจะไม่ได้ยึดติดตายตัว และบางครั้งก็ให้มีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่วางไว้
- เมื่อแบ่งทีมเสร็จแล้วก็ได้ร่วมกันวางแผนงานในการลงทำความเข้าใจกับชุมชนในพื้นที่ทำการศึกษาทั้ง ๔ พื้นที่ โดยใช้กลไกที่ได้วางแผนไว้

๒.๒ การทำความเข้าใจและการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งทีม

ก็ได้ประสานงานสถานที่และผู้เข้าร่วมประชุม โดยการทำหนังสือเชิญและบอกกล่าวตัวต่อตัวในบางครั้ง พอถึงวันนัดหมายทีมวิจัยก็จะชี้แจงความเป็นมาของโครงการ โดยใช้นักวิจัยในพื้นที่นั้นๆ เป็นคนอธิบายและชี้หัวหน้าทีมนั้นจะเป็นคนเสริมข้อมูล และบางครั้งทาง Node ก็ได้ช่วยชี้แจง จาก การที่ตัวนักวิจัยนั้นเป็นแกนนำที่ต่อสู้เรื่องสิทธิ กรณีราษฎรไสลและการเป็น อบต. ด้วย ในการไปชี้แจงในแต่ละพื้นที่ก็จะถูกตั้งคำถามว่า “ จะทำวิจัยไปสู้กับรัฐบาลหรือเปล่า “ บางพื้นที่ก็บอกว่า “จะ มาเอาป่าไปขายกันหรือเปล่า” จากการอธิบายและลงพื้นที่บ่อยๆ ก็สามารถทำความเข้าใจได้และชาวบ้านก็ให้การยอมรับและเริ่มให้ความร่วมมือกับทีมวิจัย

ในบางพื้นที่ที่มีการแลกเปลี่ยนและก็ให้ข้อมูลความเป็นมาในการจัดการป่าในเบื้องต้นให้ เราทราบ คือ ป่าดงภูดิน โดยในอดีตก้านัน คือ พ่อประดิษฐ์ นรสาร ที่เคยเป็นคนเลขต่อสู้อกับราชการ เรื่องป่าดงภูดินในยุคแรกๆ

๒.๓ การเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูลแต่ละพื้นที่ ทางทีมวิจัยก็จะใช้วิธีการเก็บดังต่อไปนี้ คือ

๒.๓.๑ การประสานกับกรรมการป่า ผู้นำ และผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่

ป่านั้นๆ แล้วก็มีการนัดหมายห่อข้าวไปกินในป่าในช่วงเวลาตอนเที่ยง เมื่อเดินไปถึงป่าก็จะมี การทำความเข้าใจแบ่งประเด็นกัน และแบ่งกลุ่มเป็น ๒ กลุ่ม ทั้งทีมวิจัยและชาวบ้าน โดยแจกสมุด ปากกา ให้แต่ละพื้นที่กลุ่มไปด้วย แต่ละทีมไปเจออะไรมาาก็ให้จดบันทึกมา ชาวบ้านบางคนก็ถือมิดไป

ด้วย หลังจากแยกกันแล้วตอนเที่ยงก็กลับมาพบกันยังจุดนัดหมาย หลังจากกินอาหารเที่ยงเสร็จแล้วก็จะมาร่วมกันทำแผนที่บ้านนั้นๆ แล้วก็สรุปและวางแผนไปลงพื้นที่บ้านอื่นๆ

๒.๓.๒ ศึกษาเอกสารมือสอง ทางทีมวิจัยก็ได้แบ่งบทบาทกันไปประสาน เอาข้อมูลกับหน่วยงานราชการ หรือ อบต.และโครงการตามมูล การประสานเพื่อขอข้อมูลเอกสารมือสอง ในบางครั้งก็จะต้องทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ แต่ถ้าเป็น อบต.ก็จะขอกันด้วยวาจา และคัดลอกเอกสาร การที่ต้องใช้เอกสารมือสองก็เพื่อที่จะได้รู้ข้อมูลชุมชนหรือข้อมูลเรื่องการจัดการป่าเบื้องต้น เพื่อนำมาวิเคราะห์และเรียบเรียงให้เห็นประเด็นในการที่จะลงไปเก็บข้อมูล แล้วนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลเบื้องต้นแล้วก็นำประเด็นที่จะต้องลงพื้นที่เก็บข้อมูลให้ลึกลงไปอีกต่อไป

๒.๓.๓ การประชุมกลุ่มย่อย เมื่อประเด็นในการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่กับชุมชน ทีมวิจัยก็ได้ให้ทีมประสานงานในแต่ละพื้นที่ประสานกับกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้หนังสือเชิญกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วม เมื่อถึงเวลานัดหมายก็จะดำเนินการประชุมโดยมีการตั้งประเด็นคำถามหรือประเด็นแลกเปลี่ยน โดยการใช้กระดาษชาร์ตขึ้นบนกระดาน แล้วก็มีคนจับบันทึกข้อมูลของพื้นที่ที่ได้ให้ข้อมูลแล้วนำไปคัดลอกใส่กระดาษเอ ๔

๒.๓.๔ การสัมภาษณ์ผู้นำและผู้รู้ในชุมชน เมื่อมีข้อมูลทั้งเอกสารมือสองและการระดมกลุ่มย่อยแล้วทีมวิจัยก็มาวางแผนในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในแต่ละพื้นที่ โดยใช้วิธีการอยู่ ๒ วิธี คือ

๒.๓.๔.๑ ตัวนักวิจัยของแต่ละพื้นที่ก็ลงไปสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านๆละ ๒ คน ที่มีประสบการณ์ บางครั้งก็ไปนั่งไต่หลังไถเหล้าในวงเหล้าก็แล้วแต่ละบุคคลที่ถนัดหรืออาจจะไปกินข้าวป่า เช่น ป่ากุศเป้ง หรือดงภูดิน และบางครั้งก็จะเชิญไปนั่งพูดคุยของผู้ใหญ่บ้าน

๒.๓.๔.๒ บางพื้นที่ก็จะรวมตัวนักวิจัยไปตามกับชาวบ้านในพื้นที่เลย และก็มีอาหารหรือหมากพลูไปด้วย มีการกินอาหารร่วมกับชาวบ้านด้วย เช่น ที่บ้านแม่เฒ่าจ้ำบ้านฝ้าง หมู่ 4 ตำบลหนองแค อำเภอรามิไสล จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อที่จะถามเรื่องความเชื่อของเจ้าพ่อดงภูดินกับการจัดการป่า และพ่อใหญ่พอง แหวนหล่อ บ้านเหล่าข้าว ตำบลยางคำ อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อที่จะทราบข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน 4 หมู่บ้าน ก่อนที่จะเป็นป่าชุมชนกุศเป้ง แล้วนำมาสรุปเรียบเรียงเป็นเอกสารฉบับร่าง

๒.๓.๕ การประชุมกลุ่มใหญ่ เมื่อมีเอกสารฉบับร่างของรายงานแล้วก็นำมาวิเคราะห์กันในหมู่ทีมวิจัยร่วมกับที่ปรึกษา ก็ได้เตรียมจัดเวทีตรวจสอบข้อมูลที่ศึกษามาได้ โดยส่ง

หนังสือเชิญเข้าร่วมเวทีเพื่อตรวจสอบและกึ่งส่งเอกสาร ไปให้ผู้นำกรรมการป่าในพื้นที่การศึกษาไปให้ด้วย เพื่อให้ได้อ่านก่อนวันประชุมใหญ่ 3 วัน

เมื่อถึงวันประชุม หัวหน้าทีมวิจัยก็จะอ่านให้ฟังอีกครั้งหนึ่งจนจบแล้ว ถ้าในที่ประชุมต้องการแก้ไขเพิ่มเติมก็จะยกมือขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมในส่วนที่ผิด เมื่อข้อมูลป่าไหนที่ต้องการแก้ไข ทีมวิจัยในแต่ละป่านั้นก็จะรับไปแก้ไข แล้วก็นำมาสรุปร่วมกันเตรียมที่จะจัดงานสังเคราะห์ผลการศึกษา

๓. ช่วงวิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียงเขียนรายงาน

เมื่อได้ข้อมูลจากการทำกิจกรรมในพื้นที่และก็นำมาสรุปร่วมกันในที่ร่วมกับ Node และที่ปรึกษา โดยมีการสรุปผลการศึกษาที่ผ่านมา และเรียบเรียงข้อมูลแต่ละป่า โดยแบ่งบทบาทกันเรียบเรียงเอกสารตามความถนัดของนักวิจัย คือ นายพัฒนา แหวนหล่อ เรียบเรียงและเขียนรายงานของป่าชุมชนกูดเป่ง นายไพฑูรย์ โถทอง เรียบเรียงข้อมูลของป่าดงภูดิน นายพุด บุญเต็ม เรียบเรียงข้อมูลป่าโนนน้ำเกี๋ย และป่าโนนยาง ส่วนคนอื่นๆ นั้นก็ทำหน้าที่ประสานงานสถานที่ อบต. เป็นที่จัดงานสังเคราะห์ข้อมูล และประสานนักวิชาการราชการ ที่ปรึกษา และกรรมการผู้นำ ทั้ง ๔ พื้นที่ ทำให้คณะกรรมการป่าของแต่ละพื้นที่ได้รู้จักกัน มีการแนะนำตัวและข้อเสนอแนะกับการขยายพื้นที่

หลังจากได้มีการแลกเปลี่ยนของแต่ละพื้นที่ ทางอาจารย์ นักวิชาการ ผู้ที่เข้าร่วมเวทีสังเคราะห์ก็ได้วิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัย กับการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้พึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่ การทำงานของกรรมการป่าก็ควรที่จะดำเนินการต่อไป และมีการประสานกันเป็นเครือข่ายและให้เห็นการปฏิบัติการจริงในพื้นที่ต่างๆ

จากการจัดเวทีเสร็จแล้ว ก็มีการถอดบทเรียนรายงานกิจกรรมในการจัดเวทีแล้วนำมาสรุปร่วมกันและมีการมอบหมายให้หัวหน้าทีมกับผู้ช่วยไปเรียบเรียงเขียนรายงาน และก็มีคนนำเด็กนักเรียนมาช่วยเขียน ชื่อ ค.ณ.เดือนเพ็ญ บุญเต็ม มาช่วยงานเขียน เนื่องจากทีมวิจัยนั้นเขียนหนังสือไม่สวย บางครั้งเขียนผิดก็ให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ช่วยคัดลอกอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะนำไปพิมพ์แล้วก็ส่งให้ Node ได้ตรวจสอบข้อมูลต่อไป แล้วมีการจัดพิมพ์และเรียบเรียงเป็นร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไปเพื่อส่ง สกว.สำนักงานภาคต่อไป

บทที่ ๓

สภาพพื้นที่ศึกษาวิจัย

● สภาพทั่วไปพื้นที่ทามลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

แม่น้ำมูลมีต้นกำเนิดจากเขาละมั่งเขตจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดนครราชสีมา ไหลผ่านอำเภอพิมาย อำเภอชุมพวง อำเภอพุทไธสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อำเภอราษีไศล อำเภอเมือง อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ผ่านจังหวัดอุบลราชธานีไหลไปบรรจบแม่น้ำโขง ที่อำเภอโขงเจียม มีความยาวของลำน้ำ ๖๔๑ กิโลเมตร

● ลักษณะทางกายภาพลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

สภาพลำน้ำมูลตลอดสายจะมีลักษณะคดเคี้ยว โดยในช่วงต้นของลำน้ำจะมีลักษณะแคบเล็ก ทำให้การไหลของน้ำแรงและเร็ว ในช่วงตอนกลางของลำน้ำมีลักษณะกว้างเป็นพื้นที่ราบ ส่วนทางตอนล่างของลำน้ำจะมีสภาพเป็นตลิ่งสูงและมีแก่งหินกระจายอยู่ทั่วไป

ลักษณะพื้นที่ของลุ่มน้ำมูล เป็นพื้นที่ราบ มีระดับความสูงของพื้นที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยเฉพาะในบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนกลางมีลักษณะของพื้นที่เป็นลอนคลื่น สูงต่ำสลับกันไป อยู่ทางตอนใต้ของทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งลำน้ำมูลเป็นเขตแดนของพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้

ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ครอบคลุมพื้นที่คาบเกี่ยวของอำเภอพุทไธสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด และ อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

จากการไหลของน้ำ ที่ลำน้ำมีลักษณะคดเคี้ยวและสภาพของพื้นที่บริเวณรอบๆลำน้ำที่เป็นที่สูงต่ำ ก่อให้เกิดลักษณะของพื้นที่ที่มีภูมิฐานแตกต่างกันไป ลำน้ำไหลและเปลี่ยนทางอยู่ตลอดเวลา สภาพเช่นนี้ทำให้แม่น้ำมูลตอนกลาง เกิดระบบนิเวศย่อยที่มีความสลับซับซ้อน มีชื่อเรียกตามภาษาถิ่นดังนี้

- **บุงและทาม** เป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ในช่วงฤดูน้ำหลากน้ำไหลล้นท่วมตลิ่ง ไหลบ่าเข้าท่วมพื้นที่ลุ่มริมฝั่งเป็นบริเวณกว้าง พื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมดังกล่าว เรียกว่า ทาม ภายในพื้นที่ทามจะเป็นที่สูงต่ำไม่ราบเรียบเสมอกัน มีลักษณะเป็นที่เนินที่ลุ่มมีน้ำแช่ขังตลอดปี พื้นที่ส่วนที่ลุ่มต่ำต่อเนื่องกับแอ่ง เรียกว่า บุง

- **กุดหรือหลง** เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของร่องน้ำตามวัฏจักรการไหลของน้ำระยะต่างๆทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเดินน้ำ ทางน้ำเก่าเรียกว่า กุด
- **เลิง** คือ ลักษณะที่ลาดลุ่มโล่งๆ ลาดต่ำลงสู่ผิวน้ำของแม่น้ำหรือของกุด ดังนั้นในฤดูน้ำขึ้นน้ำจะท่วมก่อนเกิดเป็นเว็งบึงกว้างต่อกับกุดหรือหนอง
- **เว้ง** มีลักษณะที่เว็งบึงเข้าไปของเลิง ดังนั้นในเลิงหนึ่งๆอาจมีหลายเว็งบึงที่เว้าเข้าไปในพื้นดินที่ลาดลงมา
- **คูน** ปรากฏอยู่ตามกุด เกิดจากการสะสมตัวของตะกอนดินเป็น โคลนตมลึกและเหนียว ส่วนมากมักอยู่ใกล้กับแหล่งกลางกุด บริเวณนี้ น้ำจะแห้งช้าที่สุดมีลักษณะอ่อนและยุบตัวง่าย
- **ค้ำ** คือ บริเวณน้ำซับไหลซึมจากบริเวณเนินหรือโนนลงสู่สอม ส่อง หรือแหล่งน้ำต่างๆ เช่น หนอง บึง กุด
- **คุยและคู** มีลักษณะที่เป็นสันคันดินหรือแนวเนินดินบนที่ราบบึงทามที่ทอดยาวไปตามสายน้ำ ทั้งร่องน้ำในปัจจุบันและร่องน้ำในอดีต ระหว่าง คุย ทั้งสองข้างจะเป็นที่ลาดลุ่มของกุดหรือสอม เป็นสันดินกว้างยาวขนานกับสายน้ำ ถ้าสันดินมีลักษณะเล็กแคบอยู่ระหว่างร่องน้ำที่ไหลเชื่อมระหว่างกุดกับแม่น้ำปัจจุบันเรียกว่า คู เกิดจากการเคลื่อนตัวของสันดิน ตามธรรมชาติในลักษณะต่างๆทำให้เกิดเป็นคันดินริมฝั่ง
- **สอม** มีลักษณะเป็นที่ลาดลุ่มอยู่ระหว่างคุยหรือดอนที่เนิน บางแห่งกุดเก่าจะกลายเป็นสภาพเป็นสอม
- **มาบ** เป็นพื้นที่ระหว่างคูกับคุยขนาดเล็ก เป็นที่ลุ่มแนวยาวขนานกับคูหรือบริเวณกลางของสอม
- **ส่อง** มีลักษณะคล้ายมาบแต่เล็กและแคบกว่า มีคูขนานทั้งสองข้างและมีน้ำไหล เรียกว่า ส่องหรือ ร่อง
- **ปาก** เป็นลักษณะของกุดหลงหรือส่องร่องน้ำไหลตกบรรจบกับอีกแหล่งน้ำหนึ่ง เช่น ปากมูล ปากกุด ปากเสียว
- **โนนทาม ดอนทาม** เป็นพื้นที่สูงของทามน้ำมักท่วมไม่ถึงหรือนานๆครั้งจึงจะเกิดน้ำท่วม เป็นที่อาศัยของสัตว์ในฤดูน้ำหลาก
- **กิวกุด** มีลักษณะเป็นคอคอดของกุดหนึ่งต่อกับอีกกุดหนึ่งด้วยส่องหรือร่องน้ำ ทำให้เกิดกุดกว้างและแคบเข้าไปต่อเชื่อมกับกุดที่กว้างอีกบริเวณหนึ่ง บริเวณที่แคบๆเรียกว่า กิวกุด
- **ร่องน้ำ** เป็นทางน้ำเก่าและทางน้ำปัจจุบัน มีภูมิฐานต่างๆที่ปรากฏตามลำน้ำ ประกอบด้วย ลักษณะแม่น้ำคดโค้ง กุ้งน้ำ คอคอดกุ้งน้ำ คอคอดไหลตัด คอคอดเคี้ยวลำน้ำ สันทรายกุ้งน้ำ สันทรายกุ้งน้ำ สันทรายใต้ท้องธาร แอ่งลึกร่องน้ำหรือวังน้ำ

จากระดับความสูงของพื้นที่ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ทำให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่เป็นบริเวณกว้างในฤดูน้ำหลาก น้ำจะแช่แข็งอยู่ประมาณ ๒-๓ เดือน ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินี้ทำให้เกิดพื้นที่น้ำแช่แข็ง และมีพืชพรรณธรรมชาติที่สามารถเกิดและทนต่อสภาพดังกล่าวได้ดี และมีความอุดมสมบูรณ์สูงเนื่องจากมีดินตะกอนที่พัดพามากับน้ำทุกปี ที่ชาวบ้านชุมชนรอบบริเวณฝั่งแม่น้ำมูลเรียกว่า ป่าบุง-ป่าทาม หรือในทางวิชาการเรียกว่าพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands)

จากสภาพพื้นที่ที่เป็นไปตามโครงสร้างทางธรณีวิทยาและลักษณะภูมิศาสตร์ต่างๆ ทำให้ลำน้ำมูลมีลักษณะของพื้นที่ป่าทามกว้างใหญ่ โดยเฉพาะบริเวณที่ไหลบรรจบกันกับลำน้ำสาขา จากการศึกษาของ รศ.ประสิทธิ์ คุญรัตน์ ในลุ่มน้ำมูนพบแหล่งป่าบุงป่าทามที่สำคัญ เช่น

- . ป่าทามลุ่มลำปลายมาศตอนกลางและตอนล่าง
 - . ป่าทามชุมพวง-พุทไธสง-ชุมพลบุรี เป็นแหล่งบุงทามสำคัญ ของลำน้ำมูล ตั้งแต่ตอนล่างของปากลำปลายมาศ ปากลำสะเทต จนถึงปากลำชี
 - . ป่าทามรัตนบุรี-ราษีไศล นับเป็นบุงทามที่กว้างใหญ่ตั้งแต่ตอนล่างของปากลำชี ปากลำพลับพลา ปากลำเสียว และปากห้วยทับทัน นับเป็นแหล่งป่าทามที่สำคัญของแม่น้ำมูล
 - . ป่าทามน้ำมูลตอนล่างตั้งแต่ปากปากห้วยสำราญ-ปากแม่น้ำชี ปากห้วยยูงจนถึงปากเขบาย เขบก และลำโคมใหญ่
๕. ป่าทามลำเขบายเป็นแหล่งป่าทามที่สมบูรณ์และดั้งเดิมเอาลำเขบาย
 ๖. ป่าทามลำเขบก พบหนาแน่นตั้งแต่ปากห้วยเวียงหลวงลงไปสู่ปากน้ำบรรจบแม่น้ำมูล
 ๗. ป่าทามลำโคมใหญ่ปรากฏตลอดแนวลำน้ำตั้งแต่ปากน้ำขึ้นไป

● ลักษณะทางชีวภาพของลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

จากลักษณะทางกายภาพของลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ที่มีความสลับซับซ้อนของพื้นที่ตามธรรมชาติและวัฏจักรการไหลของน้ำที่พัดพาดินตะกอนจากที่ราบสูงต้นน้ำมาทุกปี ก่อให้เกิดความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศย่อยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น กูด หนอง สอง เวิง โนน ในพื้นที่ป่าบุง-ป่าทาม

สิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นในป่าบุง-ป่าทาม แยกออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ดังนี้

๑. **พืชพรรณธรรมชาติ** ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พุ่ม ไม้ผลัดใบที่มีลักษณะเป็นป่าดิบ ที่เรียกว่า ป่าบึงน้ำจืด (Freshwater Swamp Forest) แต่จากวัฏจักรการไหลของน้ำที่ต่อเนื่องตลอด ทำให้พื้นที่บางส่วนที่เป็นโนนทามหรือที่สูง เช่น คุย คุดินตามธรรมชาติ เปลี่ยนให้พืชพรรณที่เกิดขึ้น มีสภาพเป็นป่าดิบแล้ง และป่าเต็งรัง ประเภทต้นขาด สะแบง กระจายเป็นหย่อมๆตามเนินหรือโนนทามดังกล่าว ชนิดของป่าไม้ 3 ประเภท คือ

ก) ป่าไม้ผลัดใบ ประกอบด้วยไม้ขนาดเล็กและไม้พุ่ม ไม้หนาม ทนต่อการแช่แข็งของน้ำได้ดี พบตลอดพื้นที่ตามระบบนิเวศย่อยๆของทาม ได้แก่

- พันธุ์พืชทะเลสาบ.ริมฝั่งแม่น้ำมูล เช่น ต้นนมวัว ฝ้ายน้ำ ชะเล้า เป็น นามต้น ตะแบงน้ำ หญ้าห้วยเนาน้ำ เป็นต้น

- พันธุ์พืชที่เกิดบริเวณบึง ประกอบด้วย พืชน้ำและพืชบก เช่น ฝ้ายน้ำ ต้นเสียว ผักเฟื่อน นามแดง มะดัน หวาย นูลิง กระโดน กก กำฟ้า ห่อปี่ ตานกกด

- พันธุ์พืชที่เกิดบริเวณทาม จะเป็นพันธุ์พืชลักษณะคล้ายที่เกิดบริเวณบึง เช่น ต้นเสียว ต้นสะแกกระเบา เม่า ใผ่ป่า นมวัว เครือไม้ต่างๆ

ข) ป่าดิบแล้ง ดิบชื้น จะพบเป็นหย่อมๆ บริเวณริมฝั่งกุด หรือโนนทามปัจจุบันถูกทำลายมาก พันธุ์พืชที่พบ ได้แก่ ต้นยาง ตะเคียน พะยอม ตะแบก สะแบง

ค) ป่าโคก พบอยู่บริเวณลานพังกุ่มน้ำหรือที่โนน พันธุ์ไม้ที่พบ เช่น ไม้ชาด ไม้สะแบง เป็นส่วนใหญ่

นอกจากจะพบพันธุ์พืชที่เป็นไม้พุ่ม ไม้พัดใบในพื้นที่บึง-ทามแล้ว ยังมีพืชที่เกิดจากการทับถมของซากพืช เช่น เห็ด ฝิ่งทาม เห็ดปลวก เห็ดกระโงก ที่จะเกิดในช่วงต้นฤดูฝนและมีสภาพภูมิอากาศอบอุ่น และพืชที่สามารถเกิดขึ้นในน้ำไว้ เช่น ผักบ่อ

๒. สัตว์ในป่าบึง-ป่าทาม จากสภาพภูมิประเทศและพืชพรรณที่หลากหลาย ป่าบึง-ป่าทามจึงเป็นระบบธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิด ทั้งสัตว์บก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำและสัตว์น้ำ ในอดีตเมื่อ ๔๐-๖๐ ปีที่ผ่านมาในป่าบึง-ป่าทามมีสัตว์จำพวก หมูป่า หมาใน หมาจิ้งจอก อยู่อาศัยอย่างชุกชุมเช่นเดียวกับป่าอื่นๆ แต่ปัจจุบันสัตว์ป่าที่ยังคงมีอยู่ ได้แก่ กระต่าย เต่า ไก่ป่า กระรอก กระแต งู หนู แล่น กิ้งก่า

ป่าบึง-ป่าทาม ยังเป็นแหล่งชุมนุมของนกหลายชนิด เช่นเดียวกับพื้นที่ชุ่มน้ำอื่นๆทั่วโลก ที่จะอพยพมาตามฤดูกาลในช่วงเดือนสิงหาคม นกที่พบในปัจจุบัน เช่น นกเป็ดน้ำ นกขอด นกกด นกกาน้ำ นกเขา นกคุ้ม นกไถ่น้ำ นกแซก นกกระสา นกเค้าแมว ทั้งนี้เหตุผลที่มिनกออาศัยอยู่อย่างหนาแน่น เพราะในป่าบึงป่าทามมีอาหารจำพวกผลไม้และแมลงต่างๆ อยู่อย่างอุดมสมบูรณ์

ในช่วงฤดูน้ำหลาก สภาพพื้นที่ของป่าบึง-ป่าทาม มีความเหมาะสมต่อการแพร่ขยายพันธุ์ของปลา และสัตว์น้ำชนิดอื่นๆอย่างยิ่ง โดยเฉพาะตามพุ่มไม้ รากไม้ที่แช่อยู่ในน้ำ เป็นแหล่งหลบซ่อนและวางไข่ เช่น ปลาค้าว ปลานาง และปลาอีกหลายชนิดที่อพยพว่ายทวนน้ำขึ้นมาวางไข่จากลำน้ำโขง อาศัยป่าบึง-ป่าทาม เป็นแหล่งวางไข่ เพาะฟักตัวอ่อน ก่อนอพยพกลับคืนไปในฤดูน้ำลด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าป่าบึง-ป่าทามเปรียบเสมือนเป็น “ มดลูก “ ของแม่น้ำมูล

นอกจากสัตว์น้ำประเภทปลาแล้ว ยังมีสัตว์น้ำอื่นๆ ที่อาศัยป่าบุงป่าทามเป็นแหล่งที่อยู่ เช่น หอยโข่ง หอยสบนก หอยข้าวต้ม หอยจิบจี หอยกาบ หอยทราย กุ้งสามกรม กุ้งฝอย แมงกระงา แมงคั่นโซ่ แมงตับเต่า

● ความอุดมสมบูรณ์และคุณค่าของป่าบุง-ป่าทาม

การก่อเกิดของสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายในป่าบุง-ป่าทาม จึงทำให้ป่าบุง-ป่าทามมีคุณค่ามากมายต่อระบบนิเวศและต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบริมฝั่งแม่น้ำมูล สามารถกล่าวถึงคุณค่าของป่าบุง-ป่าทาม ทั้ง ๒ ด้าน ได้ดังนี้

๑. ทำให้เกิดการหมุนเวียนของน้ำใต้ดิน จากพืชพรรณที่ขึ้นปกคลุมดินอย่างหนาแน่น ทำหน้าที่ดูดซับน้ำฝนและน้ำที่หลากท่วมตามธรรมชาติได้เป็นอย่างดี เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำที่สะสมไว้ในชั้นน้ำใต้ดินยังไหลเวียนกลับมาสู่แหล่งน้ำของชุมชน เพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภคได้อีกด้วย หรือที่ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกว่า “ น้ำซับ ”

๒. จากสภาพภูมิประเทศที่ต่างลักษณะ ต่างระดับ มีความสลับซับซ้อน ช่วยเป็นเครื่องชะลอความแรงของกระแสน้ำในฤดูน้ำหลากได้เป็นอย่างดี

๓. พืชพรรณที่เกิดขึ้นอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ช่วยรับแรงปะทะและลดความรุนแรงกระแสน้ำที่กัดเซาะชายฝั่งและรากพืช ยังทำหน้าที่ช่วยยึดเกาะดินไม่ให้พังทลาย

๔. พืชในป่าบุง-ป่าทามจะสามารถเก็บกักตะกอนและดักกรองสารที่ไหลมากับตะกอนดิน และกระแสน้ำ ทำให้น้ำมีคุณภาพดีขึ้น และดินตะกอนทำให้พืชพรรณต่างๆ เจริญเติบโตได้ดี

๕. ป่าบุง-ป่าทามมีสภาพเป็นไม้พุ่ม ไม้หนาม จึงเป็นแหล่งอาศัยหลบภัยของสัตว์นานาชนิดและเป็นแหล่งขยายพันธุ์ เพาะเลี้ยงตัวอ่อนของสัตว์ๆ ทั้ง นก สัตว์บก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และสัตว์น้ำ โดยเฉพาะในระยะฟักตัวอ่อน

๖. เป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ซึ่งล้วนมีประโยชน์ต่อระบบนิเวศและต่อมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความสวยงามเหมาะสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อน

พัฒนาการการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามฤดูกาล

จากการสัมภาษณ์และการแลกเปลี่ยนในกลุ่มย่อยของผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน สามารถแบ่งระยะพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามคร่าวๆออกเป็น 3 ช่วงดังนี้

ช่วงที่หนึ่ง ๒๔๔๐-๒๔๕๕ ยุคบุกเบิกใช้ทำกิน

ช่วงที่สอง ๒๕๐๐-๒๕๒๑ ยุคปลูกพืชเศรษฐกิจ

ช่วงที่สาม ๒๕๒๒-๒๕๒๕ ยุคขยายแปลงนา

ช่วงที่สี่ ๒๕๓๕ - ปัจจุบัน ยุคเขื่อนราษีไศล

ช่วงที่หนึ่ง ยุคบุกเบิกใช้ทำกิน (๒๔๔๐-๒๔๕๕) เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานชุมชน การตั้งถิ่น

ฐานของคนในอดีตมักจะเลือกตั้งริมฝั่งแม่น้ำหรืออยู่ใกล้แหล่งน้ำเพราะมีความอุดมสมบูรณ์ ทำมาหากินได้ง่าย ด้านในเขตทุ่งก็มีต้นไม้อยู่มาก การใช้ทรัพยากรในช่วงแรกจะเป็นการบุกเบิกพื้นที่ในเขตทุ่ง ซึ่งมีหญ้าโงมง มีการถางพื้นที่ทำนา ชาวนาปลูกข้าวไว้กินเป็นส่วนใหญ่

ในเขตทามในสมัยก่อนป่าไม้ยังอุดมสมบูรณ์ ในที่โนนจะมีต้นไม้จำพวกสะเดา สะแบง ตะเคียน หว้า ซาด มัง ทม พอก ยาง (กล่าวว่าเคยมีต้นยางใหญ่ ใหญ่มาก เส้นผ่าศูนย์กลางขนาดคน ๔-๕ คนไปนั่งกินข้าวได้) เป็นไม้ใหญ่รุ่นแรกๆ และมีป่าไผ่ ในที่ลุ่มมีไม้พุ่มอยู่อย่างหนาทึบ จำพวกเป็นน้ำ ห่าอีปู้ หูลิง เสี้ยว ลุมพุก ถม (ทำแอกไถนา) หวาย เนียมช้าง เครือตาไก่ เครือตาปลา ฯลฯ เขตทุ่งมีสัตว์ป่าอยู่มาก เช่น นกยูง ไก่ป่า จิ้งจอกป่า กระต่าย อีเห็น หมูป่า เสือแมว ลิง ลิงลม จระเข้ รวมทั้งสัตว์น้ำ ปู ปลา ซึ่งมีอยู่มากมายอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสะท้อนออกมาจากคำพูดที่ว่า “ ปลาแต่ก่อนหากินตามสองที่ควายนอน สองหนึ่งได้ปลาเป็นตะกร้า และการเอาปลาก็จะเลือกเอาแต่ปลาตัวใหญ่ๆ เอาไปแลกข้าวหรือไม่กี่ขาย ๑๐ ตัวได้เงิน ๑ บาท) ” ในช่วงนี้เขตทามพื้นที่ยังไม่ถูกบุกเบิกมาก

ถึงแม้ว่าในปี ๒๔๖๕ จะมีทางรถไฟจากนครราชสีมาถึงสุรินทร์ มีพ่อค้าคนจีนไปตั้งจางรับซื้อข้าวอยู่ริมทางรถไฟ นครราชสีมาเป็นตลาดข้าวใหญ่ ที่รวมข้าวและกักตุนเพื่อส่งรถไฟมากรุงเทพฯ และปี ๒๔๗๑ ได้มีการตั้งโรงสีข้าวที่จังหวัดสุรินทร์ขึ้น ๔ โรง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ๒๕๓๐ ๖๖) แต่ก็ไม่ได้มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงการผลิตของชาวบ้านแถบนี้มากนัก อันเนื่องจากการคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด เป็นไปด้วยความลำบาก ต้องใส่เกวียนหรือไม้ก็ต้องหาข้าวไปขาย ซึ่งมีความลำบากมาก ดังนั้นการบุกเบิกที่ดินเพื่อการผลิตข้าวเพื่อขายจึงยังไม่ขยายตัวมากนัก

ในปี ๒๔๗๕ เกิดภัยแล้งอย่างรุนแรง ชาวบ้านทำการเพาะปลูกในนาทุ่งไม่ได้ผล จึงเริ่มมาบุกเบิกทำนาทาม โดยอาศัยการเพาะปลูกตามกุดหนอง มีการจับจองหนองในการทำเกษตร

กรรม มีการจับจองเป็นกรรมสิทธิ์สืบทอดเป็นมรดกกันมา โดยใช้วิธีที่ชาวบ้านเรียกว่า “หมายไฮให้
ขอด(ผูก)หญ้าคา หมายนาให้ขอด(ผูก) หญ้าแฝก ผู้ใดแยกก่อนได้ก่อน”

นอกจากการปลูกข้าวตามฤดู หนอง แล้ว วิธีการทำนาจะใช้จอบขุดตามร่องที่ควายนอน
(บวควาย) ปัญหาในการทำนาทามในช่วงนั้นมีปัญหาเรื่องน้ำท่วม และนก มักจะกินช่วงที่ข้าวออก
รวง เพราะเป็นข้าวเบา ใช้พันธุ์ข้าวเมือง เช่น ข้าวผิวเม็ย ข้าวป่องแก้ว เหนียวดอกดี เจ้าดอกไม้
(ข้าว ๓ เดือน) เป็นต้น และมีปุมากัดกินต้นข้าว การทำนาทามจึงเป็นในลักษณะ “นาเสี่ยง” แต่ถ้าปี
ใดน้ำไม่ท่วมก็จะเป็นที่นาที่อุดมสมบูรณ์มาก ให้ผลผลิตสูงเพราะดินดี ไม่ต้องใส่ปุ๋ย นอกจากนี้ยังมี
การปลูกพืชผักต่างๆ เช่น ข้าวโพด ถั่วแดง เพื่อไว้ใช้บริโภคในครอบครัวหรือไม่ก็เอาไว้แลกข้าว
กิน

จะเห็นว่าการบุกเบิกใช้ทามในช่วงนี้ยังเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ตามความจำเป็นของการ
ดำรงชีวิต เพราะเศรษฐกิจชาวบ้านยังเป็นแบบลักษณะยังชีพ หาอยู่หากิน ไม่ได้มุ่งผลิตเพื่อขาย

ช่วงที่สอง ยุคปลูกพืชเศรษฐกิจ (๒๕๐๐-๒๕๒๑) ปี ๒๕๐๐ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง
เริ่มมีการถางป่าในเขตทุ่งจนไม้ใหญ่เหลือน้อย สัตว์ป่าเริ่มลดลงเพราะเริ่มมีปืนแก๊ป ทำให้ทำลาย
สัตว์ได้อย่างรวดเร็ว ส่วนไม้ใหญ่ในเขตทามเป็นไม้รุ่น ๒ เช่น ต้นหว้า ต้นชาด ๒ ที่เกิดขึ้นทด
แทน นอกจากนั้นก็ยังมีไม้พุ่มในทาม ซึ่งเป็นไม้ขึ้นเร็ว ยิ่งตัดยิ่งแตกกอขึ้นใหม่ได้เองตามธรรมชาติ

นอกจากนี้จากนโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ ประกอบกับการสร้างเขื่อนต่างๆ
ในช่วงต้นน้ำ ทำให้โอกาสที่จะเกิดน้ำท่วมไหลหลากลดความรุนแรงลง ดังนั้นการใช้ประโยชน์จาก
พื้นที่ทุ่งทามเพื่อการเกษตรจึงมีเสถียรภาพมากขึ้น โดยมีการทำเกษตรมากขึ้น มีการทำนาแซง นา
ทาม นาหนอง พืชผักและการใช้ประโยชน์จากไม้พิน มีการถางเผาป่าแบบไร่เลื่อนลอยอย่างอิสระ
พื้นที่ป่าจึงลดความหนาแน่นและพื้นที่ลดลง

ลักษณะการจับจองและบุกเบิกพื้นที่ในทาม ในช่วงนี้มาแล้วเริ่มมีมากขึ้นเพราะนอกจากการ
ทำยังมีการปลูกปอด้วย ชาวบ้านเล่าว่าจะเริ่มจากการฟันไม้เล็กๆ ได้แก่ ป่าหูลิง เนียมช้าง เครือตา
ไก่ เครือตาปลา เป็นต้น ฟันป่าแล้ว “จุดสุ่ม” (เผา) ช่วงเดือนสาม ฟันป่าทุกวันด้วยตนเองและ “หา
แขก” (ลงแขก) ลงฟันผลัดกันได้ปีละ ๓-๔ ไร่ ตรงไหนที่มีโนนน้ำขังจะขุดปรับบริเวณขอบเพื่อ
ปลูกข้าวหยอด

ปี ๒๕๑๐ มีการปลูกปอในพื้นที่โนนหลังเก็บเกี่ยวข้าวเพื่อขาย อย่างเป็นล่ำเป็นสันกัน
มากขึ้น การปลูกเริ่มต้นหลังจากการสับร่นปอ หยอด 3 เดือน ประมาณเดือน ๔ ถึงแอม ประมาณ
เดือน ๗-๘ ก็ตัดขายได้ ช่วงนี้ชาวบ้านนิยมปลูกปอกันมากเพราะได้ราคาดี และถือว่าปอในเขต
ทามเป็นปอคุณภาพดี

ปี ๒๕๑๕ - ๒๕๑๖ มีรถไถใหญ่เข้ามารับจ้างบุกเบิกที่นาในพื้นที่ ระยะเวลาการเข้ามา อาจจะไม่ค่อยถี่ไปบ้าง แล้วแต่พื้นที่ คนที่มีฐานะในหมู่บ้านก็จะจ้างไปไถบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูก มีการไพพญาโฆมลงในเขตทุ่ง จากนั้นเป็นการเข้าสู่เขตทาม มีการบุกเบิกแต่ไม่มีขอบเขตที่แน่นอน

ปี ๒๕๒๑ เกิดภัยธรรมชาติ “น้ำท่วมใหญ่” ในปีนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการปลูกข้าวในเขตทุ่ง จากเพื่อกินมาเพื่อขาย มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้มากขึ้น

การบุกเบิกใช้พื้นที่ทามในช่วงนี้ ยังคงมีการใช้แรงงานคนเป็นหลักและการใช้พื้นที่ก็ยังเป็นการใช้บริเวณใกล้แหล่งน้ำคือ กุด หนอง เพื่อเป็นการตกกล้า และพืชเศรษฐกิจเพื่อขายบ้าง แต่ส่วนใหญ่ป่าบุงป่าทามยังไม่ถูกใช้มากนัก มีแนวโน้มนำเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่มากขึ้น

ช่วงที่สาม ยุคขยายแปลงนา(๒๕๒๒-๒๕๓๕) ปี ๒๕๒๒ มีการบุกเบิกถางป่าบุงป่าทามเริ่มชัดเจนและรวดเร็ว เมื่อเข้าสู่ยุคการผลิตเพื่อขาย เพื่อปลูกปอและข้าว นาในเขตทุ่งชาวบ้านจะปลูกข้าวหอมมะลิไว้เพื่อขาย ส่วนเขตทามก็ยังมีการปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองเป็นส่วนใหญ่เอาไว้บริโภคในครอบครัว จนมีคำกล่าวที่ว่า “ นานบ้านเอาไว้ขาย นาทามเอาไว้กิน” วิธีการปลูกเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น การปลูกข้าวในกุดทามมูล จะตกกล้าในช่วงเดือนเมษายน วิธีการใช้รถไถและหัวนาคัดพันธุ์เหมือนกับทำนาคำ มีการไถตะ คราด และดำในช่วงเดือนพฤษภาคม บริเวณนาทาม ดินจะดี มีการใส่ปุ๋ยเฉพาะพื้นที่ พันธุ์ข้าวที่ปลูก คือ ข้าวคอ ข้างนางบุญมา อีโป๊ะ เนื่องจากให้ผลผลิตเร็วทันเวลาต่อการเก็บเกี่ยวก่อนที่น้ำจะท่วมต้นข้าว ช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม ผลผลิตโดยเฉลี่ยประมาณ ๔๐-๕๐ ถึงต่อไร่ ส่วนการทำปอเริ่มลดลงเพราะราคาไม่ดี คนไม่ค่อยนิยมปลูก มีเหลือปลูกอยู่บ้างเล็กน้อย พบอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอราศีไสล แถวบ้านฝั่ง

ปี ๒๕๒๘- ๒๕๓๕ เริ่มมีรถไถใหญ่เข้าไปรับจ้างไถบุกเบิก ในราคาไร่ละ ๔๐๐ บาท พื้นที่ถูกปรับระดับยกทรงเป็นคันนา มีการจับจองครอบครองอย่างถาวร มีการทำนาในเขตทามมากขึ้น ต่อมาบางพื้นที่เริ่มมีการนำข้าวมะลิ ๑๐๕ ข้าว กข. เข้าไปปลูกในเขตทามบ้างเพราะราคาดีกว่าข้าวพันธุ์พื้นเมือง พบมากทางเขตอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ การปลูกพืชเศรษฐกิจตัวอื่นๆ ยังมีอยู่บ้าง เช่น ข้าวโพด แดงโม แดงกวา พริก มะเขือ ผักบ่อ (ผักพื้นบ้านในเขตทาม ชาวบ้านเอามาปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจรายได้ดี) ผักกระเฉดน้ำ ปลูกตามที่โนน และในกุด เป็นรายได้เสริม

ไม้ในทามจะเหลือเพียงไม้พุ่มเล็กๆ เช่น ไม้हुลิง ฝ้ายน้ำ เป็น นมวัว ส่วนไม้ใหญ่จะเหลือต้นหว้า ต้นพอก อยู่กระจัดเป็นหย่อมๆ ตามที่โนน ในช่วงนี้การบุกเบิกพื้นที่หรือจับจองที่ใหม่เป็นไปได้ยากแล้ว เพราะทุกพื้นที่ล้วนแล้วแต่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์ แต่ก็มีการอ้างสิทธิ์ในการครอบครอง

ช่วงที่ 4 ยุคเขื่อนราษีไศล (๒๕๓๕ – ปัจจุบัน) โครงการฝายราษีไศลได้เริ่มก่อสร้างในปี ๒๕๓๕ แล้วเสร็จ สามารถเก็บกักน้ำได้ในปี ๒๕๓๘ การสร้างฝายราษีไศลและการเก็บกักน้ำของโครงการได้ก่อผลกระทบต่อวิถีการใช้ประโยชน์ของชุมชน จากการทำชาวบ้านในชุมชนได้มีการบุกเบิกเพื่อทำนาโดยใช้พันธุ์ข้าว กข. ๑๐๕ เป็นหลักนั้น ทำให้มีความเสี่ยงต่อการน้ำท่วมหลากก่อนที่จะได้เก็บเกี่ยวข้าว ส่วนการใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น การเลี้ยงสัตว์ หาปลา หาของป่า ก็มีการใช้ประโยชน์เหมือนดังแต่ก่อน เพียงแต่ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทามน้อยลง ทำให้หาอยู่หากินยากมาก

❖ ข้อมูลป่าทามชุมชนกุดเป่ง ต.ยางคำ อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด

๑. ข้อมูลพื้นฐานชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากป่าทามกุดเป่ง

๑.๑ บ้านดอนจิก

ประวัติความเป็นมา

มีชาวบ้าน ๓ ถึง ๔ ครัวเรือนที่ย้ายมาจากบ้านหัวดง ตำบลหัวดง อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านดอนร้างและต่อมาได้มีเครือญาติได้ตามมาตั้งถิ่นฐานด้วยกันคือ พ่อใหญ่ยา บุญเต็ม จนมีประชากร ๓๐ – ๖๐ ครัวเรือน เนื่องจากเกิดน้ำท่วมบ่อยๆ จึงได้อพยพเข้าไปอยู่ในพื้นที่ดินจอกที่มีป่าจิกมากมายบางครอบครัวก็อพยพไปอยู่ถิ่นอื่นก็มี ประมาณปี ๒๔๕๓ – ๒๔๗๖ บ้านดอนจิกได้มีการปกครองตามระบบเครือญาติที่มีผู้อาวุโสที่มาตั้งถิ่นฐานก่อนไม่มีผู้นำที่เป็นทางการ ปี ๒๕๐๐ ได้มีผู้นำเป็นทางการคือ นาย คำมี มีสนามต่อมาคือ นายทองนาค แผ่นศิลา (ราวปี ๒๕๑๕) การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านได้มาตั้งถิ่นฐานตามระบบเครือญาติตั้งแต่เริ่มมาก่อตั้งหมู่บ้าน คือ คนนามสกุลแหวนหล่อ ได้แต่งงานกับครอบครัวของนามสกุล บุญเต็ม ต่อมาก็ได้มีการแต่งงานกับคนต่างถิ่น (จังหวัดอื่น) มากขึ้นจนถึงปัจจุบัน จำนวนประชากร ๑๗ ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด ๕๔ คน แยกเป็นชาย ๔๔ คน หญิง ๕๔ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านดอนจิก หมู่ ๖ ตำบลยางคำ อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จดทุ่งนาด้านบ้านดอนสำราญ

ทิศใต้ จดทุ่งนาที่ติดต่อกับป่าบุ่งป่าทาม

ทิศตะวันตก จดทุ่งนาทางบ้านท่างาม

ทิศตะวันออก จดทุ่งนาเขตรอยต่อตำบลด่าน

มีทั้งหมดของหมู่บ้านประมาณ ๔๓๐ ไร่ ที่ตั้งหมู่บ้าน ประมาณ ๑๖ ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร ประมาณ ๓๘๘ ไร่ พื้นที่สาธารณะ ๖ ไร่ คือ วัดสังคม

การเมืองการปกครอง ผู้นำเป็นทางการ ในอดีตมีผู้นำชื่อ นายคำมี มีสนามและนายทองแผ่นศิลา ปัจจุบัน นายตา บุญแก้ว เป็นผู้ใหญ่บ้าน

นายทัศน จันท์ท่ามา นายสุวรรณ ภูทองแข ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. พุฒ บุญเต็ม นายทองนาค แผ่นศิลา

ผู้นำทางธรรมชาติ คือ ผู้อาวุโสในชุมชน นายคุณ บุญมัน เป็นสาร์วัดและแม่จ๋า มีหน้าที่อุปพระสงฆ์ เป็นแม่แก่ตุลาการในหมู่บ้านและมีหน้าที่นำพาลูกหลาน ดำเนินการบอกกล่าวภูมิบ้าน (แม่ธรณี)

องค์กรในชุมชน คือ กลุ่มโรงเรียน กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง มีกองทุนแก้ไขปัญหาคความยากจน มีกองทุนเงินล้าน และกลุ่มออมทรัพย์

ประเพณีวัฒนธรรมบ้านดอนจิก นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่องภูมิบ้าน (ศาลปู่ตา) หรือแม่ธรณี มีประเพณีที่สำคัญของชุมชนคือ

เดือนอ้าย	มีบุญอัฐฐะ (แลกข้าว)	เดือนยี่ บุญปีใหม่
เดือนสาม	บุญคุ้มข้าวใหญ่ (บุญข้าวจี่)	เดือนสี่ ทำบุญบ้าน และแต่งงาน
เดือนห้า	บุญแหวด และบุญผ้าป่า	เดือนหก ทำพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตาหรือพระแม่ธรณี
เดือนเจ็ด	บุญบั้งไฟ	เดือนแปด บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน (บุญข้าวสาก)	เดือนสิบ บุญข้าวประดับดิน (บุญข้าว

สาก)

เดือนสิบเอ็ด ออกพรรษา และบุญปราสาทผึ้ง เดือนสิบสอง ลอยกระทง

ในชุมชนมีวัดอยู่ ๑ วัด ชื่อ วัดป่ามูจรินทร์ เจ้าอาวาสวัดชื่อ พระบรรจง เขมสุโข

วัฒนธรรมของชุมชนในอดีตคือ ลงแขกคานาเกี่ยวข้าว แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปคือถ้าลงแขกก็ต้องมีเงิน ๑๐๐ – ๑๒๐ บาท ไปให้ด้วย

ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ระดับรายได้ของประชากรในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา เป็นอาชีพหลัก และมีการประกอบอาชีพรอง เช่น เลี้ยงสัตว์ ไร่ ไร่ ไร่ และรับจ้างต่างถิ่น มีรายได้เฉลี่ย ๒๑,๕๐๐ บาท ต่อคนต่อปี

ด้านการศึกษา คนในชุมชนไปเรียนที่โรงเรียนบ้านเหล่าข้าว คนในชุมชนได้เรียนจบ ป.๖ เป็นส่วนมาก รองลงมาคือ ป.๔ และมัธยมศึกษาตอนต้น ตามลำดับ

ระบบสาธารณูปโภค มีเส้นทางคมนาคมเชื่อมกับบ้านท่างามและดอนสำราญ ด้านทิศตะวันออกเชื่อมกับตำบลด่าน ลักษณะพื้นที่ตั้งอยู่ที่ดอนกลางทุ่ง ตัดป่าบุงป่าทามลักษณะสภาพพื้นที่เป็นที่ดอนราบเนินไปทางทิศตะวันออก คนในชุมชนมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีคนเชื่อมติดต่อกับหมู่บ้านในตำบล และเชื่อมกับตำบลด่าน คือ ถนนลูกรังมีถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน ๑ เส้นระยะทาง ๓๕๐ เมตร ไม่มีสถานีอนามัยแต่มีอยู่ที่ตำบลยางคำ ๑ แห่ง มีโทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน ๑ แห่ง

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ คือ กุด หนอง ป่าชุมชน ๑ แห่ง เช่น กุดทิง หนองผือ ป่าชุมชนกุดเป่งลักษณะดิน เป็นดินสวนปนทรายเล็กน้อย

๑.๒ บ้านเหล่าข้าว

ประวัติความเป็นมา

ในอดีตนั้นมีชาวบ้านสามครอบครัวที่อพยพมาตั้งถิ่นฐาน คือ พ่อวิชัย พ่อสาม และพ่อหลวง ซึ่งได้เดินทางมาจากอำเภอรัตนบุรีจังหวัดสุรินทร์ ได้มาเห็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการทำนาเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์และอยู่ใกล้หนองน้ำและแม่น้ำสามารถหาปลากินได้ง่ายและได้จับจองพื้นที่เพื่อทำนา ทำสวน และได้ตั้งหมู่บ้านว่า บ้านเหล่าข้าว จึงมีลูกมีหลานอพยพตามมาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากขึ้น ต่อมาก็มีคนเดินทางมาจากอำเภอสุวรรณภูมิ ได้มีการแต่งงานกันกับตระกูลขาตั้ง กับไชยชิตา มีลูกหลานกันมาจึงทำให้หมู่บ้านนั้น เพิ่มขึ้นจนถึงปัจจุบันปัจจุบันมีประชากร ๑๑๕ ครัวเรือน ประชาชน ๖๖๕ คน แยกเป็นชาย ๓๓๐ คน แยกเป็นหญิง ๓๓๕ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านเหล่าข้าว หมู่ ๓ ต.ยางคำ อ. โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดทุ่งนา
ทิศใต้	จดทุ่งนาที่ติดแม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	จดทุ่งด้านบ้านคอนสำราญ
ทิศตะวันตก	จดดอนป่าด้านบ้านท่างาม

จำนวนพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ พื้นที่ตั้งหมู่บ้านประมาณ ๑๘๐ ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๘๐๐ ไร่ พื้นที่สาธารณะ ๒๐ ไร่ ลักษณะพื้นที่เนินสูงลาดต่ำไปทางทิศตะวันออก มีเขตติดต่อกับบ้านยางคำ บ้านท่างาม บ้านคอนสำราญ มีถนนลาดยาง ๑ เส้น เชื่อมตำบลยางคำ มีถนนลูกรัง ๔ สาย ถนนคอนกรีตผ่านกลางหมู่บ้าน ๑ สาย

สภาพดินเป็นดินล่วนปนทราย บางพื้นที่เป็นดินล่วนหมัก

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งน้ำ ๓ แห่ง คือ หนองโสน หนองแวง หนองส้ม ป่าชุมชน ๒ แห่งคือ ป่าชุมชนกุดเป้ง ป่าชุมชนคอนสวนหม่อน ตั้งเป็นป่าทาม

การเมืองการปกครอง ด้านสภามการเมืองการปกครอง อดีตมีผู้ใหญ่บ้าน ๖ คนคือ

๑. นายบุญเสียง ขาดัง	๒. นายคำมี มีสนาม	๓. นายคูสี อามะเหียะ
๔. นายพอง แหวนหล่อ	๕. นายทา ไชยชิตา	๖. นายเจริญ สุจริต
๗. นายชู สามไชย (ปัจจุบัน)		

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๓ คน คือ, นายเสาร์ แก้วภูมิแห่, นายสมปอง พันศรี, นายทองมาก ไชยชิตา สมาชิก อบต. นายสมเดช พลแพงกา นายวิเชียร ยงยุทธ ผู้นำทางธรรมชาติ อดีต ๔ คน คือ นางแดง มีสนาม แม่เผ่าทองดา สุจริต มีหน้าที่เป็นเผ่าจ่า ปัจจุบัน คือ มีหน้าที่เป็นเผ่าจ่า ปัจจุบัน คือ นายหอมจันทร์ ศรีสาวแห มีหน้าที่ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญในงานแต่งงานและมีกลุ่ม

องค์กรในชุมชนที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (กนช.) กลุ่มหัตถกรรมกอกผือทาม
กลุ่มร้านค้าชุมชน อาสาพัฒนาสาธารณสุข ฯลฯ

บ้านเหล่าข้าวมีประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ครบ ๑๒ เดือน นับถือศาสนาพุทธ มี วัด
๑ แห่ง ชื่อวัดสมบุญสุนทราราม ด้านวัฒนธรรมความเชื่อถือ นับถือศาลปู่ตา(ภูมิบ้าน) ประเพณี
ที่สำคัญคือ

เดือนอ้าย	บุญอัฐฐะ	เดือนยี่	บุญปีใหม่และงานแต่งงาน
เดือนสาม	บุญคุ้มข้าวใหญ่ (บุญข้าวจี)	เดือนสี่	ทำบุญบ้าน (ตักบาตรบ้าน)
เดือนห้า	บุญผะเหวด และบุญผ้าป่า	เดือนหก	ทำพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตา
เดือนเจ็ด	บุญบั้งไฟ	เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	บุญบุญข้าวสาก	เดือนสิบ	บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบเอ็ด	ออกพรรษา และบุญปราสาทผึ้ง	เดือนสิบสอง	บุญกฐิน

ในอดีตจะมีวัฒนธรรมดั้งเดิม คือ การลงแขก เช่นเกี่ยวข้าวทำนาหรือลงต้อนแต่ปัจจุบันนี้
ได้เริ่มหายไป

ด้านเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก อาชีพรองคือ
เลี้ยงสัตว์ รับจ้างต่างถิ่น และค้าขาย รับราชการ ตามลำดับ รายได้ต่อประชากร คือ ๒๑,๕๐๐
บาทต่อคนต่อปี

ด้านการศึกษา มีโรงเรียน ๑ แห่ง มีนักเรียน ๒๒๔ คน ชาย ๘๐ คน หญิง ๑๔๔ คน
คนในชุมชนส่วนมากเรียนจบ ป.๖ รองลงมาคือ ป.๔ และมีมัธยมศึกษาต้น ปริญญาตรี ตามลำดับ

ระบบสาธารณสุขปโภค มีถนน เชื่อมระหว่างบ้านตำบล ๑ สาย เป็นลาดยาง มีถนน เชื่อม
ระหว่างหมู่บ้านถึงถนนหลวงสาย ๒๐๘๖ ๑ สายมีถนน เชื่อมระหว่างบ้านท่างามและดอนสำราญ
บ้านละ ๑ สายมีตู้โทรศัพท์สาธารณะ ๑ ตู้ มีระบบประปาหมู่บ้าน ๑ แห่ง (ใช้ร่วมกับบ้านท่างาม)
มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ไม่มีอนามัย แต่ไปใช้บริการที่ตำบลยางคำ

๑.๓ บ้านดอนสำราญ

ประวัติความเป็นมา

เดิมนี้ ได้มีชาวบ้าน กลุ่มตระกูลสิงห์เทพ สิงห์เขากู และตระกูลศรีคำภา ซึ่งได้อพยพมาจากบ้านด่านตำบลด่าน อำเภอรำไพบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ได้พากันมาเลี้ยงวัว ควาย และมาเห็นพื้นที่ที่เป็น โนนก็เลยชักชวนลูกหลานพากันมาตั้งถิ่นฐาน ตั้งชื่อว่าบ้านไร่สูง ตั้งสามสภาพพื้นที่ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่ สมัยนายจรัส จันทรเสนาเป็นผู้ใหญ่บ้าน ชื่อว่า ดอนสำราญ ปัจจุบันมีประชากร ๖๓ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๓๑๐ คน ชาย ๑๕๐ คน หญิง ๑๖๐ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านดอนสำราญ ตั้งอยู่ที่ หมู่ ๕ ต.ยางคำ อ.โพธิ์ทราย จ.ร้อยเอ็ด มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จด	เขตบ้านหนองฝิ่งแดง
ทิศใต้	จด	บ้านดอนจิก
ทิศตะวันออก	จด	เขตแดนตำบลด่าน
ทิศตะวันตก	จด	บ้านเหล่าข้าว

จำนวนพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๘๐๐ ไร่ พื้นที่ตั้งหมู่บ้านประมาณ ๗๐ ไร่ พื้นที่ทำกินประมาณ ๗๐๐ ไร่ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ๓๐ ไร่

การเมืองการปกครอง ในอดีตมีผู้นำ ๓ คน คือนายคำมี มีสนาม ๒. นายบุญมี ศรีคำภา ๓. นายจรัส จันทรเสนา ปัจจุบัน คือ นายอำนาจ คำอ้วน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสมชาย คนดี นายทองสมบัติ สิงห์เขากู นายสม เมินหา นายสุทิน อินทรี สมาชิก อบต. นายจรัส จันทรเสนา นายบุญมา สันโสภา

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชน คือ หนองน้ำสาธารณะ ๓ แห่ง คือ หนองสามเหลี่ยม หนองแวง หนองเค็ม มีร่องน้ำ ๑ แห่งคือ ร่องระเ็น

กลุ่มองค์กร คือ กลุ่มแม่บ้านทำสมุนไพร กลุ่มแม่บ้านพันธ์ไม้ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มโรงเรียนชุมชน รวม ๔ กลุ่ม

ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ บ้านดอนสำราญนับถือศาสนาพุทธ มีวัด ๑ แห่ง ชื่อ วัดเวฬุวรรณาราม (สำนักสงฆ์) เจ้าอาวาสวัดชื่อ หลวงพ่อพัน สุธรรมโม ด้านความเชื่อ เรื่องศาลเจ้าปู่ตา (ภูมิบ้าน)

มีประเพณีที่สำคัญของชุมชนมี ๑๒ เดือน คือ

เดือนอ้าย	บุญอัฐฐะ	เดือนยี่	บุญปีใหม่และงานแต่งงาน
เดือนสาม	บุญคุ้มข้าวใหญ่ (บุญข้าวจี)	เดือนสี่	ทำบุญบ้าน(ตักบาตรบ้าน)

เดือนห้า	บุญแหวด	เดือนหก	ทำพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตา (ภูมิบ้าน)
เดือนเจ็ด	บุญบั้งไฟ		
เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา		
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน (บุญข้าวสาก)		
เดือนสิบ	บุญข้าวประดับดิน (บุญข้าวสาก)		
เดือนสิบเอ็ด	ออกพรรษา และบุญปราสาทผึ้ง		
เดือนสิบสอง	บุญกฐิน		

วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่มีการช่วยเหลือกัน คือ การลงแขกเกี่ยวข้าว ทำนา แต่ปัจจุบันนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นแขก ๑๐๐ บาท

ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา เป็นอาชีพหลัก อาชีพรอง เลี้ยง วัวควาย รับจ้าง ค้าขาย ตามลำดับ

ด้านการศึกษา มีโรงเรียน ๑ แห่ง คือ โรงเรียนบ้านเหล่าข้าว ซึ่งใช้ร่วมกันกับ ๔ หมู่บ้าน คนในชุมชนเรียนจบชั้นสูงสุด คือ ป.๖ รองลงมาคือ ป.๔ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและ ปริญญาตรี ตามลำดับ

ด้านสาธารณูปโภค บ้านคอนสำราญมีเส้นทางคมนาคม ๔ สาย เชื่อมกับตำบลด่าน ๑ สาย เชื้อบ้านท่างาม บ้านดอนจิก บ้านเหล่าข้าว โรงเรียน รวมเป็น ๔ สาย ไม่มีสถานีอนามัย การใช้บริการไปใช้ที่ตำบลยางคำ มีไฟฟ้าครบทุกหลังคาเรือน มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ ๑ ตู้ มีระบบประปา ๑ แห่ง ซึ่งใช้ร่วมกับบ้านท่างาม บ้านเหล่าข้าว

๑.๔ บ้านท่างาม

ประวัติความเป็นมา

เนื่องจากบริเวณพื้นที่เป็นที่ลابلุ่มติดแม่น้ำ ชาวบ้านคงกู คือบ้านหนองสรวงมา มา เลี้ยงวัว ควาย เจอว่าอุดมสมบูรณ์ดีจึงได้ชักชวนเครือญาติมาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำ ที่แรกทำเป็นที่ พักบุคคลที่มาครั้งแรกคือ ๗ ครอบครัว คือ ครอบครัวของพ่อใหญ่ทอด อบเชย พ่อใหญ่สีสมุทร ลำสาตี พ่อใหญ่สา สุขารมย์ พ่อใหญ่อ่อนจันทร์ อังคะเวทย์ พ่อใหญ่ครูสา หอมกลิ่น พ่อใหญ่เหง่า เมินหา และพ่อใหญ่สังข์ หล้าสังข์ ได้ตั้งชื่อว่าบ้านท่างามเพราะว่ามีท่าที่เป็นที่จอดเรือแจวนาจะ เทียบทำเพื่อนำสินค้ามาเปลี่ยนกับชาวบ้านในหมู่บ้าน เช่น หม้อดินเผา มะพร้าวมาแลกเปลี่ยน (อื่นๆ) ประกอบกับน้ำในแม่น้ำมูลก็เป็นน้ำที่ใสสะอาด (น้ำงาม) มีความอุดมสมบูรณ์ สูงจึงได้ตั้ง ชื่อว่า (บ้านท่างาม) บ้านท่างาม มี ๖๘ ครัวเรือน มีประชากร ๔๕๑ คน แยกเป็นชาย ๒๐๘ คน หญิง ๒๔๓ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านท่างาม หมู่ ๕ ต.ยางคำ อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จด	บ้านยางคำ
ทิศใต้	จด	แม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	จด	บ้านดอนจิก
ทิศตะวันตก	จด	กุดขี้เหล็กป่าบุงป่าทาม

จำนวนพื้นที่ทั้งหมดของอาณาเขตประมาณ ๕๐๐ ไร่ พื้นที่ทั้งหมดหมู่บ้าน พื้นที่ประมาณ ๔๕ ไร่ พื้นที่ทำกิน (ทำการเกษตร) ๓๐๐ ไร่ พื้นที่ สาธารณะประมาณ ๑๕๕ ไร่ ลักษณะพื้นที่ เป็น พื้นที่ลابلุ่ม ริมฝั่งแม่น้ำมูล มีเส้นทางคมนาคมถึงบ้านยางคำและบ้านเหล่าข้าวไปถึงโรงเรียนและ บ้านดอนจิก

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง มีการปกครองที่มีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และ อบต. นอกจากนี้จะมีผู้นำที่เป็นทางการแล้วนั้นบ้านท่างามยังมี ผู้นำที่ไม่เป็นทางการคือ ผู้เฒ่า หรือผู้ อาวุโสในชุมชนที่มีหน้าที่คอยเป็นที่ปรึกษาในด้านศาสนา หรือพิธีกรรมต่างๆในชุมชน คือ ใน อดีต มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายเสียง ขาดัง นายบุญ สูงเนิน นายใน หอมกลิ่น นายกลม ยงยุทธ ใน อดีตผู้นำที่ไม่เป็นทางการคือ นายไผ่ เสมอศักดิ์ มีหน้าที่เป็นผู้เฒ่าจำ ประจำหมู่บ้านจะเป็นคนคอย ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงปู่ ตา และนายเถิง สาจะยัง มีหน้าที่คอยเป็นผู้ช่วยที่คอยไถ่เกี้ยวเวลามีการ ทะเลาะวิวาทในชุมชน

ปัจจุบันผู้นำที่เป็นทางการคือ นายแก้ว ดงแดง เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๓ คนคือ นายคำพันธ์ มากยิ่ง นายบุญตา พางาม นายสมพร เมืองคุณ

สมาชิก อบต. ๒ คน คือ นายยม ยงยุทธ นายเสริม หอมกลิ่น
ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ๑ นายใบ เชื้อคำ มีหน้าที่คอยรักษาชาวบ้าน(เด็กเล็กที่เป็นกำเริบ)
. นายสุข บุญเดิม มีหน้าที่เป็นสารวัดและหมูสูตรขวัญ
. นายพันธ์ ขำเนตร มีหน้าที่เป็นสารวัด
๔. นายอินทร์ คำอ่าน มีหน้าที่เป็นเฒ่าจ๋า ประจำหมู่บ้าน (ทำพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตา)

กลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน คือ กลุ่มหัตถกรรมกก-ผือทาม กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มเย็บผ้าโหล

ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ ศาสนาในชุมชนคือ ศาสนาพุทธ มีวัด (สำนักสงฆ์) ๑ แห่ง คือวัดเทพนิมิตรวราราม มีเจ้าอาวาสชื่อ พระเดิม วัฒนธรรมความเชื่อปู่ตา (ภูมิบ้าน)

ประเพณีที่สำคัญในชุมชน คือ

เดือนอ้าย	บุญอัฐฐะ (แจกข้าว)	เดือนยี่	บุญปีใหม่และงานแต่งงาน
เดือนสาม	บุญคุ้มข้าวใหญ่ (บุญข้าวจี)	เดือนสี่	ทำบุญบ้าน
เดือนห้า	บุญแหวด	เดือนหก	ทำพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตา (ภูมิบ้าน)
เดือนเจ็ด	บวชนาค	เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน	เดือนสิบ	บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบเอ็ด	ออกพรรษา และบุญปราสาทผึ้ง	เดือนสิบสอง	บุญกฐิน บุญแข่งเรือ ถวายเจ้าท่า และลอยกระทง

วัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน ในอดีตคือการลงแขกคานาเกี่ยวข้าว นวดข้าวแต่ปัจจุบันได้หายไปถึงจะมีคือ ลงแขกวันละ ๑๐๐ บาท ต่อครั้งหนึ่ง

ด้านเศรษฐกิจในชุมชน ชาวบ้านจะมีอาชีพหลักคือ การทำนา ทำไร่ (สวน) มีอาชีพรองคือ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย

ด้านการศึกษา มีโรงเรียน ๑ แห่งชื่อโรงเรียนบ้านเหล่าข้าว ใช้ร่วมกันในหมู่บ้าน มีนักเรียน ๒๒๔ คน ระดับการศึกษา ชาวบ้านสวนมากจะเรียนจบ ป.๖ เรียนจบ ป.๔ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ประิญาตรี ตามลำดับ

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าบุ่งป่าทาม มีป่าชุมชนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันคือป่ากุดเป่ง และดอนสวนหม่อน มีหนองน้ำคือ กุดชีเหล็กและแม่น้ำมูล

ด้านสาธารณสุข มีถนนคอนกรีต กลางบ้าน ๑ เส้น ลูกรัง ๔ เส้น เชื่อมระหว่างเหล่าข้าว บ้านดอนจิก บ้านยางคำ ทางไปวัดหรือป่าบุ่ง-ป่าทามไม่มีอนามัย แต่ไปใช้บริการที่ตำบลยางคำ มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีระบบประปา ๑ แห่ง ใช้ร่วมกันกับบ้านเหล่าข้าว ดอนสำราญ มีโทรศัพท์สาธารณะ ๑ ตู้

◎ ข้อมูลป่าทามชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ. ร้อยเอ็ด

ป่าทามชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง ซึ่งชาวบ้านเรียกตามลักษณะพื้นที่ที่เป็นโนนกลางน้ำ มีแม่น้ำมูลไหลรอบโนน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนทิศทางเดินของแม่น้ำมูล จึงกลายเป็นเกาะกลางแม่น้ำ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลทัพใหญ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ แต่การดูแลรักษาเป็นราษฎรตำบลท่าหาดยาว และตำบลสามขา อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมี ๑๐ หมู่บ้าน คือ

๑. บ้านศรีโพนทอง หมู่ ๔	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๒. บ้านโพนทอง หมู่ ๖	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๓. บ้านหนองพลับ หมู่ ๘, ๑๐	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๔. บ้านปลาชุม หมู่ ๑, ๕	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๕. บ้านม่วงน้อย หมู่ ๒	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๖. บ้านดอนโหมง หมู่ ๕	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๗. บ้านดอนสัมพันธ์ หมู่ ๓	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๘. บ้านหมากยาง หมู่ ๔	ต.สามขา อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๙. บ้านเกาะแก้ว หมู่ ๖	ต.สามขา อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๑๐. บ้านโนนสูง หมู่ ๗	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด

เป็นหมู่บ้านเครือข่ายร่วมกันในการดูแลรักษาในการใช้ประโยชน์ที่เข้มข้นมากที่สุด คือ บ้าน ม่วงน้อยและบ้านศรีโพนทอง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ใกล้ที่สุด มีคณะกรรมการดูแลรักษาป่าชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง

๑. ข้อมูลชุมชนรอบป่าชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง

๑.๑ บ้านม่วงน้อย

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ในอดีต ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๐ มีผู้คนได้อพยพตั้งถิ่นฐานอยู่ ๔ หลังคาเรือน ชื่อพ่อใหญ่มี หลงชน พ่อใหญ่ลา วันทา ที่ย้ายมาจากบ้านม่วงมูล อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ พ่อใหญ่นวน เกตุด้วง ย้ายมาจากบ้านโทรง บ้านโปรง อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด พ่อใหญ่อ่อน สาสอน ย้ายมาจากอำเภอรายไสล จังหวัดศรีสะเกษ พ่อใหญ่ทอง เชิดชู และพ่อใหญ่เชียง บุตรศรี แม่ใหญ่ปลา ย้ายมาจากบ้านม่วงมูล ในกรณีของพ่อใหญ่เชียง แม่ใหญ่ปลา นั้นมาตั้งได้ไม่นานก็ย้ายไปบ้านม่วงมูลเหมือนเดิม สาเหตุที่มาตั้งบ้านอยู่ถือเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ใกล้แม่น้ำและกุดหนองอาปลากันก็ง่ายต่อการทำนาทำน้อยก็ได้ผลผลิตดี

ปี ๒๔๘๗ ก็ได้มีชาวบ้านย้ายเข้ามาอยู่เรื่อยๆเพิ่มขึ้นจากเดิม ๔ หลังคา เป็น ๑๖ หลังคาเรือน จนถึงปัจจุบัน มีประชากร ๑๓๓ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๗๓๖ คน ชาย ๓๖๕ คน หญิง ๓๗๑ คน สาเหตุที่ตั้งชื่อว่าม่วงน้อยคือ คนมาตั้งบ้านมาจากบ้านม่วงมูล และในหมู่บ้านมีต้นม่วงน้อยใหญ่ อยู่ ๒ ต้น การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีตก็จะเป็นการชักชวนกันมาด้วยระบบเครือญาติและมีเครือข่ายความสัมพันธ์กันในชุมชนและนอกชุมชนด้วยวิธีการทางประเพณีวัฒนธรรม เช่น ทอดเทียนร่วมกัน ใน ๑๐ หมู่บ้าน ฯลฯ

เหตุการณ์สำคัญของบ้านม่วงน้อย

- ปี ๒๔๕๗ น้ำท่วมบ้านอย่างหนัก ท่วมทั้งหมู่บ้าน
- ปี ๒๕๐๒ – ๒๕๐๔ เกิดปัญหาภัยแล้งต้องออกขุดข้างกันต่างถิ่น
- ปี ๒๕๒๑ เกิดน้ำท่วมหนัก มีเครื่องบินแจกข้าวอาหาร ยารักษาโรค ที่ตำบลสามขา น้ำท่วมหนัก ๓ เดือน และไม่มีน้ำกิน

ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านม่วงน้อย หมู่ ๒ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	จด	บ้านโพนทอง
ทิศใต้	จด	แม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	จด	คลองส่งน้ำบ้านหมากยาง
ทิศตะวันตก	จด	บ้านปลาคุณ

สภาพพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ เช่น กุด และแม่น้ำมูล บ้านม่วงน้อยมีพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ ๑,๓๐๐ ไร่ แยกเป็นพื้นที่ตั้งหมู่บ้านประมาณ ๑๐๐ ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรทั้งนาทามและ นาทุ่ง ประมาณ ๑,๑๐๐ ไร่เศษ พื้นที่ สาธารณะ เช่น แม่น้ำ กุดหนอง รวมกันประมาณ ๑๐๐ ไร่

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ บ้านม่วงน้อยมีทรัพยากรป่าไม้ คือ ป่าโนนน้ำเกลี้ยง ๑๒๓ ไร่ ด้านทรัพยากรน้ำ เช่น แม่น้ำมูล ซึ่งชาวบ้านจะใช้ประโยชน์ คือ หาปลา ใช้น้ำผลิตน้ำประปา และสอง ปาก เลิง เปื่อย หนองตาแมน กุดเทา กุดค่าน กุดโจน กุดช้าง เป็นกุดหรือหนองน้ำให้ ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ เช่น สูบน้ำเพื่อทำการเกษตร หาปลา ฯลฯ

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง ในอดีตบ้านม่วงน้อยมีผู้นำคนแรกคือ พ่อใหญ่บัว ช่วยชู ซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่อยู่บ้านปลาคุณ ในอดีตขึ้นกับตำบลสามขา อำเภอสุวรรณภูมิ และต่อมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น ก็เลยแยกหมู่บ้านออกจากบ้านปลาคุณ และในอดีต บ้านม่วงน้อยก็ได้มีผู้นำที่ไม่เป็นทางการ (ผู้อาวุโสในชุมชนที่ผู้คนให้ความเคารพนับถือคือ พ่อใหญ่ เบ้า แต่ ก่อนยังไม่มีผู้ใหญ่บ้านนั้นชาวบ้านแต่งตั้งให้เป็นประจำของปู่ตา ซึ่งคนในสมัยนั้นจะมีความเชื่อเรื่องภูมิจานและให้ความเคารพนับถือ(ปู่ตา)และคนในสมัยก่อนนั้นก็มีความเชื่อเรื่อง หมอ และหมอบอนนั้นก็คือพ่อใหญ่ตา ผิวงามที่เป็นหมอมอ ในการทำนายทายทักดวงชะตา หรือว่า วั้ว ควายหายหรือว่าชาวบ้านมีการทะเลาะกัน ผัวเมียผัดกันก็จะมีเฒ่าแก่ตุลาการที่เป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน คือ พ่อใหญ่เข้าและพ่อใหญ่นวน เกตุด้วง

ต่อมาเมื่อ ๒๕๑๔ ก็เริ่มมีการแยกหมู่บ้าน และมีการตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้นำคือ (ผู้ใหญ่บ้าน)ในอดีต ๑. นายหอม ผิวงาม ในช่วงนั้นยังขึ้นอยู่กับตำบลสามขา อำเภอสุวรรณภูมิ

๒. นายอ่อนตา เสียงเพราะ ในช่วงนั้นแยกออกจากอำเภอสุวรรณภูมิมาเป็นกิ่งอำเภอโพนทราย เมื่อปี ๒๕๑๖ และนายอ่อนตาได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี ๒๕๓๑ - ๒๕๓๓

๓. นายก้าน จักยุทธน์ ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี ๒๕๓๔

๔. นายสมเกียรติ หล้าบรรเทา

๕. นายลม รัตชา เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี ๒๕๔๒ - ๒๕๔๕

๖. นายอ่อนตา เสียงเพราะ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๒ คนคือ นายคดี สุขสร นายวันดี ดวงเนต สมาชิก อบต. ๒ คนคือ นายสวาท สุทธิสนและนายคำมูล บุญจันทร์

ปัจจุบันก็ยังมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการคือ เฒ่าจำประจำหมู่บ้าน คือ พ่อใหญ่คำ คำหลง ซึ่งเป็นลูกเขยพ่อใหญ่ตา ผิวงาม ส่วนต้นเฒ่าแก่ตุลาการในหมู่บ้าน (อาวุโส) คือ พ่อใหญ่มัย สุทธิสน และพ่อใหญ่โส หล้าบรรเทา ซึ่งพ่อโสเองก็จะทำหน้าที่เป็นทั้งหมดสูตร (หมอพราหม์) และหมอสมุนไพรประจำหมู่บ้าน

ด้านกลุ่มองค์กรในชุมชน คือ กลุ่มอาชีพทอผ้าไหม ธนาคารข้าวเปลือก กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกรทำนา มีระบบการฉาปณะกิจสงเคราะห์ระดับหมู่บ้าน โดยการบริจาคสุรารอบครัว ละ ๑ ขวด หรือบางครัวเรือนก็จะออกเป็น ๑๐๐ บาทต่อครัวเรือน และระบบฉาปณะกิจสงคัเคราะห์ระดับตำบล

ด้านประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ชาวบ้านม่วงน้อยนับถือศาสนาพุทธทั้งหมดหมู่บ้าน ค ๑ แห่ง คือวัดบ้านม่วงน้อย ก่อตั้งวัด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ สมัยกำนันฑูรย์ เป็นกำนันตำบลสามขา กิ่ง อ.โพพทราย ความเชื่อของชุมชน ภูมิบ้าน(ปู่ตา)

ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนบ้านม่วงน้อยในอดีต มีคณะหมอลำชื่อคณะเพชรลำมูล ส.สังวาล ไทอีสาน ส.รุ่ง อรุณศิลป์

ประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน คือ

- บุญข้าวจี เดือน ๓ (คุ้มข้าวใหญ่)
- บุญผะเหวด

ในอดีตมีวัฒนธรรมในการลงแขกช่วยเหลือกันเ็นชุมชน เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว ขนข้าวขึ้นบ้าน ปัจจุบันนั้นเริ่มหายไปปรับไปตามกระแสนิยม

ด้านเศรษฐกิจในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ประกอบอาชีพรองคือ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ ตามลำดับ รายได้ประชากรในหมู่บ้านจึงมีรายได้เฉลี่ย ๒๕,๑๐๐ ต่อคนต่อปี (ข้อมูล จปฐ)

ด้านการศึกษา ในอดีตเคยมีการก่อสร้างโรงเรียนแต่ไม่มีครูสอนก็เลยยกเลิก ปัจจุบันไม่มีโรงเรียนส่วนใหญ่เด็กในหมู่บ้านไปเรียนที่บ้านปลาคุณและบ้านหมากยาง คนในชุมชนเรียนจบ ป.๖ เป็นส่วนใหญ่ ป.๔ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ปวช. ปวส. ปริญญาตรี ตามลำดับ

ด้านสาธารณูปโภค

มีถนน รพช.๑ สาย คอนกรีต ๕ ซอยในหมู่บ้าน ถนนลูกรัง ๒ สาย โทรศัพท์ ๑ แห่ง ไฟฟ้า ๑๓๓ ครัวเรือน สถานีอนามัยไม่มี ประปาหมู่บ้าน ๑ แห่ง ก่อสร้างเมื่อปี ๒๕๓๕ หน่วยงาน รพช.สร้าง

๐ ข้อมูลป่าชุมชนดงภูดิน ต.หนองแค อ.ราชสีไศล จ.ศรีสะเกษ

๑. ข้อมูลชุมชนรอบป่าชุมชนดงภูดิน

ป่าดงภูดินตั้งอยู่ในอาณาเขตของชุมชน ๔ หมู่บ้าน เขตพื้นที่ตำบลหนองแค อำเภอราชสีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ที่เข้าไปใช้ประโยชน์และดูแลรักษาป่าดงภูดิน คือ

๑. บ้านฝิ่ง หมู่ ๔
๒. บ้านฝิ่ง หมู่ ๑๔
๓. บ้านเพี้ยมาตร หมู่ ๓
๔. บ้านเหล่าโคน หมู่ ๑๐

๑.๑. บ้านฝิ่ง หมู่ ๔

ประวัติความเป็นมา

ครั้งแรกจากการเล่นขานต่อกันว่า ประมาณ ๒๐๐ ปี มาแล้วบริเวณป่าดงภูดินเป็นป่าที่มีต้นไม้ใหญ่อยู่อย่างหนาแน่น เป็นจำนวนมาก มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งต่อมา คุณพระชนะ ซึ่งเป็นผู้มีตำแหน่งขุนนางและมีฐานะ เดิมอยู่บ้านห้วย อำเภอราชสีไศล ซึ่งอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำมูลได้ใช้ช้างเป็นพาหนะเดินทางมาตั้งถิ่นฐานที่อยู่ใหม่ เมื่อเดินทางมาถึงก็ได้สำรวจและเห็นว่าบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ และต่อมาญาติของคุณพระชนะ ก็ได้เดินทางมาอยู่ด้วยกัน โดยปลูกต้นไม้กระบองเพชร เป็นรั้วแสดงอาณาเขตและต้นมะเขาวี หรือต้นสีห์หลอดไว้บริเวณรอบๆ บ้าน และต่อมาชาวบ้านจากถิ่นต่างๆ ก็ได้อพยพเข้ามาอยู่จนเกิดเป็นชุมชนใหญ่บนป่าดงภูดิน ตั้งชื่อว่า บ้านฝิ่ง การเข้ามาอยู่ครั้งแรกไม่สามารถทราบข้อมูลได้บ้านฝิ่งนั้น ต่อมาได้แยกหมู่บ้านแต่ยังอยู่ในบ้านเดียวกัน คือ แยกเพิ่มเป็น หมู่ ๑๔

อดีตบ้านฝิ่ง หมู่ ๔ ตำบลหนองแค อำเภอราชสีไศล จังหวัดศรีสะเกษ มีผู้นำ(ผู้ใหญ่บ้าน) มาแล้ว ๑๔ คน คือ

๑. หลวงพระชนะ สงคราม	๘. นายสง นรสาร
๒. หลวงราชสี	๙. อาจารย์ไส นรสาร
๓. หลวงพรม	๑๐. นายสมัย ศิลารักษ์
๔. นายฮ้วยลี	๑๑. นายหนา นรสาร
๕. อาจารย์พิมพ์	๑๒. นายเลื่อน สัจจ
๖. อาจารย์ศิลา มณีนิล	๑๓. นายเสริม นรสาร
๗. นายอำตา อาจหาญ	๑๔. นายประดิษฐ์ นรสาร / อดีตกำนันตำบลหนองแค
- ระบบเครือญาติในชุมชน ชุมชนบ้านฝิ่ง มีระบบเครือญาติมากที่สุด คือ ผู้มีนามสกุล

นรสารผู้มีนามสกุล ศิลารักษ์ ผู้มีนามสกุล หารชัย ปัจจุบันมีประชากรทั้งหมด ๖๕๖ คน ชาย ๓๔๑ คน หญิง ๓๑๕ คน จำนวน ๑๓๖ ครัวเรือน

ที่ตั้งอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	บ้านมะยาง	มีระยะทาง	๕ กิโลเมตร
ทิศใต้	จด	แม่น้ำมูล	มีระยะทาง	๑๐๐ เมตร
ทิศตะวันออก	จด	บ้านเพี้ยมาต	มีระยะทาง	๒๐๐ เมตร
ทิศตะวันตก	จด	ลำน้ำเสียว	มีระยะทาง	๒ กิโลเมตร

มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูงค่อนข้างเรียบไปทางทิศตะวันออกจำนวนเนื้อที่ทั้งหมด ๖,๕๐๐ ไร่ พื้นที่ตั้งหมู่บ้าน ประมาณ ๓๐๐ ไร่ พื้นที่ทำกิน ประมาณ ๓,๒๐๐ ไร่ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน บ้านฝั่งทรัพยากรป่าไม้คือ ป่าดงภู (ป่า ตั้งอยู่ทางทิศใต้ริมแม่น้ำมูล) ป่าดงภูดิน ตั้งอยู่ทิศใต้ของหมู่บ้าน ป่าดงบ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ 1 ป่า การเข้าไปใช้ประโยชน์ ในอดีต และปัจจุบัน คือ หาของป่า เช่น เห็ด ไม้ใช้สอย หาฟืน เผาถ่าน หาเครือ ป่าดงบ้านนั้นไม่สามารถเลี้ยงสัตว์ได้เพราะป่าดงบ้านมีพันธุ์จิ้งเหลนาแน่น และไม่มีหญ้าหรืออาหารวัวควาย

ทรัพยากรน้ำมี แม่น้ำมูล อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ลำน้ำเสียว อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน หนองโคน การใช้ประโยชน์ คือในอดีตหาปลา กุ้งปู และหอยขมฝั้ง - หนองขอน เลี้ยงสัตว์ในอดีตรชาวบ้านตกกล้าดำนาทาม - กุดแคน - กุดน้ำใส ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ แต่ปัจจุบันไม่ได้ตกกล้าเพราะว่าตั้งแต่มีเขื่อนราษีไศล น้ำก็จะท่วมทุกปี ก็เลยไม่มีชาวบ้านลงไปทำเพราะกลัวน้ำท่วม

สังคมการเมือง-การปกครอง ระบบการปกครองของชุมชนจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน อาสาพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ประชาคมหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านปัจจุบัน คือ นาย วิรัช นรสาร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคือ นายอารีย์ มะนัยนิลและนายจาลึก มะลิงามสมาชิกอบต. นายสมพร พรหมคุณ นางอำพร ห้วยจันทร์ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ นายสิงห์ จำเริญ เป็นผู้อาวุโส นายประคิษฐ์ นรสาร อดีตผู้ใหญ่บ้านและกำนันตำบลหนองแค แม่ใหญ่จำเป้า เป็นเทียม(ร่างทรงประจำหมู่บ้าน

กลุ่มองค์กรในชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน กลุ่มสตรี อาสาสมัครสาธารณสุข

สภาพทางเศรษฐกิจในชุมชน ชุมชนบ้านฝั่ หมู่ ๔ ประกอบอาชีพหลักคือ การทำนา อาชีพรอง เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย คิดเป็นร้อยละ ๕๐% อาชีพรับจ้าง ต่างถิ่น เช่น กรุงเทพ / ต่างจังหวัด รายได้ประชากรต่อครัวเรือน เฉลี่ยประมาณ ๒๑,๕๐๐ บาทต่อคนต่อปี

ด้านการศึกษา สถานศึกษาในชุมชนไม่มีจะต้องไปศึกษาที่โรงเรียนบ้านเพียงมาด

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ มีวัดหนึ่งแห่งชื่อวัดบ้านฝั่ และมีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อ เช่น เจ้าพ่อคงภูดิน เจ้าพ่อคงภูแดง ปู่ตา ผีฟ้า แม่ธรณี (ภูมิมบ้าน) และมีพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อ จะมีการเลี้ยงในแต่ละปี ๆ ละ ๒ ครั้ง จะมีการเลี้ยงเจ้าครั้งที่ ๑ วันพุธแรกของเดือนเมษายน ครั้งที่ ๒ วันพุธของเดือน ๑๑ หลังออกพรรษา นอกจากจะมีงานบุญผะเหวด บุญกุ่มข้าวใหญ่

ด้านสาธารณูปโภค มีถนนหลวงสาย ๒๐๘๖ ๑ คสล. ๖ สาย ลูกวัง ๔ สาย ประปา ๑ แห่ง ตู้โทรศัพท์สาธารณะ ๓ ตู้ มีไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน ๑๓๖ ครัวเรือน

การใช้ประโยชน์จากป่า ชาวบ้านฝั่ได้พึ่งพาทรัพยากรป่า เช่น ป่าบุ่งป่าทามและป่าดงภูดินปัจจุบัน คือ เก็บของป่า เช่น เก็บเห็ด เก็บเห็ด เลี้ยงสัตว์ หาแมลง หยาสมุนไพโร การเก็บเห็ดตายหรือกิ่งไม้ จะเก็บตลอดปี จากเดือน ๑ – ๑๒

การเก็บเห็ด เช่น เห็ดปลวก แดง ใหญ่(ตาบ) ใก่น้อย สายน้ำ เห็ดเข้าโด เห็ดหน้าแหล่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดขอน เห็ดระโงก เช่น เห็ดระโงกขาว/ เหลือง การเก็บก็จะเริ่มเก็บในช่วงฤดูฝน จากเดือน ๖ – ๑๐

การเลี้ยงสัตว์นั้นจะเลี้ยงตลอดปี เช่น วัว ควาย จากเดือน ๑ – ๑๒

การหาแมลง เช่น กิณูน แมลงช้าง ไข่มดแดง การเก็บแมลงก็จะเริ่มเก็บจากเดือนเมษายน ช่วยปลายเดือน – เดือน ๘

การหาสมุนไพโรในอดีตนั้นมีคนหาเก็บหาตลอดปีแต่ปัจจุบันนั้นไม่มีเนื่องจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนนั้นไม่ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกหลาน แต่ถึงอย่างไรก็ยังมีผู้คนมาเก็บสมุนไพโรอยู่บ้างแต่มาจากถิ่นอื่น

การเก็บหาของป่าในป่าดงภูดินนั้นก็เก็บไว้เพื่อกิน เหลือกินก็จะขาย แหล่งที่ขาย คือ ในชุมชน ตลาดอำเภอรายีไสล

๑.๒ บ้านฝั่ หมู่ ๑๔

เดิมบ้านฝั่ หมู่ ๑๔ ตำบลหนองแค อำเภอรายีไสล จังหวัดศรีสะเกษ ได้เป็นบ้านเดี่ยวกันกับบ้านฝั่ หมู่ ๑๔ ต่อมาบ้านฝั่ได้มีการแยกหมู่บ้านในปี พ.ศ. ๒๕ ได้มีการแต่งตั้งผู้นำขึ้นมาเพิ่มตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ส่วนด้านเศรษฐกิจในชุมชนก็ไม่ได้แตกต่างจากบ้านฝั่ หมู่ ๑๔ เช่น ด้านการศึกษา ศาสนาและสังคม และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าหรือความเป็นมาของประวัติหมู่บ้านเองก็ตาม มีประชากร ๑๔๘ ครัวเรือน แยกเป็นชาย ๓๖๔ คน หญิง ๓๔๕ คน รวม ๗๐๙ คน

สภาพทางเศรษฐกิจ บ้านฝิ่ง หมู่ ๑๔ มีอาชีพหลัก คือการทำเกษตร ทำนา เป็นอาชีพหลัก เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง รับจ้างต่างถิ่น และมีการค้าขายในชุมชนเป็นบางส่วน ประมาณ ๒ % ของครัวเรือนทั้งหมด รายได้ต่อประชากร เฉลี่ย ๒๑,๕๐๐ บาทต่อคนต่อปี

ด้านสังคม การเมือง การปกครอง ระบบการปกครองของหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. ปัจจุบันผู้นำทางการ คือ ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นาย รมย์ ศิลารักษ์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายหวน มณีนิล นายสนอง มณีนิล สมาชิก อบต.นายไพฑูรย์ โถทอง นายบุญเทียน มณีนิล

ผู้นำไม่เป็นทางการ คือ นายสิงห์ จำเริญ นายประดิษฐ์ นรสาร ซึ่งเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านและอดีตกำนัน แม่ใหญ่จำเริญ เป็นร่างทรง (เทียมประจำหมู่บ้านฝิ่ง ๔ - ๑๔)

ด้านการศึกษา บ้านฝิ่ง หมู่ ๑๔ ไม่มีโรงเรียนต้องไปเรียนที่โรงเรียนบ้านเพี้ยมาตร มีวัด ๑ แห่ง คือ วัดบ้านฝิ่ง

ด้านองค์กรในชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน กขคจ. กลุ่มสตรี กลุ่มอาสาสมัคร สุข

ด้านประเพณีวัฒนธรรม วัฒนธรรมความเชื่อ เช่น เจ้าพ่อคงภูดิน เจ้าพ่อคงภูแดง ปู่ตา ผีฟ้า แม่พระธรณี (ภูมีย่าน) งานประเพณี บวงสรวงเจ้าพ่อ จะมีการเลี้ยงในแต่ละ ๆ ละ ๒ ครั้ง การเลี้ยงครั้ง ๑ คือ วันพุธแรกของเดือนเมษายน การเลี้ยงครั้ง ๒ คือ วันพุธแรกของเดือน ๑๑ หลังออกพรรษา และยังมีงานบุญประเพณี บุญคุ้มข้าวใหญ่ บุญผะเหวด ในช่วงเดือน ๑ - ๔ - ๕

วัฒนธรรมในการช่วยเหลือ ในอดีตก็จะมีการลงแขกเกี่ยวข้าว ดำนา แต่ปัจจุบันนั้นมีย่อยลง ซึ่งเป็นไปตามกระแสสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนไป

ด้านสาธารณูปโภค มีถนนหลวงสาย ๒๐๘๖ ๑ สาย มีถนน คสล. ๔ สาย มีถนนลูกรัง ๕สาย ตู้โทรศัพท์ ๒ ตู้ มีประปา ๑ แห่ง ไฟฟ้า๑๔๘ ครัวเรือน

การใช้ประโยชน์

บ้านฝิ่ง หมู่ ๑๔ ได้พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติจากป่าคือ ป่าบุ่งป่าทาม และป่าดงภูดิน คือ ๑. เก็บหาของป่า เลี้ยงสัตว์ หาเห็ด สมุนไพร แมลงต่างๆ เก็บเห็ด เช่นหาเห็ดขาวบ้านจะเก็บเห็ดตายและกิ่งไม้ตลอดปี จากเดือน ๑ - ๑๒ เผาถ่าน เก็บเห็ด เช่น เห็ดปลวก ปลวกแดง ตาบ ปลวกไก่อ้อย ปลวกสายน้ำ เห็ดเข้าไค หน้าแหล่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดระโง้ก เช่น ระโง้กขาว เหลือง ขาว บ้านจะเริ่มเก็บจากเดือน ๖ - ๑๐ การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย จะมีการเลี้ยงตลอดปี ๑ - ๑๒ การหาแมลง เช่น กิณูน แมลงช้าง ไชมอดแง การเก็บของป่าก็จะเริ่มเก็บจากเดือน เมษายน ช่วยปลายเดือนถึง เดือน ๘ การเก็บสมุนไพร นั้นในอดีตมีคนเก็บตลอดปี แต่ปัจจุบันนั้นไม่มีการสืบทอด การเก็บหาของป่านั้นชาวบ้านจะเก็บไว้เหลือกันก็จะขายในชุมชนและตลาดอำเภอราษีไศล

๑.๓ บ้านเพี้ยมาตร

ประวัติความเป็นมา

ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในอดีตว่าคนโบราณนั้นมีความเชื่อเรื่องเวทมนต์ คาถา เครื่องรางของขลัง และภูมิพิศาสง และมืองค์ความรู้เรื่องการตั้งถิ่นฐานก่อนจะอพยพมาตั้งถิ่นฐาน จะมีการเดินทางมาปลูกต้นไม้เพื่อเสี่ยงทายดูก่อนว่าต้นไม้ที่เจริญงอกงามก็จะถือว่าเป็นอุดมสมบูรณ์ ถ้าต้นไม้ตายหรือเหี่ยวลงก็แสดงว่าบริเวณดังกล่าวนั้นไม่อุดมสมบูรณ์

และจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าว่า บ้านเพี้ยมาตรนั้นย้ายมาจากบ้านห้วย อำเภอรามัญไสล ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ตรงข้ามกับบ้านฝั่งและบ้านเพี้ยมาตรปัจจุบันซึ่งอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำมูล

ในอดีตนั้นได้อพยพมาตั้งหมู่บ้านที่ตรงบริเวณหัวภูสุค (หรือท่าทรายพนมศักดิ์ปัจจุบัน) หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าโนนแดง บริเวณฝั่งโนนแดงนี้ยังมีตำนานเล่าขานกันต่อมาว่า “มีปากถ้ำขนาดใหญ่” มีเมืองอยู่ใต้บาดาล เรียกว่า เมืองลุ่มประชาชนที่อยู่บนพื้นดินเรียกว่า “เมืองเทิง” ทั้งสองเมืองต่างเดินทางไปมาหาสู่กันมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ใ้โทเมืองลุ่มได้มายืมหูกยืมฟืมจากเมืองเทิงไปทอผ้าอยู่เสมอ จนต่อมารั้งหนึ่งหนุ่มเมืองเทิงไม่ซื่อสัตย์ต่อเมืองลุ่มจึงบอกเลิกพิธีต่างๆ และเกิดความบาดหมางผิดใจกับเมืองเทิง และแล้วเมืองเทิงก็เกิดความเคียดแค้นขึ้นในเมืองขึ้นจนอยู่ไม่ได้ก็เลยอพยพมาอยู่บ้านเพี้ยมาตร ปัจจุบันตัววัดตระนะ(มาต) เป็นผู้มาก่อนตั้งบ้านเพี้ยมาตร ซึ่งในอดีตตรวจบริเวณบ้านเพี้ยมาตรนั้น เป็นป่าดงดิบมีสัตว์ใหญ่อาศัยอยู่ เช่น ช้าง เสือ ละมั่ง เก้ง กวาง หมูป่า ฯลฯ เนื่องจากเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์เมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมา (ยุคแรก) บ้านเพี้ยมาตรมีผู้นำคนแรกคือ หลวงรัตนะ ที่อพยพมาจากบ้านห้วย

ปัจจุบันบ้านเพี้ยมาตร มีประชากร ๑๓๗ ครัวเรือน ชาย ๓๒๕ คน หญิง ๓๔๗ รวม ๖๗๒ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	บ้านโนนสูง	มีระยะทาง ๔ กิโลเมตร
ทิศใต้	จด	บ้านเหล่าโดน	มีระยะทาง ๒ กิโลเมตร
ทิศตะวันออก	จด	บ้านปลาขาว	มีระยะทาง ๔ กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	จด	บ้านฝั่ง หมู่ ๔	มีระยะทาง ๒๐๐ เมตร

มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูง มีลักษณะเป็นคอนสูง ฤดูแล้งจะแล้งมาก ในฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมไม่ เนื่องจากเป็นที่สูง เนื้อที่ทั้งหมด ประมาณ ๓๗๐๐ ไร่ แยกเป็นทั้งหมดบ้าน ๒๕๐ ไร่ พื้นที่ทำกิน ๒๓๐๐ ไร่ พื้นที่สาธารณะ ๕๕๐ ไร่

สภาพเศรษฐกิจ บ้านเพี้ยมาตร มีการประกอบอาชีพทำการเกษตร เป็นอาชีพหลัก อาชีพรอง คือ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขายในชุมชน รายได้เฉลี่ยต่อคน ๒๑,๑๘๓ บาทต่อคนต่อปี (ข้อมูลจปฐ.)

ด้านสังคมนเมืองการปกครอง ปัจจุบันบ้านเพี้ยมาตร ระบบการเมืองการปกครองจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาพัฒนาชุมชน ประชาคมหมู่บ้าน และในอดีตก็มีการปกครองกันคือ ผู้นำหมู่บ้านที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กล่าวคือ

๑. หลวงรัตนะ ที่ย้ายมาจากบ้านห้วย
๒. ท้าวคำสิงห์ บัวศรี ย้ายมาจากอุบลราชธานี
๓. หลวงโครต ไม่ทราบนามสกุล
๔. นายโสม เป็นลูกของนายฮ้อยปิ่น หลานของท้าวคำสิงห์ บัวศรี
๕. นายเกษ บัวศรี ซึ่งเป็นหลานของท้าวคำสิงห์
๖. นายบุตรดี สุทาวัน เป็นลูกหลานของหลวงโครต
๗. นายพรหม บัวศรี เป็นน้องชายของนายเกษ
๘. นายอ่อน บัวศรี เป็นลูกหลานของนายบุตรดี สุทาวัน
๙. นายอ่อนตา บัวศรี เป็นลูกหลานของนายพรหม บัวศรี
๑๐. นายสอนสุทาวัน เป็นลูกหลานของนายอ่อน สุทาวัน
๑๑. นายคำตา จำปาพันธ์ เป็นลูกหลานของนายอ่อน
๑๒. นายประสงค์ สุทาวัน เป็นลูกหลานของนายสอน
๑๓. นายสวาท สุทาวัน เป็นลูกหลานของนายอ่อน

ปัจจุบัน คือ ผู้ใหญ่บ้าน นายสังวาลย์ สุทาวัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายสมจิตร สุทาวัน นางพัชระ กัณหา สมาชิก อบต.คือ นายสมเกียรติ เจือจาน นายสุภาพ มะწყนิล

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ นายสมบุญณ์ หารชัย ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ นายบุญเลิศ ดีโพนรัมย์ เป็นหมอสูตรประจำหมู่บ้าน

องค์กรในชุมชน ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนร้านค้า กลุ่มกองทุนเงินล้าน

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ บ้านเพี้ยมาตร มีป่าไม้ อยู่ ๒ แห่ง คือ ป่าดงภูแดง มีเนื้อที่ ๔๓๗ ไร่ ป่าดอนปู่ตา มีเนื้อที่ ๕ ไร่ ปัจจุบัน เหลือประมาณ ๒ ไร่ ในอดีตการเข้าไปใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน คือ การเข้าไปมาอยู่หากัน แบ่งปันชาวบ้านหรือเครือญาติ หรือนำไปแลกสิ่งของกับเพื่อนบ้าน เช่น เห็ดหน่อไม้ ฟืน เก็บผัก หาเครือไม้ใช้สอย หรือไข่มดแดง และสามารถเลี้ยงวัวควายในป่าดงภูแดงได้ จนถึงปัจจุบันและยังเป็นที่พักสัตว์ในช่วงฤดูน้ำหลาก แหล่งน้ำหนองเพี้ยมาตร หนองตาหวด แม่น้ำมูล ป่า ป่าดงภูแดง ป่าดอนปู่ตา

ด้านการศึกษา มีโรงเรียน ๑ แห่ง คือ โรงเรียนบ้านเพี้ยมาตร คนในหมู่บ้านเรียนจบประถมต้น เป็นอันดับหนึ่ง รองมาคือ มัธยมศึกษาและปริญญาตามลำดับ

ด้านประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ มีวัดชื่อวัดบ้านเพี้ยมาตร ปัจจุบันเจ้าอาวาสวัดชื่อ พระครูธรรมมากร (หลวงพ่อดี นับโยม) คนในหมู่บ้านมีความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อคงภูดิน คงภูแดง ปู่ตา ลำผีฟ้า พระแม่ธรณี

ประเพณีที่สำคัญคือ บวงสรวงเจ้าพ่อคงภูแดง ปู่ตา และ บุญผะเหวด คຸ້ມຂ້າວใหญ่ การบวงสรวงเจ้าพ่อจะมีการเลี้ยงในแต่ละปีๆละ ๒ ครั้งคือ วันพุธ แรกของเดือนเมษายน วันพุธแรกของเดือน ๑๑ หลังออกพรรษา บุญผะเหวดและบุญคຸ້ມຂ້າວใหญ่ จะทำในเดือน ๓ - ๔

ด้านสาธารณูปโภค

- มีถนนสาย ๒๐๘๖ ผ่าน	๑	สาย
- มีถนน คสล. ในหมู่บ้าน	๓	ซอย
- ถนนลูกรัง	๔	ซอย
- ประปาหมู่บ้าน	๑	แห่ง
- อณามัย	๑	แห่ง
- โรงพยาบาลที่อำเภอ	๑	แห่ง
- โทรศัพท์สาธารณะ	๒	ตู้

การใช้ประโยชน์จากป่า

บ้านเพี้ยมาตร ใช้ทรัพยากรจากป่าบุ่งป่าทาม และป่าคงภูแดง เช่น การเก็บหาของป่า คือ เก็บเห็ด เห่าถ่าน เก็บเห็ด เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย และแมลงต่างๆ เช่น กิณูน ผัก เช่น ผักเม็ก ตั้ว สมุนไพร เก็บเห็ด เห่าถ่าน ชาวบ้านจะเก็บเห็ดที่ตายแล้วหรือกิ่งไม้ขนาดเล็กในป่าทามและป่าคงภูแดงตลอดปีจากเดือน ๑ - ๑๒ เก็บเห็ด เช่น เห็ดปลวก ปลวกแดง ตาบ ปลวกไถ่น้อย ปลวกสายน้ำ เห็ดเข้าไค หน้าแหล่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดระโงก เช่น ระโงกขาว เหลือง ชาวบ้านจะเริ่มเก็บจากเดือน ๖ - ๑๐ การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย จะมีการเลี้ยงตลอดปี ๑ - ๑๒ การหาแมลง เช่น กิณูน แมลงช้าง ไชมแดง การเก็บของป่าก็จะเริ่มเก็บจากเดือน เมษายน ช่วยปลายเดือนถึง เดือน ๘ การเก็บสมุนไพร จะเก็บตลอดปี แต่ปัจจุบันนั้นขาดการสืบทอด การเก็บหาของป่านั้นชาวบ้านจะเก็บไว้เหลือกันก็จะขายในชุมชนและตลาดอำเภอรายีไศล

๑.๔. บ้านเหล่าโคน หมู่ ๑๐

ประวัติความเป็นมา

คำว่าเหล่าโคน ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่นี้เป็นป่าใหญ่ที่ติดต่อกับป่าคงภูแดงและป่าดอนโจทย เป็นลักษณะโนนสูงสลับกับที่ราบลุ่ม เนื้อที่ประมาณ ๒๐ ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้เบญจพรรณ ส่วนมากจะเป็นไม้พยอม ไม้แดง ไม้เค็ง ขึ้นอยู่หนาแน่น

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ชาวบ้านเพี้ยมาตได้เข้ามาบุกเบิกเมื่อทำไร่ พื้นที่แห่งนี้จึงถูกตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำไร่และจับจองเป็นเจ้าของ ซึ่งในอดีตก่อนปี ๒๕๐๐ ได้มีคนจู้ทูต (กุทราด) ที่หนีมาจากบ้านเพี้ยมาต เพราะสมัยนั้นชาวบ้านรังเกียจจึงหนีมาอยู่ตอนนี้

ดอนเหล่าโคนเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มากเดิมเป็นเทือกป่าแนวเดียวกับป่าดงภูแดง ภูดิน และดอนโจด ป่าเหล่านี้จะเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านนั้นต้องพึ่งพาทรัพยากรในการอยู่อาศัยและเป็นพื้นที่ติดต่อแม่น้ำมูล พอหาปลาได้มาก็จะมาแวะเก็บผักหาเห็ดที่ติดกับแม่น้ำมูลพอหาปลาได้ก็จะมาแวะเก็บผัก หรือของป่าอื่นในดอนเหล่าโคนนี้

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒ นายสอน สุทวัน อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านเพี้ยมาต เห็นว่าต่อไปบ้านเพี้ยมาตนั้นจะคับแคบ ไม่พอกับที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่จะขยายต่อไปในอนาคต ประกอบกับโนนเหล่าโคนก็เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการตั้งหมู่บ้าน สภาพป่าก็เริ่มเสื่อมโทรมมากแล้ว จึงได้พาลูกหลานอพยพออกไปตั้งบ้านใหม่ แรกๆ ก็มีเพียงหลังเดียว

ต่อมาก็มีลูกหลานจากบ้านเพี้ยมาตออกตามามากขึ้น นายสอนและครอบครัวก็ได้มีการแบ่งที่ดินให้ลูกหลานที่ตามมานั้นให้คนละเท่าๆ กัน และจากการย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ของบ้านเหล่าโคนชาวบ้านมักจะเรียกว่า “บ้านน้อย” ในขณะนั้นการปกครองยังขึ้นอยู่กับบ้านเพี้ยมาต และต่อมาก็ได้มีการขอตั้งซื้อบ้านใหม่และแยกหมู่บ้านออกจากบ้านเพี้ยมาต ชื่อว่าบ้านสวนสันตั้งตามชื่อผู้มาก่อนตั้ง การมาก่อนตั้งบ้านใหม่ในสมัยนั้น คือสมัยจอมพลถนอมถนอม วันที่ ๒ เดือน ๔ ปีชวด ตามเอศกเพลง ชาวสามโมง

ซึ่งการตั้งหมู่บ้านมีคนสำคัญในการจัดตั้งหมู่บ้านทั้งหมด ๗ คน แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่สำคัญแตกต่างกันดังนี้

๑. พ่อสอน สุทวัน เป็นประธานใหญ่ฝ่ายปรึกษา
๒. พ่อฝัน อิทรจักร เป็นสารวัดหรือมทหาย มีหน้าที่ประกาศวันสำคัญในหมู่บ้าน
๓. พ่อสร้อย ประกายทอง เป็นคนสำคัญหัวหน้าป่าเพื่อตั้งหมู่บ้าน
๔. พ่อน้อยหรือจำปา มณีนิล เป็นคนสร้างศาลากลางบ้าน
๕. พ่ออ่อน นรสาร เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพี้ยมาต
๖. พ่อจำปา มณีนิล เป็นคนจุดพบพระมิ่งได้
๗. นายนิล กัญญา เป็นจำหมู่บ้าน
๘. นายพุ่ม ภาชู เป็นจำรอง
๙. นายคำตา จำปาพันธ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านจากบ้านเพี้ยมาต

ปัจจุบันบ้านเหล่าโคนมีจำนวนประชากรทั้งหมด ๖๗ ครัวเรือน แยกเป็นชาย ๑๗๓ คน หญิง ๑๖๘ คน รวม ๓๔๑ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	บ้านปลาขาว	มีระยะทาง ๕ กิโลเมตร
ทิศใต้	จด	บ้านลำน้ำมูลบ้านห้วย	มีระยะทาง ๔ กิโลเมตร
ทิศตะวันออก	จด	บ้านคอนงูเหล็ก	มีระยะทาง ๓ กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	จด	ป่าดงภูดิน	มีระยะทาง ๒ เมตร

มีเนื้อที่ทั้งหมด ๔๒๐๐ ไร่ ที่ตั้งหมู่บ้าน ๑๕๐ ไร่ ที่ทำกิน ๓,๖๗๐ ไร่ ที่สาธารณะ ๕๒๐ ไร่ ลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ดอน ซึ่งติดกับป่าบุ่ง-ป่าทามทางด้านทิศใต้ มีการแบ่งเป็นล๊อคๆ คล้ายบ้านจัดสรร ง่ายเป็นระเบียบ และมีการแบ่งพื้นที่หมู่บ้านไว้เป็นที่สาธารณะประโยชน์ (ชาวบ้านเรียกว่าสวนหลวง)

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ ทุ่งหนองไส้เดือน หนองหัวเข่า แม่น้ำมูล ป่า ดอน ใจด ดง ภูแดง ที่ดิน สวนหลวง

สภาพเศรษฐกิจ ชาวบ้านเหล่าโดนมีการประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตร มีการเลี้ยงสัตว์ เป็นอาชีพรอง และรับจ้างนอกฤดูกาล ขับรถรับจ้าง รายได้เฉลี่ย ประชากร ๒๔,๓๕๐ บาทต่อคนต่อปี

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง

ผู้นำทางการเมืองการปกครอง

๑. นายสอน สุทาวัน ผู้ใหญ่หมู่บ้านเพียงมาตร
๒. นายคำตา จำปาพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านเพียงมาตร
๓. นายอ่อน นรสาร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเก่า
๔. นายสา ประกายทอง ผู้ใหญ่บ้าน

ผู้นำไม่เป็นทางการ

๑. พ่อฝั้น อินธิจักร เป็นสารวัดหรือมัคทายก
๒. นายนั้น กัณกา เป็นจำ
๓. นายพุม พาชู รองจำ

ผู้นำปัจจุบัน

๑. นายทองจันทร์ ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นางราตรี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นายอดุลย์ ชุมจิตร อบต.
๔. นายอภิรักษ์ สุชาวรรณ อบต.

ผู้นำไม่เป็นทางการ

๑. นายพุม ภาชู เป็นเจ้าประจำหมู่บ้าน
๒. นายทองสา ประกายทอง ผู้อาวุโส (อดีตผู้ใหญ่บ้าน)

ด้านการศึกษา

บ้านเหล่าโคนเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กและตั้งใหม่ ยังไม่ถึง ๕๐ ปี ไม่มีโรงเรียนเด็กมาเรียนที่โรงเรียนบ้านเพี้ยมาตร มีวัด ๑ แห่ง ชื่อวัดบ้านเหล่าโคน คนในชุมชนเรียนจบ

ประถมต้น เป็นอันดับหนึ่ง

มัธยมศึกษาต้น เป็นอันดับสอง

อนุปริญา เป็นอันดับสาม

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ เจ้าพ่อภูดิน เจ้าพ่อพระเกษเจ้าราชดงภูแดง ปู่ตา ประเพณีที่สำคัญคือ ทำบุญบ้าน เดือนสาม เดือน สี่ บุญผะเหวด บุญข้าวก็ เดือน ๓ เลี้ยงศาลเจ้าพ่อดงภูดิน เดือน๕ เดือน ๑๑ แข่งเรือเดือน ๑๑ เลี้ยงปู่ตา เดือน ๕ และ เดือน ๑๑

การใช้ประโยชน์จากป่า

บ้านเหล่าโคน ซึ่งอยู่ติดกับป่าบุง-ป่าทาม และป่าดงภูแดง ชาวบ้านจะสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่สองแห่งได้ตามความเหมาะสมกับฤดูกาลการใช้ประโยชน์มีดังนี้

การเก็บหาของป่า เช่น ฟืน เผาถ่าน หาเห็ด เกี่ยวหญ้า ไข่มดแดง หายาสมุนไพร เลี้ยงสัตว์ การหาฟืน ชาวบ้านจะใช้กิ่งไม้เล็กๆ ไม่ตายแล้วตลอดทั้งปี การหาเห็ด เช่น เห็ดปลวก เห็ดเข้าใคร เห็ดหน้าแหล่ เห็ดน้ำมาก เห็นกระด้าง จากเดือน ๖ – ๘ การเกี่ยวหญ้าคา จากเดือน ๑๒ – ๓ ไข่มดแดง จากเดือน ๓ – ๖ การเลี้ยงสัตว์ ตลอดปี การหายาสมุนไพร ในอดีตจะหาตลอดปี แต่ปัจจุบันนั้นการสืบทอดเลยไม่มีคนมาหามากนัก

ด้านสาธารณูปโภคในชุมชน มีถนนเข้าหมู่บ้านจากบ้านเพี้ยมาตร ๑ สาย (ถนนลูกรัง) ถนน คลส. ในหมู่บ้าน ๑ สาย ถนนลูกรังในหมู่บ้าน ๔ สาย ประปาหมู่บ้าน ๑ แห่ง ไฟฟ้า ๖๗ ครั้วเรือน

๑๐ ข้อมูลพื้นฐานป่าชุมชนโนนยาง ต.คอนแอม อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์

ป่าโนนยาง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ตำบลหนองแอม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันได้มีการก่อสร้างวัดป่าอยู่ที่ป่าชุมชนโนนยาง ชื่อวัดป่าธรรมนิเทศ บ้านฝิ่ง การเข้าไปใช้ประโยชน์ของชาวบ้านป่าโนนยางนั้นมีทั้งหมด ๑๑ หมู่บ้าน ได้แก่

๑. บ้านบึง หมู่ ๑	๒. บ้านบึง หมู่ ๕	๓. บ้านหาญฮี หมู่ ๓
๔. บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒	๕. บ้านหาญฮี หมู่ ๑๖	๖. บ้านยาง หมู่ ๑๓
๗. บ้านหนองน้ำใส หมู่ ๑๑	(บ้านหนองนกเจ้า)	๘. บ้านหนองหัน หมู่ ๕
๙. บ้านโนนกลาง หมู่ ๔	๑๐. บ้านนาง หมู่ ๑๐	๑๑. บ้านโนนทรายน้อย หมู่ ๖

แต่การเข้าไปใช้ประโยชน์กันอย่างเข้มข้นและในการดูแลรักษาป่าโนนยางอย่างจริงจังคือ บ้านบึงหมู่ ๕ รองลงมาคือ บ้านบึง หมู่ ๑ บ้านโนนยาง บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ และหมู่ ๑๖ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ป่ามากที่สุด สำหรับหมู่บ้านอื่นที่ห่างไกลออกไปก็จะเข้ามาใช้ประโยชน์เป็นบางฤดูกาล

ข้อมูลชุมชนรอบป่าชุมชนโนนยาง

๑. บ้านบึง

ประวัติความเป็นมา

บ้านบึงก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗ ประมาณ ๑๕๐ ปี พ่อขุนบุตรราช กลับบัว เป็นคนมาอยู่เป็นคนแรก ซึ่งบ้านเดิมเป็นคนบ้านห้วย ตำบลบัวหุ่ง อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ สาเหตุที่อพยพมาอยู่ เนื่องจากบ้านห้วยในสมัยนั้นผู้คนก็มากมีที่ดินไม่เพียงพอ จึงได้เดินทางเพื่อไปหาที่ทำกินใหม่ ในเมื่อมาบ้านหนองน้ำเห็นความอุดมสมบูรณ์ มีทำเลที่กว้างขวางเหมาะสมกับการทำนา เพราะมีหนองน้ำขนาดใหญ่อยู่ด้วย ชื่อว่าหนองบึง คำว่า “บึง” นั้นเป็นชื่อเก่าชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นตามหนอง จึงเรียกว่า หนองบึง จากการที่มาพบหนองน้ำที่มีปู ปลา กุ้ง หอย ที่หากินได้ง่ายก็เลยตัดสินใจก่อสร้างขึ้นอยู่บนที่โนน ซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านปัจจุบันต่อมาก็มีลูกหลานอพยพตามมาและมาจากบ้านธาตุ ตำบลธาตุ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ จึงได้ร่วมกันตั้งชื่อหมู่บ้านขึ้นมาตามชื่อหนองน้ำ เรียกว่า บ้านบึง ขึ้นอยู่กับตำบลธาตุยังไม่มีแยกตำบล จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าว่าบ้านบึงแต่ก่อนบ้านบึง หมู่ ๒ ตำบลธาตุ มีการตั้งหมู่บ้านก็มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านด้วย ในการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านในสมัยก่อนนั้น ทางราชการก็จะมาแต่งตั้ง และโดยมองว่าบุคคลใดในหมู่บ้านที่มีคนเคารพและมีอิทธิพลในหมู่บ้านก็จะแต่งตั้งเองเลย เพื่อให้ผู้นำปกครองหมู่บ้านในช่วงที่บ้านบึงนั้นขึ้นอยู่กับตำบลธาตุ มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายโกด , นายหล้า บุญรัตน์ , นายคำ ละคร เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๓ ก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงแยกตำบลประมาณ ปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้มีการแบ่งเขต

การปกครองขึ้นใหม่ในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดสุรินทร์ ทำให้บ้านบึงนั้นจึงได้ขึ้นกับตำบลคอนแวนต์ พ.ศ. ๒๔๘๒ ก็ได้มีการแยกหมู่บ้านบึงให้เป็น ๒ หมู่ คือ บ้านบึง หมู่ ๑ และ ๕

ปัจจุบันบ้านบึงหมู่ ๑ มีประชากร ๕๔ ครัวเรือน ชาย ๓๖๕ คน หญิง ๓๕๑ คน รวม ๗๑๖ คน บ้านบึงหมู่ ๕ ประชากร ๑๓๓ ชาย ๔๐๘ คน หญิง ๔๓๖ คน รวม ๘๔๔ คน

ที่ตั้งอาณาเขต บ้านบึง หมู่ ๑ และหมู่ ๕

- ทิศเหนือ จด แม่น้ำมูลบ้านคงแดง ระยะทาง ๑๐ กม.
- ทิศใต้ จด บ้านขยุงและบ้านหนองลือย ระยะทาง ๖ กม.
- ทิศตะวันออก จด บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ , ๑๖ ระยะทาง ๑ กม.
- ทิศตะวันตก จด บ้านยาง หมู่ ๑๓ ระยะทาง ๕๐๐ เมตร

ลักษณะพื้นที่ เป็นพื้นที่โนนราบ ต่ำไปทางทิศเหนือสภาพพื้นที่ติดกับทุ่งนา มีหนอง บึง ใหญ่ และพื้นที่ป่าบุงป่าทามเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำจะท่วมในฤดูน้ำหลาก ของทุกปี เนื้อที่ทั้งหมด บ้านบึงคือ หมู่ ๑ ที่ตั้งหมู่บ้าน ๕๐ ไร่ ที่ทำกิน ๑๗๐๐ ไร่ ที่สาธารณะ ๒๘๗๑ ไร่, หมู่ ๕ ที่ตั้งหมู่บ้าน ๑๑๐ ไร่ ที่ทำกิน ๒๗๖๕ ไร่ ที่สาธารณะ ๒๕๘ ไร่

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ หนองบึง กุดโค้ง กุดบักสี แม่น้ำมูล ป่า ป่าโนนยาง ป่า สักเก่า ป่าโนนเขมร ป่าโนนกุดเนือก

สภาพทางเศรษฐกิจ บ้านบึงหมู่ ๑ หมู่ ๕ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือการทำนา อาชีพรองคือการค้าสัตว์เลี้ยง รับจ้างนอกฤดูการทำนา ค่าขายในชุมชนตามลำดับ รายได้เฉลี่ย บ้านบึง หมู่ ๑ ๒๔,๕๑๕ ต่อคนต่อปี รายได้เฉลี่ยบ้านบึง หมู่ ๕= ๑๕,๒๐๕ ต่อคนต่อปี

การเมืองการปกครอง บ้านบึง หมู่ ๑ มีการปกครองจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ประชาคมหมู่บ้าน

- ผู้นำในอดีต คือ
๑. นายโกด
 ๒. นายคำหล้า บุญรัตน์
 ๓. นายคำ ละคร
 ๔. นายแดง นุกูล เป็น ผบ.จากปี พ.ศ. ๒๕๘๒ – ๒๕๐๖
 ๕. นายทา แทนศิลา เป็น ผบ.จากปี พ.ศ. ๒๕๐๖ – ๒๕๑๐
 ๖. นายแสง สอนพินิจ เป็น ผบ.จากปี พ.ศ. ๒๕๑๒ – ๒๕๓
 ๗. นายสุขสันต์ แทนศิลา เป็น ผบ.จากปี พ.ศ. ๒๕๓๐ –

๒๕๓๒

ผู้นำไม่เป็นที่ทางการ พ่อพัด แทนศิลา อายุ ๘๔ ปี เป็นจำประจำหมู่บ้าน พ่อบุญดี ไยเมือง เป็นผู้อาวุโสในชุมชน

บ้านบึงหมู ๕ หลังจากบ้านบึงได้แยกหมู่บ้านมาเป็นหมู ๕ การปกครองก็จะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสาธารณสุข กรรมการ ประชาคม

ผู้นำในอดีตที่เป็นทางการ ๑. นายบุญ ผิวงาม เป็นปี พ.ศ. ๒๕๓๒- ๒๕๓๔ ๒. นาย กาสี รมริน เป็นปี พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๔๒ ๓. นายบุญหลง แทนศิลา เป็นปี พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๖

ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านคือ ๑. นายสุข บุตรดี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๑. นายชาญชัย สร้อยกุลเรือ ๒. นายพิมพ์พา แทนศิลา สมาชิก อบต. ๑. นายสอน พรหมชาติ ๒. นายทองรินทร์ จันทร์ท่า

ผู้นำไม่เป็นทางการ คือ ๑. พ่อปัด แทนศิลา อายุ ๘๔ ปี เป็นจำหมู่บ้าน ๒. พ่อบุตรดี ใจเมือง ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน

การศึกษา บ้านบึงหมู ๑ หมู ๕ มีโรงเรียน ๑ แห่งชื่อโรงเรียนบ้านบึง คนในหมู่บ้านเรียน จบ ประถมต้น เป็นอันดับที่ ๑ เรียนจบมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นอันดับ ๒ เรียนจบอนุปริญญาตรี เป็นอันดับ ๓

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ มีวัดบ้านบึง หมู ๑ ชื่อวัด ถ้ำศรีบ้านบึง วัดบ้านธรรมนิเวศ หมู ๕ ชื่อวัดป่าธรรมนิเวศ วัฒนธรรมความเชื่อ ปู่ตา (ภูมิบ้าน) ประเพณีสำคัญ บุญผีบ้าน เดือน สาม เดือนสี่ บุญผะเหวด เดือนสี่ เดือนห้า เดือนหก วัฒนธรรมในการให้ความช่วยเหลือ ในอดีตมีการให้ความช่วยเหลือ เช่น ประเพณีลงแขก เช่น ทำนา เกี่ยวข้าว ขนข้าวขึ้นเล้า แต่ ปัจจุบันคงเหลือ เฉพาะการขนข้าวขึ้นเล้าเท่านั้น

ด้านสาธารณูปโภค บ้านบึงหมู ๑ มีถนนทางหลวงชนบท ๗ สาย ถนน คลส. ๒ สาย ลูกวัง ๖ สาย ประปา ๑ แห่ง ไฟฟ้าครบทุกหลังคาเรือน ตู้โทรศัพท์ ๒ ตู้

ด้านสาธารณูปโภคบ้านบึง หมู ๕ มีถนนทางหลวงชนบท ๑ สาย ถนน คลส. ๑ สาย ลูกวัง ๔ สาย ประปา ๑ แห่ง ไฟฟ้า ๑๒๘ ครัวเรือน ขาด อยู่ ๕ ครัวเรือน ตู้โทรศัพท์ ๑ ตู้

การใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน

ลักษณะการเข้าไปใช้ประโยชน์โดยทั่วไปจะเป็นการเข้าไปเก็บของป่าตามธรรมชาติ ตาม ถุดูการ เพื่อเป็นอาหารและดำรงชีพ เช่น เห็ด หน่อไม้ มันแขง หมากผีพรวน หมากยาง ผักส้ม โมง ผักเม็ก ยาสมุนไพร ไม้ใช้สอยต่างๆ คือ ฟืน เครื่องไม้ทำเครื่องจักสาน และจับสัตว์บางชนิด ปัจจุบันมีการจับสัตว์น้อยลง เนื่องจากมีกฎหมายห้ามของป่าชุมชนและประชากรเป็นเขตอภัยทาน และชาวบ้านได้ลงไปต้มเกลือ

๒. บ้านยาง หมู่ ๑๓

ประวัติความเป็นมา

ในอดีตพ่อใหญ่ครุทอง หงษ์อินทร์ พร้อมเมียชื่อย่อและพ่อใหญ่จันทอง ได้อพยพมาจากบ้านยางใหญ่ อำเภอรามีสกล จังหวัดศรีสะเกษ มาก่อตั้งบ้านเองเมื่อปี ๒๔๖๑ สาเหตุที่ย้ายมาอยู่ที่นี้คือ ทำนาที่บ้านยางใหญ่ไม่ได้ผลเพราะปลูกข้าว ทำให้ทำนาไม่ได้ผล ก็เลยออกเดินทางมาหาพื้นที่ใหม่เพื่อทำนา มาเห็นโนนยางก็เลยตั้งหมู่บ้านอีกสาเหตุนี้ ก็คือ เป็นที่ที่อุดมสมบูรณ์ใกล้หนองน้ำ หนองปลาถิ่นง่ายการตั้งชื่อว่ายาง คือ มีต้นยางขนาดใหญ่อยู่ตรงบริเวณบ้านนั้นมาก ปัจจุบันก็ยังมียู

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๔๘๙ ชาวบ้านยางก็ได้เกิดโรคระบาดชื่อว่าโรคฝีดาษเกือบทั้งหมู่บ้านทำให้ผู้คนล้มตายอย่างมากเกือบ ๒๐๐ คน และคนบ้านใกล้เคียงนั้นเกิดความการรังเกียจ บางคนต้องอพยพไปปลูกกระท่อมอยู่ทุ่งนา การเกิดโรคระบาดนั้นได้ทำให้พระนั้นเสียชีวิตและการตายของชาวบ้านเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านได้ช่วยกันเอาศพไปไว้ที่ป่าช้า จากการตายของผู้มาทางการก็ได้ออกมาให้ความช่วยเหลือ ถึงจะตามควบคุมโรคได้ก็หลายปี และมีการมาปลูกเพื่อป้องกันให้กับเด็กๆ แรกเกิดและที่โรงเรียน ต่อมาเมื่อปลายปี ๒๔๙๕ ก็ได้แยกหมู่บ้านออกจากบ้านบึงจนถึงปัจจุบัน บ้านยางหมู่ ๑๓ มีประชากร ๙๖ ครัวเรือน ประชากร ๕๓๔ คน ชาย ๒๖๐ คน หญิง ๒๗๔ คน

ที่ตั้งหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	จด	แม่น้ำมูล	ระยะทาง ๑๐ กม.
ทิศใต้	จด	เขตบ้านนางเภา	ระยะทาง ๒ กม.
ทิศตะวันออก	จด	เขตบ้านบึง หมู่	ระยะทาง ๒๐๐ ม.
ทิศตะวันตก	จด	เขตบ้านหนองน้ำใส	ระยะทาง ๕๐๐ เมตร

ลักษณะทางกายภาพ ภูมิประเทศ เป็นพื้นที่โนนสูงลาดเอียงไปทางทิศเหนือมีหนองน้ำ อยู่กลางทุ่งทางทิศเหนือ มีถนนตัดผ่านกลางหมู่บ้าน ลักษณะหมู่บ้าน ทอดยาวตามถนน

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณชุมชน น้ำ หนอง บึง หนองน้ำใส ป่า ป่าโนนยาง ป่าช้า

ด้านเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านยางหมู่ ๑๓ ประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตร ทำนา อาชีพรอง คือ การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย และอาชีพรับจ้างนอกฤดูการทำนาและอาหารจากป่า บุง-ป่าทามเป็นอาหาร รายได้ประชากร เฉลี่ย ๑๗,๗๖๗ บาทต่อคนต่อปี

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง บ้านยางมีโครงสร้างการปกครอง คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน ประชาคมหมู่บ้าน อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้นำในอดีต ๑. นายคำ ละคร ผู้ใหญ่บ้านบึง ๒. นายมี ยางงาม ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๑. นายบัวลา สอดสี ๒. นางเปลี่ยน สิงห์คำ
สมาชิกอบต. ๑. นายสุบัน ร่วมจิตร ๒. นายทองดี เกษศิริ
ผู้นำไม่เป็นทางการ - นางท่อน สิงห์คำ เป็นเจ้าประจำหมู่บ้าน

ด้านการศึกษา บ้านยาง เป็นหมู่บ้านขนาดกลางก่อตั้งหลังบ้านบึงจึงไม่มีโรงเรียนเล็กๆ เดิน
ไปโรงเรียนบ้านบึงระยะทาง ๕๐๐ เมตร มีวัดชื่อวัดครุฑบ้านยาง คนในหมู่บ้านจบการศึกษาชั้น
ประถม อันดับ ๑ จบมัธยมศึกษา อันดับ ๒ จบอนุปริญญา

ด้านสาธารณูปโภค ถนนหลวงชนบท ๗ สาย ถนนลูกรัง ๓ ซอย ประปาใช้ร่วมกัน ๓ หมู่
บ้าน ๑ แห่ง งบ อบต. ตู้โทรศัพท์ ๑ ตู้ ไฟฟ้ามีใช้ ๕๔ ครัวเรือน

ประเพณีความเชื่อของคนในชุมชน หมอธรรม ผีฟ้า ปู่ตา ประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้าน

บุญคุ้มข้าวใหญ่	เดือนสาม
บุญผะเหวด	เดือนสี่
บุญสงกรานต์	เดือนห้าปีใหม่ไทย

วัฒนธรรมในการช่วยเหลือ ดำนาเกี่ยวข้าว ขนข้าวขึ้นเล้า ทูบข้าว ปัจจุบันก็เริ่มมีน้อยลง
สาเหตุเกิดจากกระแสความนิยมแบบใหม่ มีเครื่องจักรเข้ามาแทนทำให้คนเริ่มทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิม

การใช้ประโยชน์จากป่า

ชาวบ้านยาง หมู่ ๑๓ ลักษณะการใช้ประโยชน์โดยทั่วไปจะเป็นการเข้าไปใช้จากพื้นที่ป่าบุ่ง
ป่าทามเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากไม่มีป่าโคก การใช้ประโยชน์ คือ เข้าไปหาของป่าตามธรรมชาติ เพื่อ
เป็นอาหาร เช่น หาเห็ด หน่อไม้ มันแขง หมากผีพรวน หมากยาง ผักส้มโอง ผักเม็ก ยา
สมุนไพร ไม้ใช้สอยต่างๆ เช่น ฟืน และต้มเกลือหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว

๓. บ้านหาญฮี

ประวัติความเป็นมา

บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ - ๑๖ ตำบลคอนแวนต์ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เมื่อประมาณ
๒๐๐ ปีที่ผ่านมา พ่อขุนประภาส หอมจันทร์และนายเสน บัวศรี นายสุข หอมจันทร์ และหลวง
วิเศษ ซึ่งเป็นเครือญาติกัน เดิมอยู่บ้านโคก อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ได้ชวนกันอพยพ
เพื่อที่จะหาแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ พอเดินทางด้วยเกวียน และมาถึงทุ่งหาญฮี เห็นมีหนองน้ำและ
ทำเลดีก็ได้นอนพักแรม ค้างคืนอยู่กลางโนนหาญฮี พอตื่นมาก็ได้ชักชวนกันตั้งถิ่นฐานอยู่ตรงนั้น
และต่อมาได้มีลูกหลานนั้นอพยพตามมาและคนในแถบตำบลธาตุได้เข้ามาอยู่ช่วยกันถางป่าหญ้า
โหมงเพื่อทำนา เนื่องจากสมัยก่อนบ้านในเขตบริเวณทุ่งหาญฮี ทุ่งบึงนั้นเป็นแหล่งที่มีกลุ่มนักร้อง

ชุกชุมมาก ชอบมาขโมยต้อนวัว-ควายไปขายที่เมืองล่างอยู่เสมอ ทางหน่วยงานราชการก็ได้เข้ามาจัดตั้งผู้นำ(ผู้ใหญ่บ้าน) แต่ก่อนการแต่งตั้งผู้นำจะไม่ได้คัดเลือกเอง ทางราชการก็จะมาสืบเสาะหาว่าผู้ใดในบ้านนั้นๆเป็นผู้ที่มีอิทธิพลเป็นนักเลงใหญ่ก็จะแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน เช่น พ่อใหญ่สุขหอมจันทร์ เมื่อประมาณ ปี ๒๔๘๗ ถึง ๒๕๐๔ บ้านหาญฮีขึ้นกับตำบลธาตุ อำเภอรัตนบุรี และเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ทางหน่วยงานราชการก็ได้มีการแบ่งเขตการปกครองใหม่ ก็เลยได้ขึ้นกับตำบลคอนแวนต์ ในเวลาต่อมาบ้านหาญฮีได้ขยายขยายครัวเรือนมากขึ้น ก็ได้ขึ้นการแบ่งเขตการปกครองในหมู่บ้านให้เป็น ๓ หมู่ในหมู่บ้านเดียวกัน จนถึงปัจจุบันการแบ่งหมู่บ้านครั้งแรก ปี ๒๕๑๖ ครั้งที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๕๑๕

บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ มีประชากร ๖๕ ครัวเรือน แยกเป็นชาย ๒๐๔ คน แยกเป็นหญิง ๒๒๕ คน รวม ๔๒๙ คน

บ้านหาญฮี หมู่ ๑๖ มีประชากร ๘๐ ครัวเรือน ชาย ๒๗๓ คน หญิง ๓๒๐ คน รวม ๕๙๓ คน

ที่ตั้งหมู่บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ - ๑๖

ทิศเหนือ	จด	แม่น้ำมูล
ทิศใต้	จด	เขตบ้านโนนสูงตำบลยางสว่าง
ทิศตะวันออก	จด	เขตบ้านหนองตอ
ทิศตะวันตก	จด	เขตบ้านบึง หมู่ ๕

ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศเหนือ มีทุ่งหนองหาญฮีอยู่ทางทิศเหนือหมู่บ้าน และป่าบุง-ป่าทามที่ลักษณะลาดลุ่มน้ำท่วมถึงในฤดูน้ำหลาก

พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ - ๑๖ พื้นที่ตั้งหมู่บ้าน ประมาณ ๓๕๐ ไร่ พื้นที่ทำกิน ๒,๕๐๐ ไร่ พื้นที่สาธารณประโยชน์ ๔๕๐ ไร่ รวม ๓,๓๐๐ ไร่

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำได้แก่ แม่น้ำมูล กุดปิดสี หนองหาญฮี กุดขี้ควาย กุดฝัดดอก กุดแคน กุดจิบ กุดฮางเดี่ยว กุดแคนล่อง ฯลฯ ป่าไม้ ได้แก่ ป่าโนนยาง ป่าโนนเขมร ป่าโนนกุศออก

สภาพเศรษฐกิจในชุมชน ชาวบ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ - ๑๖ มีอาชีพหลัก คือ การทำนา เป็นอาชีพหลัก อาชีพรองคือการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว-ควาย ค้าขาย ในชุมชน และรับจากนอกฤดูการทำนา รายได้เฉลี่ยประชากร หมู่ ๑๒ ต่อคน ๑๕,๘๕๓ บาทต่อคนต่อปี รายได้เฉลี่ยประชากร หมู่ ๑๖ ต่อคน ๒๒,๓๕๗ บาทต่อคนต่อปี

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง ระบบการเมืองการปกครองของชุมชนจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ประชาคมหมู่บ้าน

ผู้นำในอดีต นายสุข หอมจัน, นายเสม บัวศรี, นายชม ร่วมจิตร, นายสีทา รมริน, นายพรม มา คำมัย, นายถัน คำจุน, นายกัญญา บุญเจริญ, นายสุต ภูรินทร์, นายหัด วรรคอง นายประสาน โภยทรัพย์, นายฉลอม เพ็ญจันทร์ และนายโฮม ศรีบาน

ผู้นำในปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้าน นายจันทร์ พันธทา หมู่ ๑๒ ผู้ช่วยนายจิตร พรมทา และนายกัญญา แก่นศิริ สมาชิก อบต. คือ นายพิชิต ร่วมจิตร นายบุญเลิศ สุวรรณวงษ์

ผู้นำไม่เป็นทางการ พ่อหัด วรรคอง เป็นตุลาการหมู่บ้าน พ่อสังข์ สาธุสินธุ เป็นหมอ สูตรประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและแม่ใหญ่รับ อินทร์พันธ์ เป็นจำประจำหมู่บ้าน

บ้านหาญฮี หมู่ ๑๖ ผู้ใหญ่บ้านคือ นายมานิต นทีทาม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคือ นายมา สวัสดิ์ และนายกำเพียง เกษศิริ และ สมาชิก อบต. นายชำนาญ ไชยสร, นายอุดม แสนโคตร

ผู้นำไม่เป็นทางการ คือ พ่อพรมสี ชมชื่น เป็นผู้อาวุโส(หมอสูตร) พ่อประสาน โภยทรัพย์ เป็นตุลาการในหมู่บ้าน แม่ใหญ่แพง คำจุน เป็นจำประจำหมู่บ้าน

ด้านการศึกษา มีโรงเรียนห่างจากหมู่บ้าน ๑๐๐ เมตร ระดับการศึกษาของคนในหมู่บ้าน เรียนจบการศึกษาประถมศึกษามากที่สุด

ประเพณีวัฒนธรรม วัฒนธรรมความเชื่อ มีวัดรวมกัน ๓ หมู่ ๑ วัด ชื่อวัดบ้านหาญฮี ตั้งอยู่ทางทิศเหนือในหมู่บ้าน คนในชุมชนมีความเชื่อเรื่องผีและนับถือ คือ ผีปู่ตา และหมอลำผีฟ้าปี ละ ๑ ครั้ง เพื่อรักษาชาวบ้านในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ชาวบ้านจะทำประกอบพิธีในเดือนหกข้าง ขึ้นของทุกปี

ประเพณีสำคัญบุญข้าวก๋ี่ เดือนสาม บุญผด เดือนสี่ บุญสงกรานต์ เดือนห้า เมษายน (ปี ใหม่ไทย)

วัฒนธรรมในการช่วยเหลือในอดีต มีการลงแขกคานา เกี่ยวข้าว หนวดข้าว ขนข้าวขึ้นเล้า ปัจจุบัน ลงแขกมีเหลือในการลงแขก ขนข้าวขึ้นเล้า หรือ ลงแขกสีข้าวที่ใช้เครื่องจักรใหม่แทนการ หนวดข้าว

ด้านสาธารณูปโภค มีถนนหลวงชนบท ๑ สาย ผ่านไปอำเภอ คลส. ในหมู่ ๑๒ – ๑๖ มี ๘ สาย ประปา ๑ แห่ง ตู้โทรศัพท์ ๔ ตู้ ไฟฟ้า หมู่ ๑๒ ๖๕ คราวเรือน ไฟฟ้า หมู่ ๑๖ ๘๐ คราวเรือน

การใช้ประโยชน์จากป่า

ชาวบ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ – ๑๖ ลักษณะการเข้าไปใช้ประโยชน์โดยทั่วไปจะเป็นการเข้าไป ใช้ประโยชน์จากป่าบุ่ง-ป่าทามเป็นส่วนใหญ่ และป่าโนนยางบางครั้ง เช่น การหาของป่าธรรมชาติ เพื่อเป็นอาหาร ที่เหลือก็จะขายหรือแบ่งปันเพื่อนบ้าน เช่น หาเห็ด ยาสมุนไพร หน่อไม้ มันแขง หมากผีพรวน หมากยาง ผักส้มโอง ผักเม็ก ผักติ้ว และไม้ใช้สอย เช่น ฟืน และมีการลงไปต้มเกลือในพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามหลังฤดูการเก็บเกี่ยว

บทที่ ๓

สภาพพื้นที่ศึกษาวิจัย

● สภาพทั่วไปพื้นที่ทามลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

แม่น้ำมูลมีต้นกำเนิดจากเขาละมั่งเขตจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดนครราชสีมา ไหลผ่านอำเภอพิมาย อำเภอชุมพวง อำเภอพุทไธสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อำเภอราษีไศล อำเภอเมือง อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ผ่านจังหวัดอุบลราชธานีไหลไปบรรจบแม่น้ำโขง ที่อำเภอโขงเจียม มีความยาวของลำน้ำ ๖๔๑ กิโลเมตร

● ลักษณะทางกายภาพลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

สภาพลำน้ำมูลตลอดสายจะมีลักษณะคดเคี้ยว โดยในช่วงต้นของลำน้ำจะมีลักษณะแคบเล็ก ทำให้การไหลของน้ำแรงและเร็ว ในช่วงตอนกลางของลำน้ำมีลักษณะกว้างเป็นพื้นที่ราบ ส่วนทางตอนล่างของลำน้ำจะมีสภาพเป็นตลิ่งสูงและมีแก่งหินกระจายอยู่ทั่วไป

ลักษณะพื้นที่ของลุ่มน้ำมูล เป็นพื้นที่ราบ มีระดับความสูงของพื้นที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยเฉพาะในบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนกลางมีลักษณะของพื้นที่เป็นลอนคลื่น สูงต่ำสลับกันไป อยู่ทางตอนใต้ของทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งลำน้ำมูลเป็นเขตแดนของพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้

ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ครอบคลุมพื้นที่คาบเกี่ยวของอำเภอพุทไธสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด และ อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

จากการไหลของน้ำ ที่ลำน้ำมีลักษณะคดเคี้ยวและสภาพของพื้นที่บริเวณรอบๆลำน้ำที่เป็นที่สูงต่ำ ก่อให้เกิดลักษณะของพื้นที่ที่มีภูมิฐานแตกต่างกันไป ลำน้ำไหลและเปลี่ยนทางอยู่ตลอดเวลา สภาพเช่นนี้ทำให้แม่น้ำมูลตอนกลาง เกิดระบบนิเวศย่อยที่มีความสลับซับซ้อน มีชื่อเรียกตามภาษาถิ่นดังนี้

- **บุงและทาม** เป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ในช่วงฤดูน้ำหลากน้ำไหลล้นท่วมตลิ่ง ไหลบ่าเข้าท่วมพื้นที่ลุ่มริมฝั่งเป็นบริเวณกว้าง พื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมดังกล่าว เรียกว่า ทาม ภายในพื้นที่ทามจะเป็นที่สูงต่ำไม่ราบเรียบเสมอกัน มีลักษณะเป็นที่เนินที่ลุ่มมีน้ำแช่ขังตลอดปี พื้นที่ส่วนที่ลุ่มต่ำต่อเนื่องกับแอ่ง เรียกว่า บุง

- **กุดหรือหลง** เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของร่องน้ำตามวัฏจักรการไหลของน้ำระยะต่างๆทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเดินน้ำ ทางน้ำเก่าเรียกว่า กุด
- **เลิง** คือ ลักษณะที่ลาดลุ่มโล่งๆ ลาดต่ำลงสู่ผิวน้ำของแม่น้ำหรือของกุด ดังนั้นในฤดูน้ำขึ้นน้ำจะท่วมก่อนเกิดเป็นเว็งบึงกว้างต่อกับกุดหรือหนอง
- **เว้ง** มีลักษณะที่เว็งบึงเข้าไปของเลิง ดังนั้นในเลิงหนึ่งๆอาจมีหลายเว้งที่เว้าเข้าไปในพื้นดินที่ลาดลงมา
- **คูน** ปรากฏอยู่ตามกุด เกิดจากการสะสมตัวของตะกอนดินเป็น โคลนตมลึกและเหนียว ส่วนมากมักอยู่ใกล้กับแหล่งกลางกุด บริเวณนี้ น้ำจะแห้งช้าที่สุดมีลักษณะอ่อนและยุบตัวง่าย
- **ค้ำ** คือ บริเวณน้ำซับไหลซึมจากบริเวณเนินหรือโนนลงสู่สอม ส่อง หรือแหล่งน้ำต่างๆ เช่น หนอง บึง กุด
- **คุยและคู** มีลักษณะที่เป็นสันคันดินหรือแนวเนินดินบนที่ราบบึงทามที่ทอดยาวไปตามสายน้ำ ทั้งร่องน้ำในปัจจุบันและร่องน้ำในอดีต ระหว่าง คุย ทั้งสองข้างจะเป็นที่ลาดลุ่มของกุดหรือสอม เป็นสันดินกว้างยาวขนานกับสายน้ำ ถ้าสันดินมีลักษณะเล็กแคบอยู่ระหว่างร่องน้ำที่ไหลเชื่อมระหว่างกุดกับแม่น้ำปัจจุบันเรียกว่า คู เกิดจากการเคลื่อนตัวของสันดิน ตามธรรมชาติในลักษณะต่างๆทำให้เกิดเป็นคันดินริมฝั่ง
- **สอม** มีลักษณะเป็นที่ลาดลุ่มอยู่ระหว่างคุยหรือดอนที่เนิน บางแห่งกุดเก่าจะกลายเป็นสภาพเป็นสอม
- **มาบ** เป็นพื้นที่ระหว่างคูกับคุยขนาดเล็ก เป็นที่ลุ่มแนวยาวขนานกับคูหรือบริเวณกลางของสอม
- **ส่อง** มีลักษณะคล้ายมาบแต่เล็กและแคบกว่า มีคูขนานทั้งสองข้างและมีน้ำไหล เรียกว่า ส่องหรือ ร่อง
- **ปาก** เป็นลักษณะของกุดหลงหรือส่องร่องน้ำไหลตกบรรจบกับอีกแหล่งน้ำหนึ่ง เช่น ปากมูล ปากกุด ปากเสียว
- **โนนทาม ดอนทาม** เป็นพื้นที่สูงของทามน้ำมักท่วมไม่ถึงหรือนานๆครั้งจึงจะเกิดน้ำท่วม เป็นที่อาศัยของสัตว์ในฤดูน้ำหลาก
- **กิวกุด** มีลักษณะเป็นคอคอดของกุดหนึ่งต่อกับอีกกุดหนึ่งด้วยส่องหรือร่องน้ำ ทำให้เกิดกุดกว้างและแคบเข้าไปต่อเชื่อมกับกุดที่กว้างอีกบริเวณหนึ่ง บริเวณที่แคบๆเรียกว่า กิวกุด
- **ร่องลำน้ำ** เป็นทางน้ำเก่าและทางน้ำปัจจุบัน มีภูมิฐานต่างๆที่ปรากฏตามลำน้ำ ประกอบด้วย ลักษณะแม่น้ำคดโค้ง กิ่งน้ำ คอคอดค้ำน้ำ คอคอดไหลตัด คอคอดเคี้ยวลำน้ำ สันทรายค้ำน้ำ สันทรายค้ำน้ำ สันทรายใต้ท้องธาร แอ่งลึกร่องน้ำหรือวังน้ำ

จากระดับความสูงของพื้นที่ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ทำให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่เป็นบริเวณกว้างในฤดูน้ำหลาก น้ำจะแช่แข็งอยู่ประมาณ ๒-๓ เดือน ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินี้ ทำให้เกิดพื้นที่น้ำแช่แข็ง และมีพืชพรรณธรรมชาติที่สามารถเกิดและทนต่อสภาพดังกล่าวได้ดี และมีความอุดมสมบูรณ์สูงเนื่องจากมีดินตะกอนที่พัดพามากับน้ำทุกปี ที่ชาวบ้านชุมชนรอบบริเวณฝั่งแม่น้ำมูลเรียกว่า ป่าบุง-ป่าทาม หรือในทางวิชาการเรียกว่าพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands)

จากสภาพพื้นที่ที่เป็นไปตามโครงสร้างทางธรณีวิทยาและลักษณะภูมิศาสตร์ต่างๆ ทำให้ลำน้ำมูลมีลักษณะของพื้นที่ป่าทามกว้างใหญ่ โดยเฉพาะบริเวณที่ไหลบรรจบกันกับลำน้ำสาขา จากการศึกษาของ รศ.ประสิทธิ์ คุญรัตน์ ในลุ่มน้ำมูนพบแหล่งป่าบุงป่าทามที่สำคัญ เช่น

- . ป่าทามลุ่มลำปลายมาศตอนกลางและตอนล่าง
 - . ป่าทามชุมพวง-พุทไธสง-ชุมพลบุรี เป็นแหล่งบุงทามสำคัญ ของลำน้ำมูล ตั้งแต่ตอนล่างของปากลำปลายมาศ ปากลำสะเทต จนถึงปากลำชี
 - . ป่าทามรัตนบุรี-ราษีไศล นับเป็นบุงทามที่กว้างใหญ่ตั้งแต่ตอนล่างของปากลำชี ปากลำพลับพลา ปากลำเสียว และปากห้วยทับทัน นับเป็นแหล่งป่าทามที่สำคัญของแม่น้ำมูล
 - . ป่าทามน้ำมูลตอนล่างตั้งแต่ปากปากห้วยสำราญ-ปากแม่น้ำชี ปากห้วยยูงจนถึงปากเขบาย เขบก และลำโคมใหญ่
๕. ป่าทามลำเขบายเป็นแหล่งป่าทามที่สมบูรณ์และดั้งเดิมเอาลำเขบาย
 ๖. ป่าทามลำเขบก พบหนาแน่นตั้งแต่ปากห้วยเวียงหลวงลงไปสู่ปากน้ำบรรจบแม่น้ำมูล
 ๗. ป่าทามลำโคมใหญ่ปรากฏตลอดแนวลำน้ำตั้งแต่ปากน้ำขึ้นไป

● ลักษณะทางชีวภาพของลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

จากลักษณะทางกายภาพของลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ที่มีความสลับซับซ้อนของพื้นที่ตามธรรมชาติและวัฏจักรการไหลของน้ำที่พัดพาดินตะกอนจากที่ราบสูงต้นน้ำมาทุกปี ก่อให้เกิดความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศย่อยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น กูด หนอง สอง เวิง โนน ในพื้นที่ป่าบุง-ป่าทาม

สิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นในป่าบุง-ป่าทาม แยกออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ดังนี้

๑. **พืชพรรณธรรมชาติ** ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พุ่ม ไม้ผลัดใบที่มีลักษณะเป็นป่าดิบ ที่เรียกว่า ป่าบึงน้ำจืด (Freshwater Swamp Forest) แต่จากวัฏจักรการไหลของน้ำที่ต่อเนื่องตลอด ทำให้พื้นที่บางส่วนที่เป็นโนนทามหรือที่สูง เช่น คุย คุดินตามธรรมชาติ เปลี่ยนให้พืชพรรณที่เกิดขึ้น มีสภาพเป็นป่าดิบแล้ง และป่าเต็งรัง ประเภทต้นขาด สะแบง กระจายเป็นหย่อมๆตามเนินหรือโนนทามดังกล่าว ชนิดของป่าไม้ 3 ประเภท คือ

ก) ป่าไม้ผลัดใบ ประกอบด้วยไม้ขนาดเล็กและไม้พุ่ม ไม้หนาม ทนต่อการแช่แข็งของน้ำได้ดี พบตลอดพื้นที่ตามระบบนิเวศย่อยๆของทาม ได้แก่

- พันธุ์พืชทะเลสาบ.ริมฝั่งแม่น้ำมูล เช่น ต้นนมวัว ฝ้ายน้ำ ชะเล้า เป็น นามต้น ตะแบงน้ำ หญ้าห้วยเนาน้ำ เป็นต้น

- พันธุ์พืชที่เกิดบริเวณบึง ประกอบด้วย พืชน้ำและพืชบก เช่น ฝ้ายน้ำ ต้นเสียว ผักเฟื่อน นามแดง มะดัน หวาย หูลิง กระโดน กก กำพี ทำอี่ปู้ ตานกกด

- พันธุ์พืชที่เกิดบริเวณทาม จะเป็นพันธุ์พืชลักษณะคล้ายที่เกิดบริเวณบึง เช่น ต้นเสียว ต้นสะแกกระเบา เม่า ใผ่ป่า นมวัว เครือไม้ต่างๆ

ข) ป่าดิบแล้ง ดิบชื้น จะพบเป็นหย่อมๆ บริเวณริมฝั่งกุด หรือโนนทามปัจจุบันถูกทำลายมาก พันธุ์พืชที่พบ ได้แก่ ต้นยาง ตะเคียน พะยอม ตะแบก สะแบง

ค) ป่าโคก พบอยู่บริเวณลานพังกุ่มน้ำหรือที่โนน พันธุ์ไม้ที่พบ เช่น ไม้ชาด ไม้สะแบง เป็นส่วนใหญ่

นอกจากจะพบพันธุ์พืชที่เป็นไม้พุ่ม ไม้พัดใบในพื้นที่บึง-ทามแล้ว ยังมีพืชที่เกิดจากการทับถมของซากพืช เช่น เห็ด ฝิ่งทาม เห็ดปลวก เห็ดกระโงก ที่จะเกิดในช่วงต้นฤดูฝนและมีสภาพภูมิอากาศอบอุ่น และพืชที่สามารถเกิดขึ้นในน้ำไว้ เช่น ผักบ่อ

๒. สัตว์ในป่าบึง-ป่าทาม จากสภาพภูมิประเทศและพืชพรรณที่หลากหลาย ป่าบึง-ป่าทามจึงเป็นระบบธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิด ทั้งสัตว์บก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำและสัตว์น้ำ ในอดีตเมื่อ ๔๐-๖๐ ปีที่ผ่านมาในป่าบึง-ป่าทามมีสัตว์จำพวก หมูป่า หมาใน หมาจิ้งจอก อยู่อาศัยอย่างชุกชุมเช่นเดียวกับป่าอื่นๆ แต่ปัจจุบันสัตว์ป่าที่ยังคงมีอยู่ได้แก่ กระต่าย เต่า ไก่ป่า กระรอก กระแต งู หนู แล่น กิ้งก่า

ป่าบึง-ป่าทาม ยังเป็นแหล่งชุมนุมของนกหลายชนิด เช่นเดียวกับพื้นที่ชุ่มน้ำอื่นๆทั่วโลก ที่จะอพยพตามฤดูกาลในช่วงเดือนสิงหาคม นกที่พบในปัจจุบัน เช่น นกเป็ดน้ำ นกขอด นกกด นกกาเหว่า นกเขา นกคุ้ม นกไถ่นา นกแซก นกกระสา นกเค้าแมว ทั้งนี้เหตุผลที่มिनกออาศัยอยู่อย่างหนาแน่น เพราะในป่าบึงป่าทามมีอาหารจำพวกผลไม้และแมลงต่างๆ อยู่อย่างอุดมสมบูรณ์

ในช่วงฤดูน้ำหลาก สภาพพื้นที่ของป่าบึง-ป่าทาม มีความเหมาะสมต่อการแพร่ขยายพันธุ์ของปลา และสัตว์น้ำชนิดอื่นๆอย่างยิ่ง โดยเฉพาะตามพุ่มไม้ รากไม้ที่แช่อยู่ในน้ำ เป็นแหล่งหลบซ่อนและวางไข่ เช่น ปลาค้าว ปลานาง และปลาอีกหลายชนิดที่อพยพว่ายทวนน้ำขึ้นมาวางไข่จากลำน้ำโขง อาศัยป่าบึง-ป่าทาม เป็นแหล่งวางไข่ เพาะฟักตัวอ่อน ก่อนอพยพกลับคืนไปในฤดูน้ำลด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าป่าบึง-ป่าทามเปรียบเสมือนเป็น “ มดลูก “ ของแม่น้ำมูล

นอกจากสัตว์น้ำประเภทปลาแล้ว ยังมีสัตว์น้ำอื่นๆ ที่อาศัยป่าบุงป่าทามเป็นแหล่งที่อยู่ เช่น หอยโข่ง หอยสบนก หอยข้าวต้ม หอยจิบจี หอยกาบ หอยทราย กุ้งสามกรม กุ้งฝอย แมงกระงา แมงคั่นโซ่ แมงตับเต่า

● ความอุดมสมบูรณ์และคุณค่าของป่าบุง-ป่าทาม

การก่อเกิดของสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายในป่าบุง-ป่าทาม จึงทำให้ป่าบุง-ป่าทามมีคุณค่ามากมายต่อระบบนิเวศและต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบริมฝั่งแม่น้ำมูล สามารถกล่าวถึงคุณค่าของป่าบุง-ป่าทาม ทั้ง ๒ ด้าน ได้ดังนี้

๑. ทำให้เกิดการหมุนเวียนของน้ำใต้ดิน จากพืชพรรณที่ขึ้นปกคลุมดินอย่างหนาแน่น ทำหน้าที่ดูดซับน้ำฝนและน้ำที่หลากท่วมตามธรรมชาติได้เป็นอย่างดี เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำที่สะสมไว้ในชั้นน้ำใต้ดินยังไหลเวียนกลับมาสู่แหล่งน้ำของชุมชน เพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภคได้อีกด้วย หรือที่ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกว่า “ น้ำซับ ”

๒. จากสภาพภูมิประเทศที่ต่างลักษณะ ต่างระดับ มีความสลับซับซ้อน ช่วยเป็นเครื่องชะลอความแรงของกระแสน้ำในฤดูน้ำหลากได้เป็นอย่างดี

๓. พืชพรรณที่เกิดขึ้นอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ช่วยรับแรงปะทะและลดความรุนแรงกระแสน้ำที่กัดเซาะชายฝั่งและรากพืช ยังทำหน้าที่ช่วยยึดเกาะดินไม่ให้พังทลาย

๔. พืชในป่าบุง-ป่าทามจะสามารถเก็บกักตะกอนและดักกรองสารที่ไหลมากับตะกอนดิน และกระแสน้ำ ทำให้น้ำมีคุณภาพดีขึ้น และดินตะกอนทำให้พืชพรรณต่างๆ เจริญเติบโตได้ดี

๕. ป่าบุง-ป่าทามมีสภาพเป็นไม้พุ่ม ไม้หนาม จึงเป็นแหล่งอาศัยหลบภัยของสัตว์นานาชนิดและเป็นแหล่งขยายพันธุ์ เพาะเลี้ยงตัวอ่อนของสัตว์ๆ ทั้ง นก สัตว์บก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และสัตว์น้ำ โดยเฉพาะในระยะฟักตัวอ่อน

๖. เป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ซึ่งล้วนมีประโยชน์ต่อระบบนิเวศและต่อมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความสวยงามเหมาะสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อน

พัฒนาการการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามฤดูกาล

จากการสัมภาษณ์และการแลกเปลี่ยนในกลุ่มย่อยของผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน สามารถแบ่งระยะพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามคร่าวๆออกเป็น 3 ช่วงดังนี้

ช่วงที่หนึ่ง ๒๔๔๐-๒๔๕๕ ยุคบุกเบิกใช้ทำกิน

ช่วงที่สอง ๒๕๐๐-๒๕๒๑ ยุคปลูกพืชเศรษฐกิจ

ช่วงที่สาม ๒๕๒๒-๒๕๒๕ ยุคขยายแปลงนา

ช่วงที่สี่ ๒๕๓๕ - ปัจจุบัน ยุคเขื่อนราษีไศล

ช่วงที่หนึ่ง ยุคบุกเบิกใช้ทำกิน (๒๔๔๐-๒๔๕๕) เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานชุมชน การตั้งถิ่น

ฐานของคนในอดีตมักจะเลือกตั้งริมฝั่งแม่น้ำหรืออยู่ใกล้แหล่งน้ำเพราะมีความอุดมสมบูรณ์ ทำมาหากินได้ง่าย ดันในเขตทุ่งก็มีต้นไม้อยู่มาก การใช้ทรัพยากรในช่วงแรกจะเป็นการบุกเบิกพื้นที่ในเขตทุ่ง ซึ่งมีหญ้าโงมง มีการถางพื้นที่ทำนา ชาวนาปลูกข้าวไว้กินเป็นส่วนใหญ่

ในเขตทามในสมัยก่อนป่าไม้ยังอุดมสมบูรณ์ ในที่โนนจะมีต้นไม้จำพวกสะเดา สะแบง ตะเคียน หว้า ซาด มัง ทม พอก ยาง (กล่าวว่าเคยมีต้นยางใหญ่ ใหญ่มาก เส้นผ่าศูนย์กลางขนาดคน ๔-๕ คนไปนั่งกินข้าวได้) เป็นไม้ใหญ่รุ่นแรกๆ และมีป่าไผ่ ในที่ลุ่มมีไม้พุ่มอยู่อย่างหนาทึบ จำพวกเป็นน้ำ ห่าอีปู้ หูลิง เสี้ยว ลุมพุก ถม (ทำแอกไถนา) หวาย เนียมช้าง เครือตาไก่ เครือตาปลา ฯลฯ เขตทุ่งมีสัตว์ป่าอยู่มาก เช่น นกยูง ไก่ป่า จิ้งจอกป่า กระต่าย อีเห็น หมูป่า เสือแมว ลิง ลิงลม จระเข้ รวมทั้งสัตว์น้ำ ปู ปลา ซึ่งมีอยู่มากมายอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสะท้อนออกมาจากคำพูดที่ว่า “ ปลาแต่ก่อนหากินตามสองที่ควายนอน สองหนึ่งได้ปลาเป็นตะกร้า และการเอาปลาก็จะเลือกเอาแต่ปลาตัวใหญ่ๆ เอาไปแลกข้าวหรือไม่กี่ขาย ๑๐ ตัวได้เงิน ๑ บาท) ” ในช่วงนี้เขตทามพื้นที่ยังไม่ถูกบุกเบิกมาก

ถึงแม้ว่าในปี ๒๔๖๕ จะมีทางรถไฟจากนครราชสีมาถึงสุรินทร์ มีพ่อค้าคนจีนไปตั้งจางรับซื้อข้าวอยู่ริมทางรถไฟ นครราชสีมาเป็นตลาดข้าวใหญ่ ที่รวมข้าวและกักตุนเพื่อส่งรถไฟมากรุงเทพฯ และปี ๒๔๗๑ ได้มีการตั้งโรงสีข้าวที่จังหวัดสุรินทร์ขึ้น ๔ โรง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ๒๕๓๐ ๖๖) แต่ก็ไม่ได้มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงการผลิตของชาวบ้านแถบนี้มากนัก อันเนื่องจากการคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด เป็นไปด้วยความลำบาก ต้องใส่เกวียนหรือไม้ก็ต้องหาข้าวไปขาย ซึ่งมีความลำบากมาก ดังนั้นการบุกเบิกที่ดินเพื่อการผลิตข้าวเพื่อขายจึงยังไม่ขยายตัวมากนัก

ในปี ๒๔๗๕ เกิดภัยแล้งอย่างรุนแรง ชาวบ้านทำการเพาะปลูกในนาทุ่งไม่ได้ผล จึงเริ่มมาบุกเบิกทำนาทาม โดยอาศัยการเพาะปลูกตามกุดหนอง มีการจับจองหนองในการทำการเกษตร

กรรม มีการจับจองเป็นกรรมสิทธิ์สืบทอดเป็นมรดกกันมา โดยใช้วิธีที่ชาวบ้านเรียกว่า “หมายไฮให้
ขอด(ผูก)หญ้าคา หมายนาให้ขอด(ผูก) หญ้าแฝก ผู้ใดแยกก่อนได้ก่อน”

นอกจากการปลูกข้าวตามฤดู หนอง แล้ว วิธีการทำนาจะใช้จอบขุดตามร่องที่ควายนอน
(บวควาย) ปัญหาในการทำนาทามในช่วงนั้นมีปัญหาเรื่องน้ำท่วม และนก มักจะกินช่วงที่ข้าวออก
รวง เพราะเป็นข้าวเบา ใช้พันธุ์ข้าวเมือง เช่น ข้าวผิวเม็ย ข้าวป่องแก้ว เหนียวดอกด้ว เจ้าดอกไม้
(ข้าว ๓ เดือน) เป็นต้น และมีปุมากัดกินต้นข้าว การทำนาทามจึงเป็นในลักษณะ “นาเสี่ยง” แต่ถ้าปี
ใดน้ำไม่ท่วมก็จะเป็นที่นาที่อุดมสมบูรณ์มาก ให้ผลผลิตสูงเพราะดินดี ไม่ต้องใส่ปุ๋ย นอกจากนี้ยังมี
การปลูกพืชผักต่างๆ เช่น ข้าวโพด ถั่วแดง เพื่อไว้ใช้บริโภคในครอบครัวหรือไม่ก็เอาไว้แลกข้าว
กิน

จะเห็นว่าการบุกเบิกใช้ทามในช่วงนี้ยังเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ตามความจำเป็นของการ
ดำรงชีวิต เพราะเศรษฐกิจชาวบ้านยังเป็นแบบลักษณะยังชีพ หาอยู่หากิน ไม่ได้มุ่งผลิตเพื่อขาย

ช่วงที่สอง ยุคปลูกพืชเศรษฐกิจ (๒๕๐๐-๒๕๒๑) ปี ๒๕๐๐ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง
เริ่มมีการวางป่าในเขตทุ่งจนไม้ใหญ่เหลือน้อย สัตว์ป่าเริ่มลดลงเพราะเริ่มมีปืนแก๊ป ทำให้ทำลาย
สัตว์ได้อย่างรวดเร็ว ส่วนไม้ใหญ่ในเขตทามเป็นไม้รุ่น ๒ เช่น ต้นหว้า ต้นชาด ๒ ที่เกิดขึ้นทด
แทน นอกจากนั้นก็ยังมีไม้พุ่มในทาม ซึ่งเป็นไม้ขึ้นเร็ว ยิ่งตัดยิ่งแตกกอขึ้นใหม่ได้เองตามธรรมชาติ

นอกจากนี้จากนโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ ประกอบกับการสร้างเขื่อนต่างๆ
ในช่วงต้นน้ำ ทำให้โอกาสที่จะเกิดน้ำท่วมไหลหลากลดความรุนแรงลง ดังนั้นการใช้ประโยชน์จาก
พื้นที่ทุ่งทามเพื่อการเกษตรจึงมีเสถียรภาพมากขึ้น โดยมีการทำเกษตรมากขึ้น มีการทำนาแซง นา
ทาม นาหนอง พืชผักและการใช้ประโยชน์จากไม้พิน มีการวางเผาป่าแบบไร่เลื่อนลอยอย่างอิสระ
พื้นที่ป่าจึงลดความหนาแน่นและพื้นที่ลดลง

ลักษณะการจับจองและบุกเบิกพื้นที่ในทาม ในช่วงนี้มาแล้วเริ่มมีมากขึ้นเพราะนอกจากการ
ทำยังมีการปลูกปอด้วย ชาวบ้านเล่าว่าจะเริ่มจากการฟันไม้เล็กๆ ได้แก่ ป่าหูลิง เนียมซ้าง เครือตา
ไก่ เครือตาปลา เป็นต้น ฟันป่าแล้ว “จุดสุ่ม” (เผา) ช่วงเดือนสาม ฟันป่าทุกวันด้วยตนเองและ “หา
แขก” (ลงแขก) ลงฟันผลัดกันได้ปีละ ๓-๔ ไร่ ตรงไหนที่มีโนนน้ำขังจะขุดปรับบริเวณขอบเพื่อ
ปลูกข้าวหยอด

ปี ๒๕๑๐ มีการปลูกปอในพื้นที่โนนหลังเก็บเกี่ยวข้าวเพื่อขาย อย่างเป็นล่ำเป็นสันกัน
มากขึ้น การปลูกเริ่มต้นหลังจากการสับร่นปอ หยอด 3 เดือน ประมาณเดือน ๔ ถึงแอม ประมาณ
เดือน ๗-๘ ก็ตัดขายได้ ช่วงนี้ชาวบ้านนิยมปลูกปอกันมากเพราะได้ราคาดี และถือว่าปอในเขต
ทามเป็นปอคุณภาพดี

ปี ๒๕๑๕ - ๒๕๑๖ มีรถไถใหญ่เข้ามารับจ้างบุกเบิกที่นาในพื้นที่ ระยะเวลาการเข้ามา อาจจะไม่ค่อยถี่ไปบ้าง แล้วแต่พื้นที่ คนที่มีฐานะในหมู่บ้านก็จะจ้างไปไถบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูก มีการไถพรวนในเขตทุ่ง จากนั้นเป็นการเข้าสู่เขตทาม มีการบุกเบิกแต่ไม่มีขอบเขตที่แน่นอน

ปี ๒๕๒๑ เกิดภัยธรรมชาติ “น้ำท่วมใหญ่” ในปีนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการปลูกข้าวในเขตทุ่ง จากเพื่อกินมาเพื่อขาย มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้มากขึ้น

การบุกเบิกใช้พื้นที่ทามในช่วงนี้ ยังคงมีการใช้แรงงานคนเป็นหลักและการใช้พื้นที่ก็ยังเป็นการใช้บริเวณใกล้แหล่งน้ำคือ กุด หนอง เพื่อเป็นการตกกล้า และพืชเศรษฐกิจเพื่อขายบ้าง แต่ส่วนใหญ่ป่าบุงป่าทามยังไม่ถูกใช้มากนัก มีแนวโน้มเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่มากขึ้น

ช่วงที่สาม ยุคขยายแปลงนา(๒๕๒๒-๒๕๓๕) ปี ๒๕๒๒ มีการบุกเบิกถางป่าบุงป่าทามเริ่มชัดเจนและรวดเร็ว เมื่อเข้าสู่ยุคการผลิตเพื่อขาย เพื่อปลูกปอและข้าว นาในเขตทุ่งชาวบ้านจะปลูกข้าวหอมมะลิไว้เพื่อขาย ส่วนเขตทามก็ยังมีการปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองเป็นส่วนใหญ่เอาไว้บริโภคในครอบครัว จนมีคำกล่าวที่ว่า “ นานบ้านเอาไว้ขาย นาทามเอาไว้กิน” วิธีการปลูกเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น การปลูกข้าวในกุดทามมูล จะตกกล้าในช่วงเดือนเมษายน วิธีการใช้รถไถและหัวานเมล็ดพันธุ์เหมือนกับทำนาคำ มีการไถตะ คราด และดำในช่วงเดือนพฤษภาคม บริเวณนาทาม ดินจะดี มีการใส่ปุ๋ยเฉพาะพื้นที่ พันธุ์ข้าวที่ปลูก คือ ข้าวคอ ข้างนางบุญมา อีโป๊ะ เนื่องจากให้ผลผลิตเร็วทันเวลาต่อการเก็บเกี่ยวก่อนที่น้ำจะท่วมต้นข้าว ช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม ผลผลิตโดยเฉลี่ยประมาณ ๔๐-๕๐ ถึงต่อไร่ ส่วนการทำปอเริ่มลดลงเพราะราคาไม่ดี คนไม่ค่อยนิยมปลูก มีเหลือปลูกอยู่บ้างเล็กน้อย พบอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอราษีไศล แถวบ้านฝั่ง

ปี ๒๕๒๘- ๒๕๓๕ เริ่มมีรถไถใหญ่เข้าไปรับจ้างไถบุกเบิก ในราคาไร่ละ ๔๐๐ บาท พื้นที่ถูกปรับระดับขร่งเป็นคันนา มีการจับจองครอบครองอย่างถาวร มีการทำนาในเขตทามมากขึ้น ต่อมาบางพื้นที่เริ่มมีการนำข้าวมะลิ ๑๐๕ ข้าว กข. เข้าไปปลูกในเขตทามบ้างเพราะราคาดีกว่าข้าวพันธุ์พื้นเมือง พบมากทางเขตอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ การปลูกพืชเศรษฐกิจตัวอื่นๆ ยังมีอยู่บ้าง เช่น ข้าวโพด แดงโม แดงกวา พริก มะเขือ ผักบ่อ (ผักพื้นบ้านในเขตทาม ชาวบ้านเอามาปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจรายได้ดี) ผักกระเฉดน้ำ ปลูกตามที่โนน และในกุด เป็นรายได้เสริม

ไม้ในทามจะเหลือเพียงไม้พุ่มเล็กๆ เช่น ไม้हुลิง ฝ้ายน้ำ เป็น นมวัว ส่วนไม้ใหญ่จะเหลือต้นหว้า ต้นพอก อยู่กระจายเป็นหย่อมๆ ตามที่โนน ในช่วงนี้การบุกเบิกพื้นที่หรือจับจองที่ใหม่เป็นไปได้ยากแล้ว เพราะทุกพื้นที่ล้วนแล้วแต่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์ แต่ก็มีการอ้างสิทธิ์ในการครอบครอง

ช่วงที่ 4 ยุคเขื่อนราษีไศล (๒๕๓๕ – ปัจจุบัน) โครงการฝายราษีไศลได้เริ่มก่อสร้างในปี ๒๕๓๕ แล้วเสร็จ สามารถเก็บกักน้ำได้ในปี ๒๕๓๘ การสร้างฝายราษีไศลและการเก็บกักน้ำของโครงการได้ก่อผลกระทบต่อวิถีการใช้ประโยชน์ของชุมชน จากการทำชาวบ้านในชุมชนได้มีการบุกเบิกเพื่อทำนาโดยใช้พันธุ์ข้าว กข. ๑๐๕ เป็นหลักนั้น ทำให้มีความเสี่ยงต่อการน้ำท่วมหลากก่อนที่จะได้เก็บเกี่ยวข้าว ส่วนการใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น การเลี้ยงสัตว์ หาปลา หาของป่า ก็มีการใช้ประโยชน์เหมือนดังแต่ก่อน เพียงแต่ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทามน้อยลง ทำให้หาอยู่หากินยากมาก

❖ ข้อมูลป่าทามชุมชนกุดเป่ง ต.ยางคำ อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด

๑. ข้อมูลพื้นฐานชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากป่าทามกุดเป่ง

๑.๑ บ้านคอนจิก

ประวัติความเป็นมา

มีชาวบ้าน ๓ ถึง ๔ ครัวเรือนที่ย้ายมาจากบ้านหัวดง ตำบลหัวดง อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านคอนจิกและต่อมาได้มีเครือข่ายได้ตามมาตั้งถิ่นฐานด้วยกันคือ พ่อใหญ่ยา บุญเต็ม จนมีประชากร ๓๐ – ๖๐ ครัวเรือน เนื่องจากเกิดน้ำท่วมบ่อยๆ จึงได้อพยพเข้าไปอยู่ในพื้นที่ดินจอกที่มีป่าจิกมากมายบางครั้งก็อพยพไปอยู่ถิ่นอื่นก็มี ประมาณปี ๒๔๕๓ – ๒๔๗๖ บ้านคอนจิกได้มีการปกครองตามระบบเครือข่ายที่มีผู้อาวุโสที่มาตั้งถิ่นฐานก่อนไม่มีผู้นำที่เป็นทางการ ปี ๒๕๐๐ ได้มีผู้นำเป็นทางการคือ นาย คำมี มีสนามต่อมาคือ นายทองนาค แผ่นศิลา (ราวปี ๒๕๑๕) การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านได้มาตั้งถิ่นฐานตามระบบเครือข่ายตั้งแต่เริ่มมาก่อตั้งหมู่บ้าน คือ คนนามสกุลแหวนหล่อ ได้แต่งงานกับครอบครัวของนามสกุล บุญเต็ม ต่อมาก็ได้มีการแต่งงานกับคนต่างถิ่น (จังหวัดอื่น) มากขึ้นจนถึงปัจจุบัน จำนวนประชากร ๑๗ ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด ๕๔ คน แยกเป็นชาย ๔๔ คน หญิง ๕๔ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านคอนจิก หมู่ ๖ ตำบลยางคำ อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จดทุ่งนาด้านบ้านคอนสำราญ

ทิศใต้ จดทุ่งนาที่ติดต่อกับป่าทุ่งป่าทาม

ทิศตะวันตก จดทุ่งนาทางบ้านท่างาม

ทิศตะวันออก จดทุ่งนาเขตรอยต่อตำบลด่าน

มีทั้งหมดของหมู่บ้านประมาณ ๔๓๐ ไร่ ที่ตั้งหมู่บ้าน ประมาณ ๑๖ ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร ประมาณ ๓๘๘ ไร่ พื้นที่สาธารณะ ๖ ไร่ คือ วัดสังคม

การเมืองการปกครอง ผู้นำเป็นทางการ ในอดีตมีผู้นำชื่อ นายคำมี มีสนามและนายทองแผ่นศิลา ปัจจุบัน นายตา บุญแก้ว เป็นผู้ใหญ่บ้าน

นายทัศน จันท์ท่ามา นายสุวรรณ ภูทองแข ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. พุฒ บุญเต็ม นายทองนาค แผ่นศิลา

ผู้นำทางธรรมชาติ คือ ผู้อาวุโสในชุมชน นายคุณ บุญมัน เป็นสาร์วัดและแม่จ๋า มีหน้าที่อุปพระสงฆ์ เป็นแม่แก่ตุลาการในหมู่บ้านและมีหน้าที่นำพาลูกหลาน ดำเนินการบอกกล่าวภูมิบ้าน (แม่ธรณี)

องค์กรในชุมชน คือ กลุ่มโรงเรียน กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง มีกองทุนแก้ไขปัญหาคความยากจน มีกองทุนเงินล้าน และกลุ่มออมทรัพย์

ประเพณีวัฒนธรรมบ้านดอนจิก นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่องภูมิบ้าน (ศาลปู่ตา) หรือแม่ธรณี มีประเพณีที่สำคัญของชุมชนคือ

เดือนอ้าย	มีบุญอัฐฐะ (แลกข้าว)	เดือนยี่ บุญปีใหม่
เดือนสาม	บุญคุ้มข้าวใหญ่ (บุญข้าวจี)	เดือนสี่ ทำบุญบ้าน และแต่งงาน
เดือนห้า	บุญแหวด และบุญผ้าป่า	เดือนหก ทำพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตาหรือพระแม่ธรณี
เดือนเจ็ด	บุญบั้งไฟ	เดือนแปด บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน (บุญข้าวสาก)	เดือนสิบ บุญข้าวประดับดิน (บุญข้าว

สาก)

เดือนสิบเอ็ด ออกพรรษา และบุญปราสาทผึ้ง เดือนสิบสอง ลอยกระทง

ในชุมชนมีวัดอยู่ ๑ วัด ชื่อ วัดป่ามูจรินทร์ เจ้าอาวาสวัดชื่อ พระบรรจง เขมสุโข

วัฒนธรรมของชุมชนในอดีตคือ ลงแขกคานาเกี่ยวข้าว แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปคือถ้าลงแขกก็ต้องมีเงิน ๑๐๐-๑๒๐ บาท ไปให้ด้วย

ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ระดับรายได้ของประชากรในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา เป็นอาชีพหลัก และมีการประกอบอาชีพรอง เช่น เลี้ยงสัตว์ ไร่ ไร่ ไร่ และรับจ้างต่างถิ่น มีรายได้เฉลี่ย ๒๑,๕๐๐ บาท ต่อคนต่อปี

ด้านการศึกษา คนในชุมชนไปเรียนที่โรงเรียนบ้านเหล่าข้าว คนในชุมชนได้เรียนจบ ป.๖ เป็นส่วนมาก รองลงมาคือ ป.๔ และมัธยมศึกษาตอนต้น ตามลำดับ

ระบบสาธารณูปโภค มีเส้นทางคมนาคมเชื่อมกับบ้านท่างามและดอนสำราญ ด้านทิศตะวันออกเชื่อมกับตำบลด่าน ลักษณะพื้นที่ตั้งอยู่ที่ดอนกลางทุ่ง ตัดป่าบุงป่าทามลักษณะสภาพพื้นที่เป็นที่ดอนราบเนินไปทางทิศตะวันออก คนในชุมชนมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีคนเชื่อมติดต่อกับหมู่บ้านในตำบล และเชื่อมกับตำบลด่าน คือ ถนนลูกรังมีถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน ๑ เส้นระยะทาง ๓๕๐ เมตร ไม่มีสถานีอนามัยแต่มีอยู่ที่ตำบลยางคำ ๑ แห่ง มีโทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน ๑ แห่ง

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ คือ กุด หนอง ป่าชุมชน ๑ แห่ง เช่น กุดทิง หนองผือ ป่าชุมชนกุดเป่งลักษณะดิน เป็นดินสวนปนทรายเล็กน้อย

๑.๒ บ้านเหล่าข้าว

ประวัติความเป็นมา

ในอดีตนั้นมีชาวบ้านสามครอบครัวที่อพยพมาตั้งถิ่นฐาน คือ พ่อวิชัย พ่อสาม และพ่อหลวง ซึ่งได้เดินทางมาจากอำเภอรัตนบุรีจังหวัดสุรินทร์ ได้มาเห็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการทำนาเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์และอยู่ใกล้หนองน้ำและแม่น้ำสามารถหาปลากินได้ง่ายและได้จับจองพื้นที่เพื่อทำนา ทำสวน และได้ตั้งหมู่บ้านว่า บ้านเหล่าข้าว จึงมีลูกมีหลานอพยพตามมาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากขึ้น ต่อมาก็มีคนเดินทางมาจากอำเภอสุวรรณภูมิ ได้มีการแต่งงานกันกับตระกูลขาตั้ง กับไชยชิตา มีลูกหลานกันมาจึงทำให้หมู่บ้านนั้น เพิ่มขึ้นจนถึงปัจจุบันปัจจุบันมีประชากร ๑๑๕ ครัวเรือน ประชาชน ๖๖๕ คน แยกเป็นชาย ๓๓๐ คน แยกเป็นหญิง ๓๓๕ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านเหล่าข้าว หมู่ ๓ ต.ยางคำ อ. โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดทุ่งนา
ทิศใต้	จดทุ่งนาที่ติดแม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	จดทุ่งด้านบ้านคอนสำราญ
ทิศตะวันตก	จดดอนป่าด้านบ้านท่างาม

จำนวนพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ พื้นที่ตั้งหมู่บ้านประมาณ ๑๘๐ ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๘๐๐ ไร่ พื้นที่สาธารณะ ๒๐ ไร่ ลักษณะพื้นที่เนินสูงลาดต่ำไปทางทิศตะวันออก มีเขตติดต่อกับบ้านยางคำ บ้านท่างาม บ้านคอนสำราญ มีถนนลาดยาง ๑ เส้น เชื่อมตำบลยางคำ มีถนนลูกรัง ๔ สาย ถนนคอนกรีตผ่านกลางหมู่บ้าน ๑ สาย

สภาพดินเป็นดินล่วนปนทราย บางพื้นที่เป็นดินล่วนหมัก

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งน้ำ ๓ แห่ง คือ หนองโสน หนองแวง หนองส้ม ป่าชุมชน ๒ แห่งคือ ป่าชุมชนกุดเป้ง ป่าชุมชนคอนสวนหม่อน ตั้งเป็นป่าทาม

การเมืองการปกครอง ด้านสภามการเมืองการปกครอง อดีตมีผู้ใหญ่บ้าน ๖ คนคือ

๑. นายบุญเสียง ขาดัง	๒. นายคำมี มีสนาม	๓. นายคูสี อามะเหียะ
๔. นายพอง แหวนหล่อ	๕. นายทา ไชยชิตา	๖. นายเจริญ สุจริต
๗. นายชู สามไชย (ปัจจุบัน)		

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๓ คน คือ, นายเสาร์ แก้วภูมิแห่, นายสมปอง พันศรี, นายทองมาก ไชยชิตา สมาชิก อบต. นายสมเดช พลแพงกา นายวิเชียร ยงยุทธ ผู้นำทางธรรมชาติ อดีต ๔ คน คือ นางแดง มีสนาม แม่เผ่าทองดา สุจริต มีหน้าที่เป็นเผ่าจำ ปัจจุบัน คือ มีหน้าที่เป็นเผ่าจำ ปัจจุบัน คือ นายหอมจันทร์ ศรีสาวแห มีหน้าที่ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญในงานแต่งงานและมีกลุ่ม

องค์กรในชุมชนที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (กนช.) กลุ่มหัตถกรรมกอกผือทาม
กลุ่มร้านค้าชุมชน อาสาพัฒนาสาธารณสุข ฯลฯ

บ้านเหล่าข้าวมีประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ครบ ๑๒ เดือน นับถือศาสนาพุทธ มี วัด
๑ แห่ง ชื่อวัดสมบุญสุนทราราม ด้านวัฒนธรรมความเชื่อถือ นับถือศาลปู่ตา(ภูมิบ้าน) ประเพณี
ที่สำคัญคือ

เดือนอ้าย	บุญอัฐฐะ	เดือนยี่	บุญปีใหม่และงานแต่งงาน
เดือนสาม	บุญคุ้มข้าวใหญ่ (บุญข้าวจี)	เดือนสี่	ทำบุญบ้าน (ตักบาตรบ้าน)
เดือนห้า	บุญผะเหวด และบุญผ้าป่า	เดือนหก	ทำพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตา
เดือนเจ็ด	บุญบั้งไฟ	เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	บุญบุญข้าวสาก	เดือนสิบ	บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบเอ็ด	ออกพรรษา และบุญปราสาทผึ้ง	เดือนสิบสอง	บุญกฐิน

ในอดีตจะมีวัฒนธรรมดั้งเดิม คือ การลงแขก เช่นเกี่ยวข้าวทำนาหรือลงต้อนแต่ปัจจุบันนี้
ได้เริ่มหายไป

ด้านเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก อาชีพรองคือ
เลี้ยงสัตว์ รับจ้างต่างถิ่น และค้าขาย รับราชการ ตามลำดับ รายได้ต่อประชากร คือ ๒๑,๕๐๐
บาทต่อคนต่อปี

ด้านการศึกษา มีโรงเรียน ๑ แห่ง มีนักเรียน ๒๒๔ คน ชาย ๘๐ คน หญิง ๑๔๔ คน
คนในชุมชนส่วนมากเรียนจบ ป.๖ รองลงมาคือ ป.๔ และมีมัธยมศึกษาต้น ปริญญาตรี ตามลำดับ

ระบบสาธารณสุขปโภค มีถนน เชื่อมระหว่างบ้านตำบล ๑ สาย เป็นลาดยาง มีถนน เชื่อม
ระหว่างหมู่บ้านถึงถนนหลวงสาย ๒๐๘๖ ๑ สายมีถนน เชื่อมระหว่างบ้านท่างามและดอนสำราญ
บ้านละ ๑ สายมีตู้โทรศัพท์สาธารณะ ๑ ตู้ มีระบบประปาหมู่บ้าน ๑ แห่ง (ใช้ร่วมกับบ้านท่างาม)
มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ไม่มีอนาถ แต่ไปใช้บริการที่ตำบลยางคำ

๑.๓ บ้านดอนสำราญ

ประวัติความเป็นมา

เดิมนี้ ได้มีชาวบ้าน กลุ่มตระกูลสิงห์เทพ สิงห์เขากู และตระกูลศรีคำภา ซึ่งได้อพยพมาจากบ้านด่านตำบลด่าน อำเภอรำไพใต้ จังหวัดศรีสะเกษ ได้พากันมาเลี้ยงวัว ควาย และมาเห็นพื้นที่ที่เป็น โนนก็เลยชักชวนลูกหลานพากันมาตั้งถิ่นฐาน ตั้งชื่อว่าบ้านไร่สูง ตั้งสามสภาพพื้นที่ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่ สมัยนายจรัส จันทรเสนาเป็นผู้ใหญ่บ้าน ชื่อว่า ดอนสำราญ ปัจจุบันมีประชากร ๖๓ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๓๑๐ คน ชาย ๑๕๐ คน หญิง ๑๖๐ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านดอนสำราญ ตั้งอยู่ที่ หมู่ ๕ ต.ยางคำ อ.โพธิ์ทราย จ.ร้อยเอ็ด มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จด	เขตบ้านหนองฝั่งแดง
ทิศใต้	จด	บ้านดอนจิก
ทิศตะวันออก	จด	เขตแดนตำบลด่าน
ทิศตะวันตก	จด	บ้านเหล่าข้าว

จำนวนพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๘๐๐ ไร่ พื้นที่ตั้งหมู่บ้านประมาณ ๗๐ ไร่ พื้นที่ทำกินประมาณ ๗๐๐ ไร่ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ๓๐ ไร่

การเมืองการปกครอง ในอดีตมีผู้นำ ๓ คน คือนายคำมี มีสนาม ๒. นายบุญมี ศรีคำภา ๓. นายจรัส จันทรเสนา ปัจจุบัน คือ นายอำนาจ คำอ้วน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสมชาย คนดี นายทองสมบัติ สิงห์เขากู นายสม เมินหา นายสุทิน อินทรี สมาชิก อบต. นายจรัส จันทรเสนา นายบุญมา สันโสภา

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชน คือ หนองน้ำสาธารณะ ๓ แห่ง คือ หนองสามเหลี่ยม หนองแวง หนองเค็ม มีร่องน้ำ ๑ แห่งคือ ร่องระเ็น

กลุ่มองค์กร คือ กลุ่มแม่บ้านทำสมุนไพร กลุ่มแม่บ้านพันธ์ไม้ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มโรงเรียนชุมชน รวม ๔ กลุ่ม

ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ บ้านดอนสำราญนับถือศาสนาพุทธ มีวัด ๑ แห่ง ชื่อ วัดเวฬุวรรณาราม (สำนักสงฆ์) เจ้าอาวาสวัดชื่อ หลวงพ่อพัน สุธรรมโม ด้านความเชื่อ เรื่องศาลเจ้าปู่ตา (ภูมิบ้าน)

มีประเพณีที่สำคัญของชุมชนมี ๑๒ เดือน คือ

เดือนอ้าย	บุญอัฐชะ	เดือนยี่	บุญปีใหม่และงานแต่งงาน
เดือนสาม	บุญคุ้มข้าวใหญ่ (บุญข้าวจี)	เดือนสี่	ทำบุญบ้าน(ตักบาตรบ้าน)

เดือนห้า	บุญแหวด	เดือนหก	ทำพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตา (ภูมิบ้าน)
เดือนเจ็ด	บุญบั้งไฟ		
เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา		
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน (บุญข้าวสาก)		
เดือนสิบ	บุญข้าวประดับดิน (บุญข้าวสาก)		
เดือนสิบเอ็ด	ออกพรรษา และบุญปราสาทผึ้ง		
เดือนสิบสอง	บุญกฐิน		

วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่มีการช่วยเหลือกัน คือ การลงแขกเกี่ยวข้าว ทำนา แต่ปัจจุบันนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นแขก ๑๐๐ บาท

ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา เป็นอาชีพหลัก อาชีพรอง เลี้ยง วัวควาย รับจ้าง ค้าขาย ตามลำดับ

ด้านการศึกษา มีโรงเรียน ๑ แห่ง คือ โรงเรียนบ้านเหล่าข้าว ซึ่งใช้ร่วมกันกับ ๔ หมู่บ้านคนในชุมชนเรียนจบชั้นสูงสุด คือ ป.๖ รองลงมาคือ ป.๔ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและ ปริญญาตรี ตามลำดับ

ด้านสาธารณูปโภค บ้านคอนสำราญมีเส้นทางคมนาคม ๔ สาย เชื่อมกับตำบลด่าน ๑ สาย เชื้อบ้านท่างาม บ้านดอนจิก บ้านเหล่าข้าว โรงเรียน รวมเป็น ๔ สาย ไม่มีสถานีอนามัย การใช้บริการไปใช้ที่ตำบลยางคำ มีไฟฟ้าครบทุกหลังคาเรือน มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ ๑ ตู้ มีระบบประปา ๑ แห่ง ซึ่งใช้ร่วมกับบ้านท่างาม บ้านเหล่าข้าว

๑.๔ บ้านท่างาม

ประวัติความเป็นมา

เนื่องจากบริเวณพื้นที่เป็นที่ลابلุ่มติดแม่น้ำ ชาวบ้านคงกู คือบ้านหนองสรวงมา มา เลี้ยงวัว ควาย เจอว่าอุดมสมบูรณ์ดีจึงได้ชักชวนเครือญาติมาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำ ที่แรกทำเป็นที่ พักบุคคลที่มาครั้งแรกคือ ๗ ครอบครัว คือ ครอบครัวของพ่อใหญ่ทอด อบเชย พ่อใหญ่สีสมุทร ลำสาตี พ่อใหญ่สา สุขารมย์ พ่อใหญ่อ่อนจันทร์ อังคะเวทย์ พ่อใหญ่ครูสา หอมกลิ่น พ่อใหญ่เหง่า เมินหา และพ่อใหญ่สังข์ หล้าสังข์ ได้ตั้งชื่อว่าบ้านท่างามเพราะว่ามีท่าที่เป็นที่จอดเรือแจวนาจะ เทียบทำเพื่อนำสินค้ามาเปลี่ยนกับชาวบ้านในหมู่บ้าน เช่น หม้อดินเผา มะพร้าวมาแลกปลาแดก (อื่นๆ) ประกอบกับน้ำในแม่น้ำมูลก็เป็นน้ำที่ใสสะอาด (น้ำงาม) มีความอุดมสมบูรณ์ สูงจึงได้ตั้ง ชื่อว่า (บ้านท่างาม) บ้านท่างาม มี ๖๘ ครัวเรือน มีประชากร ๔๕๑ คน แยกเป็นชาย ๒๐๘ คน หญิง ๒๔๓ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านท่างาม หมู่ ๕ ต.ยางคำ อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จด	บ้านยางคำ
ทิศใต้	จด	แม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	จด	บ้านดอนจิก
ทิศตะวันตก	จด	กุดขี้เหล็กป่าบุงป่าทาม

จำนวนพื้นที่ทั้งหมดของอาณาเขตประมาณ ๕๐๐ ไร่ พื้นที่ทั้งหมดหมู่บ้าน พื้นที่ประมาณ ๔๕ ไร่ พื้นที่ทำกิน (ทำการเกษตร) ๓๐๐ ไร่ พื้นที่ สาธารณะประมาณ ๑๕๕ ไร่ ลักษณะพื้นที่ เป็น พื้นที่ลابلุ่ม ริมฝั่งแม่น้ำมูล มีเส้นทางคมนาคมถึงบ้านยางคำและบ้านเหล่าข้าวไปถึงโรงเรียนและ บ้านดอนจิก

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง มีการปกครองที่มีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และ อบต. นอกจากนี้จะมีผู้นำที่เป็นทางการแล้วนั้นบ้านท่างามยังมี ผู้นำที่ไม่เป็นทางการคือ ผู้เฒ่า หรือผู้ อาวุโสในชุมชนที่มีหน้าที่คอยเป็นที่ปรึกษาในด้านศาสนา หรือพิธีกรรมต่างๆในชุมชน คือ ใน อดีต มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายเฮียง ขาดัง นายบุญ สูงเนิน นายใน หอมกลิ่น นายกลม ยงยุทธ ใน อดีตผู้นำที่ไม่เป็นทางการคือ นายไผ่ เสมอศักดิ์ มีหน้าที่เป็นผู้เฒ่าจำ ประจำหมู่บ้านจะเป็นคนคอย ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงปู่ ตา และนายเถิง สาจะยัง มีหน้าที่คอยเป็นผู้ช่วยที่คอยไถ่เกี้ยวเวลามีการ ทะเลาะวิวาทในชุมชน

ปัจจุบันผู้นำที่เป็นทางการคือ นายแก้ว ดงแดง เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๓ คนคือ นายคำพันธ์ มากยิ่ง นายบุญตา พางาม นายสมพร เมืองคุณ

สมาชิก อบต. ๒ คน คือ นายยม ยงยุทธ นายเสริม หอมกลิ่น
 ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ๑ นายใบ เชื้อคำ มีหน้าที่คอยรักษาชาวบ้าน(เด็กเล็กที่เป็นกำเริบ)
 . นายสุข บุญเดิม มีหน้าที่เป็นสารวัดและหมูสูตรขวัญ
 . นายพันธ์ ขำเนตร มีหน้าที่เป็นสารวัด
 ๔. นายอินทร์ คำอ่าน มีหน้าที่เป็นเฒ่าจ๋า ประจำหมู่บ้าน (ทำพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตา)

กลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน คือ กลุ่มหัตถกรรมกก-ฝือทาม กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มเย็บผ้าโหล

ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ ศาสนาในชุมชนคือ ศาสนาพุทธ มีวัด (สำนักสงฆ์) ๑ แห่ง คือวัดเทพนิมิตรวราราม มีเจ้าอาวาสชื่อ พระเดิม วัฒนธรรมความเชื่อปู่ตา (ภูมิบ้าน)

ประเพณีที่สำคัญในชุมชน คือ

เดือนอ้าย	บุญอัฐฐะ (แจกข้าว)	เดือนยี่	บุญปีใหม่และงานแต่งงาน
เดือนสาม	บุญคุ้มข้าวใหญ่ (บุญข้าวจี)	เดือนสี่	ทำบุญบ้าน
เดือนห้า	บุญแหวด	เดือนหก	ทำพิธีกรรมเลี้ยงปู่ตา (ภูมิบ้าน)
เดือนเจ็ด	บวชนาค	เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน	เดือนสิบ	บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบเอ็ด	ออกพรรษา และบุญปราสาทผึ้ง	เดือนสิบสอง	บุญกฐิน บุญแข่งเรือ ถวายเจ้าท่า และลอยกระทง

วัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน ในอดีตคือการลงแขกคานาเกี่ยวข้าว นวดข้าวแต่ปัจจุบันได้หายไปจนถึงจะมีคือ ลงแขกวันละ ๑๐๐ บาท ต่อครั้งหนึ่ง

ด้านเศรษฐกิจในชุมชน ชาวบ้านจะมีอาชีพหลักคือ การทำนา ทำไร่ (สวน) มีอาชีพรองคือ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย

ด้านการศึกษา มีโรงเรียน ๑ แห่งชื่อโรงเรียนบ้านเหล่าข้าว ใช้ร่วมกันในหมู่บ้าน มีนักเรียน ๒๒๔ คน ระดับการศึกษา ชาวบ้านสวนมากจะเรียนจบ ป.๖ เรียนจบ ป.๔ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ปริญญาตรี ตามลำดับ

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าบุ่งป่าทาม มีป่าชุมชนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันคือป่ากุดเป่ง และดอนสวนหม่อน มีหนองน้ำคือ กุดชีเหล็กและแม่น้ำมูล

ด้านสาธารณสุข มีถนนคอนกรีต กลางบ้าน ๑ เส้น ลูกรัง ๔ เส้น เชื่อมระหว่างเหล่าข้าว บ้านดอนจิก บ้านยางคำ ทางไปวัดหรือป่าบุ่ง-ป่าทามไม่มีอนามัย แต่ไปใช้บริการที่ตำบลยางคำ มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีระบบประปา ๑ แห่ง ใช้ร่วมกันกับบ้านเหล่าข้าว ดอนสำราญ มีโทรศัพท์สาธารณะ ๑ ตู้

◎ ข้อมูลป่าทามชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ. ร้อยเอ็ด

ป่าทามชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง ซึ่งชาวบ้านเรียกตามลักษณะพื้นที่ที่เป็นโนนกลางน้ำ มีแม่น้ำมูลไหลรอบโนน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนทิศทางเดินของแม่น้ำมูล จึงกลายเป็นเกาะกลางแม่น้ำ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลทัพใหญ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ แต่การดูแลรักษาเป็นราษฎรตำบลท่าหาดยาว และตำบลสามขา อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมี ๑๐ หมู่บ้าน คือ

๑. บ้านศรีโพนทอง หมู่ ๔	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๒. บ้านโพนทอง หมู่ ๖	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๓. บ้านหนองพลับ หมู่ ๘, ๑๐	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๔. บ้านปลาชุม หมู่ ๑, ๕	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๕. บ้านม่วงน้อย หมู่ ๒	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๖. บ้านดอนโหมง หมู่ ๕	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๗. บ้านดอนสัมพันธ์ หมู่ ๓	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๘. บ้านหมากยาง หมู่ ๔	ต.สามขา อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๙. บ้านเกาะแก้ว หมู่ ๖	ต.สามขา อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
๑๐. บ้านโนนสูง หมู่ ๗	ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด

เป็นหมู่บ้านเครือข่ายร่วมกันในการดูแลรักษาในการใช้ประโยชน์ที่เข้มข้นมากที่สุด คือ บ้าน ม่วงน้อยและบ้านศรีโพนทอง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ใกล้ที่สุด มีคณะกรรมการดูแลรักษาป่าชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง

๑. ข้อมูลชุมชนรอบป่าชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง

๑.๑ บ้านม่วงน้อย

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ในอดีต ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๐ มีผู้คนได้อพยพตั้งถิ่นฐานอยู่ ๔ หลังคาเรือน ชื่อพ่อใหญ่มี หลงชน พ่อใหญ่ลา วันทา ที่ย้ายมาจากบ้านม่วงมูล อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ พ่อใหญ่นวน เกตุด้วง ย้ายมาจากบ้านโทรง บ้านโปรง อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด พ่อใหญ่อ่อน สาสอน ย้ายมาจากอำเภอรายไสล จังหวัดศรีสะเกษ พ่อใหญ่ทอง เชิดชู และพ่อใหญ่เชียง บุตรศรี แม่ใหญ่ปลา ย้ายมาจากบ้านม่วงมูล ในกรณีของพ่อใหญ่เชียง แม่ใหญ่ปลา นั้นมาตั้งได้ไม่นานก็ย้ายไปบ้านม่วงมูลเหมือนเดิม สาเหตุที่มาตั้งบ้านอยู่ถือเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ใกล้แม่น้ำและกุดหนองอาปลากันก็ง่ายต่อการทำนาทำน้อยก็ได้ผลผลิตดี

ปี ๒๔๘๗ ก็ได้มีชาวบ้านย้ายเข้ามาอยู่เรื่อยๆเพิ่มขึ้นจากเดิม ๔ หลังคา เป็น ๑๖ หลังคาเรือน จนถึงปัจจุบัน มีประชากร ๑๓๓ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๗๓๖ คน ชาย ๓๖๕ คน หญิง ๓๗๑ คน สาเหตุที่ตั้งชื่อว่าม่วงน้อยคือ คนมาตั้งบ้านมาจากบ้านม่วงมูล และในหมู่บ้านมีต้นม่วงน้อยใหญ่ อยู่ ๒ ต้น การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีตก็จะเป็นการชักชวนกันมาด้วยระบบเครือญาติและมีเครือข่ายความสัมพันธ์กันในชุมชนและนอกชุมชนด้วยวิธีการทางประเพณีวัฒนธรรม เช่น ทอดเทียนร่วมกัน ใน ๑๐ หมู่บ้าน ฯลฯ

เหตุการณ์สำคัญของบ้านม่วงน้อย

- ปี ๒๔๕๗ น้ำท่วมบ้านอย่างหนัก ท่วมทั้งหมู่บ้าน
- ปี ๒๕๐๒ – ๒๕๐๔ เกิดปัญหาภัยแล้งต้องออกขุดข้างกันต่างถิ่น
- ปี ๒๕๒๑ เกิดน้ำท่วมหนัก มีเครื่องบินแจกข้าวอาหาร ยารักษาโรค ที่ตำบลสามขา น้ำท่วมหนัก ๓ เดือน และไม่มีน้ำกิน

ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านม่วงน้อย หมู่ ๒ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	จด	บ้านโพนทอง
ทิศใต้	จด	แม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	จด	คลองส่งน้ำบ้านหมากยาง
ทิศตะวันตก	จด	บ้านปลาคุณ

สภาพพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ เช่น กุด และแม่น้ำมูล บ้านม่วงน้อยมีพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ ๑,๓๐๐ ไร่ แยกเป็นพื้นที่ตั้งหมู่บ้านประมาณ ๑๐๐ ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรทั้งนาทามและ นาทุ่ง ประมาณ ๑,๑๐๐ ไร่เศษ พื้นที่ สาธารณะ เช่น แม่น้ำ กุดหนอง รวมกันประมาณ ๑๐๐ ไร่

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ บ้านม่วงน้อยมีทรัพยากรป่าไม้ คือ ป่าโนนน้ำเกลี้ยง ๑๒๓ ไร่ ด้านทรัพยากรน้ำ เช่น แม่น้ำมูล ซึ่งชาวบ้านจะใช้ประโยชน์ คือ หาปลา ใช้น้ำผลิตน้ำประปา และสอง ปาก เลิง เป็ย หนองตาแมน กุดเทา กุดค่าน กุดโจน กุดช้าง เป็นกุดหรือหนองน้ำให้ ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ เช่น สูบน้ำเพื่อทำการเกษตร หาปลา ฯลฯ

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง ในอดีตบ้านม่วงน้อยมีผู้นำคนแรกคือ พ่อใหญ่บัว ช่วยชู ซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่อยู่บ้านปลาคุณ ในอดีตขึ้นกับตำบลสามขา อำเภอสุวรรณภูมิ และต่อมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น ก็เลยแยกหมู่บ้านออกจากบ้านปลาคุณ และในอดีต บ้านม่วงน้อยก็ได้มีผู้นำที่ไม่เป็นทางการ (ผู้อาวุโสในชุมชนที่ผู้คนให้ความเคารพนับถือคือ พ่อใหญ่ เบ้า แต่ ก่อนยังไม่มีผู้ใหญ่บ้านนั้นชาวบ้านแต่งตั้งให้เป็นประจำของปู่ตา ซึ่งคนในสมัยนั้นจะมีความเชื่อเรื่องภูมิบ้านและให้ความเคารพนับถือ(ปู่ตา)และคนในสมัยก่อนนั้นก็มีความเชื่อเรื่อง หมอ และหมอบอนนั้นก็คือพ่อใหญ่ตา ผิวงามที่เป็นหมอมอ ในการทำนายทายทักดวงชะตา หรือว่า วั้ว ควายหายหรือว่าชาวบ้านมีการทะเลาะกัน ผัวเมียผัดกันก็จะมีเฒ่าแก่ตุลาการที่เป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน คือ พ่อใหญ่เข้าและพ่อใหญ่นวน เกตุด้วง

ต่อมาเมื่อ ๒๕๑๔ ก็เริ่มมีการแยกหมู่บ้าน และมีการตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้นำคือ (ผู้ใหญ่บ้าน)ในอดีต ๑. นายหอม ผิวงาม ในช่วงนั้นยังขึ้นอยู่กับตำบลสามขา อำเภอสุวรรณภูมิ

๒. นายอ่อนตา เสียงเพราะ ในช่วงนั้นแยกออกจากอำเภอสุวรรณภูมิมาเป็นกิ่งอำเภอโพนทราย เมื่อปี ๒๕๑๖ และนายอ่อนตาได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี ๒๕๓๑ - ๒๕๓๓

๓. นายก้าน จักยุทธณ์ ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี ๒๕๓๔

๔. นายสมเกียรติ หล้าบรรเทา

๕. นายลม รัตชา เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี ๒๕๔๒ - ๒๕๔๕

๖. นายอ่อนตา เสียงเพราะ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๒ คนคือ นายคดี สุขสร นายวันดี ดวงเนต สมาชิก อบต. ๒ คนคือ นายสวาท สุทธิสนและนายคำมูล บุญจันทร์

ปัจจุบันก็ยังมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการคือ เฒ่าจำประจำหมู่บ้าน คือ พ่อใหญ่คำ คำหลง ซึ่งเป็นลูกเขยพ่อใหญ่ตา ผิวงาม ส่วนต้นเฒ่าแก่ตุลาการในหมู่บ้าน (อาวุโส) คือ พ่อใหญ่มัย สุทธิสน และพ่อใหญ่โส หล้าบรรเทา ซึ่งพ่อโสเองก็จะทำหน้าที่เป็นทั้งหมดสูตร (หมอพราหม์) และหมอสมุนไพรประจำหมู่บ้าน

ด้านกลุ่มองค์กรในชุมชน คือ กลุ่มอาชีพทอผ้าไหม ธนาคารข้าวเปลือก กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกรทำนา มีระบบการฉาปณะกิจสงเคราะห์ระดับหมู่บ้าน โดยการบริจาคสุรารอบครัว ละ ๑ ขวด หรือบางครัวเรือนก็จะออกเป็น ๑๐๐ บาทต่อครัวเรือน และระบบฉาปณะกิจสงคัเคราะห์ระดับตำบล

ด้านประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ชาวบ้านม่วงน้อยนับถือศาสนาพุทธทั้งหมดหมู่บ้าน ค ๑ แห่ง คือวัดบ้านม่วงน้อย ก่อตั้งวัด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ สมัยกำนันฑูรย์ เป็นกำนันตำบลสามขา กิ่ง อ.โพพนทราย ความเชื่อของชุมชน ภูมิบ้าน(ปู่ตา)

ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนบ้านม่วงน้อยในอดีต มีคณะหมอลำซื่อคณะเพชรลำมูล ส.สังวาล ไทอีสาน ส.รุ่ง อรุณศิลป์

ประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน คือ

- บุญข้าวจี่ เดือน ๓ (คุ้มข้าวใหญ่)
- บุญผะเหวด

ในอดีตมีวัฒนธรรมในการลงแขกช่วยเหลือกันเ็นชุมชน เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว ขนข้าวขึ้นบ้าน ปัจจุบันนั้นเริ่มหายไปปรับไปตามกระแสนิยม

ด้านเศรษฐกิจในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ประกอบอาชีพรองคือ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ ตามลำดับ รายได้ประชากรในหมู่บ้านจึงมีรายได้เฉลี่ย ๒๕,๑๐๐ ต่อคนต่อปี (ข้อมูล จปฐ)

ด้านการศึกษา ในอดีตเคยมีการก่อสร้างโรงเรียนแต่ไม่มีครูสอนก็เลยยกเลิก ปัจจุบันไม่มีโรงเรียนส่วนใหญ่เด็กในหมู่บ้านไปเรียนที่บ้านปลาคุณและบ้านหมากยาง คนในชุมชนเรียนจบ ป.๖ เป็นส่วนใหญ่ ป.๔ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ปวช. ปวส. ปริญญาตรี ตามลำดับ

ด้านสาธารณูปโภค

มีถนน รพช.๑ สาย คอนกรีต ๕ ซอยในหมู่บ้าน ถนนลูกรัง ๒ สาย โทรศัพท์ ๑ แห่ง ไฟฟ้า ๑๓๓ ครัวเรือน สถานีอนามัยไม่มี ประปาหมู่บ้าน ๑ แห่ง ก่อสร้างเมื่อปี ๒๕๓๕ หน่วยงาน รพช.สร้าง

๐ ข้อมูลป่าชุมชนดงภูดิน ต.หนองแค อ.ราชสีไศล จ.ศรีสะเกษ

๑. ข้อมูลชุมชนรอบป่าชุมชนดงภูดิน

ป่าดงภูดินตั้งอยู่ในอาณาเขตของชุมชน ๔ หมู่บ้าน เขตพื้นที่ตำบลหนองแค อำเภอราชสีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ที่เข้าไปใช้ประโยชน์และดูแลรักษาป่าดงภูดิน คือ

๑. บ้านฝิ่ง หมู่ ๔
๒. บ้านฝิ่ง หมู่ ๑๔
๓. บ้านเพี้ยมาตร หมู่ ๓
๔. บ้านเหล่าโคน หมู่ ๑๐

๑.๑. บ้านฝิ่ง หมู่ ๔

ประวัติความเป็นมา

ครั้งแรกจากการเล่นขานต่อกันว่า ประมาณ ๒๐๐ ปี มาแล้วบริเวณป่าดงภูดินเป็นป่าที่มีต้นไม้ใหญ่อยู่อย่างหนาแน่น เป็นจำนวนมาก มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งต่อมา คุณพระชนะ ซึ่งเป็นผู้มีตำแหน่งขุนนางและมีฐานะ เดิมอยู่บ้านห้วย อำเภอราชสีไศล ซึ่งอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำมูลได้ใช้ช้างเป็นพาหนะเดินทางมาตั้งถิ่นฐานที่อยู่ใหม่ เมื่อเดินทางมาถึงก็ได้สำรวจและเห็นว่าบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ และต่อมาญาติของคุณพระชนะ ก็ได้เดินทางมาอยู่ด้วยกัน โดยปลูกต้นไม้กระบองเพชร เป็นรั้วแสดงอาณาเขตและต้นมะเขาวี หรือต้นสีห์ลอดไว้บริเวณรอบๆ บ้าน และต่อมาชาวบ้านจากถิ่นต่างๆ ก็ได้อพยพเข้ามาอยู่จนเกิดเป็นชุมชนใหญ่บนป่าดงภูดิน ตั้งชื่อว่า บ้านฝิ่ง การเข้ามาอยู่ครั้งแรกไม่สามารถทราบข้อมูลได้บ้านฝิ่งนั้น ต่อมาได้แยกหมู่บ้านแต่ยังอยู่ในบ้านเดียวกัน คือ แยกเพิ่มเป็น หมู่ ๑๔

อดีตบ้านฝิ่ง หมู่ ๔ ตำบลหนองแค อำเภอราชสีไศล จังหวัดศรีสะเกษ มีผู้นำ(ผู้ใหญ่บ้าน) มาแล้ว ๑๔ คน คือ

๑. หลวงพระชนะ สงคราม	๘. นายสง นรสาร
๒. หลวงราชสี	๙. อาจารย์ไส นรสาร
๓. หลวงพรม	๑๐. นายสมัย ศิลารักษ์
๔. นายฮ้วยลี	๑๑. นายหนา นรสาร
๕. อาจารย์พิมพ์	๑๒. นายเลื่อน สัจจ
๖. อาจารย์ศิลา มณีนิล	๑๓. นายเสริม นรสาร
๗. นายอำตา อาจหาญ	๑๔. นายประดิษฐ์ นรสาร / อดีตกำนันตำบลหนองแค
- ระบบเครือญาติในชุมชน ชุมชนบ้านฝิ่ง มีระบบเครือญาติมากที่สุด คือ ผู้มีนามสกุล

นรสารผู้มีนามสกุล ศิลารักษ์ ผู้มีนามสกุล หารชัย ปัจจุบันมีประชากรทั้งหมด ๖๕๖ คน ชาย ๓๔๑ คน หญิง ๓๑๕ คน จำนวน ๑๓๖ ครัวเรือน

ที่ตั้งอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	บ้านมะยาง	มีระยะทาง	๕ กิโลเมตร
ทิศใต้	จด	แม่น้ำมูล	มีระยะทาง	๑๐๐ เมตร
ทิศตะวันออก	จด	บ้านเพี้ยมาต	มีระยะทาง	๒๐๐ เมตร
ทิศตะวันตก	จด	ลำน้ำเสียว	มีระยะทาง	๒ กิโลเมตร

มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูงค่อนข้างเรียบไปทางทิศตะวันออกจำนวนเนื้อที่ทั้งหมด ๖,๕๐๐ ไร่ พื้นที่ตั้งหมู่บ้าน ประมาณ ๓๐๐ ไร่ พื้นที่ทำกิน ประมาณ ๓,๒๐๐ ไร่ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน บ้านฝั่งทรัพยากรป่าไม้คือ ป่าดงภู (ป่าดง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ริมแม่น้ำมูล) ป่าดงภูดิน ตั้งอยู่ทิศใต้ของหมู่บ้าน ป่าดงบ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ 1 ป่า การเข้าไปใช้ประโยชน์ ในอดีต และปัจจุบัน คือ หาของป่า เช่น เห็ด ไม้ใช้สอย หาฟืน เผาถ่าน หาเครือ ป่าดงบ้านนั้นไม่สามารถเลี้ยงสัตว์ได้เพราะป่าดงบ้านมีพันธุ์จิ้งอยู่หนาแน่น และไม่มีหญ้าหรืออาหารวัวควาย

ทรัพยากรน้ำมี แม่น้ำมูล อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ลำน้ำเสียว อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน หนองโคน การใช้ประโยชน์ คือในอดีตหาปลา กุ้งปู และหอยขมฝั้ง - หนองขอน เลี้ยงสัตว์ในอดีตรชาวบ้านตกกล้าดำนาทาม - กุดแคน - กุดน้ำใส ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ แต่ปัจจุบันไม่ได้ตกกล้าเพราะว่าตั้งแต่มีเขื่อนราษีไศล น้ำก็จะท่วมทุกปี ก็เลยไม่มีชาวบ้านลงไปทำเพราะกลัวน้ำท่วม

สังคมการเมือง-การปกครอง ระบบการปกครองของชุมชนจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน อาสาพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ประชาคมหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านปัจจุบัน คือ นาย วิรัช นรสาร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคือ นายอารีย์ มะน้อยและนายจาลึก มะลิงามสมาชิกอบต. นายสมพร พรหมคุณ นางอำพร ห้วยจันทร์ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ นายสิงห์ จำเริญ เป็นผู้อาวุโส นายประคิษฐ์ นรสาร อดีตผู้ใหญ่บ้านและกำนันตำบลหนองแค แม่ใหญ่จำเป้า เป็นเทียม(ร่างทรงประจำหมู่บ้าน

กลุ่มองค์กรในชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน กลุ่มสตรี อาสาสมัครสาธารณสุข

สภาพทางเศรษฐกิจในชุมชน ชุมชนบ้านฝั่ หมู่ ๔ ประกอบอาชีพหลักคือ การทำนา อาชีพรอง เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย คิดเป็นร้อยละ ๕๐% อาชีพรับจ้าง ต่างถิ่น เช่น กรุงเทพฯ / ต่างจังหวัด รายได้ประชากรต่อครัวเรือน เฉลี่ยประมาณ ๒๑,๕๐๐ บาทต่อคนต่อปี

ด้านการศึกษา สถานศึกษาในชุมชนไม่มีจะต้องไปศึกษาที่โรงเรียนบ้านเพียงมาด

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ มีวัดหนึ่งแห่งชื่อวัดบ้านฝั่ และมีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อ เช่น เจ้าพ่อคงภูดิน เจ้าพ่อคงภูแดง ปู่ตา ผีฟ้า แม่ธรณี (ภูมิมบ้าน) และมีพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อ จะมีการเลี้ยงในแต่ละปี ๆ ละ ๒ ครั้ง จะมีการเลี้ยงเจ้าครั้งที่ ๑ วันพุธแรกของเดือนเมษายน ครั้งที่ ๒ วันพุธของเดือน ๑๑ หลังออกพรรษา นอกจากจะมีงานบุญผะเหวด บุญกุ่มข้าวใหญ่

ด้านสาธารณูปโภค มีถนนหลวงสาย ๒๐๘๖ ๑ คสล. ๖ สาย ลูกวัง ๔ สาย ประปา ๑ แห่ง ตู้โทรศัพท์สาธารณะ ๓ ตู้ มีไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน ๑๓๖ ครัวเรือน

การใช้ประโยชน์จากป่า ชาวบ้านฝั่ได้พึ่งพาทรัพยากรป่า เช่น ป่าบุ่งป่าทามและป่าดงภูดินปัจจุบัน คือ เก็บของป่า เช่น เก็บเห็ด เก็บเห็ด เลี้ยงสัตว์ หาแมลง หาสมุนไพร การเก็บเห็ดตายหรือกิ่งไม้ จะเก็บตลอดปี จากเดือน ๑ – ๑๒

การเก็บเห็ด เช่น เห็ดปลวก แดง ใหญ่(ตาบ) ใก่น้อย สายน้ำ เห็ดเข้าโด เห็ดหน้าแหล่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดขอน เห็ดระโง้ก เช่น เห็ดระโง้กขาว/ เหลือง การเก็บก็จะเริ่มเก็บในช่วงฤดูฝน จากเดือน ๖ – ๑๐

การเลี้ยงสัตว์นั้นจะเลี้ยงตลอดปี เช่น วัว ควาย จากเดือน ๑ – ๑๒

การหาแมลง เช่น กิณูน แมลงช้าง ไข่มดแดง การเก็บแมลงก็จะเริ่มเก็บจากเดือนเมษายน ช่วยปลายเดือน – เดือน ๘

การหาสมุนไพรในอดีตนั้นมีคนหาเก็บหาตลอดปีแต่ปัจจุบันนั้นไม่มีเนื่องจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนนั้นไม่ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกหลาน แต่ถึงอย่างไรก็ยังมีผู้คนมาเก็บสมุนไพรอยู่บ้างแต่มาจากถิ่นอื่น

การเก็บหาของป่าในป่าดงภูดินนั้นก็เก็บไว้เพื่อกิน เหลือกินก็จะขาย แหล่งที่ขาย คือ ในชุมชน ตลาดอำเภอรายีไสล

๑.๒ บ้านฝั่ หมู่ ๑๔

เดิมบ้านฝั่ หมู่ ๑๔ ตำบลหนองแค อำเภอรายีไสล จังหวัดศรีสะเกษ ได้เป็นบ้านเดี่ยวกันกับบ้านฝั่ หมู่ ๑๔ ต่อมาบ้านฝั่ได้มีการแยกหมู่บ้านในปี พ.ศ. ๒๕ ได้มีการแต่งตั้งผู้นำขึ้นมาเพิ่มตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ส่วนด้านเศรษฐกิจในชุมชนก็ไม่ได้แตกต่างจากบ้านฝั่ หมู่ ๑๔ เช่น ด้านการศึกษา ศาสนาและสังคม และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าหรือความเป็นมาของประวัติหมู่บ้านเองก็ตาม มีประชากร ๑๔๘ ครัวเรือน แยกเป็นชาย ๓๖๔ คน หญิง ๓๔๕ คน รวม ๗๐๙ คน

สภาพทางเศรษฐกิจ บ้านฝิ่ง หมู่ ๑๔ มีอาชีพหลัก คือการทำเกษตร ทำนา เป็นอาชีพหลัก เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง รับจ้างต่างถิ่น และมีการค้าขายในชุมชนเป็นบางส่วน ประมาณ ๒ % ของครัวเรือนทั้งหมด รายได้ต่อประชากร เฉลี่ย ๒๑,๕๐๐ บาทต่อคนต่อปี

ด้านสังคม การเมือง การปกครอง ระบบการปกครองของหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. ปัจจุบันผู้นำทางการ คือ ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นาย รมย์ ศิลารักษ์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายหวน มณีนิล นายสนอง มณีนิล สมาชิก อบต.นายไพฑูรย์ โถทอง นายบุญเทียน มณีนิล

ผู้นำไม่เป็นทางการ คือ นายสิงห์ จำเริญ นายประดิษฐ์ นรสาร ซึ่งเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านและอดีตกำนัน แม่ใหญ่จำเริญ เป็นร่างทรง (เทียมประจำหมู่บ้านฝิ่ง ๔ - ๑๔)

ด้านการศึกษา บ้านฝิ่ง หมู่ ๑๔ ไม่มีโรงเรียนต้องไปเรียนที่โรงเรียนบ้านเพี้ยมาตร มีวัด ๑ แห่ง คือ วัดบ้านฝิ่ง

ด้านองค์กรในชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน กขคจ. กลุ่มสตรี กลุ่มอาสาสมัคร สุข

ด้านประเพณีวัฒนธรรม วัฒนธรรมความเชื่อ เช่น เจ้าพ่อคงภูดิน เจ้าพ่อคงภูแดง ปู่ตา ผีฟ้า แม่พระธรณี (ภูมีย่าน) งานประเพณี บวงสรวงเจ้าพ่อ จะมีการเลี้ยงในแต่ละ ๆ ละ ๒ ครั้ง การเลี้ยงครั้ง ๑ คือ วันพุธแรกของเดือนเมษายน การเลี้ยงครั้ง ๒ คือ วันพุธแรกของเดือน ๑๑ หลังออกพรรษา และยังมีงานบุญประเพณี บุญคุ้มข้าวใหญ่ บุญผะเหวด ในช่วงเดือน ๑ - ๔ - ๕

วัฒนธรรมในการช่วยเหลือ ในอดีตก็จะมีกรลงแขกเกี่ยวข้าว ดำนา แต่ปัจจุบันนั้นมีย่อยลง ซึ่งเป็นไปตามกระแสสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนไป

ด้านสาธารณูปโภค มีถนนหลวงสาย ๒๐๘๖ ๑ สาย มีถนน คสล. ๔ สาย มีถนนลูกรัง ๕สาย ตู้โทรศัพท์ ๒ ตู้ มีประปา ๑ แห่ง ไฟฟ้า๑๔๘ ครัวเรือน

การใช้ประโยชน์

บ้านฝิ่ง หมู่ ๑๔ ได้พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติจากป่าคือ ป่าบุ่งป่าทาม และป่าดงภูดิน คือ ๑. เก็บหาของป่า เลี้ยงสัตว์ หาเห็ด สมุนไพร แมลงต่างๆ เก็บเห็ด เช่นหาเห็ดขาวบ้านจะเก็บเห็ดตายและกิ่งไม้ตลอดปี จากเดือน ๑ - ๑๒ เผาถ่าน เก็บเห็ด เช่น เห็ดปลวก ปลวกแดง ตาบ ปลวกไก่อ้อย ปลวกสายน้ำ เห็ดเข้าไค หน้าแหล่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดระโงก เช่น ระโงกขาว เหลือง ขาว บ้านจะเริ่มเก็บจากเดือน ๖ - ๑๐ การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย จะมีการเลี้ยงตลอดปี ๑ - ๑๒ การหาแมลง เช่น กิณูน แมลงช้าง ไชมอดแง การเก็บของป่าก็จะเริ่มเก็บจากเดือน เมษายน ช่วยปลายเดือนถึง เดือน ๘ การเก็บสมุนไพร นั้นในอดีตมีคนเก็บตลอดปี แต่ปัจจุบันนั้นไม่มีการสืบทอด การเก็บหาของป่านั้นชาวบ้านจะเก็บไว้เหลือกันก็จะขายในชุมชนและตลาดอำเภอราษีไศล

๑.๓ บ้านเพี้ยมาตร

ประวัติความเป็นมา

ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในอดีตว่าคนโบราณนั้นมีความเชื่อเรื่องเวทมนต์ คาถา เครื่องรางของขลัง และภูมิพิศาสง และมืองค์ความรู้เรื่องการตั้งถิ่นฐานก่อนจะอพยพมาตั้งถิ่นฐาน จะมีการเดินทางมาปลูกต้นไม้เพื่อเสี่ยงทายดูก่อนว่าต้นไม้ที่เจริญงอกงามก็จะถือว่าเป็นอุดมสมบูรณ์ ถ้าต้นไม้ตายหรือเหี่ยวลงก็แสดงว่าบริเวณดังกล่าวนั้นไม่อุดมสมบูรณ์

และจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าว่า บ้านเพี้ยมาตรนั้นย้ายมาจากบ้านห้วย อำเภอรายไสล ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ตรงข้ามกับบ้านฝิ่งและบ้านเพี้ยมาตรปัจจุบันซึ่งอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำมูล

ในอดีตนั้นได้อพยพมาตั้งหมู่บ้านที่ตรงบริเวณหัวภูสุด (หรือท่าทรายพนมศักดิ์ปัจจุบัน) หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าโนนแดง บริเวณฝั่งโนนแดงนี้ยังมีตำนานเล่าขานกันต่อมาว่า “มีปากถ้ำขนาดใหญ่” มีเมืองอยู่ใต้บาดาล เรียกว่า เมืองลุ่มประชาชนที่อยู่บนพื้นดินเรียกว่า “เมืองเทิง” ทั้งสองเมืองต่างเดินทางไปมาหาสู่กันมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ใ้ทเมืองลุ่มได้มายืมหูกยืมฟืมจากเมืองเทิงไปทอผ้าอยู่เสมอ จนต่อมารั้งหนึ่งหนุ่มเมืองเทิงไม่ซื่อสัตย์ต่อเมืองลุ่มจึงบอกเลิกพิธีต่างๆ และเกิดความบาดหมางผิดใจกับเมืองเทิง และแล้วเมืองเทิงก็เกิดความเคียดแค้นขึ้นในเมืองขึ้นจนอยู่ไม่ได้ก็เลยอพยพมาอยู่บ้านเพี้ยมาตร ปัจจุบันตัววัดตะนะ(มาต) เป็นผู้มาก่อนตั้งบ้านเพี้ยมาตร ซึ่งในอดีตตรวจบริเวณบ้านเพี้ยมาตรนั้น เป็นป่าดงดิบมีสัตว์ใหญ่อาศัยอยู่ เช่น ช้าง เสือ ละมั่ง เก้ง กวาง หมูป่า ฯลฯ เนื่องจากเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์เมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมา (ยุคแรก) บ้านเพี้ยมาตรมีผู้นำคนแรกคือ หลวงรัตนะ ที่อพยพมาจากบ้านห้วย

ปัจจุบันบ้านเพี้ยมาตร มีประชากร ๑๓๗ ครัวเรือน ชาย ๓๒๕ คน หญิง ๓๔๗ รวม ๖๗๒ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	บ้านโนนสูง	มีระยะทาง ๔ กิโลเมตร
ทิศใต้	จด	บ้านเหล่าโดน	มีระยะทาง ๒ กิโลเมตร
ทิศตะวันออก	จด	บ้านปลาขาว	มีระยะทาง ๔ กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	จด	บ้านฝิ่ง หมู่ ๔	มีระยะทาง ๒๐๐ เมตร

มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูง มีลักษณะเป็นคอนสูง ฤดูแล้งจะแล้งมาก ในฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมไม่ เนื่องจากเป็นที่สูง เนื้อที่ทั้งหมด ประมาณ ๓๗๐๐ ไร่ แยกเป็นทั้งหมดบ้าน ๒๕๐ ไร่ พื้นที่ทำกิน ๒๓๐๐ ไร่ พื้นที่สาธารณะ ๕๕๐ ไร่

สภาพเศรษฐกิจ บ้านเพี้ยมาตร มีการประกอบอาชีพทำการเกษตร เป็นอาชีพหลัก อาชีพรอง คือ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขายในชุมชน รายได้เฉลี่ยต่อคน ๒๑,๑๘๓ บาทต่อคนต่อปี (ข้อมูลจปฐ.)

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง ปัจจุบันบ้านเพี้ยมาตร ระบบการเมืองการปกครองจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาพัฒนาชุมชน ประชาคมหมู่บ้าน และในอดีตก็มีการปกครองกันคือ ผู้นำหมู่บ้านที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กล่าวคือ

๑. หลวงรัตนะ ที่ย้ายมาจากบ้านห้วย
๒. ท้าวคำสิงห์ บัวศรี ย้ายมาจากอุบลราชธานี
๓. หลวงโครต ไม่ทราบนามสกุล
๔. นายโสม เป็นลูกของนายฮ้อยปิ่น หลานของท้าวคำสิงห์ บัวศรี
๕. นายเกษ บัวศรี ซึ่งเป็นหลานของท้าวคำสิงห์
๖. นายบุตรดี สุทาวัน เป็นลูกหลานของหลวงโครต
๗. นายพรหม บัวศรี เป็นน้องชายของนายเกษ
๘. นายอ่อน บัวศรี เป็นลูกหลานของนายบุตรดี สุทาวัน
๙. นายอ่อนตา บัวศรี เป็นลูกหลานของนายพรหม บัวศรี
๑๐. นายสอนสุทาวัน เป็นลูกหลานของนายอ่อน สุทาวัน
๑๑. นายคำตา จำปาพันธ์ เป็นลูกหลานของนายอ่อน
๑๒. นายประสงค์ สุทาวัน เป็นลูกหลานของนายสอน
๑๓. นายสวาท สุทาวัน เป็นลูกหลานของนายอ่อน

ปัจจุบัน คือ ผู้ใหญ่บ้าน นายสังวาลย์ สุทาวัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายสมจิตร สุทาวัน นางพัชระ กัณหา สมาชิก อบต.คือ นายสมเกียรติ เจือจาน นายสุภาพ มะนัยนิล

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ นายสมบุญณ์ หารชัย ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ นายบุญเลิศ ดีโพธิ์รัมย์ เป็นหมอสูตรประจำหมู่บ้าน

องค์กรในชุมชน ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนร้านค้า กลุ่มกองทุนเงินล้าน

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ บ้านเพี้ยมาตร มีป่าไม้ อยู่ ๒ แห่ง คือ ป่าดงภูแดง มีเนื้อที่ ๔๓๗ ไร่ ป่าดอนปู่ตา มีเนื้อที่ ๕ ไร่ ปัจจุบัน เหลือประมาณ ๒ ไร่ ในอดีตการเข้าไปใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน คือ การเข้าไปมาอยู่หากัน แบ่งปันชาวบ้านหรือเครือญาติ หรือนำไปแลกสิ่งของกับเพื่อนบ้าน เช่น เห็ดหน่อไม้ ฟืน เก็บผัก หาเครือไม้ใช้สอย หรือไข่มดแดง และสามารถเลี้ยงวัวควายในป่าดงภูแดงได้ จนถึงปัจจุบันและยังเป็นที่พักสัตว์ในช่วงฤดูน้ำหลาก แหล่งน้ำหนองเพี้ยมาตร หนองตาหวด แม่น้ำมูล ป่า ป่าดงภูแดง ป่าดอนปู่ตา

ด้านการศึกษา มีโรงเรียน ๑ แห่ง คือ โรงเรียนบ้านเพี้ยมาตร คนในหมู่บ้านเรียนจบประถมต้น เป็นอันดับหนึ่ง รองมาคือ มัธยมศึกษาและปริญญาตามลำดับ

ด้านประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ มีวัดชื่อวัดบ้านเพี้ยมาตร ปัจจุบันเจ้าอาวาสวัดชื่อ พระครูธรรมมากร (หลวงพ่อดี นับโยม) คนในหมู่บ้านมีความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อคงภูดิน คงภูแดง ปู่ตา ลำผีฟ้า พระแม่ธรณี

ประเพณีที่สำคัญคือ บวงสรวงเจ้าพ่อคงภูแดง ปู่ตา และ บุญผะเหวด คຸ້ມຂ້າວใหญ่ การบวงสรวงเจ้าพ่อจะมีการเลี้ยงในแต่ละปีๆละ ๒ ครั้งคือ วันพุธ แรกของเดือนเมษายน วันพุธแรกของเดือน ๑๑ หลังออกพรรษา บุญผะเหวดและบุญคຸ້ມຂ້າວใหญ่ จะทำในเดือน ๓ - ๔

ด้านสาธารณูปโภค

- มีถนนสาย ๒๐๘๖ ผ่าน	๑	สาย
- มีถนน คสล. ในหมู่บ้าน	๓	ซอย
- ถนนลูกรัง	๔	ซอย
- ประปาหมู่บ้าน	๑	แห่ง
- อณามัย	๑	แห่ง
- โรงพยาบาลที่อำเภอ	๑	แห่ง
- โทรศัพท์สาธารณะ	๒	ตู้

การใช้ประโยชน์จากป่า

บ้านเพี้ยมาตร ใช้ทรัพยากรจากป่าบุ่งป่าทาม และป่าคงภูแดง เช่น การเก็บหาของป่า คือ เก็บเห็ด เห่าถ่าน เก็บเห็ด เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย และแมลงต่างๆ เช่น กิณูน ผัก เช่น ผักเม็ก ตั้ว สมุนไพร เก็บเห็ด เห่าถ่าน ชาวบ้านจะเก็บเห็ดที่ตายแล้วหรือกิ่งไม้ขนาดเล็กในป่าทามและป่าคงภูแดงตลอดปีจากเดือน ๑ - ๑๒ เก็บเห็ด เช่น เห็ดปลวก ปลวกแดง ตาบ ปลวกไถ่น้อย ปลวกสายน้ำ เห็ดเข้าไค หน้าแหล่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดระโงก เช่น ระโงกขาว เหลือง ชาวบ้านจะเริ่มเก็บจากเดือน ๖ - ๑๐ การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย จะมีการเลี้ยงตลอดปี ๑ - ๑๒ การหาแมลง เช่น กิณูน แมลงช้าง ไชมแดง การเก็บของป่าก็จะเริ่มเก็บจากเดือน เมษายน ช่วยปลายเดือนถึง เดือน ๘ การเก็บสมุนไพร จะเก็บตลอดปี แต่ปัจจุบันนั้นขาดการสืบทอด การเก็บหาของป่านั้นชาวบ้านจะเก็บไว้เหลือกันก็จะขายในชุมชนและตลาดอำเภอรายีไศล

๑.๔. บ้านเหล่าโคน หมู่ ๑๐

ประวัติความเป็นมา

คำว่าเหล่าโคน ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่นี้เป็นป่าใหญ่ที่ติดต่อกับป่าคงภูแดงและป่าดอนโจทย เป็นลักษณะโนนสูงสลับกับที่ราบลุ่ม เนื้อที่ประมาณ ๒๐ ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้เบญจพรรณ ส่วนมากจะเป็นไม้พยอม ไม้แดง ไม้เค็ง ขึ้นอยู่หนาแน่น

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ชาวบ้านเพี้ยมาตได้เข้ามาบุกเบิกเมื่อทำไร่ พื้นที่แห่งนี้จึงถูกตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำไร่และจับจองเป็นเจ้าของ ซึ่งในอดีตก่อนปี ๒๕๐๐ ได้มีคนขี้ทูต (กุทราด) ที่หนีมาจากบ้านเพี้ยมาต เพราะสมัยนั้นชาวบ้านรังเกียจจึงหนีมาอยู่ตอนนี้

ดอนเหล่าโคนเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มากเดิมเป็นเทือกป่าแนวเดียวกับป่าดงภูแดง ภูดิน และดอนโจด ป่าเหล่านี้จะเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านนั้นต้องพึ่งพาทรัพยากรในการอยู่อาศัยและเป็นพื้นที่ติดต่อแม่น้ำมูล พอหาปลาได้มาก็จะมาแวะเก็บผักหาเห็ดที่ติดกับแม่น้ำมูลพอหาปลาได้ก็จะมาแวะเก็บผัก หรือของป่าอื่นในดอนเหล่าโคนนี้

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒ นายสอน สุทวัน อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านเพี้ยมาต เห็นว่าต่อไปบ้านเพี้ยมาตนั้นจะคับแคบ ไม่พอกับที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่จะขยายต่อไปในอนาคต ประกอบกับโนนเหล่าโคนก็เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการตั้งหมู่บ้าน สภาพป่าก็เริ่มเสื่อมโทรมมากแล้ว จึงได้พาลูกหลานอพยพออกไปตั้งบ้านใหม่ แรกๆ ก็มีเพียงหลังเดียว

ต่อมาก็มีลูกหลานจากบ้านเพี้ยมาตออกตามามากขึ้น นายสอนและครอบครัวก็ได้มีการแบ่งที่ดินให้ลูกหลานที่ตามมานั้นให้คนละเท่าๆ กัน และจากการย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ของบ้านเหล่าโคนชาวบ้านมักจะเรียกว่า “บ้านน้อย” ในขณะนั้นการปกครองยังขึ้นอยู่กับบ้านเพี้ยมาต และต่อมาก็ได้มีการขอตั้งซื้อบ้านใหม่และแยกหมู่บ้านออกจากบ้านเพี้ยมาต ชื่อว่าบ้านสวนสันตั้งตามชื่อผู้มาก่อนตั้ง การมาก่อนตั้งบ้านใหม่ในสมัยนั้น คือสมัยจอมพลถนอมขจรยุทธ ณ วันที่ ๒ เดือน ๔ ปีชวด ตามเอศกเพลง ชาวสามโมง

ซึ่งการตั้งหมู่บ้านมีคนสำคัญในการจัดตั้งหมู่บ้านทั้งหมด ๗ คน แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่สำคัญแตกต่างกันดังนี้

๑. พ่อสอน สุทวัน เป็นประธานใหญ่ฝ่ายปรึกษา
๒. พ่อฝัน อิทรจักร เป็นสารวัดหรือมทหายก มีหน้าที่ประกาศวันสำคัญในหมู่บ้าน
๓. พ่อสร้อย ประกายทอง เป็นคนสำคัญหัวหน้าป่าเพื่อตั้งหมู่บ้าน
๔. พ่อน้อยหรือจำปา มะนัยนิล เป็นคนสร้างศาลากลางบ้าน
๕. พ่ออ่อน นรสาร เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพี้ยมาต
๖. พ่อจำปา มณีนิล เป็นคนจุดพบพระมิ่งได้
๗. นายนิล กัญญา เป็นจำหมู่บ้าน
๘. นายพุ่ม ภาชู เป็นจำรอง
๙. นายคำตา จำปาพันธ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านจากบ้านเพี้ยมาต

ปัจจุบันบ้านเหล่าโคนมีจำนวนประชากรทั้งหมด ๖๗ ครัวเรือน แยกเป็นชาย ๑๗๓ คน หญิง ๑๖๘ คน รวม ๓๔๑ คน

ที่ตั้งอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	บ้านปลาขาว	มีระยะทาง ๕ กิโลเมตร
ทิศใต้	จด	บ้านลำน้ำมูลบ้านห้วย	มีระยะทาง ๔ กิโลเมตร
ทิศตะวันออก	จด	บ้านคอนงูเหล็ก	มีระยะทาง ๓ กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	จด	ป่าดงภูดิน	มีระยะทาง ๒ เมตร

มีเนื้อที่ทั้งหมด ๔๒๐๐ ไร่ ที่ตั้งหมู่บ้าน ๑๕๐ ไร่ ที่ทำกิน ๓,๖๗๐ ไร่ ที่สาธารณะ ๕๒๐ ไร่ ลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ดอน ซึ่งติดกับป่าบุ่ง-ป่าทามทางด้านทิศใต้ มีการแบ่งเป็นล๊อคๆ คล้ายบ้านจัดสรร ง่ายเป็นระเบียบ และมีการแบ่งพื้นที่หมู่บ้านไว้เป็นที่สาธารณะประโยชน์ (ชาวบ้านเรียกว่าสวนหลวง)

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ ทุ่งหนองไส้เดือน หนองหัวเข่า แม่น้ำมูล ป่า ดอน ใจด ดง ภูแดง ที่ดิน สวนหลวง

สภาพเศรษฐกิจ ชาวบ้านเหล่าโดนมีการประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตร มีการเลี้ยงสัตว์ เป็นอาชีพรอง และรับจ้างนอกฤดูกาล ขับรถรับจ้าง รายได้เฉลี่ย ประชากร ๒๔,๓๕๐ บาทต่อคนต่อปี

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง

ผู้นำทางการในอดีต	๑. นายสอน สุทาวัน	ผู้ใหญ่บ้านเพี้ยมาตร
	๒. นายคำตา จำปาพันธ์	ผู้ใหญ่บ้านเพี้ยมาตร
	๓. นายอ่อน นรสาร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเก่า
	๔. นายสา ประกายทอง	ผู้ใหญ่บ้าน

ผู้นำไม่เป็นทางการ	๑. พ่อฝั้น อินธิจักร	เป็นสารวัดหรือมัคทายก
	๒. นายนั้น กัณกา	เป็นจำ
	๓. นายพุม พาชู	รองจำ

ผู้นำปัจจุบัน	๑. นายกองจันทร์	ผู้ใหญ่บ้าน
	๒. นางราตรี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
	๓. นายอดุลย์ ชุมจิตร	อบต.
	๔. นายอภิรักษ์ สุชาวรรณ	อบต.

ผู้นำไม่เป็นทางการ	๑. นายพุม ภาชู	เป็นเจ้าประจำหมู่บ้าน
	๒. นายทองสา ประกายทอง	ผู้อาวุโส (อดีตผู้ใหญ่บ้าน)

ด้านการศึกษา

บ้านเหล่าโคนเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กและตั้งใหม่ ยังไม่ถึง ๕๐ ปี ไม่มีโรงเรียนเด็กมาเรียนที่โรงเรียนบ้านเพี้ยมาตร มีวัด ๑ แห่ง ชื่อวัดบ้านเหล่าโคน คนในชุมชนเรียนจบ

ประถมต้น เป็นอันดับหนึ่ง

มัธยมศึกษาต้น เป็นอันดับสอง

อนุปริญญา เป็นอันดับสาม

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ เจ้าพ่อภูดิน เจ้าพ่อพระเกษเจ้าราชดงภูแดง ปู่ตา ประเพณีที่สำคัญคือ ทำบุญบ้าน เดือนสาม เดือน สี่ บุญผะเหวด บุญข้าวก็ เดือน ๓ เลี้ยงศาลเจ้าพ่อดงภูดิน เดือน ๕ เดือน ๑๑ แข่งเรือเดือน ๑๑ เลี้ยงปู่ตา เดือน ๕ และ เดือน ๑๑

การใช้ประโยชน์จากป่า

บ้านเหล่าโคน ซึ่งอยู่ติดกับป่าบุง-ป่าทาม และป่าดงภูแดง ชาวบ้านจะสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่สองแห่งได้ตามความเหมาะสมกับฤดูกาลการใช้ประโยชน์มีดังนี้

การเก็บหาของป่า เช่น ฟืน เผาถ่าน หาเห็ด เกี่ยวหญ้า ไข่มดแดง หายาสมุนไพร เลี้ยงสัตว์ การหาฟืน ชาวบ้านจะใช้กิ่งไม้เล็กๆ ไม่ตายแล้วตลอดทั้งปี การหาเห็ด เช่น เห็ดปลวก เห็ดเข้าใคร เห็ดหน้าแหล่ เห็ดน้ำมาก เห็นกระด้าง จากเดือน ๖ - ๘ การเกี่ยวหญ้าคา จากเดือน ๑๒ - ๑ ไข่มดแดง จากเดือน ๓ - ๖ การเลี้ยงสัตว์ ตลอดปี การหาสมุนไพร ในอดีตจะหาตลอดปี แต่ปัจจุบันนั้นการสืบทอดเลยไม่มีคนมาหามากนัก

ด้านสาธารณูปโภคในชุมชน มีถนนเข้าหมู่บ้านจากบ้านเพี้ยมาตร ๑ สาย (ถนนลูกรัง) ถนน คลส. ในหมู่บ้าน ๑ สาย ถนนลูกรังในหมู่บ้าน ๔ สาย ประปาหมู่บ้าน ๑ แห่ง ไฟฟ้า ๖๗ ครั้วเรือน

๑๐ ข้อมูลพื้นฐานป่าชุมชนโนนยาง ต.คอนแอม อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์

ป่าโนนยาง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ตำบลหนองแอม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันได้มีการก่อสร้างวัดป่าอยู่ที่ป่าชุมชนโนนยาง ชื่อวัดป่าธรรมนิเทศ บ้านฝิ่ง การเข้าไปใช้ประโยชน์ของชาวบ้านป่าโนนยางนั้นมีทั้งหมด ๑๑ หมู่บ้าน ได้แก่

๑. บ้านบึง หมู่ ๑	๒. บ้านบึง หมู่ ๕	๓. บ้านหาญฮี หมู่ ๓
๔. บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒	๕. บ้านหาญฮี หมู่ ๑๖	๖. บ้านยาง หมู่ ๑๓
๗. บ้านหนองน้ำใส หมู่ ๑๑	(บ้านหนองนกเจ้า)	๘. บ้านหนองหัน หมู่ ๕
๙. บ้านโนนกลาง หมู่ ๔	๑๐. บ้านนาง หมู่ ๑๐	๑๑. บ้านโนนทรายน้อย หมู่ ๖

แต่การเข้าไปใช้ประโยชน์กันอย่างเข้มข้นและในการดูแลรักษาป่าโนนยางอย่างจริงจังคือ บ้านบึงหมู่ ๕ รองลงมาคือ บ้านบึง หมู่ ๑ บ้านโนนยาง บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ และหมู่ ๑๖ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ป่ามากที่สุด สำหรับหมู่บ้านอื่นที่ห่างไกลออกไปก็จะเข้ามาใช้ประโยชน์เป็นบางฤดูกาล

ข้อมูลชุมชนรอบป่าชุมชนโนนยาง

๑. บ้านบึง

ประวัติความเป็นมา

บ้านบึงก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗ ประมาณ ๑๕๐ ปี พ่อขุนบุตรราช กลับบัว เป็นคนมาอยู่เป็นคนแรก ซึ่งบ้านเดิมเป็นคนบ้านห้วย ตำบลบัวหุ่ง อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ สาเหตุที่อพยพมาอยู่ เนื่องจากบ้านห้วยในสมัยนั้นผู้คนก็มากมีที่ดินไม่เพียงพอ จึงได้เดินทางเพื่อไปหาที่ทำกินใหม่ ในเมื่อมาบ้านหนองน้ำเห็นความอุดมสมบูรณ์ มีทำเลที่กว้างขวางเหมาะสมกับการทำนา เพราะมีหนองน้ำขนาดใหญ่อยู่ด้วย ชื่อว่าหนองบึง คำว่า “บึง” นั้นเป็นชื่อเก่าชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นตามหนอง จึงเรียกว่า หนองบึง จากการที่มาพบหนองน้ำที่มีปู ปลา กุ้ง หอย ที่หากินได้ง่ายก็เลยตัดสินใจก่อสร้างขึ้นอยู่บนที่โนน ซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านปัจจุบันต่อมาก็มีลูกหลานอพยพตามมาและมาจากบ้านธาตุ ตำบลธาตุ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ จึงได้ร่วมกันตั้งชื่อหมู่บ้านขึ้นมาตามชื่อหนองน้ำ เรียกว่า บ้านบึง ขึ้นอยู่กับตำบลธาตุยังไม่มีแยกตำบล จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าว่าบ้านบึงแต่ก่อนบ้านบึง หมู่ ๒ ตำบลธาตุ มีการตั้งหมู่บ้านก็มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านด้วย ในการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านในสมัยก่อนนั้น ทางราชการก็จะมาแต่งตั้ง และโดยมองว่าบุคคลใดในหมู่บ้านที่มีคนเคารพและมีอิทธิพลในหมู่บ้านก็จะแต่งตั้งเองเลย เพื่อให้ผู้นำปกครองหมู่บ้านในช่วงที่บ้านบึงนั้นขึ้นอยู่กับตำบลธาตุ มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายโกด , นายหล้า บุญรัตน์ , นายคำ ละคร เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๓ ก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงแยกตำบลประมาณ ปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้มีการแบ่งเขต

การปกครองขึ้นใหม่ในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดสุรินทร์ ทำให้บ้านบึงนั้นจึงได้ขึ้นกับตำบลคอนแวนต์ พ.ศ. ๒๔๘๒ ก็ได้มีการแยกหมู่บ้านบึงให้เป็น ๒ หมู่ คือ บ้านบึง หมู่ ๑ และ ๕

ปัจจุบันบ้านบึงหมู่ ๑ มีประชากร ๕๔ ครัวเรือน ชาย ๓๖๕ คน หญิง ๓๕๑ คน รวม ๗๑๖ คน บ้านบึงหมู่ ๕ ประชากร ๑๓๓ ชาย ๔๐๘ คน หญิง ๔๓๖ คน รวม ๘๔๔ คน

ที่ตั้งอาณาเขต บ้านบึง หมู่ ๑ และหมู่ ๕

- ทิศเหนือ จด แม่น้ำมูลบ้านคงแดง ระยะทาง ๑๐ กม.
- ทิศใต้ จด บ้านขยุงและบ้านหนองลือย ระยะทาง ๖ กม.
- ทิศตะวันออก จด บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ , ๑๖ ระยะทาง ๑ กม.
- ทิศตะวันตก จด บ้านยาง หมู่ ๑๓ ระยะทาง ๕๐๐ เมตร

ลักษณะพื้นที่ เป็นพื้นที่โนนราบ ต่ำไปทางทิศเหนือสภาพพื้นที่ติดกับทุ่งนา มีหนอง บึง ใหญ่ และพื้นที่ป่าบุงป่าทามเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำจะท่วมในฤดูน้ำหลาก ของทุกปี เนื้อที่ทั้งหมด บ้านบึงคือ หมู่ ๑ ที่ตั้งหมู่บ้าน ๕๐ ไร่ ที่ทำกิน ๑๗๐๐ ไร่ ที่สาธารณะ ๒๘๗๑ ไร่, หมู่ ๕ ที่ตั้งหมู่บ้าน ๑๑๐ ไร่ ที่ทำกิน ๒๗๖๕ ไร่ ที่สาธารณะ ๒๕๘ ไร่

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ หนองบึง กุดโค้ง กุดบักสี แม่น้ำมูล ป่า ป่าโนนยาง ป่า สักเก่า ป่าโนนเขมร ป่าโนนกุดเนือก

สภาพทางเศรษฐกิจ บ้านบึงหมู่ ๑ หมู่ ๕ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือการทำนา อาชีพรองคือการค้าเลี้ยงสัตว์ รับจ้างนอกฤดูการทำนา ค่าขายในชุมชนตามลำดับ รายได้เฉลี่ย บ้านบึง หมู่ ๑ ๒๔,๕๑๕ ต่อคนต่อปี รายได้เฉลี่ยบ้านบึง หมู่ ๕= ๑๕,๒๐๕ ต่อคนต่อปี

การเมืองการปกครอง บ้านบึง หมู่ ๑ มีการปกครองจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ประชาคมหมู่บ้าน

- ผู้นำในอดีต คือ
๑. นายโกด
 ๒. นายคำหล้า บุญรัตน์
 ๓. นายคำ ละคร
 ๔. นายแดง นุกูล เป็น ผบ.จากปี พ.ศ. ๒๕๘๒ – ๒๕๐๖
 ๕. นายทา แทนศิลา เป็น ผบ.จากปี พ.ศ. ๒๕๐๖ – ๒๕๑๐
 ๖. นายแสง สอนพินิจ เป็น ผบ.จากปี พ.ศ. ๒๕๑๒ – ๒๕๓
 ๗. นายสุขสันต์ แทนศิลา เป็น ผบ.จากปี พ.ศ. ๒๕๓๐ –

๒๕๓๒

ผู้นำไม่เป็นที่ทางการ พ่อพัด แทนศิลา อายุ ๘๔ ปี เป็นจำประจำหมู่บ้าน พ่อบุญดี ไยเมือง เป็นผู้อาวุโสในชุมชน

บ้านบึงหมู ๕ หลังจากบ้านบึงได้แยกหมู่บ้านมาเป็นหมู ๕ การปกครองก็จะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสาธารณสุข กรรมการ ประชาคม

ผู้นำในอดีตที่เป็นทางการ ๑. นายบุญ ผิวงาม เป็นปี พ.ศ. ๒๕๓๒- ๒๕๓๔ ๒. นาย กาสี รมริน เป็นปี พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๔๒ ๓. นายบุญหลง แทนศิลา เป็นปี พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๖

ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านคือ ๑. นายสุข บุตรดี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๑. นายชาญชัย สร้อยกุลเรือ ๒. นายพิมพ์พา แทนศิลา สมาชิก อบต. ๑. นายสอน พรหมชาติ ๒. นายทองรินทร์ จันทร์ท่า

ผู้นำไม่เป็นทางการ คือ ๑. พ่อปัด แทนศิลา อายุ ๘๔ ปี เป็นจำหมู่บ้าน ๒. พ่อบุตรดี ใจเมือง ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน

การศึกษา บ้านบึงหมู ๑ หมู ๕ มีโรงเรียน ๑ แห่งชื่อโรงเรียนบ้านบึง คนในหมู่บ้านเรียน จบ ประถมต้น เป็นอันดับที่ ๑ เรียนจบมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นอันดับ ๒ เรียนจบอนุปริญญาตรี เป็นอันดับ ๓

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ มีวัดบ้านบึง หมู ๑ ชื่อวัด ถ้ำศรีบ้านบึง วัดบ้านธรรมนิเวศ หมู ๕ ชื่อวัดป่าธรรมนิเวศ วัฒนธรรมความเชื่อ ปู่ตา (ภูมิบ้าน) ประเพณีสำคัญ บุญผีบ้าน เดือน สาม เดือนสี่ บุญผะเหวด เดือนสี่ เดือนห้า เดือนหก วัฒนธรรมในการให้ความช่วยเหลือ ในอดีตมีการให้ความช่วยเหลือ เช่น ประเพณีลงแขก เช่น ทำนา เกี่ยวข้าว ขนข้าวขึ้นเล้า แต่ ปัจจุบันคงเหลือ เฉพาะการขนข้าวขึ้นเล้าเท่านั้น

ด้านสาธารณูปโภค บ้านบึงหมู ๑ มีถนนทางหลวงชนบท ๗ สาย ถนน คลส. ๒ สาย ลูกวัง ๖ สาย ประปา ๑ แห่ง ไฟฟ้าครบทุกหลังคาเรือน ตู้โทรศัพท์ ๒ ตู้

ด้านสาธารณูปโภคบ้านบึง หมู ๕ มีถนนทางหลวงชนบท ๑ สาย ถนน คลส. ๑ สาย ลูกวัง ๔ สาย ประปา ๑ แห่ง ไฟฟ้า ๑๒๘ ครัวเรือน ขาด อยู่ ๕ ครัวเรือน ตู้โทรศัพท์ ๑ ตู้

การใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน

ลักษณะการเข้าไปใช้ประโยชน์โดยทั่วไปจะเป็นการเข้าไปเก็บของป่าตามธรรมชาติ ตาม ถุดูการ เพื่อเป็นอาหารและดำรงชีพ เช่น เห็ด หน่อไม้ มันแขง หมากผีพรวน หมากยาง ผักส้ม โมง ผักเม็ก ยาสมุนไพร ไม้ใช้สอยต่างๆ คือ ฟืน เครื่องไม้ทำเครื่องจักสาน และจับสัตว์บางชนิด ปัจจุบันมีการจับสัตว์น้อยลง เนื่องจากมีกฎหมายห้ามของป่าชุมชนและประชากรเป็นเขตอภัยทาน และชาวบ้านได้ลงไปต้มเกลือ

๒. บ้านยาง หมู่ ๑๓

ประวัติความเป็นมา

ในอดีตพ่อใหญ่ครุทอง หงษ์อินทร์ พร้อมเมียชื่อย่อและพ่อใหญ่จันทอง ได้อพยพมาจากบ้านยางใหญ่ อำเภอรามีสกล จังหวัดศรีสะเกษ มาก่อตั้งบ้านเองเมื่อปี ๒๔๖๑ สาเหตุที่ย้ายมาอยู่ที่นี้คือ ทำนาที่บ้านยางใหญ่ไม่ได้ผลเพราะปลูกข้าว ทำให้ทำนาไม่ได้ผล ก็เลยออกเดินทางมาหาพื้นที่ใหม่เพื่อทำนา มาเห็นโนนยางก็เลยตั้งหมู่บ้านอีกสาเหตุนี้ ก็คือ เป็นที่ที่อุดมสมบูรณ์ใกล้หนองน้ำ หนองปลาถิ่นง่ายการตั้งชื่อว่ายาง คือ มีต้นยางขนาดใหญ่อยู่ตรงบริเวณบ้านนั้นมาก ปัจจุบันก็ยังมียู

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๔๘๙ ชาวบ้านยางก็ได้เกิดโรคระบาดชื่อว่าโรคฝีดาษเกือบทั้งหมู่บ้านทำให้ผู้คนล้มตายอย่างมากเกือบ ๒๐๐ คน และคนบ้านใกล้เคียงนั้นเกิดความการรังเกียจ บางคนต้องอพยพไปปลูกกระท่อมอยู่ทุ่งนา การเกิดโรคระบาดนั้นได้ทำให้พระนั้นเสียชีวิตและการตายของชาวบ้านเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านได้ช่วยกันเอาศพไปไว้ที่ป่าช้า จากการตายของผู้มาทางการก็ได้ออกมาให้ความช่วยเหลือ ถึงจะตามควบคุมโรคได้ก็หลายปี และมีการมาปลูกเพื่อป้องกันให้กับเด็กๆ แรกเกิดและที่โรงเรียน ต่อมาเมื่อปลายปี ๒๔๙๕ ก็ได้แยกหมู่บ้านออกจากบ้านบึงจนถึงปัจจุบัน บ้านยางหมู่ ๑๓ มีประชากร ๙๖ ครัวเรือน ประชากร ๕๓๔ คน ชาย ๒๖๐ คน หญิง ๒๗๔ คน

ที่ตั้งหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	จด	แม่น้ำมูล	ระยะทาง ๑๐ กม.
ทิศใต้	จด	เขตบ้านนางเภา	ระยะทาง ๒ กม.
ทิศตะวันออก	จด	เขตบ้านบึง หมู่	ระยะทาง ๒๐๐ ม.
ทิศตะวันตก	จด	เขตบ้านหนองน้ำใส	ระยะทาง ๕๐๐ เมตร

ลักษณะทางกายภาพ ภูมิประเทศ เป็นพื้นที่โนนสูงลาดเอียงไปทางทิศเหนือมีหนองน้ำ อยู่กลางทุ่งทางทิศเหนือ มีถนนตัดผ่านกลางหมู่บ้าน ลักษณะหมู่บ้าน ทอดยาวตามถนน

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณชุมชน น้ำ หนอง บึง หนองน้ำใส ป่า ป่าโนนยาง ป่าช้า

ด้านเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านยางหมู่ ๑๓ ประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตร ทำนา อาชีพรอง คือ การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย และอาชีพรับจ้างนอกฤดูการทำนาและอาหารจากป่า บุง-ป่าทามเป็นอาหาร รายได้ประชากร เฉลี่ย ๑๗,๗๖๗ บาทต่อคนต่อปี

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง บ้านยางมีโครงสร้างการปกครอง คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน ประชาคมหมู่บ้าน อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้นำในอดีต ๑. นายคำ ละคร ผู้ใหญ่บ้านบึง ๒. นายมี ยางงาม ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๑. นายบัวลา สอดสี ๒. นางเปลี่ยน สิงห์คำ
สมาชิกอบต. ๑. นายสุบัน ร่วมจิตร ๒. นายทองดี เกษศิริ
ผู้นำไม่เป็นทางการ - นางท่อน สิงห์คำ เป็นเจ้าประจำหมู่บ้าน

ด้านการศึกษา บ้านยาง เป็นหมู่บ้านขนาดกลางก่อตั้งหลังบ้านบึงจึงไม่มีโรงเรียนเล็กๆ เดินไปโรงเรียนบ้านบึงระยะทาง ๕๐๐ เมตร มีวัดชื่อวัดครุฑบ้านยาง คนในหมู่บ้านจบการศึกษาชั้นประถม อันดับ ๑ จบมัธยมศึกษา อันดับ ๒ จบอนุปริญญา

ด้านสาธารณูปโภค ถนนหลวงชนบท ๗ สาย ถนนลูกรัง ๓ ซอย ประปาใช้ร่วมกัน ๓ หมู่บ้าน ๑ แห่ง งบ อบต. ตู้โทรศัพท์ ๑ ตู้ ไฟฟ้ามีใช้ ๕๔ ครัวเรือน

ประเพณีความเชื่อของคนในชุมชน หมอธรรม ผีฟ้า ปู่ตา ประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้าน

บุญคุ้มข้าวใหญ่	เดือนสาม
บุญผะเหวด	เดือนสี่
บุญสงกรานต์	เดือนห้าปีใหม่ไทย

วัฒนธรรมในการช่วยเหลือ ดำนาเกี่ยวข้าว ขนข้าวขึ้นเล้า ทูบข้าว ปัจจุบันก็เริ่มมีน้อยลง สาเหตุเกิดจากกระแสความนิยมแบบใหม่ มีเครื่องจักรเข้ามาแทนทำให้คนเริ่มทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิม

การใช้ประโยชน์จากป่า

ชาวบ้านยาง หมู่ ๑๓ ลักษณะการใช้ประโยชน์โดยทั่วไปจะเป็นการเข้าไปใช้จากพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากไม่มีป่าโคก การใช้ประโยชน์ คือ เข้าไปหาของป่าตามธรรมชาติ เพื่อเป็นอาหาร เช่น หาเห็ด หน่อไม้ มันแขง หมากผีพรวน หมากยาง ผักส้มโอง ผักเม็ก ยาสมุนไพร ไม้ใช้สอยต่างๆ เช่น ฟืน และต้มเกลือหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว

๓. บ้านหาญฮี

ประวัติความเป็นมา

บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒-๑๖ ตำบลคอนแอม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา พ่อขุนประภาส หอมจันทร์และนายเสน บัวศรี นายสุข หอมจันทร์ และหลวงวิเศษ ซึ่งเป็นเครือญาติกัน เดิมอยู่บ้านโคก อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ได้ชวนกันอพยพเพื่อที่จะหาแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ พอเดินทางด้วยเกวียน และมาถึงทุ่งหาญฮี เห็นมีหนองน้ำและทำเลดีก็ได้นอนพักแรม ค้างคืนอยู่กลางโนนหาญฮี พอตื่นมาก็ได้ชักชวนกันตั้งถิ่นฐานอยู่ตรงนั้น และต่อมาได้มีลูกหลานนั้นอพยพตามมาและคนในแถบตำบลธาตุได้เข้ามาอยู่ช่วยกันถางป่าหญ้าโหมงเพื่อทำนา เนื่องจากสมัยก่อนบ้านในเขตบริเวณทุ่งหาญฮี ทุ่งบึงนั้นเป็นแหล่งที่มีกลุ่มนักร้อง

ชุกชุมมาก ชอบมาขโมยต้อนวัว-ควายไปขายที่เมืองล่างอยู่เสมอ ทางหน่วยงานราชการก็ได้เข้ามาจัดตั้งผู้นำ(ผู้ใหญ่บ้าน) แต่ก่อนการแต่งตั้งผู้นำจะไม่ได้คัดเลือกเอง ทางราชการก็จะมาสืบเสาะหาว่าผู้ใดในบ้านนั้นๆเป็นผู้ที่มีอิทธิพลเป็นนักเลงใหญ่ก็จะแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน เช่น พ่อใหญ่สุขหอมจันทร์ เมื่อประมาณ ปี ๒๔๘๗ ถึง ๒๕๐๔ บ้านหาญฮีขึ้นกับตำบลธาตุ อำเภอรัตนบุรี และเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ทางหน่วยงานราชการก็ได้มีการแบ่งเขตการปกครองใหม่ ก็เลยได้ขึ้นกับตำบลคอนแวนต์ ในเวลาต่อมาบ้านหาญฮีได้ขยายขยายครัวเรือนมากขึ้น ก็ได้ขึ้นการแบ่งเขตการปกครองในหมู่บ้านให้เป็น ๓ หมู่ในหมู่บ้านเดียวกัน จนถึงปัจจุบันการแบ่งหมู่บ้านครั้งแรก ปี ๒๕๑๖ ครั้งที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๕๑๕

บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ มีประชากร ๖๕ ครัวเรือน แยกเป็นชาย ๒๐๔ คน แยกเป็นหญิง ๒๒๕ คน รวม ๔๒๙ คน

บ้านหาญฮี หมู่ ๑๖ มีประชากร ๘๐ ครัวเรือน ชาย ๒๗๓ คน หญิง ๓๒๐ คน รวม ๕๙๓ คน

ที่ตั้งหมู่บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ - ๑๖

ทิศเหนือ	จด	แม่น้ำมูล
ทิศใต้	จด	เขตบ้านโนนสูงตำบลยางสว่าง
ทิศตะวันออก	จด	เขตบ้านหนองตอ
ทิศตะวันตก	จด	เขตบ้านบึง หมู่ ๕

ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศเหนือ มีทุ่งหนองหาญฮีอยู่ทางทิศเหนือหมู่บ้าน และป่าบุง-ป่าทามที่ลักษณะลาดลุ่มน้ำท่วมถึงในฤดูน้ำหลาก

พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ - ๑๖ พื้นที่ตั้งหมู่บ้าน ประมาณ ๓๕๐ ไร่ พื้นที่ทำกิน ๒,๕๐๐ ไร่ พื้นที่สาธารณประโยชน์ ๔๕๐ ไร่ รวม ๓,๓๐๐ ไร่

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำได้แก่ แม่น้ำมูล กุดปิดสี หนองหาญฮี กุดชีควาย กุดฝิดอก กุดแคน กุดจิบ กุดฮางเดี่ยว กุดแคนล่อง ฯลฯ ป่าไม้ ได้แก่ ป่าโนนยาง ป่าโนนเขมร ป่าโนนกุdek

สภาพเศรษฐกิจในชุมชน ชาวบ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ - ๑๖ มีอาชีพหลัก คือ การทำนา เป็นอาชีพหลัก อาชีพรองคือการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว-ควาย ค้าขาย ในชุมชน และรับจากนอกฤดูการทำนา รายได้เฉลี่ยประชากร หมู่ ๑๒ ต่อคน ๑๕,๘๕๓ บาทต่อคนต่อปี รายได้เฉลี่ยประชากร หมู่ ๑๖ ต่อคน ๒๒,๓๕๗ บาทต่อคนต่อปี

ด้านสังคมการเมืองการปกครอง ระบบการเมืองการปกครองของชุมชนจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ประชาคมหมู่บ้าน

ผู้นำในอดีต นายสุข หอมจัน, นายเสม บัวศรี, นายชม ร่วมจิตร, นายสีทา รมริน, นายพรม มา คำมัย, นายถัน คำจุน, นายกัญญา บุญเจริญ, นายสุต ภูรินทร์, นายหัด วรรคง นายประสาน โภยทรัพย์, นายฉลอม เพ็ญจันทร์ และนายโฮม ศรีบาน

ผู้นำในปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้าน นายจันทร์ พันธทา หมู่ ๑๒ ผู้ช่วยนายจิตร พรมทา และนายกัญญา แก่นศิริ สมาชิก อบต. คือ นายพิชิต ร่วมจิตร นายบุญเลิศ สุวรรณวงษ์

ผู้นำไม่เป็นทางการ พ่อหัด วรรคง เป็นตุลาการหมู่บ้าน พ่อสังข์ สาธุสินธุ เป็นหมอ สูตรประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและแม่ใหญ่รับ อินทร์พันธ์ เป็นจำประจำหมู่บ้าน

บ้านหาญฮี หมู่ ๑๖ ผู้ใหญ่บ้านคือ นายมานิต นทีทาม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคือ นายมา สวัสดิ์ และนายกำเพียง เกษศิริ และ สมาชิก อบต. นายชำนาญ ไชยสร, นายอุดม แสนโคตร

ผู้นำไม่เป็นทางการ คือ พ่อพรมสี ชมชื่น เป็นผู้อาวุโส(หมอสูตร) พ่อประสาน โภยทรัพย์ เป็นตุลาการในหมู่บ้าน แม่ใหญ่แพง คำจุน เป็นจำประจำหมู่บ้าน

ด้านการศึกษา มีโรงเรียนห่างจากหมู่บ้าน ๑๐๐ เมตร ระดับการศึกษาของคนในหมู่บ้าน เรียนจบการศึกษาประถมศึกษามากที่สุด

ประเพณีวัฒนธรรม วัฒนธรรมความเชื่อ มีวัดรวมกัน ๓ หมู่ ๑ วัด ชื่อวัดบ้านหาญฮี ตั้งอยู่ทางทิศเหนือในหมู่บ้าน คนในชุมชนมีความเชื่อเรื่องผีและนับถือ คือ ผีปู่ตา และหมอลำผีฟ้าปี ละ ๑ ครั้ง เพื่อรักษาชาวบ้านในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ชาวบ้านจะทำประกอบพิธีในเดือนหกข้าง ขึ้นของทุกปี

ประเพณีสำคัญบุญข้าวก๋ี่ เดือนสาม บุญผด เดือนสี่ บุญสงกรานต์ เดือนห้า เมษายน (ปี ใหม่ไทย)

วัฒนธรรมในการช่วยเหลือในอดีต มีการลงแขกคานา เกี่ยวข้าว หนวดข้าว ขนข้าวขึ้นเล้า ปัจจุบัน ลงแขกมีเหลือในการลงแขก ขนข้าวขึ้นเล้า หรือ ลงแขกสีข้าวที่ใช้เครื่องจักรใหม่แทนการ หนวดข้าว

ด้านสาธารณูปโภค มีถนนหลวงชนบท ๑ สาย ผ่านไปอำเภอ คลส. ในหมู่ ๑๒ – ๑๖ มี ๘ สาย ประปา ๑ แห่ง ตู้โทรศัพท์ ๔ ตู้ ไฟฟ้า หมู่ ๑๒ ๖๕ คราวเดือน ไฟฟ้า หมู่ ๑๖ ๘๐ คราวเดือน

การใช้ประโยชน์จากป่า

ชาวบ้านหาญฮี หมู่ ๑๒ – ๑๖ ลักษณะการเข้าไปใช้ประโยชน์โดยทั่วไปจะเป็นการเข้าไป ใช้ประโยชน์จากป่าบุ่ง-ป่าทามเป็นส่วนใหญ่ และป่าโนนยางบางครั้ง เช่น การหาของป่าธรรมชาติ เพื่อเป็นอาหาร ที่เหลือก็จะขายหรือแบ่งปันเพื่อนบ้าน เช่น หาเห็ด ยาสมุนไพร หน่อไม้ มันแขง หมากผีพรวน หมากยาง ผักส้มโอง ผักเม็ก ผักติ้ว และไม้ใช้สอย เช่น ฟืน และมีการลงไปต้มเกลือในพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามหลังฤดูการเก็บเกี่ยว

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

๑ ข้อมูลพื้นฐานการจัดการป่าทามกุดเป่ง

ประวัติความเป็นมา

ประมาณปี ๒๔๕๓ พ่อของนายทัน แหวนหล่อ พ่อของนายมี บุญเต็ม พ่อนายจู้ สุขารมย์ พ่อใหญ่ต้อย มาก่อตั้งหมู่บ้านโค่นจิก ต.สามขา อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด โดยเลือกทำเลที่เหมาะสมคือ ใกล้เคียงน้ำ นั่นคือ บ้านโค่นจิก ได้ลงไปทำมาหากินในป่าบุงป่าทาม เช่น เลี้ยงสัตว์ และทำนา ในป่าทาม ซึ่งทำในหนองน้ำขนาดใหญ่ในช่วงเดือนสาม เดือนสี่ ของทุกปี เนื่องจากเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่จึงไม่สามารถทำได้เพราะน้ำมันลึกจึงได้ชักชวนลูกหลานไปช่วยกันเป่งน้ำออกเพื่อที่จะทำนาทามในช่วงเดือนสาม เดือนสี่ เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า นาแขง และในช่วงฤดูน้ำล้นก็จะมีการลงต้อนลูกหลานของบุคก็ได้สืบทอดมรดกติดต่อกันจนถึงทุกวันนี้ และลูกหลานจึงได้เรียกหนองน้ำนั้นว่า “กุดเป่ง”

- ในช่วง ๒๔๗๖ ได้มีข้อพิพาทเรื่องสิทธิในการทำประโยชน์ระหว่างกลุ่มของพ่อใหญ่มี บุญเต็ม พ่อใหญ่ต้อย พ่อใหญ่ทันและลูกหลานกับชาวบ้าน ต.ด่าน อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ ชื่อพ่อใหญ่เอื้อหาข้อตกลงกันไม่ได้ จึงได้เดินทางไปที่ อ.สุวรรณภูมิ เพื่อให้นาย อำเภอดัดสิน นายอำเภอดัดสินให้ชาวบ้านโค่นจิกเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินบริเวณกุดเป่งเพราะอยู่ในเขตพื้นที่ของจังหวัดร้อยเอ็ด พ่อใหญ่เอื้อจึงยอมตามนั้น

- ในช่วงปี ๒๕๑๓ - ๒๕๑๖ นายใบ หอมกลิ่น ผู้ใหญ่บ้านท่างามได้นำไม้ใส่เกวียน ไปปักแนวเขตเพื่อกันเป็นที่พักสัตว์เพราะสาเหตุที่ชาวบ้านได้จับจองที่เพื่อทำนาทามแล้วไม่มีที่เลี้ยงสัตว์จึงได้กันพื้นที่ป่าทามกุดเป่งไว้

- ในช่วงปี ๒๕๑๘ ทางได้ราชการจึงได้ขึ้นทะเบียนเป็นที่พักสัตว์ เนื้อที่ประมาณ ๑,๕๐๐ ไร่

ปี ๒๕๒๘ ได้องค์กรพัฒนาเอกชน (ศูนย์พัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้) ได้ลงมาพัฒนาหมู่บ้านยากจนเพื่อแก้ไขปัญหายากจน บ้านเป้าหมายคือ อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้พาชาวบ้านไปศึกษาดูงานหลายที่เช่น จ.นครสวรรค์ ขอนแก่น เชียงใหม่ ชาวบ้านก็เกิดแนวคิดที่จะรักป่าและอนุรักษ์ป่าไว้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ๔ หมู่บ้าน

ปี ๒๕๓๒ ได้มีการเริ่มตั้งกรรมการออกกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ ในช่วงแรกชาวบ้านที่มีการทำประโยชน์ในบริเวณป่าทามกุดเป่งไม่ยอม ก็มีผู้นำ กรรมการได้ไปประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ใหญ่กุด ภูลี แม่ใหญ่ดี พ่อใหญ่ที ที่เป็นผู้นำประโยชน์ในบริเวณป่าทามกุดเป่ง เข้าใจถึงยอมออกมาและประกาศเป็นป่าอนุรักษ์กุดเป่งใช้ประโยชน์ร่วมกัน ๔ หมู่บ้าน

ประมาณ ปี ๒๕๓๒ เริ่มมีการใช้รถไถเข้าไปบุกกรุกเป็นที่ทำกินถาวร คณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้าน ๔ หมู่บ้านจึงได้ปรึกษาหารือและหามาตรการเพื่ออนุรักษ์พื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ให้ถึงลูกหลานต่อไป จึงร่วมกันออกกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้าน ประกาศจัดตั้งเป็น

"ป่าชุมชน " ของ ๔ หมู่บ้าน

๒. ลำดับเหตุการณ์สำคัญ

ความเป็นมาของการอนุรักษ์ป่าทามกุดเป่ง เนื่องจากชาวบ้านที่อยู่ติดกับบริเวณป่าทามกุดเป่งมีความต้องการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติจากป่าทามกุดเป่งมีมากขึ้น ด้วยการตัดทอนอย่างไม่ยั้งคิด ทำให้เกิดปัญหาสูญเสียพื้นที่ป่าทามเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การบุกกรุกทำลายพื้นที่ป่าทามด้วยเครื่องมือจักรกล (รถไถ) มีมากขึ้น

ปี ๒๕๓๒ ชาวบ้านในเขตตำบลยางคำ อำเภอโพธาราย ได้เห็นสภาพดังกล่าวที่เกิดขึ้น เมื่อมีชาวบ้านจากหลายพื้นที่รุกกล้าเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าทามกุดเป่ง อันเป็นแหล่งหากินของชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน มีบ้านท่างาม บ้านเหล่าข้าว บ้านคอนสำราญ และบ้านคอนจิก ต.ยางคำ อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด คณะกรรมการหมู่บ้านทั้ง ๔ หมู่บ้าน เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจึงได้ปรึกษาหาแนวทางป้องกันการบุกเบิกพื้นที่อย่างถาวร โดยมีมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ (GRID) ให้แนวคิดการจัดการป่าทามโดยองค์กรชาวบ้าน ในรูปแบบของป่าชุมชน ซึ่งมีการสำรวจพื้นที่ป่าทามกุดเป่ง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่ และได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ ส่วน โดยใช้ร่องน้ำกุดเป่งเป็นแนวเขตดังนี้

๑. เขตพื้นที่ส่วนบนของร่องน้ำกุดเป่งมีเนื้อที่ประมาณ ๑,๑๐๐ ไร่ เป็นเขตพื้นที่ทำกินและใช้สอยของชาวบ้าน

๒. เขตพื้นที่ส่วนล่างของร่องน้ำกุดเป่งมีเนื้อที่ประมาณ ๑,๕๐๐ ไร่ เป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์

ปี ๒๕๓๓ คณะกรรมการป่าทามกุดเป่งจัดกิจกรรมการปลูกป่าร่วมกันระหว่าง สภาตำบล ซึ่งมีกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิชาวบ้านใน ๔ หมู่บ้าน และมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ (GRID) เข้าร่วม

ปี ๒๕๓๔ มีกิจกรรมปลูกป่าทามกูดเป่งเพื่อฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำโครงการในระดับอำเภอโพนทราย ปลูกป่าหลายพื้นที่ เช่น โนนน้ำเกลือ ป้อมหลู ป่าดงกู่ และป่าทามกูดเป่ง เป็นต้น โดยมีคณะกรรมการป่ากูดเป่ง ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านและหน่วยงานราชการในระดับอำเภอ เด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านเหล่าข้าว มหาวิทยาลัยขอนแก่นและมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกลาร้องไห้ (GRID) เข้าร่วม และในปี๒๕๓๔ เริ่มมีการดำเนินก่อสร้างเขื่อนกั้นลำน้ำมูล คือ โครงการฝายราษีไศล ที่ อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ

ปี ๒๕๓๕ มีการสัมปทานทรายขึ้นและบุกเบิกพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์กูดเป่ง คณะกรรมการป่ากูดเป่ง กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านใน ๔ หมู่บ้าน ต่อรองให้มีการหยุดดำเนินการสูบทรายในบริเวณดังกล่าว และได้มีการหยุดการดูดทรายในบริเวณพื้นที่ป่าทามกูดเป่ง และไม่มีกิจกรรมดูดทรายในพื้นที่ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปี ๒๕๓๖ เขื่อนราษีไศลสร้างเสร็จ เริ่มมีการกักเก็บน้ำ น้ำเริ่มท่วมป่าบุงป่าทาม และที่ทำกินของชาวบ้าน รวมทั้งป่าทามกูดเป่งซึ่งมีระดับความสูงประมาณ เมตร

ปี ๒๕๓๗ เขื่อนมีการกักเก็บน้ำมากขึ้น น้ำท่วมป่าบุงป่าทาม ชาวบ้านเดือดร้อน มีการประสานงานกับผู้นำ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ และ อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ เพื่อหาแนวร่วมให้ผู้รับผิดชอบขอเขื่อนลดระดับน้ำลง

ปี ๒๕๓๘ เขื่อนราษีไศลกักเก็บน้ำปริมาณเพิ่มมากขึ้น น้ำท่วมป่าบุงป่าทาม และที่ทำกิน (นาทาม) ของชาวบ้าน ผู้ที่ได้รับผลกระทบฝั่ง อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ และ อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้ร่วมกับสมัชชาคนจนเรียกร้องให้ผู้รับผิดชอบขอเขื่อนลดระดับน้ำลง และขอค่าชดเชยในที่ทำกินและค่าเสียโอกาส

ปี ๒๕๓๙ เขื่อนราษีไศลยังคงกักเก็บน้ำ น้ำท่วมป่าบุงป่าทาม และที่ทำกินทั้งในเขตทามและเขตทุ่ง ชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวได้ร่วมกันเข้าร่วมกับสมัชชาคนจนเรียกร้องให้รัฐบาลเสียค่าชดเชยในที่ทำกินให้ ผลยังมีคำตอบไม่ชัดเจน

มีการทำกิจกรรมร่วมกันคือ การปลูกป่าเสริมในป่าทามกูดเป่งโดยมีชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบ ๓ จังหวัด เป็นเจ้าภาพ และสมาชิกจากสมัชชาคนจนทั่วประเทศเข้าร่วม มีมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกลาร้องไห้ (GRID) โครงการทามมูล กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานราชการในระดับอำเภอ โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นประธาน

- มีการสำรวจพื้นที่เพิ่มเติมในเขตป่ากูดเป่ง และทำแผนผังป่าให้ชัดเจน
- มีการเลือกตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนป่าทามกูดเป่งชุดใหม่
- มีการปรับปรุงกฎระเบียบในการปฏิบัติร่วมกัน
- มีกิจกรรมเรื่องการส่งเสริมอาชีพ เช่น กิจกรรมการทอเสื่อของแม่บ้าน การเพาะชำกล้าไม้ เป็นต้น

ปี ๒๕๔๐ ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบความเดือดร้อนจากการกักเก็บน้ำของเขื่อนราษีไศล เดินทางไปเรียกร้องค่าชดเชยที่หน้าทำเนียบรัฐบาล และคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลของ พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ ได้มีมติ ครม. ให้ส่งจ่ายค่าชดเชยกับชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนราษีไศล คือ อ. รัตนบุรี จ. สุรินทร์ อ. ราษีไศล จ. ศรีสะเกษ และ อ. โพนทราย จ. ร้อยเอ็ด ในที่ดิน ๑,๑๕๔ แปลง พื้นที่เสียหายจำนวน ๑๑,๓๕๘ ไร่ ๓ งาน ๕๐ ตารางวา ไร่ละ ๓๒,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้นจำนวน ๓๖๓,๔๘๔,๐๐๐ บาท

ปี ๒๕๔๑ คณะกรรมการป่าทามชุมชนกุดเป่ง ตัวแทนจากชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน โครงการทาม มูล จ. สุรินทร์ มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ (GRID) และ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC) ร่วมกันประเมินสำรวจทรัพยากรในป่าทามชุมชนกุดเป่ง โดยวิธีการตีแปลงวัดความหนาแน่นของพันธุ์ไม้ ศึกษาการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆของชุมชนทั้ง ๔ หมู่บ้านในป่าทามกุดเป่ง การจัดทำแผนที่ป่าทามกุดเป่ง และการวางแผนการจัดการป่าทามกุดเป่งทั้ง ๒ ส่วนคือ พื้นที่ในเขตอนุรักษ์และเขตพื้นที่ใช้สอย

ปี ๒๕๔๒-๒๕๔๕ โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล และคณะกรรมการร่วมทำแผนการจัดการป่าทามกับ ๔ หมู่บ้านเพื่อยกระดับการเรียนรู้ของคณะกรรมการและพัฒนาป่าทามกุดเป่งให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและผู้สนใจ โดยได้รับงบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม โดยมีแผนงานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าทามคือ

ปี ๒๕๔๓ ชาวบ้านเรียกร้องให้เปิดประตูเขื่อนราษีไศล จนสำเร็จและมีการเปิดประตูเขื่อนราษีไศลตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๓ และเกิดภาวะน้ำท่วมป่าทามครั้งใหญ่เป็นระยะเวลาาน ชาวบ้านใน ๔ หมู่บ้านต้องประสบปัญหาน้ำท่วม จนต้องอพยพโยกย้ายไปอยู่ที่สูงที่นาได้รับความเสียหาย ไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ป่าทามกุดเป่งจมอยู่ใต้น้ำ ทำให้พันธุ์ไม้หลายชนิดต้องสูญพันธุ์และเหลือน้อย วันที่ ๑๑-๑๕ ม.ค ๒๕๔๓ คณะกรรมการป่าทามกุดเป่งร่วมกับสมาชิก อบต. ชาวบ้านประมาณ ๒๔ คน ได้ไปศึกษาดูงานเรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนองค์กรท้องถิ่น ที่ภาคใต้ คือ ป่าพรุ จ. สุราษฎร์ธานี ชุมชนเจ้าไหม จ. ตรัง ชุมชนเกาะยาว จ. พังงา และแลกเปลี่ยนแนวคิดเรื่องการจัดทำธุรกิจท่องเที่ยวและธนาคารชุมชน ที่หมู่บ้านคีรีวง จ. นครศรีธรรมราช หลังจากนั้นวันที่ ๒๕ ก.ย ๒๕๔๓ คณะกรรมการป่าทามกุดเป่ง ได้ไปศึกษาดูงานเรื่อง รูปแบบขั้นตอนและแนวคิดการจัดทำศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ที่เขตห้ามล่าถุนลำพัน อ. นาเชือก จ. มหาสารคาม

ปี ๒๕๔๔ คณะกรรมการป่าทามกุดเป่ง ชาวบ้าน ๔ หมู่บ้านร่วมกับโครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล ได้ไปศึกษาดูงานเรื่องการจัดทำรั้วเชิงอนุรักษ์ที่บ้านชะจอม ต. นาโพธิ์กลาง อ. โขงเจียม จ. อุบลราชธานีและการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติรวมทั้งกิจกรรมในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม อ. โขงเจียม จ. อุบลราชธานี หลังจากกลับมา เริ่มสำรวจพื้นที่เส้นทางศึกษา

ธรรมชาติ และพื้นที่ก่อสร้างศูนย์ศึกษาธรรมชาติและหอสังเกตการณ์ ป่าทามชุมชนกุดเป่ง และมีการดำเนินการก่อสร้างจนเสร็จ และมีหน่วยงาน รัฐ องค์กรเอกชน องค์กรชาวบ้าน ได้มาศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการป่าทามชุมชน โดยองค์กรชาวบ้านหลายครั้ง

ปี ๒๕๔๕ คณะกรรมการป่าทามกุดเป่งได้ทำพิธีเปิดศูนย์ศึกษาธรรมชาติและหอสังเกตการณ์ป่าทามกุดเป่ง วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๔๕ โดยมีปลัดจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประธานในพิธี และมีผู้เข้าร่วมงานเป็นตัวแทนจาก กองทุนสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม ป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด หน่วยงานราชการจากอำเภอโพธิ์ทราย ชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้าน และองค์กรพัฒนาเอกชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลยางคำ คณะกรรมการป่าทามกุดเป่งและโครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล เป็นเจ้าภาพร่วม

หลังจากนั้น เดือนมิถุนายน คณะกรรมการป่าทามกุดเป่ง ชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน คณะครู นักเรียนโรงเรียนบ้านเหล่าข้าว โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล และองค์การบริหารส่วนตำบลยางคำ ได้ร่วมกันปลูกป่า เพื่อเสริมป่าโดยพืชพื้นเมือง ร่วมกันเพื่อเป็นการฟื้นฟูป่าทามกุดเป่งให้มีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วันที่ ๑๑-๑๒ มิ.ย ๒๕๔๕ โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล คณะกรรมการป่าทามกุดเป่ง สมาชิก อบต. ชาวบ้าน ในพื้นที่ ๕ อบต. คือ อบต.ยางคำ - อบต.ท่าหาดยาว อ.โพธิ์ทราย จ.ร้อยเอ็ด อบต.ด่าน อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ อบต.ดอนแรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ ได้ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้บทบาทองค์กรท้องถิ่นในการสนับสนุนการจัดการทรัพยากร โดยองค์กรชุมชนร่วมกับอบต.นาโพธิ์กลาง อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

๒๕๔๕ - ๒๕๔๗ คณะกรรมการป่าทามชุมชนกุดเป่ง ได้จัดกิจกรรมสรุปบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. ให้มีกรรมการเพิ่มเป็นบ้านละ ๑๐ คน องค์ประกอบของกรรมการคือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย อบต. ให้เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง

๒. ให้มีกรรมการเครือข่ายบ้านละ ๒ คน เรียกว่าคณะกรรมการบริหาร

๓. มีแผนงานในการจัดการป่าดังนี้

- ทดลองในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ประชุมทำความเข้าใจ ๔ ชุมชนเป็นหลัก
- แผนพัฒนาองค์กรเครือข่าย ๔ หมู่บ้าน

ปี ๒๕๔๖ - ๒๕๔๗ ได้มีนักเรียนมาเข้าค่าย มีคณะมาศึกษาดูงานทั้งไทยและต่างประเทศได้ทำกิจกรรมปลูกป่าเสริมร่วมกับทางโรงเรียนบ้านเหล่าข้าว อบต.ยางคำ/ผู้นำชุมชน ได้มีการจัดผ้าป่าเพื่อการระดมทุนในการดูแลรักษาป่า มีกิจกรรมแข่งกีฬาชายหาด เช่น วอลเลย์บอล สร้างกิจกรรมร่วมกัน มีการแสดงนิทรรศการ จากการทำกิจกรรมทอดผ้าป่ามีคนมาศึกษาดูงานทำให้เครือข่ายองค์กรชาว

บ้านมีป่าทามกุดเป่ง มีกองทุนอยู่ ๒๑,๐๐๐ บาท ได้การประชุมชี้แจงร่วม ๔ หมู่บ้าน ทำให้ผู้นำ กรรมการ ชาวบ้าน เริ่มเข้าใจ

ปัจจุบันคณะกรรมการเครือข่ายได้จัดทำแผนงานเพื่อเสริมศักยภาพองค์กรเสนอต่อสำนัก ศูนย์หลากหลายทางชีวภาพ กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

๓.สภาพทั่วไป

สภาพพื้นที่ป่า เป็นป่าทามในบริเวณที่ราบน้ำท่วมถึง มีการสะสมของดินตะกอนของแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมป่าทามประมาณ ๓-๔ เดือน ตามระบบธรรมชาติ ทุกปี ในพื้นที่ป่าทามจะมีลักษณะลุ่มดอนสลับกับเนินกึ่ง ประกอบด้วย กุด เลิง ฮ่อง ดอน เช่น หนองบัก ทา หนองอีตู๋ (เรียกตามชื่อเจ้าของหนอง) ฮอง (ร่องน้ำ) เช่น ฮองน้ำตาด ฮองไผ่ ฮองแสง ฯลฯ พันธุ์ไม้ เป็นป่าไม้พุ่มสลับกับไม้ยืนต้น เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า ป่าบุงป่าทาม ชนิดไม้เป็นพันธุ์ไม้พุ่มส่วนใหญ่เช่น เสียว ฝ้ายน้ำ หูลิง นมวัว สลับกับไม้ยืนต้น เช่น หว่า กางสูง สามพันตา พอก ฯลฯ สภาพดินเป็นดินเหนียว มีสีดำเนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์จากตะกอนของแม่น้ำที่พัดพามาในฤดูน้ำหลาก สัตว์ สัตว์ที่อยู่อาศัยในป่าทามกุดเป่งส่วนใหญ่เป็นสัตว์ขนาดเล็ก เช่น ไก่ป่า งูเหลือม นก หนู ฯลฯ

ขนาดพื้นที่ พื้นที่ป่าทามกุดเป่งมีพื้นที่ทั้งหมด ๓,๐๐๐ ไร่ แบ่งพื้นที่เป็นเขตอนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่ เขตป่าใช้สอย ๑,๕๐๐ ไร่ สถานภาพของป่า เป็นพื้นที่ป่าสาธารณะตามกฎหมาย

๔.ที่ตั้งและอาณาเขตป่าทามกุดเป่ง

ป่าทามกุดเป่ง ที่ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ให้เป็นป่าชุมชนนั้น ประกอบด้วยกุดเป่ง อยู่ในเขตพื้นที่ของ ๔ หมู่บ้านคือ บ้านเหล่าข้าว บ้านท่างาม บ้านดอนสำราญ และบ้านดอนจิก ตำบล ยางคำ อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นที่ประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จรดเขตพื้นที่ทำกินบ้านดอนจิก
ทิศใต้	ติดลำน้ำมูลฝั่งอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันออก	ติดลำน้ำมูล อ.ราษีไศลและป่าทามท่าหลวง ต.ด่านอ.ราษีไศล
ทิศตะวันตก	ติดลำน้ำมูล ป่าทามโนนหนองเบ็น อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์

๕. ลักษณะภูมิฐานในป่าทามกุดเป่ง

บริเวณพื้นที่ป่าทามกุดเป่ง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง (Flood Plain) ลักษณะทั่วไปค่อนข้างแบนเรียบ ลักษณะดินโดยทั่วไปเป็นดินตะกอนเกิดจากการพัดพามาทับถม

ของสายน้ำหลาก ชาวบ้านบริเวณป่าทามได้มีการจำแนกลักษณะภูมิสัณฐานบริเวณพื้นที่ป่าทาม ตามความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีดังนี้

๑. **บึงและทาม (Flood Plain)** เป็นภูมิสัณฐานของพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ฤดูฝนที่เกิดช่วงน้ำหลากไหลล้นท่วมฝั่งแม่น้ำ น้ำจะไหลบ่าท่วมพื้นที่ลุ่มริมฝั่งน้ำแผ่ออกเป็นบริเวณกว้าง พื้นที่ส่วนที่ถูกน้ำท่วมดังกล่าวเรียกว่า “**ทามมูล**” ภายในพื้นที่ทามไม่ได้ราบเรียบสม่ำเสมอกันหากแต่มีลักษณะที่เนินที่ลุ่มและมีน้ำแช่ขังตลอดปี เพราะเป็นแอ่งหนองน้ำ บึงหรือกุด พื้นที่ส่วนที่ลุ่มต่ำต่อเนื่องกับแหล่งลักษณะต่างๆ นี้เรียกว่า บึง (Low Flood Plain) ดังนั้น ทามจึงหมายถึงที่ราบน้ำท่วมถึงโดยทั่วไป ส่วนบึงเป็นสัณฐานเฉพาะบริเวณหนึ่งบริเวณใดของทามที่ลาดลุ่มต่ำต่อเนื่องกับแหล่งน้ำหรือทางน้ำ เช่นบึงริมกุดเป่ง กุดตาเป่า

๒. **กุดหรือหล่ง** เป็นภูมิสัณฐานที่เด่นของป่าทามกุดเป่ง พบกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงร่องลำแม่น้ำมูลตามวัฏจักรการไหลของช่วงระยะต่างๆ ทำให้แม่น้ำเปลี่ยนทางเดิน แนวธารทางน้ำเก่า เรียกว่า กุด บางแห่งกลายสภาพเป็นหนอง บึง มี ๒ ลักษณะ คือ กุดที่มีน้ำตลอดทั้งปี เพราะกำเนิดใหม่ลักษณะจึงคงสภาพคล้ายลำน้ำอยู่มากและฤดูน้ำฝนร่องน้ำจะต่อเนื่องกับแม่น้ำปัจจุบัน เช่น กุดเป่ง กุดตาเป่า กุดเป่ง ซึ่งมีข้อมูลด้านกายภาพ กุด ดังต่อไปนี้

ลำดับ	ชื่อ	ขนาดพื้นที่	ลักษณะพื้นที่	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
๑	กุดทิง	กว้าง ๔๐ ม. ยาว ๒,๐๐๐ ม. ลึก ๓ ม.		ใช้ทำการเกษตร หาดปลา	ใช้สอย
๒	กุดตาลอด	กว้าง ๔๐ ม. ยาว ๑๒๐ ม. ลึก ๑.๕๐ ม.		หาดปลา หอย กบ ฯลฯ	ใช้สอย
๓	กุดสม	กว้าง ๖๐ ม. ยาว ๕๐ ม. ลึก ๒.๕๐ ม.		หาดปลา หอย กบ ฯลฯ	ใช้สอย
๔	กุดตาเป่า	กว้าง ๓๕ ม. ยาว ๑๐๐ ม. ลึก ๒.๐ ม.		หาดปลา หอย กบ ฯลฯ	อนุรักษ์
๕	กุดเป่ง	กว้าง ๑๐๐ ม. ยาว ๔๕๐ ม. ลึก ๔-๕ ม.		หาดปลา หอย กบ ฯลฯ	อนุรักษ์
๖	กุดสามขา	กว้าง ๘๐ ม. ยาว ๑๒๐ ม. ลึก ๒.๕๐ ม.		หาดปลา หอย กบ ฯลฯ	ใช้สอย

๓. เลิง คือ ลักษณะภูมิฐานที่ลาดลุ่ม โลง ๆ ลาดต่ำลงไปสู่ผิวน้ำของแม่น้ำมูลหรือของ กุด ฉะนั้นพื้นที่ช่วงลาดลุ่มต่อเนื่องกับน้ำ หากเกิดน้ำขึ้นจะท่วมก่อน เกิดน้ำวนน้ำเว้ากว้างต่อกับมูลกุด หรือหนอง ถ้าฝนตกบริเวณเลิงที่ค่อย ๆ ลาดสูงขึ้นสามารถทำนาได้ เช่น ส่วนต้นของเลิงจะแคบเข้า ต่อเนื่องกับภูมิประเทศที่เป็นฮ่อม เช่น บริเวณ เลิง นายทน (เรียกตามชื่อเจ้าของพื้นที่เดิม) เลิงกก พลับ มีข้อมูลภาพถ่ายเลิงดังต่อไปนี้ด้านกายภาพ เลิง

ลำดับ	ชื่อ	ขนาดพื้นที่	ลักษณะพื้นที่	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
๑	เลิงอีเค็ด	๔๐ ไร่	ตั้งอยู่ระหว่างหนองกุดทิง กับโนนฝั่งแม่น้ำมูล	ทำนา เลี้ยงสัตว์ หาของป่า	ใช้สอย
๒	เลิงสองไร่	๔-๖ ไร่	ลาดเอียงอยู่ระหว่างสองไฮ กับกุดเป่ง	เลี้ยงสัตว์ เก็บเห็ด มันแขง	อนุรักษ์
๓	เลิงป่าเสียว	๓๐๐ ไร่	ลาดเอียงระหว่างริมฝั่งแม่น้ำมูล กับโนนกกพลับลอยต่อกับโนน ร่องแสง	เลี้ยงสัตว์ เก็บเห็ด มันแขง	อนุรักษ์
๔	เลิงกกพลับ	๑๒๐ ไร่	ลาดเอียงอยู่ระหว่าง โนนกกพลับ กับโนนหนาแทง	เลี้ยงสัตว์ เก็บเห็ด มันแขง	อนุรักษ์
๕	เลิงกกแห่	๖๐ ไร่	ลาดเอียงไปทางร่องปากเชื่อมกับ หาดทรายกุดเป่ง	เลี้ยงสัตว์ เก็บเห็ด มันแขง	อนุรักษ์

๔. คุยและคู เป็นพื้นที่ที่มีความสูง ๓๐-๕๐ เซนติเมตร กว้าง ๓-๕ เมตร หรือมากกว่านั้น ทอด ยาวเป็นสันคันดิน หรือแนวเนินดินบนที่ราบบ่งทามที่ทอดยาวไปตามสายน้ำทั้งร่องน้ำปัจจุบันหรือ ร่องน้ำในอดีต ระหว่างคุยทั้งสองข้างจะเป็นที่ลาดลุ่มของกุดหรือฮ่อม เป็นสันคันดินกว้างตั้งแต่๑๐ เมตร แต่ถ้าสันคันดินมีขนาดเล็กแคบ เพราะอยู่ในระหว่างร่องน้ำที่ไหลเชื่อมระหว่างกุดหรือกุดกับ แม่น้ำปัจจุบัน เรียกว่า คุ เกิดจากการเคลื่อนตัวของสันคันดินธรรมชาติ (Natural Levee) ในลักษณะ Swale หรือการเกิดน้ำในวัฏจักรต่าง ๆ ทำให้คันดินริมฝั่งในอดีตเกิดเป็นคุย แนวยาวกลายเป็นเนิน ดินที่สูงของที่ราบทาม ส่งผลให้ระบบนิเวศน์ของพืชบางส่วนเป็นพืชบก ชาวบ้านใช้ประโยชน์ใน การจับปลา เรียกว่า "คุต้อน" ในพื้นที่กุดเป่งอยู่บริเวณ ร่องป่าไม้และร่องใหญ่ มีข้อมูลข้อมูลจากการ สืบหาด้านกายภาพ คุยโนน ดังต่อไปนี้

ลำดับ	ชื่อ	ขนาดพื้นที่	ลักษณะพื้นที่	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
๑	คุยกกพอก	กว้าง ๓-๕ ม. ยาว ๔๐๐ ม. ลึก ๑.๒๐ ม.	เป็นพื้นที่ที่มีแนวยาวตลอด โนน	เส้นทางศึกษา ธรรมชาติ	อนุรักษ์
๒	คุยโนนกก หว่า	กว้าง ๓-๘ ม. ยาว ๕๐๐-๗๐๐ ม. ลึก ๒ ม.	เป็นคุยที่มีแนว	เลี้ยงสัตว์ ทำนา ขุดมันแขง	ใช้สอย
๓	คุยโนนกุค ตาเป่า	กว้าง ๓-๕ ม. ยาว ๓๐๐ ม. ลึก ๑.๕๐ ม.	เป็นคุยที่พื้นที่ราบเรียบ	เลี้ยงสัตว์ ขุดมันแขง	อนุรักษ์
๔	คุยโนนกกพ ลัย	กว้าง ๓-๖ ม. ยาว ๒๕๐ ม. ลึก ๒ ม.	เป็นคุยเชื่อมระหว่างเลิง กับหนองกกพลับ	เลี้ยงสัตว์ ขุดมันแขง	อนุรักษ์
๕	คุย โ น น หนามแท่ง	กว้าง ๓-๔ ม. ยาว ๒๒๐ ม. ลึก ๑-๒ ม.	เป็นแนวติดต่อกับเลิง เชื่อมต่อกับร่องใหญ่	เลี้ยงสัตว์ ขุดมันแขง	อนุรักษ์
๖	คุยโนนร่อง แสง	กว้าง ๓-๕ ม. ยาว ๘๐๐ ม. ลึก ๒ ม.	เป็นแนวยาวจากเลิง ป่าเลียวถึงแม่น้ำมูน	เลี้ยงสัตว์ ขุดมันแขง	อนุรักษ์

ข้อมูลด้านด้านกายภาพ ๓ (คูต่อน)

ลำดับ	ชื่อ	ขนาดพื้นที่	ลักษณะพื้นที่	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
๑	คูต่อนกุคเป่ง	กว้าง ๑ ม. ยาว ๓๕ ม. สูง ๕๐ ซม.	เป็นคันคูที่เปิดช่องว่าง ไว้ตรงกลาง	ลงต่อนดักปลาในฤดู น้ำลดของนามสกลุ แหวนหล่อ บุญเต็ม	อนุรักษ์
๒	คูต่อนสองไผ่	กว้าง ๒๐-๕๐ ม. ยาว ๓๐ ม. สูง ๖๐ ซม.	เป็นคูที่เปิดช่องว่างไว้ตรง กลางและขอบทั้งสองข้าง	ลงต่อนสกลุแหวน หล่อ บุญเต็ม	อนุรักษ์
๓	คูต่อนสองป่า ไม้	กว้าง ๕๐ ม. ยาว ๑๕ ม. สูง ๑ ซม.	เป็นคูต่อนเปิดช่องว่างไว้ ของทั้งสองด้าน	ลงต่อนดักปลาของ พ่อใหญ่	อนุรักษ์
๔	คูต่อนสองก กแห่	กว้าง ๔๐ ม. ยาว ๒๕ ม. สูง ๒๐ ซม.	เป็นคูต่อนขนาดเล็กที่เปิด ช่องว่างไว้กลางเพื่อใส่เครื่อง มือดักปลา	ลงต่อนดักปลาของ พ่อใหญ่สงบ	อนุรักษ์
๕	คูต่อนกุคตา ลอด	กว้าง ๔๐ ม. ยาว ๔๐ ม. สูง ๔๐- ๑๐๐ ซม.	เป็นคูต่อนที่เปิดช่องว่างไว้ กลางและขอบทั้งข้างเพื่อใช้ เครื่องมือดักปลา	ลงต่อนดักปลาของ พ่อใหญ่ นั้น บ้าน ดอนสำราญ	อนุรักษ์

๕. **หอย** ลักษณะภูมิฐานที่เป็นที่ลาดลุ่มแนวยาวอยู่ระหว่างคูหรือที่ดอนที่เนินเรียกหอย เช่น หอยนาแซง หอยทำนาทาม บางแห่งกุดเก่ากลายเป็นหอย

๖. **มาบ** คือ พื้นที่ระหว่างคูหรือคูขนาดเล็ก ขนาบด้วยคูสองข้าง ตรงกลางเป็นที่ลุ่มแนวยาวขนานกับคูหรือบริเวณกลางของหอยเรียกว่า มาบ

๗. **ฮ่อง** ลักษณะคล้ายมาบแต่เล็กและแคบกว่ามีกุดเก่า มีคูขนาบสองข้างและมีน้ำไหล เรียก ฮ่องหรือร่องน้ำ บางแห่งมีน้ำขังตลอดทั้งปี แต่บางแห่งน้ำแห้งในฤดูแล้ง เป็นแหล่งใส่ไขจับสัตว์น้ำ เช่น ร่องไผ่ ร่องป่าไผ่ ด้านกายภาพสอง (ร่อง)

ลำดับ	ชื่อ	ขนาดพื้นที่	ลักษณะพื้นที่	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
๑	สองน้ำตาด	กว้าง ๓-๕ ม. ยาว ๒๕๐ ม. ลึก ๒ ม.	ร่องน้ำมีน้ำไหลผ่านในฤดูน้ำหลากอยู่ระหว่างหนองเต่งคู่-กุดตาเป่า	ลงต่อนในฤดูน้ำหลาก	แนวเขตอนุรักษ์
๒	สองไฮ	กว้าง ๒-๕ ม. ยาว ๒๕๐ ม. ลึก ๑.๕๐ ม.	ร่องน้ำมีน้ำไหลผ่านในฤดูน้ำหลากอยู่ระหว่างหนองโนนกับเลิง		แนวเขตอนุรักษ์
๓	สองไผ่ (ร่องไผ่)	กว้าง ๕-๑๕ ม. ยาว ๔๐๐ ม. ลึก ๒ ม.	ร่องน้ำมีน้ำไหลผ่านในฤดูน้ำหลากอยู่ระหว่างหนองโนนยางกับโนนกอไผ่		แนวเขตอนุรักษ์
๔	สองป่าไผ่	กว้าง ๕-๑๐ ม. ยาว ๔๐๐ ม. ลึก ๒ ม.	ร่องน้ำมีน้ำไหลผ่านในฤดูน้ำหลากอยู่ระหว่างหนองโนนป่าไผ่กับโนนร่องไผ่		แนวเขตอนุรักษ์
๕	สองร่องใหญ่	กว้าง ๑๐-๕๐ ม. ยาว ๓๐๐ ม. ลึก ๓-๔ ม.	ร่องน้ำที่มีน้ำขังตลอดปีเป็นบางช่วง ๆ อยู่ระหว่างโนนร่องใหญ่กับโนนหนามแท่งเชื่อมกับโนนร่องแสง		แนวเขตอนุรักษ์
๖	สองแสง	กว้าง ๒๐-๕๐ ม. ยาว ๔๐๐ ม. ลึก ๒.๕๐ ม.	ร่องน้ำที่มีน้ำขังตลอดปีเป็นช่วงอยู่ระหว่างโนนหนามแท่งกับคูโนนร่องแสงติดกับหาดทราย		แนวเขตอนุรักษ์
๗	สองแห่	กว้าง ๔-๑๐ ม. ยาว ๒๐๐ ม. ลึก ๑.๕ ม.	ร่องน้ำมีน้ำไหลผ่านฤดูน้ำหลากอยู่ระหว่างคูโนนร่องใหญ่กับคูโนนกกแห่		แนวเขตอนุรักษ์

๘	สองร่องปาก	กว้าง ๕-๑๐ ม. ยาว ๒๐๐ ม. ลึก ๑.๕๐ ม.	ร่องน้ำที่มีน้ำขังเป็นช่วง ๆ อยู่ระหว่างโนนสองปากกับโนนหาลาลงต่อนหาดทราย		แนวเขตอนุรักษ์
๙	สองเฒ่าไค (จู้)	กว้าง ๕-๑๐ม. ยาว ๔๐๐ ม. ลึก ๓ ม.	ร่องน้ำมีน้ำขนาดปานกลางกับสองกุดตาลอดอีกต้นเชื่อมกับหนองสามง่าม	ทำนาทาม หาลา	เขตใช้สอย

๘. ปาก ลักษณะภูมิฐานที่กุด, หลง, ช่อง หรือร่องน้ำไหลตกหรือหรือไหลบรรจบกับอีกแหล่งน้ำหนึ่ง เช่น , ปากเป้ง

๙. โนนทาม, ดอนทาม เป็นภูมิประเทศที่เป็นที่สูงของทาม น้ำมักจะไม่ท่วม หรือนานครั้งจะเกิดน้ำท่วมถึง จึงเป็นแหล่งที่ชุมชนของสัตว์ในฤดูน้ำหลาก ลักษณะพืชพันธุ์จะประกอบด้วยพืชพันธุ์ยกขึ้นปะปนมาก เช่น ตะเคียน, ยาง, สะแบง, พอก พบกระจายอยู่ทั่วไปทั้งบริเวณทั้งบริเวณ มีความสูงกว่าริมฝั่งน้ำที่อยู่ใกล้ที่สุด ๑-๒ เมตร เช่น โนนกกพอก ซึ่งมีข้อมูลด้านกายภาพ โนน ดอนทาม ดังต่อไปนี้

ลำดับ	ชื่อ	ขนาดพื้นที่	ลักษณะพื้นที่	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
๑	โนนหนองจอก	๓๐ ไร่	สูงราบเอียงทอดยาวจากโนนกกมั่งถึงกุดตลอด	เลี้ยงสัตว์ ลำสัตว์ หาของป่า	ใช้สอย
๒	โนนพังคี่	๒๐ ไร่	สูงราบเอียงไปทางหนองเฒ่าทอง	“-----”	“-----”
๓	โนนกกหว้า	๘๐ ไร่	สูงตั้งอยู่ริมฝั่งกุดเป้งทอดยาวถึงโนนร่องปาก	“-----”	“-----”
๔	โนนกกมั่ง	๖๐ ไร่	สูงราบเอียงริมฝั่งหนองปักทาดถึงโนนหนองจาน	“-----”	“-----”
๕	โนนบวกความ	๒๐ ไร่	สูงรอบเรียบเสมอริมฝั่งกุดทิงค้ำนเล็งอิถึงหนองพังคี่ทางคุณ	“-----”	“-----”
๖	โนนร่องปาก	๘ ไร่	สูงราบเรียบรือยริมฝั่งร่องปากถึงสองกุดตาลอด	“-----”	“-----”
๗	โนนกกพลับ	๑๕ ไร่	สูงราบเอียงอยู่กลางระหว่างเล็งกพลับกับหนองกกพลับ	เลี้ยงสัตว์ หาของป่า	อนุรักษ์
๘	โนนกุดตาเป่า	๑๓ ไร่	สูงราบลุ่มมีกุดตาเป่าอยู่กลางโนน มีศูนย์ศึกษาอยู่ริมฝั่งกุดตาเป่ามีแนวยาวไปถึงโนนกกพอก	เลี้ยงสัตว์	“-----”

๘	โนน ก ก พอก	๔๐ ไร่	สูงมีแนวยาวต่อจากโนนกุดตาเป่า ถึงปากกุดเป่ง	เลี้ยงสัตว์ เส้นทาง ศึกษาธรรมชาติ หา ของป่า เห็ดหน่อ-ไม้ มันแซง	“-----”
๑๐	โนนหนาม แท่ง	๗ ไร่	สูงเป็นราบต่ำไปทางร่องแสงมี แนวยาวจากเชิงป่าเสียวถึงโนน ร่องใหญ่	เลี้ยงสัตว์ หาของป่า เห็ด หน่อไม้ มันแซง	“-----”
๑๑	โนน ร่อง ใหญ่	๑๕๐ ไร่	สูงราบเอียงจากร่องแสงถึง เชิงกกแห่		“-----”
๑๒	โนน ร่อง แสง	๒๕๐ ไร่	สูงราบเอียงทั้งสองด้านคือคันทาด ทรายและด้านร่องแสง		“-----”

๑๐. หนอง มีลักษณะเป็นหนองน้ำธรรมชาติ ขนาดไม่ใหญ่เท่ากุด บางแห่งมีน้ำขังตลอดปี
บางแห่งไม่มีน้ำ ซึ่งมีข้อมูลด้านกายภาพดังต่อไปนี้

ลำดับ	ชื่อ	ขนาดพื้นที่	ลักษณะพื้นที่	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
๑	หนองอีวีก	๖ ไร่ ลึก ๘๐-๑๒๐ ซม.	น้ำขังตลอดปี ใหญ่ ยาว	ทำนา เก็บผัก ผีอ หา ปลา	ใช้สอย
๒	หนองจอก	๑๐ ไร่ ลึก ๕๐-๘๐ ซม.	น้ำขังตลอดปี ใหญ่ ปานกลาง	ทำนา เก็บผัก ผีอ หา ปลา	“-----”
๓	หนองโนนวี	๑ ไร่ ลึก ๖๐ ซม.	เป็นหนองน้ำอยู่กลาง โนน	ทำนา เก็บผัก ผีอ หา ปลา	“-----”
๔	หนองบักทา (เต่าคู่)	๖ ไร่ ลึก ๘๐-๑๐๐ ซม.	เป็นหนองน้ำที่อยู่ใน อง	ทำนา หาปลา ฯลฯ	“-----”
๕	หนองกกมั่ง	๗ ไร่ ลึก ๘๐-๑๐๐ ซม.	เป็นหนองน้ำยาวขนาด ปานกลาง	ทำนา หาปลา ฯลฯ	“-----”
๖	หนองบักเหมี่ ยง	๓ ไร่ ลึก ๕๐-๘๐ ซม.	เป็นหนองน้ำยาวโค้ง ตรงกลาง	ทำนา หาปลา ฯลฯ	“-----”
๗	หนองนายนาง	๒ ไร่ ลึก ๔๐ ซม.	เป็นหนองน้ำยาวปาน กลาง	เลี้ยงสัตว์	“-----”
๘	หนองกกพลับ	๓ ไร่ ลึก ๔๐ ซม.	เป็นหนองน้ำยาวปาน กลาง	ใช้หาปลา ฯลฯ	อนุรักษ์

๕	หนองพังคิ	๒ ไร่ ลึก ๓๐ ซม.	เป็นหนองน้ำที่อยู่กลาง โนน	ทำนา หาลา	ใช้สอย
๑๐	หนองเฒ่า ทองแดง	๔ ไร่ ลึก ๔๐ ซม.	เป็นหนองน้ำที่อยู่พื้นที่ เลิง	ทำนา	“-----”
๑๑	หนองโง	๑ ไร่ ลึก ๖๐ ซม.	เป็นหนองน้ำที่อยู่โน นกกมั่ง	ทำนา	“-----”
๑๒	หนองตางม	๒ ไร่ ลึก ๔๐ ซม.	เป็นหนองน้ำที่อยู่พื้นที่ เลิง	ทำนา หาลา หอย	“-----”
๑๓	หนองสามง่าม	๔ ไร่ ลึก ๕๐ ซม.	เป็นหนองน้ำที่อยู่ใน สองลักษณะเป็นหนอง สมเพ่ง	ทำนา	“-----”
๑๔	หนองนางย้ง	๒ งาน ลึก ๘๐ ซม.	เป็นหนองน้ำที่อยู่ บริเวณโนนกกหว้า	ทำนา หาลา	“-----”

๖. ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบในป่าตามฤดูกาล

พบพรรณไม้ในพื้นที่ป่าตามฤดูกาลที่มีความหนาแน่น มากที่สุดคือ บึก เสี้ยว หว่า หูลิง
เกรียงป็น ฝ้ายน้ำ เหมือดแอ มีพืช ๖๗ ชนิด ดังต่อไปนี้

ลำดับ	ชื่อ	สถานที่พบ	การใช้ประโยชน์
๑	ต้นดุมว้าว	โนน ชายหาด ริมกุด	ฟืน สมุนไพร ทำรั้วล้อมสวน
๒	ต้นหนามปลาตุก	โนน เลิง	ทำรั้วล้อมสวน หรือทาม
๓	ต้นนมว้าว	โนน ริมหาด	ฟืน สมุนไพร ทำรั้วล้อมสวน หรือทาม
๔	เครือชูด	เลิง โนน ริมสอง	ใช้มัดรั้ว เครื่องจักรสาน เครื่องมือหาลา
๕	ต้นแห่	เลิง ริมหนอง ริมกุด	สร้างบ้าน ฟืน เคาถ่าน
๖	ต้นเบ็น	เลิง ริมหนอง ริมกุด	ฟืน เครื่องมือดักปลา เช่น กงลอบ
๗	ต้นฝ้ายน้ำ	เลิง โนน ริมสอง ริมกุด ริมหนอง	ฟืน สมุนไพร เป็นยาต้ม
๘	ต้นหนามหัน	ริมหนอง ริมสอง เลิง	สมุนไพร
๙	หนาม	เลิง ริมสอง	ทำรั้ว ยาสมุนไพร
๑๐	หญ้าหนาม	เลิง ริมหนอง ริมกุด โนน	อาหาร วัว ควาย
๑๑	เทาน้ำ	โนน ริมหาด	ฟืน สมุนไพร ทำรั้วล้อม สวนผักต่างๆ

๑๒	ต้นหนามก้างปลา	โนน เลิง	พีน สมุนไพร ทำรั้วล้อม สวนผักต่าง ๆ
๑๓	ต้นแสบง	โนน คุยโนน	สร้างบ้าน ทำนา
๑๔	ต้นแก	โนน เลิง	พีน
๑๕	ต้นสามพันตา	ริมสอง ริมหนอง ริมโนน ริมกูด	พีน สมุนไพรรักษาสัตว์
๑๖	ต้นกระโดนน้ำ	ริมสอง ริมหนอง เลิง ริมกูด	สมุนไพร ผัก ทำสีข้อมแห
๑๘	ต้นแสง	ริมสอง ริมหนอง เลิง ริมกูด	พีน ผัก อาหารวัว ควาย
๑๙	ต้นทม	ริมกูด ริมหนอง	พีน สร้างบ้าน
๒๐	ต้นจาน	โนน ริมสอง	พีน สมุนไพร
๒๑	ต้นมะดัน	ริมโนน ริมสอง ริมหนอง ริมกูด	พีน สมุนไพร ใช้ใบปรุงกับต้มปลา
๒๒	ต้นหวาย	ริมกูด	เครื่องจักรสาน
๒๓	ต้นชี	ริมสอง ริมหนอง ริมกูด	สร้างบ้าน
๒๔	ต้นก้านเหลือง	ริมโนน โนน	ทำรั้วล้อมบ้านสวน ยอดใช้เป็นอาหาร
๒๕	ต้นไผ่ป่า	ริมสอง ริมหนอง ริมกูด	สมุนไพร ผลเป็นอาหาร
๒๖	ต้นห้าอู่	โนน เลิง	สมุนไพร
๒๗	ต้นหนามแท่ง	ริมสอง ริมหนอง ริมกูด	ผลเป็นอาหารนก ผลใช้เป็นยาสระผม
๒๘	ต้นน้ำเกลี้ยง	โนน เลิง	ผลเป็นอาหารนก ลำต้น และใบมีพิษต่อคน
๒๙	ต้นเหมียด	ริมโนน ริมสอง ริมหนอง ริมกูด	สมุนไพร
๓๐	ต้นแหกวาง	ริมกูด โนน	สร้างบ้าน ดอกพยอม ใช้บูชาพระ
๓๑	พะยอม	ริมโนน ริมสอง ริมหนอง ริมกูด	สร้างบ้าน
๓๒	ต้นพอก	โนน	สร้างบ้าน
๓๓	ต้นสมัง	โนน	สร้างบ้าน
๓๔	ต้นกะเบา	ริมหนอง ริมกูด	สมุนไพร
๓๕	ต้นเซเหว่า	โนน เลิง	สมุนไพร พีน
๓๖	ต้นน้ำจ้อย	โนน คุยโนน	สมุนไพร ผลเป็นอาหาร
๓๗	ต้นกระทู้	โนน เลิง	พีน ผัก อาหาร วัว ควาย
๓๘	ต้นกล้วยน้อย	โนน คุยโนน	ผลเป็นอาหาร
๓๙	เครือตาเป่า	ริมกูด ริมหนอง	เครื่องจักรสาน ทำเครื่องมือหาปลา
๔๐	ต้นหมากเม้า	โนน เลิง	พีน ผลเป็นอาหาร
๔๑	เครือลิ้นแหด	โนน เลิง	สมุนไพร ยอดเป็นอาหาร

๔๒	เครือเขียง	โนน	สมุนไพร
๔๓	ต้นตาลมอด	เลิง ลิมโนน	สมุนไพร
๔๔	ต้นเกียงป็น	เลิง ลิมโนน	สมุนไพร เป็นเครื่องปรุงอาหาร
๔๕	เครือยานาง	เลิง ริมโนน ริมกุด	สมุนไพร
๔๖	ต้นเข็บข้าว	โนน เลิง	สมุนไพร
๔๗	จันทองขาว	โนน เลิง	สมุนไพร
๔๘	ต้นส้มลม	ริมหนอง ริมกุด โนน เลิง	สมุนไพร
๔๙	คู่อิ่ง	ริมหนอง ริมกุด ริมสอง	สมุนไพร ฟืน
๕๐	ผักการฮอ	ริมหนอง ริมกุด เลิง	ผัก อาหาร
๕๑	ต้นส่องแมว	เลิง ริมโนน	สมุนไพร
๕๒	ต้นหมายดอง	โนน ริมกุด ริมหนอง	สมุนไพร ทำริ้วล้อมสวน
๕๓	ต้นหูลิง	ริมหนอง ริมกุด โนน เลิง	ฟืน เครื่องจักรสาน เครื่องมือหาปลา
๕๔	ต้นหว้า	โนน เลิง	ฟืน สร้างบ้าน
๕๕	ต้นแคน	ริมโนน	สร้างบ้าน ทำเรือ ฟืน
๕๖	ต้นปึก	ริมสอง ริมหนอง ริมกุด เลิง โนน	ฟืน
๕๗	ต้นผีผ่วน	คุยโนน เลิง	เครื่องจักรสาน ผลกินเป็นอาหาร
๕๘	เครือขี้ไก่	ริมหนอง ริมกุด เลิง โนน	สมุนไพร ผัก
๕๙	หญ้าแฝก	โนน เลิง	อาหารวัว ควาย ทำไพรหญ้าคุมเกียง
๖๐	กก ผือ	หนอง กุด ที่มีน้ำขังตลอดปี	ทอเสื่อ จักสาน
๖๑	ผักโหมเหป	หนอง กุด	ผักเป็นอาหาร
๖๒	ผักบักจับ	หนอง กุด	ผักเป็นอาหารคน สัตว์
๖๓	ผักมีพาย	หนอง กุด	อาหาร
๖๔	เครือมันแขง	ริมหนอง ริมกุด เลิง โนน	อาหาร
๖๕	เห็ด ฯลฯ	ริมสอง ริมหนอง ริมกุด เลิง โนน	อาหาร
๖๖	ต้นลำแขง	ริมสอง ริมเลิง ริมกุด	ใช้ทำฝา آهنเลิง
๖๗	หมากแขว	ริมกุด ริมหนอง	ผลไม้เป็นอาหาร

๗. การใช้ประโยชน์ของชุมชน

การใช้ประโยชน์ในอดีตของชุมชนคือ การปลูกข้าว ทำนา โดยใช้พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน เช่น ปลาข้าว เหลืองบุญมา นางบุญมา และทำไร่ เช่น ปลูกแดง ข้าวโพด ถั่ว ปอ นอกจากนั้นก็หาของ

ป่า เช่น เห็ด หาพื้น เผาถ่าน ชุคมัน หาเครือเถาวัลย์ หาปลา ล่าสัตว์ เช่น ไก่ป่า กระต่าย เก็บผักพื้นบ้านเช่น จีบ่อ กระโดน กระพี ไล้เอียน และเลียงวัวควาย

การใช้ประโยชน์ของชุมชนในป่าตามฤดูกาลในปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่เป็นการหาอาหารธรรมชาติเช่น เห็ด ผักธรรมชาติ ปลา หน่อไม้ เก็บพื้นเช่น ไม้หูลิง ฝ้ายน้ำ เลียงสัตว์ เช่น วัวควาย ฯลฯ เนื่องจากพื้นที่ป่าตามฤดูกาลเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ จึงกลายเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์สูงมาก ชาวบ้านต้องพึ่งพาผลผลิตจากป่าตามฤดูกาลเป็นส่วนใหญ่ในการดำรงชีวิต หมู่บ้านที่มีการพึ่งพาป่าตามฤดูกาลมากที่สุดคือ บ้านดอนสำราญและบ้านเหล่าข้าว บ้านดอนจิกและท่างาม ส่วนใหญ่จะตั้งชุมชนอยู่ติดกับป่าตาม จึงไปใช้ประโยชน์จากป่าตามที่ใกล้กับหมู่บ้านของตนมากกว่า แต่ก็ยังเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าตามเช่นกันแต่น้อย

๓.๑ .การพึ่งพิงทรัพยากรจากป่าตามชุมชนฤดูกาล

การใช้ประโยชน์จากป่าตามฤดูกาลของชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน สามารถจำแนกได้ดังนี้

๓.๑.๑ เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์

ชาวบ้าน ๔ หมู่บ้านจะใช้บริเวณป่าตามฤดูกาลเป็นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ เลียงวัว-ควาย เริ่มตั้งแต่ เดือน ปลายพฤศจิกายน -สิงหาคม ในช่วงก่อนฤดูน้ำหลาก ในเดือน กันยายน-พฤศจิกายน ไม่สามารถนำวัวควายเข้าไปได้เพราะน้ำจะหลากเข้าท่วมพื้นที่ ป่าตามฤดูกาลเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ มีหญ้าหรือพืชอาหารสัตว์มากมาย รวมทั้งมีแหล่งน้ำสำหรับวัว-ควายได้กินและนอนแช่อีกด้วย วิธีการเลี้ยงวัว-ควายในป่าตามฤดูกาล จะเป็นการเลี้ยงไปเข้ากลับเย็น ปล่อยให้ไปพร้อมกันหลายๆคอก ปล่อยให้เลี้ยงรวมกันกับเพื่อนบ้านหรืออาจปล่อยให้เลี้ยงเฉพาะวัว-ควายของตนเอง พื้นที่บริเวณที่ใช้สำหรับเลี้ยงวัว-ควาย คือ ในบริเวณฤดูกาล กุดทิง ฯลฯ

ตารางที่ ๑.แสดงชนิดพืชพันธุ์ที่วัว-ควาย ใช้เป็นอาหาร

ชื่อพันธุ์พืช	ชื่อพันธุ์พืช
ผักกาดฮอ	เครือนางน้อย
เครือจี้จ้อ	ยอดอ่อนหญ้าแขง
เครือตาปลา	ใบคำพี
ใบคางสูง	ฝื่อ
หญ้าอ้อยหนู	ผักเพ็ชร์น้ำ
หญ้าหวาย	หญ้าต่าง

นอกจากนี้ป่าตามฤดูกาลยังมีเครือลินแอด ใช้มัดคอกวัวหรือผูกคอกวัวป้องกันแมลงวัน หากสัตว์เป็นโรคเท้าปล่อยก็ใช้ยอดสะแบงต้นผสมเกลือทิ้งไว้ให้เย็นแล้วสาดขาวัววันละ ๒-๓ ครั้งก็

รักษาได้ มีคุณค่าต่อการเลี้ยงวัว-ควาย ทั้งอาหารอุดมสมบูรณ์ แหล่งน้ำกินของสัตว์ แหล่งแช่น้ำของสัตว์ และสะดวกกับเจ้าของโดยการเลี้ยงแบบปล่อยไปเข้ากลับเย็นปล่อยลงในป่าตามกุดเป่ง ที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์ต่อสัตว์เลี้ยง และยังมียาสมุนไพรรักษาโรคให้สัตว์เลี้ยงอีกด้วย

๗.๑.๒.เป็นแหล่งอาหาร

การใช้ประโยชน์จากป่าตามกุดเป่งของชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้าน โดยจำแนกการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้านได้ดังนี้

๗.๒.๑) พืชอาหารมี ๒๕ ชนิดที่เก็บหาจากป่าตามกุดเป่งชนิดของของป่าที่เก็บได้ตลอดปีมี ๕ ชนิด เช่น ผักแว่น ผักกระโดน ผักกระจับ ผักโสมเฮบ ผักตบ ผักเกษตรน้ำ หูลิง แก่นขม พืชอาหารบางส่วนที่เก็บได้เป็นฤดูกาลมีจำนวน ๑๖ ชนิด

ตารางที่ ๒ แสดงชนิดของป่าที่เก็บหาเป็นฤดูกาล

ชนิดของป่า	ช่วงเวลาที่เก็บหา
๑.ผักขี้บ่อ	มีนาคม-พฤษภาคม
๒.ผักอีหีน	พฤษภาคม-สิงหาคม
๓.ผักเหมือด	มีนาคม-เมษายน
๔.ผักกำพี้	มีนาคม-เมษายน
๕.ผักนางน้อง	กรกฎาคม-สิงหาคม
๖.ผักผีพวย	สิงหาคม-กันยายน
๗.ผักบัว	มิถุนายน-กรกฎาคม
๘.ผักกำ	มีนาคม-เมษายน
๙.หมากกระดัน	มิถุนายน-สิงหาคม
๑๐.หว้า	เมษายน-สิงหาคม
๑๑.หมากแซว	สิงหาคม
๑๒.หมากเหมา	กรกฎาคม-กันยายน
๑๓.หวาย	พฤษภาคม-กันยายน
๑๔.เฟือก	สิงหาคม
๑๕.มัน	สิงหาคม
๑๖.หน่อไม้	พฤษภาคม-มิถุนายน
๑๗.ผักแว่น	ตลอดทั้งปี
๑๘.ผักกระโดน	ตลอดทั้งปี

๑๙. ผักกระฉับ	ตลอดทั้งปี
๒๐. ผักโสมเสบ	ตลอดทั้งปี
๒๑. ผักตบ	ตลอดทั้งปี
๒๒. ผักกระเฉดน้ำ	ตลอดทั้งปี
๒๓. หูลิง	ตลอดทั้งปี
๒๔. แก่นขม	ตลอดทั้งปี
๒๕. ผักกาดหอ	ตลอดทั้งปี

ตารางที่ ๓ แสดงเห็ดที่เก็บได้จากป่าตามชุมชนกุดเป่ง

ชนิดของเห็ด	ช่วงเวลาที่เก็บหา
๑. เห็ดเทศ	มิถุนายน-กรกฎาคม
๒. เห็ดหัวหญ้า	มิถุนายน-กรกฎาคม
๓. เห็ดผึ้ง	พฤษภาคม-กรกฎาคม
๔. เห็ดเผาะ	พฤษภาคม-มิถุนายน

ตารางที่ ๔ แสดงผลไม้ที่เก็บได้ในป่าตามกุดเป่ง

ชนิดผลไม้	ช่วงเวลาที่เก็บหา
๑. หมากแฉว	สิงหาคม-กันยายน
๒. มะคัง	สิงหาคม-กันยายน
๓. หมากเหมา	สิงหาคม-กันยายน
๔. กล้วยน้อย	กรกฎาคม-สิงหาคม
๖. ห่าอีปู้	กรกฎาคม-สิงหาคม
๗. ผีพวน	กรกฎาคม-สิงหาคม
๘. หว่า	เมษายน-สิงหาคม
๙. หูลิง	ธันวาคม-พฤษภาคม
๑๐. เตี้ยไก่อ	กรกฎาคม-สิงหาคม
๑๑. พลับ	กรกฎาคม-กันยายน

๑๓. ส้มกุ่ม	พฤษภาคม-กรกฎาคม
๑๔. ชาเหว้า	พฤษภาคม-ตุลาคม
๑๕. เล็บแมว	พฤษภาคม-ตุลาคม
๑๖. สะมั่ง	เมษายน-กันยายน
๑๗. มันแซง	กันยายน-พฤษภาคม
๑๘. มะพร้าวอ่อน	พฤษภาคม-กันยายน
๑๙. กระจับ	ตลอดทั้งปี
๒๐. เครือส้มลม	พฤษภาคม-กันยายน

๗.๑.๓. เก็บหาไม้ใช้สอย ฟืน ถ่าน

การใช้ไม้ฟืน ชาวบ้านจะใช้ไม้ฟืนจากป่าตามแทบทุกหลังคาเรือน ป่าตามกุดเป่ง เป็นแหล่งเชื้อเพลิงที่สำคัญของชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้าน ที่ต้องเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ วิธีการเก็บฟืน ชาวบ้านจะทยอยเก็บไปเรื่อยๆ ในช่วงก่อนฤดูทำนา โดยเตรียมไว้ให้เพียงพอในช่วงระยะของการทำนา โดยการตัดฟืนจะไม่ตัดครั้งเดียวทั้งต้น จะตัดเฉพาะกิ่งที่มีขนาดพอดีกับการทำไม้ฟืน กอหนึ่งประมาณ ๒-๓ กิ่งและเหลือกิ่งอีกส่วนไว้สำหรับเลี้ยงต่อและแตกพุ่มอีกครั้ง ชาวบ้านเรียกการตัดแบบนี้ว่า " การหยอน " หลังจากตัดไว้ประมาณ ๑-๒ ปี บริเวณป่าตามก็จะกลับสู่สภาพเดิมและสามารถตัดไปใช้ได้ อีก เพราะไม้ในป่าตามจะโตเร็ว ส่วนฟืนที่ตัดมาจะมีรวมกันเป็นมัดๆ แล้วขนใส่เรือพายมา โดยจะถูกนำมาเรียงไว้เป็นกองๆ ใต้ถุนบ้านหรือใต้ยุงฉางข้าว ครอบคร้วหนึ่งๆจะใช้ไม้ฟืนประมาณ ๓-๗ รดไลเดินตาม/ปี ไม้ที่นิยมใช้เป็นฟืนได้แก่ ไม้हुलिंग ไม้เสียว ไม้เนา น้ำ และไม้ก้านเหลือง เป็นต้น

การใช้เครื่องมือ ชาวบ้านจะนำเครื่องมือมาจักรสานเป็นเครื่องมือใช้สอยต่างๆ เช่น ตะกร้า เครื่องมือดักจับปลา และฝาเฟียก ใช้แทนเชือกมัดของต่างๆ เพราะทนต่อสภาพการแช่น้ำและมีความเหนียว คือ เครื่องชูด เครื่องตาปลา เครื่องลั่นแฮด และเครื่องขี้ไก่ เป็นต้น

๗.๒. การจับสัตว์น้ำและสัตว์บก

การจับปลา ป่าตามกุดเป่งจะมีระบบนิเวศที่มีความหลากหลาย ประกอบด้วย กุด สอง เลิง เวิง บวก หนอง ซึ่งมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีพืชน้ำขึ้นหนาแน่นซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและขยายพันธุ์ของปลา ชาวบ้านจะหาปลาไว้บริโภคในครอบครัว และขายเป็นรายได้เสริม วิธีการจับปลาของชาวบ้านจะขึ้นอยู่กับความถนัด และเครื่องมือที่ใช้จับ เช่น มอง สุ่ม แห เยาะ ตุ่ม สวิง อวน ปืนผา ปืนแก๊ป จัน หลุม สะดุ้ง ฟด เป็นต้น ชาวบ้านจะเข้ามาจับปลาในช่วงหลังน้ำลดคือ เดือน พฤศจิกายน - กันยายน

การหาหอย ป่าทามมีหอยหลายชนิด ทั้งที่พบในทามและตามหาดทรายของแม่น้ำมูล หอยที่พบในป่าทามกุดเป้งมากที่สุด ได้แก่ หอยขม หอยโข่ง บริเวณที่พบบามากคือ ริมกุดเป้ง แลตามร่องน้ำ เช่น ร่องใหญ่ ร่องป่าไม้ ฯลฯ โดยส่วนใหญ่ ชาวบ้านจะมหาหอยในช่วงหน้าแล้ง ส่วนหอยที่พบบมากในหาดทรายแม่น้ำมูลได้แก่ หอยทราย หอยกาบ หอยกิบก็(หอยบัว) และหอยลายเป็นต้น วิธีการหา

-ช่วงที่หอยอยู่ใต้ดิน(เข้างัย) จะใช้เสียมไปแะหรือโสกตามดินเพื่อหาหอย ประมาณช่วงเดือนธันวาคม-เดือนมกราคม

-ช่วงหน้าฝนหอยที่อยู่ใต้ดิน เมื่อมีน้ำขังหอยก็จะเริ่มไต่ขึ้นมาโดยเฉพาะ หอยขม ชาวบ้านก็จะไปจับตามกิ่งไม้ และใช้วิธีงมตามกิ่งไม้ ประมาณช่วงเดือนกันยายน-เดือนตุลาคม

การหากบ กุด หนอง บวก ในป่าทามกุดเป้ง เป็นแหล่งอนุบาลเพาะพันธุ์กบได้เป็นอย่างดี กบในป่าทามจึงมีมากให้ชาวบ้านจับเป็นอาหารบริโภคในครอบครัว วิธีการหา/จับกบ การส่องกบ (ใต้กบ) เริ่มฤดูฝนประมาณเดือนพฤษภาคม-เดือนกรกฎาคม ช่วงเวลากลางคืนชาวบ้านจะออกไปส่องกบตาม บวง หนอง กุด โดยใช้ไฟฉายรัศเข้ากับที่ศรีษะ และใช้ไม้ดีดเหล็กแหลมที่ปลายไม้แทงกบที่ส่องได้ การใส่เบ็ดกบ ช่วงน้ำลดประมาณเดือนกรกฎาคม-เดือนกันยายน

ด้านชีวภาพ สัตว์ ๔๖ ชนิด

ลำดับ	ชื่อ	สถานที่พบ	การใช้ประโยชน์	วิธีการใช้ประโยชน์
๑	นกเง่าดำ	ริมสอง ริมกุดในฤดูน้ำหลาก	อาหาร	ต้ม แกง ผัด
๒	นกเง่าขาว	หนอง กุด ตลอดทุกฤดู	“	“
๓	นกเง่าแดง	หนอง กุด ที่มีน้ำน้อย	“	“
๔	นกขอด	ตามพุ่มไม้ทั่วไป	“	“
๕	นกขอดตึก ๆ	ตามพุ่มไม้ทั่วไป	“	“
๖	นกแพทจีลวย	ตามพุ่มไม้ทั่วไป	“	“
๗	นกเก็ด	ตามไม้พุ่ม	“	“
๘	นกเขา	ตามไม้พุ่ม และไม้ยืนต้น	“	“
๙	นกเขาชวา	ตามต้น ไม้ยืน ต้นเล็ง	“	“
๑๐	นกไก่อ้นา	หนอง กุด	“	“
๑๑	นกอีลุ้ม	หนองกุด	“	“
๑๒	นกยางเขน	ตามต้น ไม้พุ่ม ริมสองหนอง	“	“

๑๓	นกกะปัด	ตามต้นไม้พุ่ม ริมสองหนอง	“	“
๑๔	นกแซว	ตามคุยโนนที่มีไม้พุ่มหนา	“	“
๑๕	ไก่ป่า	ตามต้นไม้ใหญ่ร่องป่าไม้	“	“
๑๖	กระต่ายป่า	ริมสอง โนน	“	“
๑๗	ปลาอีไทย	หนอง กุด	“	“
๑๘	ปลาอีดำ	หนอง กุด	อาหาร	ต้ม ปิ้ง ผัดเผ็ด
๑๙	ปลานกเขา	หนอง กุด	“	“
๒๐	ปลาหาง	หนอง กุด	“	“
๒๑	ปลากด	หนอง กุด	“	“
๒๒	หอยโข่ง	หนอง กุดริมสอง	“	“
๒๓	หอยจูป	หนอง กุด ริมสอง	“	“
๒๔	หอยลาย	หนอง กุด ริมสอง	“	“
๒๕	หอยกาบ	หนอง กุด ริมมูล	“	“
๒๖	หอยทราย	หนอง กุด ริมมูล	“	“
๒๗	หอยสบนก	หนอง กุด ริมมูล	“	“
ลำดับ	ชื่อ	สถานที่พบ	การใช้ประโยชน์	วิธีการใช้ประโยชน์
๒๘	หอยดับนวด	หนอง กุด ริมมูล	“	“
๒๙	เต่า	หนอง กุด ริมมูล	“	“

๖.๓ . สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ในช่วงฤดูแล้ง น้ำในแม่น้ำมูลลดลง หาดทรายจะเริ่มปรากฏ โดยทอดตัวยาวตามลำน้ำ ชาวบ้านรอบๆ จะใช้พื้นที่บริเวณริมหาดทรายเป็นสถานที่พักผ่อน พบปะระหว่างผู้คนในชุมชน กินข้าวป่าร่วมกัน ระหว่างเรือญาติโดยการหว่านแหหาปลาในแม่น้ำมูลเป็นอาหารมื้อเที่ยง และริมหาดทรายแม่น้ำมูลยังเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม ความเชื่อของชุมชนเช่น การก่อกองทรายในเทศกาลสงกรานต์ ฯลฯ

ลำดับ	ชื่อ	ขนาดพื้นที่	ลักษณะพื้นที่	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
๑	หาดทรายท่ายางโค่	กว้าง ๕๐-๑๐ ม. ยาว ๑,๗๐๐ ม.	ราบเอียงจากคูกยโนน ร่องแสงถึงลำน้ำมูล	ทำทางไปสร้าง บ้าน วัด	อนุรักษ์
๒	หาดทรายท่าร่อง ปาก	กว้าง ๕๐-๘๐ ม. ยาว ๑,๒๐๐ ม.	ราบเอียงจากคูกย โนนกกเห่ถึงลำน้ำมูล	ทำทางไปสร้าง บ้าน วัด	อนุรักษ์

๘. คณะกรรมการป่าชุมชนกุดเป่ง

อดีต

ปี ๒๕๓๒ ที่ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้งป่าชุมชนกุดเป่ง ในชุดแรกได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าทามกุดเป่งขึ้นจากชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนป่าทามกุดเป่ง มีนายกลม ยงยุทธ ผู้ใหญ่บ้านบ้านท่างามเป็นประธาน และนายทองนาค แผ่นศิลา ผู้ใหญ่บ้านคอนจิก เป็นรองประธาน และมีผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านร่วมเป็นกรรมการ โดยวิธีการเลือกคือ การสมัครใจของผู้นำ และมีการตั้งกฎระเบียบการอนุรักษ์ป่าทามกุดเป่งในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน

ข้อตกลง

๑. ห้ามตัดไม้ ถางป่าไสรถไล่ เพื่อทำนาทำไร่ การโดยเด็ดขาด
 ๒. ห้ามตัดไม้เป็นเพื่อทำฟืน เผาถ่านโดยเด็ดขาด ยกเว้นไม้ตาย
 ๓. ห้ามเผาถ่านในบริเวณป่าอนุรักษ์กุดเป่ง
 ๔. ห้ามตัดไม้ทำเยาะ (รังด้กปลา)
 ๕. หากมีผู้ฝ่าฝืน ทางคณะกรรมการและชาวบ้านจะดำเนินการอย่างเด็ดขาด
- มีขั้นตอนดังนี้

1. ตักเตือนในการกระทำผิดครั้งแรก
2. ปรับสินไหม โดยอัตราดังนี้
 - รถเงิน ปรับตั้งแต่คันละ ๕๐ - ๕๐๐ บาท
 - รถยนต์ ปรับคันละ ๑๐๐๐ บาท
 - เรือพาย ปรับลำละ ๒๕๐ บาท
 - ตัดไม้ทำเยาะ ๕๐๐ บาท
 - เผาถ่านในเขตอนุรักษ์ ปรับ ๓๐๐ บาท

คณะกรรมการ ๔ หมู่บ้าน ในอดีต

บ้านคอนจิก	๑. นายทองนาค	แผ่นศิลา	ผู้ใหญ่บ้าน
	๒. นายทองดี	คำด่าน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
	๓. นายสายรุ้ง	ยงยุทธ	
บ้านท่างาม	๑. นายกลม	ยงยุทธ	ผู้ใหญ่บ้าน
	๒. นายแก่น	เลื่อนทอง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
	๓. นายตา	พางาม	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
บ้านเหล่าข้าว	๑. นายทา	ไชศิลา	ผู้ใหญ่บ้าน
	๒. นายเคน	ศรีสาวแห	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
บ้านคอนสำราญ	๑. นายจรัส	จันทร์เสนา	ผู้ใหญ่บ้าน
	๒. นายฝาย	เกสร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
	๓. นางผา	กองธรรม	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ในระยะต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมข้อตกลงโดยคำนึงถึงสิทธิของชุมชน ๔ หมู่บ้าน ในการใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น คือการปรับสินไหมในการกระทำผิดคณะกรรมการจะแบ่งให้แจ้ง ๒๐ % ของเงินค่าปรับ อีก ๘๐% ทางคณะกรรมการจะจัดเป็นกองทุนในการพัฒนาคุณภาพ นับตั้งแต่ประกาศเป็นป่าชุมชน เมื่อปี ๒๕๑๒ ชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้านได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ในการดูแลรักษาป่าตามคุณภาพนอกจากนี้ยังมีเข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่าไม้เสริม และคอยเป็นหูเป็นตา คอยสอดส่องดูแลช่วยกัน

หลังจากนั้นมีการแต่งตั้งคณะกรรมการป่าอีกครั้งเป็นชุดที่ ๒ มีรายชื่อดังนี้

คณะกรรมการป่าตามชุมชนคุณภาพชุดที่ ๒

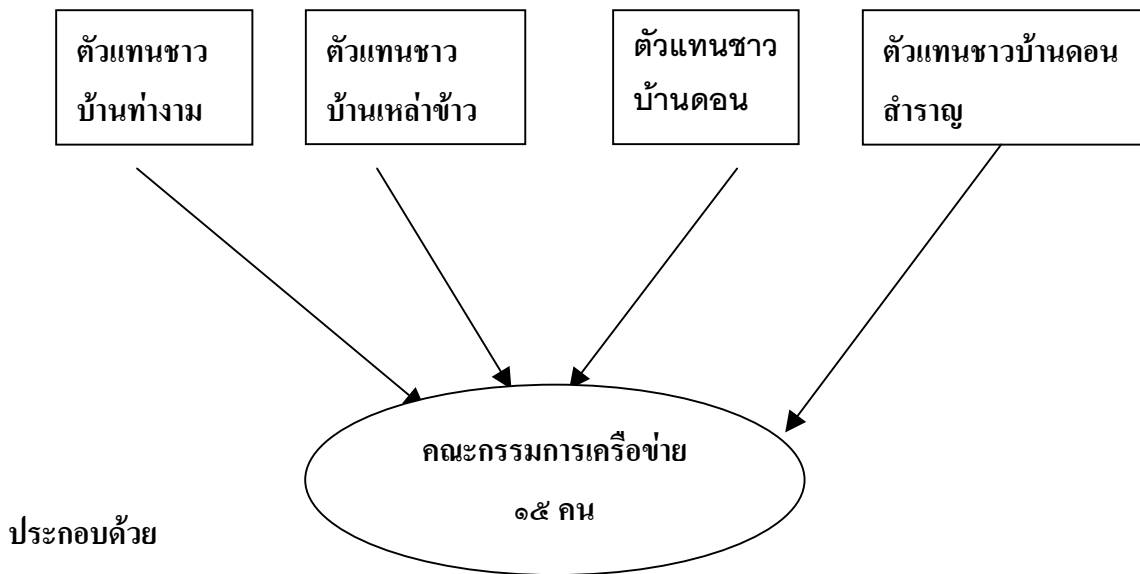
๑. นายบุญมี	มูลเซอร์	ประธาน
๒. นายทัศน์	จันทร์ธรรมา	รองประธาน
๓. นายทองคำ	รินทร์ทอง	เลขานุการ
๔. นางบุปผา	กองธรรม	เหรัญญิก
๕. นายบุญทัน	พันธุ์ไผ่	กรรมการ
๖. นายสุด	ศรีคำ	กรรมการ
๗. นายทองดี	คำด่าน	กรรมการ
๘. นายโพธิ์	นิลจันทร์	กรรมการ

- ๘. นายที เฟ็งโล กรรมการ
- ๑๐. นายทอง นาวา กรรมการ
- ๑๑. นายคำพันธ์ มากยิ่ง กรรมการ
- ๑๒. นายสมพร เมืองคุณกรรมการ

ปัจจุบัน

ในเดือนเมษายน ๒๕๔๔ มีการจัดเวทีประชุมย่อยในระดับชุมชนใน ๔ ชุมชน เพื่อปรึกษาหารือและมีการคัดเลือกคณะกรรมการป่าทามกูดเป่ง ขึ้นมาทำงานแทนคณะกรรมการชุดเดิม รวมถึงมีการระดมการจัดโครงสร้างคณะกรรมการในรูปแบบใหม่ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านละ ๑๐ ทั้ง ๔ หมู่บ้าน หลังจากนั้นเลือกคณะกรรมการตัวแทนจากทุกหมู่บ้านเข้ามาเป็นคณะกรรมการเครือข่าย ๔ หมู่บ้าน จำนวน ๑๕ คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกอบต.บ้านละ ๑ คนเป็นที่ปรึกษา โดยการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้หญิงเข้าจะต้องไปเป็นคณะกรรมการในแต่ละหมู่บ้านด้วย ซึ่งมีโครงสร้างดังนี้

โครงสร้างคณะกรรมการป่าทามชุมชนกูดเป่ง(ใหม่)

ประกอบด้วย

- ประธาน/รองประธาน
- เลขานุการ
- เฝ้าดูฉีก
- กรรมการเครือข่าย
- ที่ปรึกษาและกรรมการเครือข่าย(โดยตำแหน่ง)

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป่าทามชุมชนกูดเป่ง

๑. วางแผนการจัดการป่าทามชุมชนกูดเป่ง
๒. ประสานงานชุมชนกับหน่วยงานในท้องถิ่น ทั้งรัฐและองค์กรเอกชน
๓. ร่วมกับชุมชน ดูแลรักษาป่าทามกูดเป่ง

รายชื่อคณะกรรมการป่าทามชุมชนกุดเป่ง ทั้ง ๔ หมู่

รายชื่อคณะกรรมการบ้านท่างาม

๑. นายบุญมี มูลเซอร์ ประธาน
๒. นายคำพันธ์ มากยิ่ง รองประธาน
๓. นายทองใส ทวีสินธุ์ รองประธาน
๔. นายใหม่ สีสันต์งาม เลขานุการ
๕. นางยุพิน คำดำน เหมัญญิก
๖. นายสถิตย์ ไชยแสนสวด กรรมการ
๗. นายยม ยงยุทธ กรรมการ
๘. นายไพบูลย์ ภูผาคุด กรรมการ
๙. นางพรทิพย์ จันทรธรรมา กรรมการ
๑๐. นายกลม ยงยุทธ ที่ปรึกษา
๑๑. นายเสริม หอมกลิ่น ที่ปรึกษา

รายชื่อคณะกรรมการบ้านเหล่าขาว

๑. นายเบา ศรีสาวแห ประธาน
๒. นายเสียม วิสัยนาม รองประธาน
๓. นายแล่ม คงโนนนอก รองประธาน
๔. นายทองคำ รินทร์ทอง เลขานุการ
๕. นายทอง นาวา เหมัญญิก
๖. นายสุนทร วงษ์หงษ์ กรรมการสายตรวจป่า
๗. นางสมพร ยืนยาว กรรมการ
๘. นายเจริญ สุจริต ที่ปรึกษา
๙. นายเกรียงเดช บุญประสิทธิ์ ที่ปรึกษา

รายชื่อคณะกรรมการบ้านดอนสำราญ

๑. นายจำรัส จันเสนา
๒. นางผา กองธรรม
๓. นายบุญทัน พันธุ์ไผ่
๔. นายทองนาค คำอ้วน
๕. นายบุญมา สันโสภา
๖. นายสมชาย คนดี
๗. นายอ่อนสา สุภาพ
๘. นายบุญล้อม เข้มสรวล
๙. นายสมศักดิ์
๑๐. นายทองฮวย สังข์เขารู
๑๑. นายไกรพล พวงทอง

รายชื่อคณะกรรมการบ้านดอนจิก

๑. นายพุด บุญเต็ม ประธาน
๒. นายสุทัศน์จันทรธรรมา รองประธาน
๓. นายจำปี บุญมั่น เลขานุการ
๔. นางวรรณิภา สังเสน เหมัญญิก
๕. นายเบา แหวนหล่อ ประชาสัมพันธ์
๖. นายดาว บุญแก้ว กรรมการ
๗. นางลา ชำนาญงาน กรรมการ
๘. นายทองนาค แผ่นศิลา ที่ปรึกษา
๙. นายทองดี คำดี ที่ปรึกษา
๑๐. นายสมาน คงจันทิก กรรมการ

รายชื่อคณะกรรมการเครือข่ายป่าทามชุมชนกุดเป่ง

๑. นางผา	กองธรรม	ประธาน (บ้านดอนสำราญ)
๒. นายบุญมี	มูลเซอร์	รองประธาน (บ้านท่างาม)
๓. นายพุ่ม	บุญเต็ม	เลขานุการและเหรัญญิก (บ้านดอนจิก)
๔. นายไพบุลย์	ภูผาคุด	ผู้ช่วยเหรัญญิก (บ้านท่างาม)
๕. นายคำพันธ์	มากยิ่ง	ผู้ประสานงาน (บ้านท่างาม)
๖. นายสุทิน	สามไชย	กรรมการ (บ้านท่างาม)
๗. นายสมชาย	คนดี	กรรมการ (บ้านดอนสำราญ)
๘. นายอ่อนสา	สุภาพ	กรรมการ (บ้านดอนสำราญ)
๙. นายเสงี่ยม	วิสัยนาม	กรรมการ (บ้านเหล่าข้าว)
๑๐. นายทองคำ	รินทร์ทอง	กรรมการ (บ้านเหล่าข้าว)
๑๑. นายสถิตย์	ไชยแสนสวด	กรรมการ (บ้านท่างาม)
๑๒. นายแจ่ม	คงโนนนอก	กรรมการ (บ้านเหล่าข้าว)
๑๓. นายดาว	บุญแก้ว	ผู้ใหญ่บ้านดอนจิกกรรมการและที่ปรึกษา
๑๔. นายอำนาจ	คำอ้วน	ผู้ใหญ่บ้านดอนสำราญกรรมการและที่ปรึกษา
๑๕. นายกลม	ยงยุทธ	ผู้ใหญ่บ้านท่างาม กรรมการและที่ปรึกษา
๑๖. นายเจริญ	สุจริต	ผู้ใหญ่บ้านเหล่าข้าวกรรมการและที่ปรึกษา

๕. กองทุนการจัดการป่า

ป่าทามชุมชนกุดเป่งมีกองทุนในการดำเนินงานอยู่ประมาณ ๒๑,๐๐๐ บาท ที่มาของกองทุนมาจากการบริจาค (ผ้าป่า) คณะศึกษาดูงาน ทุนหมุนเวียนจากการดำเนินการก่อสร้างศูนย์

มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนคือ คณะกรรมการเครือข่ายองค์ประกอบคือ

๑. นางผา	กองธรรม	ประธาน
๒. นายบุญมี	มูลเซอร์	รองประธาน
๓. นายพุ่ม	บุญเต็ม	เลขา
๔. นายเสงี่ยม	วิสัยนาม	เหรัญญิก
๕. นายแจ่ม	คงโนนนอก	ผู้ช่วยเหรัญญิก
๖. นายไพบูรณ์	ภูผาคุด	กรรมการ
๗. นายคำพันธ์	มาก ยิ่ง	ผู้ประสานงานในการดำเนินกิจกรรม

๘. นายสถิต ไชยแสนสวด	กรรมการ
๙. นายเบา ศรีสาวแห	กรรมการ
๑๐. นายใน ศรีงาม	กรรมการ
๑๑. นายทองคำ รินทร์ทอง	กรรมการ
๑๒. นางสาวไพรินทร์ เสาะสาย	เป็นที่ปรึกษา

การบริหารกองทุนในรูปแบบคณะกรรมการ มีประธานในการอนุมัติ เช่น ตามมติของกรรมการและมีการเปิดบัญชีที่ธนาคาร ชกส. และสหกรณ์โพนทราย โดยใช้ระบบในการเบิกถอน ๒ ใน ๓ การเบิกจ่ายจะต้องเป็นมติของกรรมการและคณะกรรมการ จะคืนเงินสดในมือได้ไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท

๘. องค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการเครือข่ายได้ประสานงานความกับองค์กรภายนอกในอดีตและปัจจุบัน

๑. ในอดีต มูลนิธิประสานความร่วมมือทุ่งกุลาร้องไห้ บทบาทสร้างกระบวนการแนวคิด
๒. ศูนย์พัฒนาอบรมนวัตศาสตร์ชุมชนแห่งเอเชียแปซิฟิก บทบาทรวบรวมข้อมูลกร่างกฎระเบียบเดิม

๓. โครงการฟื้นฟูที่ชุมชนป่าทามมูล ประสานงบประมาณนักวิชาการ / รวบรวมข้อมูล
๔. กองทุนสิ่งแวดล้อม สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างทางศึกษาธรรมชาติ
๕. ปัจจุบัน อบต. โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล กองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- บทบาทหน้าที่ - รวบรวมข้อมูล หนุนเรื่องงบประมาณในการศึกษาองค์ความรู้
- อนุมัติงบประมาณในการสนับสนุน กรรมการป่า

๑๐. ข้อตกลงภายในชุมชน/ กฎระเบียบการอนุรักษ์ ป่าทามกุดเป่ง

ปี ๒๕๑๒ คณะกรรมการป่าทามชุมชนกุดเป่งและชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน ได้มีข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากป่าทามกุดเป่ง โดยวิธีการระดมในเวทีประชุมในแต่ละหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้านเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าทามกุดเป่ง ต่างให้ความร่วมมืออย่างดี คอยเป็นหูเป็นตาดูแลตัดกันเอง มีปัญหาบ้างจากคนต่างถิ่นซึ่งเหมารถกันมาเก็บของป่าไปขาย คณะกรรมการและชาวบ้านก็จะตัดเตือนและแจ้งกฎระเบียบให้ทราบ

ข้อตกลงของชุมชนในการใช้ประโยชน์ในป่าทามกุดเป่ง

๑. ห้ามตัดไม้หรือทำลายต้นไม้ในเขตป่าอนุรักษ์กุดเป่ง (ยกเว้นไม้ตายแล้วสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้) หากฝ่าฝืนปรับตามอัตราดังต่อไปนี้

- ตัดไม้ทำเยาะ (ที่ดักปลา) ปรับไม่เกิน ๒๕๐ บาท
- ตัดไม้ทำเรือพายหรือรถเข็น ปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท
- ตัดไม้ทำรถไถเดินตาม (รถอีแต๋น) ปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท
- ตัดไม้ทำรถยนต์ ๔ ล้อขึ้นไป ปรับไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท

๒. ห้ามเผาถ่านในบริเวณเขตป่าอนุรักษ์กุดเป่ง ฝ่าฝืนปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท

๓. ห้ามจุดไฟเผาป่าหรือต้นไม้ในเขตป่าอนุรักษ์กุดเป่ง ฝ่าฝืนปรับไม่เกิน ๓๐๐ บาท

๔. ห้ามไถ ดาง หรือบุกเบิกพื้นที่ในเขตป่าอนุรักษ์กุดเป่ง ฝ่าฝืนปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท

๕. ห้ามล่าสัตว์ (ไก่ป่า กระต่ายป่า) ในเขตป่าอนุรักษ์กุดเป่ง ฝ่าฝืนปรับไม่เกินตัวละ ๕๐๐ บาท

๖. ห้ามทำลายป่าอาณาเขตป่าอนุรักษ์กุดเป่ง ฝ่าฝืนปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท

นอกจากนี้ในปี ๒๕๔๔ คณะกรรมการป่าทามชุมชนกุดเป่งได้จัดเวทีเพื่อวางแผนการจัดการป่า และร่างกฎระเบียบขึ้นมาใหม่เพิ่มเติม การดูแลรักษาป่าทามชุมชนกุดเป่ง เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าทามกุดเป่งอย่างมีคุณค่าและคำนึงถึงความยั่งยืนจนถึงรุ่นลูกหลาน โดยได้นำเสนอให้ อบต.ยางคำพิจารณาและประกาศใช้ ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงการพิจารณาเอกสาร เป็นฉบับที่ผ่านการรับรองจากเวทีประชุม ๓ หมู่บ้าน เรียบร้อยแล้ว ซึ่งกฎระเบียบในการดูแลป่าทามชุมชนกุดเป่งมีดังนี้

ระเบียบ

การดูแลรักษาป่าทามชุมชนกุดเป่ง

เพื่อให้ป่าทามชุมชนกุดเป่ง เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านเหล่าข้าว บ้านท่างาม บ้านคอนจิก และบ้านคอนสำราญ สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนไปจนชั่วลูกชั่วหลานทั้งเพื่อให้ป่าทามชุมชนกุดเป่ง เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัย ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับป่าทามแม่น้ำมูล สำหรับชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน และคนทั่วไป

จึงสมควรให้มีการปรับปรุงระเบียบการดูแลรักษาป่าทามกุดเป่งฉบับเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยความเห็นชอบร่วมกันของชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้าน ดังนี้

หมวดที่ ๑

หมวดทั่วไป

๑. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบการดูแลรักษาป่าทามชุมชนกุดเป่ง”
๒. ระเบียบนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันประกาศใช้ระเบียบนี้เป็นต้นไป
๓. ให้ยกเลิกระเบียบเดิม และให้ใช้ระเบียบนี้แทน
๔. ในระเบียบนี้

“เขตอนุรักษ์” หมายถึง ป่าทามกุดเป่งเนื้อที่ ๑,๕๐๐ ไร่ ทิศเหนือ จรด กุดเป่ง ทางทิศเหนือ (โนนกกหว้า) ทิศใต้ จรด แม่น้ำมูล ทิศตะวันตก จรด แม่น้ำมูล และทิศตะวันออก จรด ปากกุดเป่ง

“เขตใช้สอย” หมายถึง ป่าทามกุดเป่ง เนื้อที่ ๑,๑๐๐ ไร่ ทิศเหนือ จรด กุดทิง ทิศใต้ จรด โนนกกหว้า ทิศตะวันตก จรด ร่องน้ำตาด และทิศตะวันออก จรด ปากกุดเป่ง

“คณะกรรมการ” หมายถึง คณะกรรมการป่าทามชุมชนกุดเป่ง ซึ่งมี ๒ ระดับ คือ คณะกรรมการระดับหมู่บ้าน และคณะกรรมการบริหารป่าทามชุมชนกุดเป่ง

หมวด ๒

สิทธิของชาวบ้าน

๕. ชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าทามชุมชนกุดเป่ง ในเขตอนุรักษ์ ได้ตามความเหมาะสม อาทิเช่น ชุดมันแขง เก็บผัก หาหน่อไม้ เก็บเห็ด ตัดฟืนไม้ตาย หายาสมุนไพร แหะไข่มดแดง หาหอยหาปลา เลี้ยงสัตว์

๖. ชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน สามารถเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่า เขตใช้สอยได้ตามอรรถาศัย ตามข้อตกลง ตามประเพณี เดิมของชุมชน

๗. ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษา เรียนรู้ ค้นคว้า วิจัย หรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจได้

หมวด ๓

หน้าที่ของชาวบ้าน

๘. ชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน ต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าทามในเขตอนุรักษ์กุดเป่ง มิให้ถูกทำลาย และช่วยกันบำรุงรักษาให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

๕. ชาวบ้าน ๔ หมู่บ้าน ต้องช่วยกันแนะนำ สร้างความเข้าใจให้กับบุคคลจากชุมชนอื่น ที่เข้ามาใช้ประโยชน์

หมวด ๔

คณะกรรมการ

๑๐. ให้มีคณะกรรมการป่าทามชุมชนกุดเป่ง ๒ ระดับ คือ

๑๐.๑ คณะกรรมการระดับหมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้านละ ๕ คน ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งของชาวบ้าน แต่ละบ้าน ให้ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละหมู่บ้าน เป็นคณะกรรมการ โดยตำแหน่ง ให้แต่ละหมู่บ้านพิจารณาเลือกบุคคลจากส่วนต่าง ๆ ร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย คือ พระสงฆ์ ครู-อาจารย์ ตำรวจชุมชน ผู้หญิง เยาวชน และบุคคลซึ่งเคยมีที่ทำกินในพื้นที่กุดเป่งมาก่อน

บุคคลดังกล่าวต้องมีคุณสมบัติ คือ

- (๑) เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ใน ๔ หมู่บ้าน
- (๒) ต้องได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน
- (๓) เป็นบุคคลที่มีความพร้อมในการทำงานเพื่อส่วนรวม
- (๔) เป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณธรรม ๔ ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

ให้คณะกรรมการระดับหมู่บ้านเลือกกันเอง เป็นประธานหนึ่งคน รองประธานสองคน เลขานุการ เกร็ดญิก และตำแหน่งอื่น ๆ ตามความจำเป็น

๑๐.๒ คณะกรรมการบริหารป่าทามชุมชนกุดเป่ง จำนวน ๑๐ คน มาจาก

- ตัวแทนคณะกรรมการระดับหมู่บ้าน หมู่บ้านละ ๒ คน
- ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลยางคำ ๒ คน

ให้คณะกรรมการบริหารป่าทามชุมชนกุดเป่ง เลือกกันเองเป็นประธานหนึ่งคน รองประธาน เลขานุการ เกร็ดญิก และตำแหน่งอื่น ๆ ตามความจำเป็น

๑๑. เมื่อได้บุคคลเป็นคณะกรรมการเรียบร้อยแล้ว ให้คณะกรรมการทั้ง ๒ ระดับ ส่งรายชื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลยางคำ ภายใน ๑๐ วัน เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีประกาศรับรอง

๑๒. คณะกรรมการระดับหมู่บ้าน และคณะกรรมการบริหารป่าทามชุมชน มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- (๑) ดูแลและควบคุมให้การดูแลรักษาป่าทามชุมชนกุดเป่งเป็นไปตามระเบียบ
- (๒) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและแผนงานป่าทามชุมชนกุดเป่งให้ชาวบ้านทราบ
- อย่างต่อเนื่อง
- (๓) วางแผนกิจกรรม ร่วมกับทุกฝ่ายในการดำเนินงานตามแผน และบริหารงบประมาณ
- (๔) ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น วัด โรงเรียน และองค์กรภายนอกอื่น ๆ ดูแลรักษาป่าทามชุมชนกุดเป่ง
- (๕) เป็นตัวอย่างที่ดี ในการดูแลรักษาป่าทามชุมชนกุดเป่ง

๑๓. ให้คณะกรรมการทั้ง ๒ ระดับ จัดประชุมสามัญสามัญ ปีละ ๓ ครั้ง และสามัญวิสามัญตามความจำเป็น

๑๔. ให้คณะกรรมการทั้ง ๒ ระดับ อยู่ในวาระสมัยละ ๔ ปี

๑๕. คณะกรรมการหมดสภาพเมื่อ

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) ครบวาระสมัย
- (๔) ทุพลาพจนไม่สามารถทำงานได้
- (๕) เมื่อเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนครบครวแต่ละหมู่บ้าน มีมติให้ออก ถ้ายังไม่
มี คณะกรรมการชุดใหม่ ให้คณะกรรมการชุดเดิมรักษาการในตำแหน่งไปก่อน

หมวด ๕

ทุนดำเนินงาน

๑๖. ให้มีการจัดตั้งกองทุน เรียกว่า “กองทุนป่าทามชุมชนกุดเป่ง” ขึ้นสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน เพื่อจัดการป่าชุมชนกุดเป่งอย่างยั่งยืน

๑๗. เงินทุนได้มาจาก

- (๑) เงินบริจาคของชาวบ้านและบุคคลซึ่งมีความศรัทธา
- (๒) เงินสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นและองค์กรภายนอก เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล หน่วยราชการ องค์กรเอกชน
- (๓) จากการจัดกิจกรรมหารายได้ เช่น ทอดผ้าป่า ท่องเที่ยว ขายกล้าไม้ เป็นต้น
- (๔) เงินค่าปรับไหม

๑๘. กองทุนป่าทามชุมชนกุดเป่ง ใช้เพื่อกิจการต่อไปนี้

- (๑) สนับสนุนกิจกรรมจัดการพื้นที่ป่า เช่น ปลูกป่า ทำทางกันไฟ ทำแนวเขต เป็นต้น
- (๒) สนับสนุนกิจกรรมชุมชนเพื่อการดูแลป่า เช่น ค่าอาหารในการทำกิจกรรม
- (๓) ใช้จ่ายในการดำเนินงานของคณะกรรมการ เช่น ค่าอาหาร วัสดุอุปกรณ์ ค่าเดินทาง ค่าประสานงาน เป็นต้น

๑๕. ให้คณะกรรมการบริหารป่าทามชุมชนกุดเป่งเป็นผู้ดูแลกองทุน โดย

- (๑) เปิดบัญชีกับธนาคารให้มีบุคคล ๒ ใน ๓ เป็นผู้มีสิทธิเบิกจ่าย
- (๒) การใช้จ่ายทุกรายการต้องมีหลักฐานการใช้จ่าย
- (๓) ให้มีการจัดทำบัญชี รับ-จ่าย ให้เป็นปัจจุบัน
- (๔) ให้รายงานสถานการณ์การเงินของกองทุนแก่ที่ประชุมทุกครั้ง และรายงานต่อที่

ประชุมชาวบ้านทุกหมู่บ้านอย่างน้อย ปีละ ๑ ครั้ง

หมวด ๖

ข้อห้ามและบทลงโทษ

๒๐. ข้อห้ามปฏิบัติในเขตอนุรักษ์ป่าทามชุมชนกุดเป่ง

- (๑) ห้ามตัดไม้เป็น
- (๒) ห้ามตัดไม้เพื่อทำเยาะดักปลา
- (๓) ห้ามเผาถ่านหรือเผาป่าโดยเด็ดขาด
- (๔) ห้ามไถ ถาง บุกเบิก เพื่อการทำไร่ทำนา
- (๕) ห้ามทำลายป่าทุกชนิด
- (๖) ห้ามปลูกหรือเสพสิ่งเสพย์ติด ผิดกฎหมายทุกชนิด
- (๗) ห้ามดูดทรายเพื่อการค้า ในบริเวณริมตลิ่ง
- (๘) ห้ามยิงนก กระจายป่า ไก่ป่า

๒๑. บทลงโทษผู้ปฏิบัติฝ่าฝืนข้อห้าม

- (๑) ผู้ใดยิงปืนทำให้เกิดเสียงดังในเขตอนุรักษ์กุดเป่ง ปรับไม่เกิน ๕๐๐.- บาท
- (๒) ผู้ใดยิงไก่ป่า หรือกระจาย ปรับตัวละ ๑,๐๐๐.- บาท
- (๓) ผู้ใดยิงนกทุกชนิด ปรับตัวละ ๕๐๐.- บาท
- (๔) ผู้ใดตัดไม้เป็น
 - ใสรถเข็น ปรับไม่เกิน ๕๐๐.- บาท
 - ใสรถอีแต๊ก ปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐.- บาท
 - ใสรถยนต์ ๔ ล้อขึ้นไป ปรับไม่เกิน ๒,๐๐๐.- บาท

๓. บทเรียนในการจัดการป่าตามกุดเป่ง

๓.๑. บทเรียนการจัดตั้งป่าชุมชน (ช่วงแรก)

ป่าตามกุดเป่ง ก่อนที่จะมาเป็นป่าชุมชนในช่วงปี ๒๕๒๖-๒๕๒๘ ได้มีนักพัฒนาเอกชน (NGO) มูลนิธิประสานความร่วมมือทุ่งกุลาร้องไห้ เข้ามาเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้หมู่บ้านคอนสำราญเป็นหมู่บ้านในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นหมู่บ้านเป้าหมายหลัก บ้านเหล่าข้าว ยังหันทำงานคอนจิกนั้นเป็นหมู่บ้านขยาย ผู้เข้ามาเกี่ยวข้องคือ บุญเสรีฐ์ เสียงสนั่น นายสมศักดิ์ แดงสกุล ได้เข้ามาประชุมชี้แจงโครงการร่วมกับ ผู้นำชาวบ้านคอนสำราญ และร่วมกันพัฒนาเพื่อแก้ไขหมู่บ้านยากจน เช่น นำพาชาวบ้านทำไร่นาสวนผสมและได้พาชาวบ้านไปศึกษาดูงาน ทั้งกลุ่มผู้ชายและผู้หญิง

เป้าหมายในการศึกษาดูงาน คือ สร้างแนวความคิดเรื่อง การทำไร่นาสวนผสม เป็นการเกษตรเป็นหลัก

ผลที่เกิดขึ้น - ได้เห็นหมู่บ้านได้ประสบการณ์ได้เรียนรู้ กลับมาได้ริเริ่มก่อตั้งธนาคารข้าว มีการเลี้ยงไก่ไว้บริโภค ชาวบ้านขุดบ่อเลี้ยงปลาในนาข้าว

ต่อมาได้มีกลุ่มผู้หญิงไปศึกษาดูงานที่บ้านขวางโคก ชื่อ น้อยย้อย น้อยทรัพย์ น้อยจ๊ะ และกลุ่มผู้หญิงบ้านคอนสำราญ ไปศึกษาเรื่องทอผ้าไหม ผลที่เกิดขึ้น หลังกลับมา ชาวบ้านตั้งกลุ่มทอผ้า โดยหางบประมาณมาให้ชาวบ้าน ชาวบ้านก็ช่วยกันออกสมทบ จนปัจจุบันนี้คือกลุ่มพรรณไม้ มีเงินหมุนเวียนอยู่ในกลุ่มประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท

ต่อมาในปลายปี ๒๕๒๘ ได้มีการชักชวน ผู้นำรวมทั้งชาวบ้านผู้สนใจไปศึกษาดูงาน ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านคอนสำราญ บ้านเหล่าข้าว บ้านท่างาม บ้านคอนจิก ร่วมกันไปศึกษาดูงานพร้อมกับ นายบุญเสรีฐ์ นายสมศักดิ์ (NGO) ไปดูงานที่จังหวัด สระเชิงเทรา นครสวรรค์ เชียงใหม่ ไปดูงานเรื่อง การจัดการป่า

ผลที่เกิดขึ้น ชาวบ้านได้แนวความคิดของหมู่บ้านที่ไปศึกษาดูงาน ได้มีการปลูกป่าโนนน้ำเกลี้ยง ชาวบ้านห่อข้าวไปกินและชาวบ้านในหลายพื้นที่ให้ความร่วมมือ พร้อมทั้งราชการในพื้นที่อำเภอโพธารายก็ให้ความร่วมมือดีปี

ปีพ.ศ. ๒๕๒๙ ได้มีการประชุมร่วมกัน ๔ หมู่บ้าน ทำงานเหล่าข้าว คอนสำราญ คอนจิก สถานที่ประชุมที่บ้านผู้ใหญ่แก่น เลื่อยทอง ซึ่งการประชุมครั้งนั้น ก็มีแกนนำหลัก คือ นายจรัส จันทรเสนา นายทน ทันไม้ นายทา ไชยสีลา นายแก่น เลื่อนทอง และนายหมายไม่ทราบนามสกุล พร้อมด้วยตัวแทน ชาวบ้านหลายคน และ นักพัฒนาองค์กรเอกชน คือ นายบุญเสรีฐ์ นายสมบุญธรรม ทองบุราณ นายประสาน ฝ่ายคำมี และได้มีการประชุมเวียนไปทั้ง ๔ หมู่บ้าน

ในการประชุมครั้งนั้น ก็คือการหารือแนวทางในการจัดการป่าอนุรักษ์ในที่ประชุมได้ตกลงกันเห็นชอบให้มีการทำป่าชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางคำ คือพื้นที่ป่าตามกุดเป่ง เพราะว่าเป็นป่าตาม

ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นพื้นที่ลาด (สาธารณะ) สาเหตุที่เลือกพื้นที่ป่าตามกุดเป่ง เพราะว่ามีชาวบ้านนอกพื้นที่มาเอาฟืน เช่น ตำบล สามขา ตำบลโพหนองทราย ฯลฯ ผู้นำและชาวบ้านกลัวว่าป่าจะหมดไปเพราะมีการอารดสองและมาขนฟืน และต้องการให้เป็นที่พักสัตว์

จึงมีข้อตกลงร่วมกันให้มีกรรมการดูแลรักษาป่า มีข้อตกลงร่วมกันว่า ให้ผู้ใหญ่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และมีตัวแทนชาวบ้านหรือผู้ทรงคุณวุฒิ บ้านละ ๒ คน เป็นกรรมการข้อห้าม คือ ห้ามตัดไม้เป็น ห้ามตัดไม้ทำบะห้ามเผาป่า ห้ามทำตาม และได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบทุกหมู่บ้านและมีการทำหนังสือเวียนแจ้งให้หลายหมู่บ้านในพื้นที่รอบป่าตามกุดเขา ได้ทราบว่าป่า กุดเขานั้นประกาศเป็นป่าอนุรักษ์

ในปี ๒๕๒๕ ช่วงกลางปี ชาวบ้านที่มีที่ทำกิน อยู่ในพื้นที่ป่าตามกุดเขาไม่เข้าใจ การอนุรักษ์ป่านั้นเป็นอย่างไร และกลัวว่าจะไม่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ จึงเกิดการต่อต้านไม่ให้ทำเป็นป่าอนุรักษ์ คนที่ต่อต้านในช่วงนั้นคือ พ่อใหญ่อ่อนสี แม่ใหญ่ดี พ่อใหญ่กุด พ่อใหญ่แท่นได้ไปที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ร้องเรียนว่า ถ้าจะทำเป็นป่าอนุรักษ์นั้น พวกเขาเองจะหาหรือ ผู้นำและกรรมการ ๔ หมู่บ้าน ก่อนจึงจะให้คำตอบและในปีนั้นชาวบ้านทั้งครอบครัวก็ยังเข้าไปทำมาหากินต่อไป

ปี ๒๕๒๕ ช่วงปลายปี ผู้นำกรรมการป่า ๔ หมู่บ้านได้มีการประชุมกันเพื่อหาทางแก้ไข ปัญหา ข้อขัดแย้ง ที่ประชุมบอกว่ากั้นวันประชุมร่วมกันกับผู้คัดค้าน ต่อมาผู้ใหญ่หาพ่อใหญ่เขา และผู้นำ ๔ หมู่บ้าน ได้ร่วมกันประชุมร่วมที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำได้ขอร้องเจ้าของที่ ๕ คน ผู้นำ ๔ หมู่บ้านได้ขอร้องว่าให้ช่วยกันเสียสละต่อส่วนรวม ขอให้ออกจากพื้นที่ตรงนั้นให้เห็นแก่ประโยชน์เพื่อลูกหลานในอนาคต เพราะต่อไปนั้นป่าตามนั้นจะหมดไปเพราะถูกทำลายมาก ป่าตาม คือพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ถูกบุกรุกเป็นที่ทำหรือทางป่าปลูกปกกันหมด นั้นจะไม่มีป่าตามให้ลูกหลานได้เห็นและได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

ผลที่เกิดขึ้น ชาวบ้านบางคนก็เข้าใจ บางคนก็ยังไม่ยอมออกจากพื้นที่ หลงจากนั้นอีกหลายเดือน กรรมการป่าและผู้นำก็ได้เข้าไปขอร้องถึงบ้านของพ่อใหญ่อ่อนสี และพ่อใหญ่วัดพร้อมลูกหลาน และมีการให้เหตุผลและคุณสมบัติประโยชน์ ของการอนุรักษ์ ชาวบ้านจึงยอมลดยออกจากป่า

ปี ๒๕๓๐-๒๕๓๒ หลังจากเจรจาได้แล้ว ชาวบ้านกรรมการป่า ผู้นำ ๔ หมู่บ้าน รวมทั้ง นักพัฒนาเอกชน ได้ร่วมกันหารือร่วมกัน หาทางฟื้นฟูป่าหลังจากถูกทำลายไป ได้กำหนดแนวทางฟื้นฟูป่าโดยการปลูกป่าเสริม แล้วเชิญส่วนราชการเข้าร่วมเป็นประธานปลูกป่า คือ นายอำเภอ และรองผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด และชาวบ้าน การปลูกป่าครั้งนั้นได้รับการสนับสนุนจากเกษตรอำเภอ สนับสนุนกล้าไม้ เช่น ต้นไม้ป่า ต้นแก ต้นบาง ต้นอะราง ฯลฯ ชาวบ้านร่วมกันห่อข้าวไปกินร่วมกัน ทางองค์กรพัฒนาเอกชนได้สนับสนุนงบประมาณค่าอาหารเที่ยง

ผลที่เกิดขึ้น ในการปลูกป่าในครั้งนั้น ชาวบ้านกรรมการป่า ผู้นำส่วนราชการให้ความร่วมมือดี ชาวบ้านมีจิตสำนึกและห่วงแหนป่าตามรู้คุณค่าและประโยชน์ มีทางหน่วยงานราชการ บางหน่วยงานมองว่า ป่าตามกูดเป่ง ไม่มีคุณค่าเป็นป่าละเมาะ ไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรมองว่าเป็นพื้นที่น้ำท่วม ไม่มีควมสำคัญ พันธุ์ไม้ที่ปลูกป่าเสริมในครั้งนั้นไม้ แดก บาง อลัง แต่ต่อมาถึงฤดูน้ำหลากถูกน้ำท่วมตายหมด จะเหลือก็ ไม้ไผ่ และไม้กระจันนะโรง

ปี ๒๕๓๒ ผู้นำ ผู้ทรงคุณวุฒิ ชาวบ้านบางส่วนได้ประชุมปรึกษาหารือกันว่า ป่าตามกูดเป่งนั้นเห็นสมควรที่จะนำเข้าสู่สภา เพื่อขออนุญาตให้เป็นป่าอนุรักษ์และกันแนวเขตให้ชัดเจนและรับรองให้เป็นป่าอนุรักษ์ที่ถูกต้อง

ผลที่เกิดขึ้น คือ สภาตำบลเห็นชอบและอนุมัติให้เป็นป่าอนุรักษ์ โดยมีเนื้อที่ประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่ โดยประมาณ มีการแบ่งเขตตามร่องน้ำตาด หรือตามเดิมที่ ผู้เฒ่าผู้แก่ได้แบ่งไว้เพื่อเลี้ยงสัตว์ โดยแยกเป็นเขตอนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่ พื้นที่ทำกินของชาวบ้านเดิมที่ทำกินอยู่แล้ว ประมาณ ๑,๑๐๐ ไร่โดยประมาณ ป่าตามกูดเขาจึงเป็นป่าอนุรักษ์มาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปี ๒๕๓๒-๒๕๓๕ กรรมการป่าได้รับการประสานงานจากองค์กรพัฒนาเอกชน คือ ศูนย์ฝึกอบรมคณะศาสตร์ เพื่อการศึกษาทรัพยากรป่า โดยประสานผ่านมูลนิธิกริด และได้มีการประชุมร่วมกับคณะกรรมการป่าบางส่วน คือ บ้านท่างาม และบ้านเหล่าข้าวที่ประชุมร่วมกันเห็นชอบร่วมกันว่าจะสำรวจพันธุ์พืชในป่า ตามโดยใช้พื้นที่ศึกษา คือ ป่าอนุรักษ์กูดเป่ง

ผลที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น คือ กรรมการป่าไม่ได้ทราบข้อมูลพันธุ์พืชในป่าตามกูดเป่ง จากการที่คณะกรรมการป่ากูดเป่งไม่ทราบข้อมูลในเรื่ององค์กรข้างนอก เข้ามาทำงานศึกษาข้อมูล ทำให้ชาวบ้านคณะกรรมการป่าบางส่วนไม่เข้าใจ มองว่าคนข้างนอก จะมาเอาป่าไปขายกันเริ่มไม่พอใจ ไม่ดูแลรักษาป่าช่วยกัน

ปี ๒๕๓๕ มีนายทุนมาสัมปทานคูดทราย ในเขตพื้นที่ตำบลยาง ทำบริเวณใกล้กับป่าตามกูดเป่ง ซึ่งมีคณะกรรมการป่าบางคนมีส่วนร่วมกับการทุนและได้ดูไปถึงพื้นที่ป่าชุมชนกูดเป่ง ทำให้กรรมการป่าอีกส่วนหนึ่งมองว่าเป็นการล้มเขตป่าและละเมิดข้อตกลง จึงร่วมมือกับผู้นำและชาวบ้านได้ยื่นหนังสือร้องเรียนถึง กำนัน สภาตำบลและอำเภอในที่สุดก็ยังไม่ได้ผล จึงมีการเดินขบวนไปหานายอำเภอ และนายอำเภอจึงเรียกทั้งสองฝ่ายไปเจรจา ในที่สุดนายทุนจึงยอมออกจากพื้นที่

ผลที่เกิดขึ้น ทำให้กรรมการป่าและผู้นำเริ่มไม่มองเท่ากัน มีการแบ่งพักแบ่งพวก ความขัดแย้ง ทางความคิดเริ่มแรงขึ้น

ในขณะเดียวกัน นั้นมีการก่อสร้างฝายราษีไศล และมีการขอความเห็นชอบจากสภาตำบลว่าจะสร้างฝายบาง แต่เวลาก่อสร้างจริงก็คือ เป็นเขื่อนคอนกรีต ๗ บานประตู มีการปิดประตูเขื่อนทำให้น้ำท่วมทาม จึงมีชาวบ้านลุกขึ้นมาเรียกร้องค่าเสียหาย และคณะกรรมการป่าบางคนจึงออกมาเรียก

ร้องและข่มขู่ต่อรัฐบาลและได้รับค่าเสียหาย แต่กรรมการบางส่วนไม่ได้รับค่าชดเชย เพราะไม่เชื่อว่ารัฐบาลจะจ่าย จึงมีความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคณะกรรมการป่า

ปี ๒๕๔๐ รัฐบาลชุดพลเอกชวลิต ได้จ่ายเงินค่าชดเชย ราษฎร ๓๖๓ ล้านทาง กรรมการป่า บางส่วนเข้าร่วมกัน ไปขัดขวางไม่ให้มีการจ่ายค่าชดเชย ในที่สุดก็มีการจ่าย

ผลที่เกิดขึ้นคือ ทำให้คณะกรรมการป่าเกิดความขัดแย้ง แยกแยก ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของป่า ในขณะนั้น มีแต่คณะกรรมการป่าบางส่วนเท่านั้นที่ยังทำงานร่วมกับชาวบ้านถึงปัจจุบัน

ต่อมาปี ๒๕๔๑-๒๕๔๕ โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล(ทามมูล) ได้มาประชุมร่วมกับ คณะกรรมการทั้ง ๔ หมู่บ้าน มี ผู้นำ กรรมการ ชาวบ้านที่มีความสนใจ /อบต. ๔ หมู่บ้าน ร่วม ประชุมวางแผนการทำงานร่วมกัน และแผนพัฒนาป่าชุมชนกุดเขาที่วัดบ้านท่างาม

ผลที่เกิดขึ้น คือ ชาวบ้านได้ร่วมกัน กำหนดแผนพัฒนาชุมชน ๔ หมู่บ้าน และป่าชุมชนกุดเข่ง และโครงการตามมูลได้นำเสนอแผนไปยังกองทุนสิ่งแวดล้อมกองทุนสิ่งแวดล้อม อนุมัติให้มีการสนับสนุนตามแผนงาน

ปี ๒๕๔๒ ต่อมาจึงมีการจัดให้มีการศึกษาดูงาน ที่ภาคใต้ ๔๔ คน ฝึกอบรมป่าโนนน้ำเกลี้ยง กรรมการป่าตามชุมชนกุดเข่ง ผู้นำ อบต. ชาวบ้าน ไปศึกษาดูงานที่จังหวัด สุราษ พังงา (เกาะยาง) บ้านศิริองค์ ดูเรื่องการจัดการป่า กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ ช่างตัดถดกรรมการเกษตร

ผลที่เกิดขึ้น ในการไปศึกษาครั้งนั้น คือ ได้เห็นประสบการณ์ของหมู่ที่ได้ไปศึกษานอกบ้าน ถึงบ้านก็ได้สรุปการไปศึกษาดูงาน สิ่งที่ได้ในการสรุปงาน คือ เห็นบทเรียนในกลุ่มออมทรัพย์/ การจัดการป่าพรุคันธุรี กลุ่มอาชีพ คณะกรรมการป่าร่วมกันวางแผนในการจัดการป่าและกลุ่มอาชีพ

ปี ๒๕๔๓ ช่วงต้นปี ทางคณะกรรมการป่าได้ศึกษาดูงานที่อำเภอนาเชือก ป่าดูลำพัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ไปดูรูปแบบ การจัดการท่องเที่ยวพอกลับมาได้มีการสรุปการไปศึกษาดูงาน **สิ่งที่ได้** คือ ได้เห็นรูปแบบการนำเสนอข้อมูล ได้เห็นนิทรรศการข้อมูล ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างกัน กรรมการป่าหลายท่านเรียนรู้ไม่ได้เท่าเทียมกัน

ปี ๒๕๔๓ หลังจากกลับจากศึกษาดูงาน มีการประชุม คณะกรรมการสรุปบทเรียนการ ดำเนินที่ผ่านมา และวางแผนการประชุมเพื่อทำความเข้าใจในแต่ละบ้าน ๔ บ้าน ๆ ละ ๑ ครั้ง มีผู้เข้าร่วม ชาวบ้านกรรมการชุดเก่า ผู้นำบางคน รวมทั้งอาสาสมัครโครงการตามมูล การประชุม คือ ทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่รองกรรมการ รับรองกฎระเบียบที่ปรับปรุงใหม่ และเสนอกรรมการใหม่ โดยวิธีการ คือ ในแต่ละหมู่บ้านให้ชาวบ้านเสนอรายชื่อคณะกรรมการและรับรองในระดับหมู่บ้าน

ผลที่เกิดขึ้น ใน ๓หมู่บ้านคือ บ้านเหล่าข้าว บ้านท่างาม บ้านดอนจิก ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการและมีการรับรองในระดับหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านดอนสำราญ บางส่วนยังไม่สนใจในการดูแลรักษาป่า ขอให้บ้านอื่นทำก่อนและจะตามไปทีหลัง ชาวบ้านได้เสนอให้มีการจัดการชุดใหม่ที่เหมาะสม

ผสมกับชุดเดิมเพิ่มขึ้นเป็นบ้านละ ๑๐ คน หลังจากนั้นคณะกรรมการจึงได้ประชุมคัดเลือกให้มีกรรมการเครือข่ายบ้านละ ๒ คน และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่

ในปี ๒๕๔๔ คณะกรรมการป่าชุดใหม่ และโครงการตามมูลได้นำเสนอร่างระเบียบใหม่เพิ่มเติม และกรรมการชุดใหม่ต่อสภา โดยให้สภาอบต. ยางคำ รับรองกฎระเบียบและรับรองคณะกรรมการป่าชุดใหม่ ผลที่เกิดขึ้นคือ สภาอบต. ยางคำ ขอให้เลื่อนการพิจารณาไปก่อน เพราะวาทเอกสารเยอะต้องดูให้รอบคอบ สุดท้ายก็ไม่มีให้นำเข้าสภาอีกเลย และคณะกรรมการป่าชุดใหม่ที่มีชาวบ้าน ๓ หมู่รับรองนั้นก็ได้นำดำเนินกิจกรรมต่อไป

ปี ๒๕๔๕ ช่วงเดือนพฤษภาคม คณะกรรมการป่า ชาวบ้าน โรงเรียนบ้านเหล่าข้าว ได้ร่วมกันปลูกต้นไม้เสริมในป่ากุศเป้ง มีชาวบ้าน + นักเรียน ประมาณ ๑๐๐ คน พันธุ์ไม้ที่ปลูก คือ ไม้ยางมา กระเบา เดนม มาแซว ต้นไผ่ป่า อื่น

ผลที่เกิดขึ้น ไม้ได้ผลเท่าที่ควร เพราะเกิดน้ำท่วมใหญ่และมีระยะเวลานานถึง ๔-๕ เดือนระดับน้ำสูงมาก ต้นไม้ที่ปลูกตายหมด

ปี ๒๕๔๔ - ๔๕ ต่อมาได้มีนักศึกษานักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาดูงาน ป่าชุมชนกุศเป้งอยู่ตลอด ทั้งต่างชาติหลาย ๆ ประเทศ มีการพัฒนาหมู่บ้าน ทางคณะกรรมการป่าจึงได้ทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขึ้นประมาณ ๓ ครั้ง

ผลที่เกิดขึ้น ชาวบ้านมีรายจากการศึกษาดูงานและค่าอาหารแขกที่มาพักในบ้าน และจากการที่มีนักท่องเที่ยวมาบ่อย ๆ นั้น แต่ก็ทำให้ชาวบ้านนั้นรู้สึกเหนื่อย เพราะว่ามีมาบ่อยเกินไปไม่มีเวลาทำงานอื่นของตัวเอง ทางคณะกรรมการจึงได้ชะลอการทำกิจกรรมนี้ไว้

ต่อมา ปี ๒๕๔๔ ได้มีการสนับสนุนงบประมาณ ๒๓๐,๐๐๐ บาท จากกองทุนสิ่งแวดล้อมโครงการป่าก็ได้ดำเนินการก่อสร้างศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เส้นทางศึกษาและคอกคอย (สังเกตกาล) โดยมีชาวบ้าน ๔ หมู่บ้านเข้าร่วมโดยชาวบ้านห่อข้าวมากิน และได้ค่าแรงวันละ ๑๐๐ บาท และให้มีการจ้างช่างผู้รับเหมา สร้างศูนย์ และคอกคอยแล้วเสร็จในปี ๒๕๔๕

ผลที่เกิดขึ้น คือ ชาวบ้านได้มีคอกคอย ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เส้นทางศึกษาธรรมชาติระบบนิเวศป่าทาม มีชาวบ้าน มองว่าเองบมาทั้งในป่า เพราะไม่มีคนเฝ้าดูแลรักษา คอกคอยเองก็ไม่ค่อยดี เวลาขึ้นไปก็โยกเยก เกิดปัญหาความไม่เข้าใจของชาวบ้านต่อคณะกรรมการเครือข่าย เรื่องผลชาวบ้านคอนสำราญมีกระแสต่อต้านและคิดว่ามีคนต่างประเทศเข้ามาจะมาเอาของของเราไปขาย

ปี ๒๕๔๖ มีการปลูกป่าเสริมอีกครั้งหนึ่ง มีกรรมการ ชาวบ้าน นักเรียน ภารโรง อบต. เข้าร่วมปลูก ได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไม้จากศูนย์เพราะพันธุ์กล้าไม้อำเภอ มีผู้เข้าร่วมประมาณ ๖๐ คน พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่จะเป็น ไม้มะข่า ไม้ไผ่ป่า ไม้อื่นก็ไม่เกิด เกิดเฉพาะ ไม้ไผ่เท่านั้น

ในปี ๒๕๔๖ คณะกรรมการป่า ๑๑ คน รวมทั้งโครงการตามมูลได้เดินทางไปศูนย์ศึกษาธรรมชาติบ้านกล้วย จังหวัดสุรินทร์ เพื่อสร้างบทเรียนการทำงานเครือข่ายที่ผ่านมา ผลการ

สรุปในครั้งนั้น คือ เห็นปัญหา กรรมการเครือข่ายไม่สามารถนำเสนอข้อมูลที่เป็นระยะได้เวลาที่มีนักท่องเที่ยวมาศึกษาดูงาน กรรมการบางคนไม่กล้านำเสนอ (พูด) เป็นฟังทำงานอย่างเดียว ชาวบ้านไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในการดูแล กรรมการเครือข่ายต้องการพัฒนาข้อมูลของป่าชุมชนกุดเป่ง ด้วยการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ในป่าให้เป็นระบบ ต้องการมีค่าตอบแทนในการดูแลรักษาป่า มีการนำเสนอแผน ร่วมกันไปที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ปี ๒๕๔๗-๒๕๔๘ ได้รับงบประมาณ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานประสานความร่วมมือองค์กรเอกชน (กองทุนสิ่งแวดล้อม) โดยผ่านองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.ยางคำ) ๑๖๐,๐๐๐ บาท ได้ร่วมกันประชุมชี้แจงที่โรงเรียนบ้านเหล่าข้าว มีผู้เข้าร่วม ๖๐ คน ชาวบ้านกรรมการ ตัวแทนโรงเรียน และนายก อบต.และตัวแทน อบต.ยางคำ ๕ คน

มีการชี้แจงความเป็นมาของป่าชุมชนกุดเป่ง บทบาทหน้าที่กรรมการและชาวบ้าน กฎระเบียบ และกองทุนที่มีอยู่ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ ร่วมกันวางแผนงานศึกษารวบรวมข้อมูลดังนี้ ๑. ระบบนิเวศน์ ๒. พันธุ์พืช ๓. การเลี้ยงวัว - ควายในพื้นที่ตาม ๔. การหาปลาและเครื่องมือหาปลา ๕. เรื่องเศรษฐกิจในป่าทาม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน สร้างจิตสำนึกร่วมกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบและปัจจุบันชาวบ้านที่ทิมศึกษาข้อมูลกำลังอยู่ในช่วงการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับพื้นที่ลงพื้นที่ป่าตามชุมชน

ผลที่เกิดขึ้น ชาวบ้านบางส่วนก็ให้ความร่วมมือดี-บางคนก็ไม่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล มีชาวบ้านเหล่าข้าว ชื่อนายทน ภูลี ได้บุกกรุกป่าเพื่อทำนาและดูตัวในเขตพื้นที่ป่าชุมชน นายทนให้เหตุผลว่าไม่มีที่ทำกิน ขอเข้าไปทำกิน และได้เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ป่าเหมือนมีคนกลั่นแกล้งแนวทางแก้ไขปัญหาก็นายทน บุกกรุก คือ ได้ประชุมกรรมการ ผู้นำ ที่ประชุมมีแนวทางแก้คือ ให้ผู้อาวุโสในบ้านเหล่าข้าว และ ผู้ใหญ่บ้าน ไปพูดคุยและขอเรื่อง แล้วก็บอกกรรมการอีกครั้งหนึ่ง ส่วนไฟไหม้นั้น ได้กำหนดวันที่จะเตรียมบวชป่า แล้วนิมนต์พระ ๗ วันมาสวดทำบุญให้ป่า

๒. ข้อมูลพื้นฐานป่าทามชุมชนโนนน้ำเกี๋ยง

ประวัติความเป็นมา / ลำดับเหตุการณ์สำคัญ

ในอดีตโนนน้ำเกี๋ยงเป็นป่าทามริมแม่น้ำมูล โดยจะมีลักษณะเป็นแผ่นดินค้ำโค้งแบบหักศอกเชื่อมติดต่อกันจากฝั่งอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มิได้มีสภาพเป็นเกาะเหมือนดังเช่นปัจจุบัน

เดิมโนนน้ำเกี๋ยงมีชื่อว่า “ โนนปากเลิงเป็อย ” ต่อมามีคนตายด้วยโรคเรื้อน ชื่อเหาะ จึงถูกนำไปฝังที่นี่ และเปลี่ยนชื่อเป็น “ โนนบักเหาะ ”

ต่อมากระแสน้ำได้พัดพาเอาศพของผู้ชายรายหนึ่งทราบว่ามีชื่อว่า นายกิน มาเกยฝั่งโนนบักเหาะ ชาวบ้านจึงได้พากันนำศพขึ้น ไปฝังที่โนนนี้ และเรียกชื่อโนนนี้ใหม่ว่า “ โนนบักกิน ”

-ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ นายโสภะ หล้าบรรเทา ได้บุกเบิกเป็นที่ทำกิน เป็นที่ทำนาหนองนาทามและต่อมาก็มีย นายพัน สร้อยเสนา นายช่วย โจคำ หรือนายช่วย พิมพ์ศรีจันทร์ ก็ได้เข้าไปจับจอง แฝ้วถางเป็นพื้นที่ทำนาเช่นกัน จนทำให้ป่าโนนบักเหาะโล่งเตียน

-ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ นายพัน สร้อยเสนา เข้าไปทำ “ คุต้อน ” ตรงร่องขนาดเล็กมีน้ำไหลลัด โดยทำเป็นคันคูสำหรับคักปลา ซึ่งในสมัยนั้นจะมีปลาชุกชุมอยู่เป็นจำนวนมาก จึงได้ใช้จอบขุดเป็นร่องลึกเพื่อ “ คักไซ ” “ คักลอบ ” เรื่อยมาทุกปี และนายโสภะ หล้าบรรเทา ได้ใช้จอบฟันชายฝั่งทุกปีเพื่อนำรอดโดยสารข้ามแม่น้ำมูล จนมีขนาดลึกและกว้าง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนกระแสน้ำไหลของน้ำมูลมาเรื่อย ๆ

-ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ในช่วงฤดูน้ำหลาก กระแสน้ำอันเชี่ยวกรากของแม่น้ำมูลได้เปลี่ยนทางเดินโดยกระแสน้ำได้ไหลลัดขอบโนนกัดเซาะ ตัดโนนบักกินกลายเป็นเกาะกลางแม่น้ำมูลในที่สุด

- ปีพ.ศ. ๒๕๒๘ มูลนิธิประสานความร่วมมือทุ่งกุลาร้องไห้ (มูลนิธิกริด) ได้เข้าไปทำงานในพื้นที่เพื่อที่จะพัฒนาและแก้ปัญหาความยากจนในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ โดยนายบุญเสริม เสียงสนั่น นายสมบูรณ์ ทองบุราณ นายปราโมทย์ นางาม โดยได้ทุนในการสนับสนุนเรื่องอาชีพ ได้พาชาวบ้านไปศึกษาดูงานเรื่องหม่อนไหมที่จังหวัดยโสธร กลับมาได้พาชาวบ้านสรุปการศึกษาดูงาน หลังจากนั้นก็ได้พาชาวบ้านปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม และได้นำพาชาวบ้านไปร่วมกันปลูกป่าเสริมในพื้นที่โนนบักกินร่วมกับสภาตำบลและชาวบ้านไปร่วมกันปลูกป่า โดยการนำไม้พื้นเมืองผสมกับพันธุ์ไม้ต่างถิ่น เช่น ประดู่ ระกา จีเหล็ก ฯลฯ ส่วนมากพันธุ์ไม้จากต่างถิ่นนั้นจะไม่เหลือ เพราะน้ำจะท่วมในฤดูน้ำหลากเหลืออยู่ก็คือ พันธุ์ไม้จากท้องถิ่นเช่น ไม้ คางสูง ฯลฯ

หลังจากนั้นชาวบ้านได้ริเริ่มจัดตั้งกองทุนข้าวเปลือกและร่วมกันทำป่าอนุรักษ์ในครั้งนั้น ก็จะมีแกนนำหลักคือ นายโสภะ หล้าบรรเทา นายสุภาพ จันทร์ภิรมย์ นายมัธย สังกัดวง นายบุญทา ร่วมกับ

ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลสามขา โดยมีบ้านม่วงน้อยและบ้านโพนทองช่วยกันดูแลรักษา บอกกล่าวผู้ที่จะมาตัดไม้ โดยมีสภาตำบลสามขาเป็นตัวหลักในการอนุรักษ์ป่า

- ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๑ มีผู้นำ/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิ คือ นายมัธย สังกัด นายสุภาพ จันทร์ภิรมย์ นายบุญมา ลำโขน ฯลฯ เป็นห่วงว่าป่าทามจะหมดไป เพราะมีชาวบ้านจากที่อื่นมาเอาพื้นเป็นคันรถสองแถว มีนายทุนมากว้านซื้อที่ดินในพื้นที่ป่าทามในราคาถูก ถ้าชาวบ้านไม่ขายให้ก็จะโดนข่มขู่ ในที่สุดชาวบ้านก็ต้องขายเพราะกลัวอิทธิพลและราชการในพื้นที่อำเภอรัตนบุรี

ในสถานการณ์ช่วงนั้นมีข่าวว่าถนนลาดยางจะตัดผ่านท่าหาดยาวไปตำบลทับใหญ่ จึงมีนายทุนมากว้านซื้อที่ดิน นำรถไถและรถแม็คโครมาขุดดิน เกรดเพื่อปรับที่ทำให้พื้นที่ป่าทามนั้นจะหมดไป รวมทั้งป่าโนนน้ำเกลือด้วย ชาวบ้านและผู้เฒ่าได้ทำหนังสือไปที่อำเภอทั้งโพนทรายและอำเภอรัตนบุรีให้มาชี้แจง นายอำเภอโพนทรายได้มาชี้แจงอยู่ แต่นายอำเภอรัตนบุรีไม่ยอมมา เพราะอยู่เบื้องหลังในการกว้านซื้อที่ดิน จนในที่สุดทางกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลทับใหญ่บอกว่า พื้นที่ป่าทามที่มีชื่อพิพาทนั้นเป็นพื้นที่ของอำเภอรัตนบุรี รวมทั้งป่าโนนน้ำเกลือ เพราะแต่ก่อนป่าโนนน้ำเกลือยังไม่เป็นเกาะกลางน้ำเหมือนปัจจุบัน

เรื่องบานปลายจนถึงผู้ว่าราชการจังหวัด เพราะนายทุนไม่ยอมถอยออกจากพื้นที่ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันไปจับไล่แล้วผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ก็ลงพื้นที่ มีนักข่าวช่อง ๗ ช่อง ๕ ช่อง ๓ และหนังสือพิมพ์มาทำข่าว ในที่สุดก็มีการเจรจกันระหว่างชาวบ้านตำบลท่าหาดยาวกับตำบลทับใหญ่ และนายทุนและก๊ตกลงกันได้โดยให้นายทุนถอยออกไป และป่าโนนน้ำเกลือขึ้นให้ชาวบ้านตำบลท่าหาดยาวดูแลรักษา โดยมีผู้นำ เช่น นายมัธย สังกัด นายสุภาพ จันทร์ภิรมย์ นายบุญมา ลำโขน ได้ไปพูดคุยกับนายโสภณ หล้าบรรเทา บ้านม่วงน้อย ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในบ้านม่วงน้อยหมู่ ๒ ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อจัดทำเป็นป่าชุมชน

- ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๓๓ ชาวตำบลสามขา เห็นว่าควรอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไว้ใช้ประโยชน์ ให้มีความยั่งยืนถึงลูกถึงหลาน ผู้นำชุมชนทั้งสองตำบลจึงพร้อมใจกันดำเนินการกันพื้นที่ ๑๑๕ ไร่ บนเกาะแห่งนี้ไว้เป็น “ป่าชุมชน” สำหรับคน ๒ ตำบลใช้ร่วมกันอย่างมีระบบระเบียบ และได้ร่วมกันตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลอย่างเป็นรูปเป็นร่างชัดเจน มีการเจรจากับผู้ทำกินในพื้นที่นั้นมาก่อนจำนวน ๓ รายให้ย้ายออก ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

- ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ทางสภาตำบล ชาวบ้าน คุณสุภาพ จันทร์ภิรมย์ สจ.เขตอำเภอโพนทรายและมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ได้ร่วมกันทำโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าทาม ได้รับการสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่งจาก ประเทศแคนาดา ซึ่งโครงการนี้เป็นกิจกรรมการปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ป่าทามโนนน้ำเกลือ โดยมี นายดำรง รัตนพานิช ผู้ว่าราชการร้อยเอ็ดในสมัยนั้นได้ให้เกียรติมาเป็นประธานดำเนินงานในพิธีด้วย และพร้อมกันนั้นก็เปลี่ยนชื่อ โนนบักกินเป็น “ โนนน้ำเกลือ ” เพราะมีต้นน้ำเกลือใหญ่กลาง โนนเป็นเอกลักษณ์ ในปีถัด ๆ มาที่ชวนกันปลูกป่าเสริมอีกเรื่อย

มา เป็นกิจกรรมของชุมชน กระทั่งปัจจุบันป่าทามชุมชนโนนน้ำเกี๋ยงได้ฟื้นตัว มีพรรณไม้ต่าง ๆ ขึ้นหนา
เขียวครึ้ม

- ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ทำหาคายาวได้ขอแยก แบ่งเขตการปกครองออกจากตำบลสามขา และได้ตั้ง
คณะกรรมการป่าชุมชนโนนน้ำเกี๋ยงไว้ ดังนี้

๑. นายทองคำ ผานัด ประธาน
๒. นายมัย สังข์บัวดง รองประธาน
๓. นายโสภณ หล้าบรรเทา ผู้ดูแลป่า
๔. นายบุญโฮม บุญเต็ม ผู้ดูแลป่า
๕. นายสุภาพ จันทร์ภิรมย์ ที่ปรึกษา
๖. ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน กรรมการ

เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๒ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม มอบโล่ประกาศเกียรติคุณ ในฐานะที่ได้มีความร่วมมือในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม
หลังจากที่มีการตั้งเป็นป่าชุมชนและปล่อยให้ป่ามีโอกาสฟื้นตัวจนอุดมสมบูรณ์แล้ว

วันที่ ๑๕ - ๒๐ เมษายน ๒๕๔๒ องค์การบริหารส่วนตำบลสามขา - ทำหาคายาว โดยคณะกรรมการป่าชุมชนโนนน้ำเกี๋ยงและโครงการตามมูล ได้จัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การจัดทำแผนการจัดการป่าทามโนนน้ำเกี๋ยง ณ โรงเรียนสามขาวิทยา ต.สามขา อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด มีการปรึกษาหารือถึงสถานการณ์การจัดการป่าทามโนนน้ำเกี๋ยง และหาแนวทางวิธีการฟื้นฟูที่เหมาะสมกับชุมชน ให้มีการจัดการที่เป็นระบบชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อรักษาไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้ ตลอดจนชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันในอนาคต ซึ่งในครั้งนี้นี้คณะกรรมการชุดเก่าได้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ขึ้นแทนชุดเก่าที่ทำหน้าที่ในฐานะกรรมการมาเป็นระยะเวลาอันและได้ร่วมกันร่างระเบียบขึ้นเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติ โดยความเห็นชอบและมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลสามขา - ทำหาคายาว และประกาศใช้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นต้นมา

วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๒ ชุดทีมงานสัมมนาได้ลงพื้นที่ป่าชุมชนโนนน้ำเกี๋ยงเพื่อประเมินทรัพยากรหาข้อมูลเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ ขนาด ชนิด และคำนวณปริมาณต้นไม้ในป่าโนนน้ำเกี๋ยงว่ามีทั้งหมดกี่ต้น เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์/วางแผนการจัดการทรัพยากรของชุมชนในอนาคตต่อไป

ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ - ปัจจุบัน ได้มีการประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในเขตแม่น้ำมูล บริเวณทางทิศเหนือของป่าชุมชนโนนน้ำเกี๋ยง ไม่ให้มีการหาปลาในเขตนี้แต่ก็มีการฝ่าฝืน ลักลอบหาปลาของชาวบ้านอยู่เรื่อย ๆ

วันที่ ๒๗ - ๒๘ มีนาคม ๒๕๔๒ มีเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การประเมินทรัพยากรป่าทามโนนน้ำเกี๋ยง โดยมีตัวแทนชาวบ้าน ๑๐ หมู่บ้านในตำบลทำหาคายาว กรรมการป่าร่วมกับโครงการตามมูล ได้ลงพื้นที่ป่าโนนน้ำเกี๋ยงประเมินทรัพยากรป่าเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการป่าในอนาคต

- ปี ๒๕๔๓ - ๒๕๔๖ โครงการฟื้นฟูที่ชุมชนน้ำป่าตามมูลและกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และ อบต. ท่าหาดยาวได้ร่วมประสานความร่วมมือกับกรมการป่า อบต. ชาวบ้านในตำบลท่าหาดยาว ได้พาชาวบ้านไปศึกษาดูงานในด้านการอนุรักษ์ป่าหลายพื้นที่ เช่น ป่าพรุคันธุลี จ. สุราษฎร์ธานี เกาะยาว จังหวัดกระบี่ ไปดูงานที่จังหวัดอุบลราชธานีที่ตำบลท่าโพธิ์กลาง กลับมาก็มีการสรุปการไปศึกษาดูงาน

ผลที่เกิดขึ้น คือ ชาวบ้าน อบต. มีความตระหนัก มีจิตสำนึกในการที่จะอนุรักษ์ป่าต่อไป โดยการวางแผนร่วมกันและมีการปลูกป่าเสริมในป่าโนนน้ำเกี๋ยง โดยทำเอาพันธุ์ไม้พื้นเมืองไปปลูก เช่น กระโดน กระดังง์ กระเบา ต้นหาแซง ฯลฯ โดยการสนับสนุนพันธุ์ไม้จากสำนักงานเกษตร และได้ร่วมกันปักป้ายเขตแดน ร่วมกันร่างกฎระเบียบป่าเพิ่มเติม มีคณะกรรมการขึ้นมาใหม่ โดยการผสมผสานกันกับชุดเกาะและได้รับโล่เกียรติยศจากกรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อมในปี ๒๕๔๒

ในช่วงที่ผ่านมามีคณะกรรมการป่าทามโนนน้ำเกี๋ยง ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าหาดยาว โครงการตามมูลและมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและคณะกรรมการ เช่น อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน

๒. ลักษณะทั่วไป

สภาพพื้นที่ ป่าโนนน้ำเกี๋ยงเป็นป่าทุ่งป่าทาม มีลักษณะเป็นเกาะกลางแม่น้ำมูลทุกปีจะถูกน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก(สิงหาคม-ตุลาคม) พันธุ์ไม้ที่เกิดในป่าทามโนนน้ำเกี๋ยงส่วนใหญ่จะเป็นประเภทไม้พุ่มและมีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ปนบ้าง

สภาพดิน เป็นดินร่วนปนทราย บางจุดเป็นดินเหนียวปนทราย **สัตว์** ที่อาศัยอยู่ในป่าโนนน้ำเกี๋ยงจะเป็นสัตว์ขนาดเล็ก จำพวก นก หนู กิ้งก่า งู แอ้ กบ มดแดง ปลา เป็นต้น

ประเภทป่าตามกฎหมาย เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์

๓. ที่ตั้ง / อาณาเขต

ป่าชุมชนโนนน้ำเกี๋ยงเป็นป่าทามที่ชาวบ้านตำบลสามขา-ท่าหาดยาวร่วมกันอนุรักษ์เป็นป่าชุมชนของชุมชน อยู่ในเขตการปกครองของตำบลทับใหญ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ แต่คนที่เข้าครอบครอง และใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่จะเป็นคนจากตำบลท่าหาดยาวและตำบลสามขา อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด มีชาวบ้านจากอำเภอรัตนบุรีจำนวนน้อยที่เข้ามาใช้ประโยชน์ มีพื้นที่จำนวน ๑๑๕ ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดแม่น้ำมูล
ทิศใต้	ติดแม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	ติดแม่น้ำมูล
ทิศตะวันตก	ติดแม่น้ำมูล

๔. ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบในป่าทามโนนน้ำเกี๋ยง

จากการสำรวจประเมินทรัพยากรป่าโนนน้ำเกี๋ยง เมื่อ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๒ พบชนิดพรรณไม้
ในป่าทาม จำนวน ๖๕ ชนิด ดังนี้

๑. เสม็ดแอ	๒. กะพี้	๓. หูลิง
๔. ฝ้ายน้ำ	๕. สำเหรา	๖. บีก
๗. คางสูง	๘. ดอกอึ้ง	๙. ต້องแล่ง
๑๐. อินทวา (อีซับ)	๑๑. หนามแท่ง	๑๒. คัดเค้า
๑๓. เสียว	๑๔. ก้านยูง	๑๕. กล้วยน้อย
๑๖. มะดัน	๑๗. เป็น	๑๘. หัวสี่ชมพูจืด
๑๙. กระถินณรงค์	๒๐. ใสีไก่	๒๑. เกียงปิ่น
๒๒. ทำอีปู่	๒๓. หมาไก่โต	๒๔. เหมียคน้อย
๒๕. ต้นมัด	๒๖. ไข่เน่า	๒๗. สามพันตา
๒๘. ต้นแสง	๒๙. ซองแมว	๓๐. ต้นตาล
๓๑. หมึก	๓๒. น้ำเกลือ	๓๓. มันปู
๓๔. หมี่	๓๕. ต้นบ้านร้าง	๓๖. ต้นหมาว้อ
๓๗. ต้นแห	๓๘. กระโดน	๓๙. หล้าใบไผ่
๔๐. เครือตาปลา	๔๑. เครือมันแขง	๔๒. เครือหญ้านาง
๔๓. ไคร้หางนาค	๔๔. มอนช้อย	๔๕. เครือไฟสง
๔๖. หวาย	๔๗. ปีกไก่	๔๘. ปอกช้าง
๔๙. ผักกาดหอ	๕๐. หูกระต่าย	๕๑. แฝก
๕๒. เครือหางหนู	๕๓. เครือซูด	๕๔. เครือเขาคำ
๕๕. ผักแว่น	๕๖. ใผ่	๕๗. ผักลิ้นปี
๕๘. กาฝาก	๕๙. เครือขี้ไก่	๖๐. เครือลิ้นแฮด
๖๑. เทา/ไคร้หน้า	๖๒. ข้าวจี	๖๑. เครือลิ้นฟ้า
๖๔. แหน	๖๕. เครือนางน้อย	๖๖. ผักหนอก
๖๗. หล้าหลักนา	๖๘. เครือหมากดั่ง	๖๙. เครือหมาน้อย

๕. ชนิดพันธุ์ปลาที่พบบริเวณป่าทามโนนน้ำเกี๋ยง

จากการสัมภาษณ์และจัดเก็บข้อมูลพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำหลังมีเขื่อนราษีไศล ในบริเวณป่าโนน
น้ำเกี๋ยงและบริเวณแม่น้ำมูล ต.ท่าหาดยาว เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยโครงการตามมูลพบว่า ปลาขนาด
ใหญ่หมดไป เพราะไม่สามารถขึ้นมาวางไข่ได้ เนื่องจากมีเขื่อนกั้นแม่น้ำมูล แต่ปลาชะโดกลับเพิ่มจำนวน

มากขึ้น เพราะสามารถขยายพันธุ์ได้ดีในน้ำปริมาณมาก ซึ่งมีข้อเสีย คือ เป็นปลาที่กินปลาเล็ก มีฟันคม
 จับยาก ซึ่งช่วงเวลาที่ชาวบ้านหาปลานั้นจะหาได้ตลอดทั้งปี ทุกเวลา แต่ในฤดูแล้งนั้นจะหาบ่อยกว่า
 เพราะน้ำลด ปลาจะเข้าอยู่ตามกุด หนองต่าง ๆ สะดวกต่อการหาปลา

พันธุ์ปลาและสัตว์น้ำที่สำรวจพบในบริเวณป่าโนนน้ำเกลี้ยงและแม่น้ำมูล ต.ท่าหาดยาว มีจำนวน
 ๘๐ ชนิด ดังนี้

๑. ปลาคูณ	๒. ปลาชวย	๓. ปลาเค็ง
๔. ปลาคาว	๕. ปลาเข้	๖. ปลาบั้ง
๗. ปลาเขง (ปลาหมอ)	๘. ปลาคูก	๙. ปลาช่อน
๑๐. ปลาหมอ	๑๑. ปลาชะโด	๑๒. ปลาดอง
๑๓. ปลาดองกราย	๑๔. ปลาตะเพียน	๑๕. ปลาแก้ง
๑๖. ปลาอีโไท	๑๗. ปลาสร้อย	๑๘. ปลาฮากกล้วย
๑๙. ปลาหลด	๒๐. ปลาหมอเทศ	๒๑. ปลาหลด
๒๒. ปลาเซียม	๒๓. ปลาแขยง	๒๔. ปลายอน
๒๕. ปลานาง	๒๖. ปลาหนุ	๒๗. ปลากักแปบ
๒๘. ปลาสูด	๒๙. ปลาก่า	๓๐. ปลาบู่
๓๑. ปลาสลิด	๓๒. ปลากะดี	๓๓. ปลาเค็ด
๓๔. ปลาเป้า	๓๕. ปลาป่าน	๓๖. ปลากระทง
๓๗. ปลาจี่เหี้ย	๓๘. ปลาขาวแก้ว	๓๙. ปลาข้างลาย
๔๐. ปลาชีวะอ้าว	๔๑. ปลาคุยลาม	๔๒. ปลากุ่ม
๔๓. ปลากด	๔๔. ปลาไส้ตัน	๔๕. ปลาชีวะ
๔๖. ปลาคาบของ	๔๗. ปลาน้ำข้าว	๔๘. ปลาลอก
๔๙. ปลาข้างมัน	๕๐. ปลาอีจัน	๕๑. ปลาไกล
๕๒. ปลาอีต	๕๓. ปลานกเขา	๕๔. ปลาเพี้ยะ
๕๕. ปลาเล่นไฟ	๕๖. ปลาขอกั้ง	๕๗. ปลากัด
๕๘. ปลาหมัด	๕๙. ปูนา	๖๐. ปูหิน
๖๑. ปูยาง	๖๒. หอยบัว	๖๓. หอยโข่ง
๖๔. หอยจูบ	๖๕. หอยลาย	๖๖. หอยเชอรี่
๖๗. หอยเป	๖๘. หอยหอนชวน	๖๙. หอยทราย
๗๐. หอยดิน	๗๑. กุ้งฝอย	๗๒. กบ
๗๓. เขียดจีนนา	๗๔. เขียดอีโม	๗๕. เขียดลูกอีง
๗๖. เขียดขิด	๗๗. เขียดขาคำ	๗๘. อึ่งอ่าง

๕.๑ เครื่องมือหาปลา

จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ พบว่าชาวบ้านมีการใช้เครื่องมือหาปลา ดังต่อไปนี้ คือ จัน ตุ่ม อีจู้ เบ็ด ลอบ ไซ มอง ค้าง แห ข่าย อวน ฝด เยาะ ง่อง หลุม ดัก แต่ก็พบเครื่องมือหาปลาที่ไม่ใช้แล้ว ได้แก่

- * เบ็ดใหญ่ เพราะไม่มีปลาขนาดใหญ่
- * จิบ เพราะไม่มีคนจะไปเฝ้า ซ้ำ น้ำลึก ทำห้ำงนึ่งเฝ้าไม่ได้
- * ยอ เพราะทำไม่ได้ ใช้ไม่เป็น
- * จำ เพราะทำยาก ไม่รู้จัก
- * อีโตง (โพงพาง) เพราะต้องใช้กับสองในช่วงน้ำหลาก ตอนน้ำสองน้ำท่วมและเป็นน้ำนิ่ง
- * หลี เพราะใช้ตามสองน้ำ ตามร่องน้ำ เคียวนี้ไม่มี
- * ต้อน เพราะใช้กับน้ำไหล ตอนน้ำนิ่ง
- * เสื่อนอนกิน เพราะใช้แรงมาก (คน ๕-๖ คน) และใช้เวลานาน
- * เรือแนบ เพราะไปถูกมองคนอื่นไม่เห็น

๕.๒ ปัญหาของการจับปลาในช่วงที่ผ่านมา

๑. เครื่องมือหาปลาชนิดใหม่ คือ อวนหรือลาก สามารถจับปลาทุกชนิด / ทุกขนาด ทำให้ปลาลดลง
๒. การใช้สารเคมีเบื้อปลา โดยผสมทรายแล้วหว่านลงน้ำ ทำให้ปลาเมาและต่อมาก็ตาย
๓. ชี้อปลาด้วยไฟฟ้า ใช้แบตเตอรี่ ๑๒ โวล
๔. การใช้พีชมีพิษหางไหล โดยการดำน้ำลึกลงเอาหางไหลขยี้ในน้ำ ทำให้ปลาตาย
๕. คนต่างถิ่นมาหาปลาเพื่อขาย ใช้วิธีข้อ ๑-๔
๖. ระเบิดปลา

๕.๓ การแก้ปัญหา

๑. ประกาศเป็นเขตสงวนและอนุรักษ์พันธุ์ปลาจากท่าปากเลิง – ท่าหาดยาว โดยห้ามจับปลาในฤดูน้ำแดง
๒. ตรวจจับแต่ไม่สำเร็จ เพราะ * มีการนำสารเคมีมาซ่อนตอนกลางคืน / ตรวจไม่พบ พอชาวบ้านกลับไปก็ใช้สารเคมี * ตรวจเพียง ๒ หมู่บ้าน คือ ดอนโมงกับดอนส้มพันธ์

๖. การใช้ประโยชน์ของชุมชน

ลักษณะการเข้าใช้ประโยชน์โดยทั่วไปจะเป็นการเก็บของป่าตามธรรมชาติตามฤดูกาล เพื่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร ยารักษาโรค ไม้ใช้สอยต่าง ๆ คือ ฟืน เครื่องไม้ทำเครื่องจักสาน ซึ่งจะมีของป่าธรรมชาติ ดังนี้

๑. เห็ด ได้แก่ เห็ดผึ้ง เห็ดหัวหญ้า เห็ดปุน

๒. ผัก ได้แก่ ผักกระโดน ผักพังพวย ผักอีฮีน ผักบ่อ ผักแว่น ผักเกล็ดหอย ผักแกนขม ผักปอด ผักไฮ เครื่องสับปวย ผักกาดฮอร์ หน่อไม้

๓. ผลไม้ ได้แก่ มะดัน ทำอี่ปู้ หัว เล็บแมว หมาวัว หูลิง ทันน้ำ กล้วยน้อย

๔. มัน ได้แก่ มันแขง มันนก

๕. สัตว์ ได้แก่ นกเจ้า นกเขา นกกลด ไก่นา เต่า กบ หอยปลา แอ้ กะปอม มดแดง

๖. ฟืน (จากไม้ตาย) ได้แก่ หูลิง ฝ้ายน้ำ เสียว ฯลฯ

๗. สมุนไพร ใช้รักษาโรค

๘. สถานที่พักผ่อน หลังจากฤดูน้ำหลาก ยามหน้าแล้งนั้นบริเวณหาดทรายทางฝั่งโนนน้ำเกี๋ยจะเป็นหาดทรายยาวสวยงามมาก เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สำหรับพักผ่อนหย่อนใจของ ต.ท่าหาดยาว ที่มีชื่อเสียงทั้งคนทางฝั่งอำเภอรตนบุรีและอำเภอโพธิ์ทรายเองก็มาเที่ยวกันเป็นอย่างมาก สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนด้วยอีกทางหนึ่ง แต่ปัจจุบัน (๒๕๔๕) กำลังประสบปัญหาเรื่องขยะ หากชุมชนไม่มีมาตรการจัดการที่ดี ในอนาคตจะเป็นปัญหาเพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ

๗. คณะกรรมการป่าชุมชนโนนน้ำเกี๋ย

ตั้งแต่ตำบลท่าหาดยาวมีการอนุรักษ์ป่าชุมชนโนนน้ำเกี๋ยในรูปแบบของป่าชุมชนมา ชุมชนได้เลือกตั้งคณะกรรมการมาแล้วถึง ๓ ครั้งด้วยกัน โดยมีพัฒนาการดังนี้ คือ

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๓๓ เมื่อชาวตำบลสามขา เห็นว่าควรอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าโนนน้ำเกี๋ยพื้นที่ ๑๑๕ ไร่ ไว้เป็น “ป่าชุมชน” เพื่อใช้ประโยชน์ ให้มีความยั่งยืนถึงลูกถึงหลาน ผู้นำชุมชนจึงพร้อมใจกันดำเนินการร่วมกันตั้งระเบียบและคณะกรรมการขึ้นมาดูแลอย่างเป็นทางการเป็นรูปเป็นร่างชัดเจน

หลังจากนั้นมา ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ตำบลท่าหาดยาวได้ขอแยก แบ่งเขตการปกครองออกจากตำบลสามขา จึงได้ตั้งคณะทำงานป่าชุมชนโนนน้ำเกี๋ยชุดใหม่ขึ้นมาดูแล ได้แก่

๑. นายทองคำ ผานัด ประธาน

๒. นายมัย สัจจ์บัวดวง รองประธาน

๓. นายโสภากา หล่าบรรเทา ผู้ดูแลป่า

๔. นายบุญโฮม บุญเต็ม ผู้ดูแลป่า

๕. นายสุภาพ จันท์ภิรมย์ ที่ปรึกษา

๖. ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน กรรมการ

ต่อมาวันที่ ๑๙ - ๒๐ เมษายน ๒๕๔๒ จากการจัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการขึ้น ณ โรงเรียนสามขาวิทยา ตำบลโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้มีการร่วมกันแก้ไขระเบียบป่าฯเพิ่มเติมและเลือกคณะกรรมการป่าชุมชนโนนน้ำเกลี้ยงขึ้นชุดใหม่เพื่อเข้าไปดูแลป่า เพราะที่ผ่านมามีคณะกรรมการดูแลน้อยชาวบ้านจึงเห็นว่าควรจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาทำงาน ๒ ชุด คือ คณะกรรมการกลางและกรรมการบริหาร

คณะกรรมการกลาง จะคัดเลือกจากหมู่บ้านละ ๔ คน จากตำบลท่าหาดยาว ๑๐ หมู่บ้าน และตำบลสามขา ๑ หมู่บ้าน รวม ๔๔ คน ส่วนคณะกรรมการบริหาร จะคัดเลือกจากคณะกรรมการกลาง ๔๔ คน ซึ่งเป็นตัวแทนจาก อบต.และชาวบ้าน ซึ่งจะดำรงตำแหน่งต่าง ๆ และได้ตั้งคณะกรรมการป้องกันดูแลรักษาขึ้นด้วย

ในวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๒ จึงได้มีการประชุมสภา อบต. ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการกลาง โดยได้แต่งตั้งตัวแทนชาวบ้าน ๑๐ หมู่บ้านในตำบลท่าหาดยาว ขึ้นเป็นคณะกรรมการกลางก่อน แล้วจึงรับเพิ่มจากตำบลสามขาอีก ๑ หมู่บ้านในภายหลัง ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

รายชื่อคณะกรรมการป่าชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง

๑. บ้านปลาคุณ หมู่ที่ ๑ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่

- นายมัย สังข์บัวดวง
- นายสวน สระแก้ว
- นายคำปุ่น บุญจันทร์
- นายวสันต์ วงศ์ษา

๒. บ้านม่วงน้อย หมู่ที่ ๒ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่

- นายสมเกียรติ หล้าบรรเทา
- นายหมื่น หลงชล (เสียชีวิตแล้ว)
- นายสุพรรณ วิเศษวงศ์ษา
- นายโสภา หล้าบรรเทา

๓. บ้านดอนสัมพันธ์ หมู่ที่ ๓ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่

- นายทองอินทร์ โมกภา
- นายโฮม ไชยวงศ์
- นายสุข ภูเดช
- นายเปลี่ยน เชื้อแก้ว

๔. บ้านศรีโพนทอง หมู่ที่ ๔ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่

- นายกัน สร้อยเสนา
- นายสุทธิพล สุทธิสุข
- นายบุญล้น หินชุย
- นายสุพิศ สร้อยเสนา
- นายหมิง แรกชื่น

๕. บ้านดอนโมง หมู่ที่ ๕ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่

- นายมี ไชยา
- นายมา เสียงเพราะ
- นายวชิรศักดิ์ หงษ์ธรรม
- นายธนาคุณวัฒน์ กมล

๖. บ้านโพนทอง หมู่ที่ ๖ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่

- นายบุญเที่ยง สำโรงแสง
- นายบุญเที่ยง สุริยนต์
- นายพันธ์ คำหวล
- นายเพชร จำเนตร
- นายเลา เชื้อไทย

๗. บ้านโนนสูง หมู่ที่ ๗ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่

- นายเจริญ ประสาร
- นายถวิล งอมสระคู
- นายเดช ศรีสว่าง
- นายจันทร์ โสภณ

๘. บ้านหนองปลับ หมู่ที่ ๘ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่

- นายทองคำ ผานัด
- นายบุญลอด สีโสดา
- นายสุเมฆ สิทธิศรีจันทร์
- นายสมิท สำเภา

๙. หมู่บ้านปลาคุณ หมู่ที่ ๙ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่

- นายชัยณรงค์ บุญจันทร์
- นายหล้า สุภาโกชน
- นายเพชร คำหลง
- นายศिला ชัยเสนา

๑๐. บ้านหนองพลับใหม่ หมู่ที่ ๑๐ ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่

- นายเหรียญ เสาร์โมกษ์
- นายบุญทรัพย์ คำสงค์
- นายสุวรรณ กมลเลิศ
- นายบุญโฮม มีสำโรง

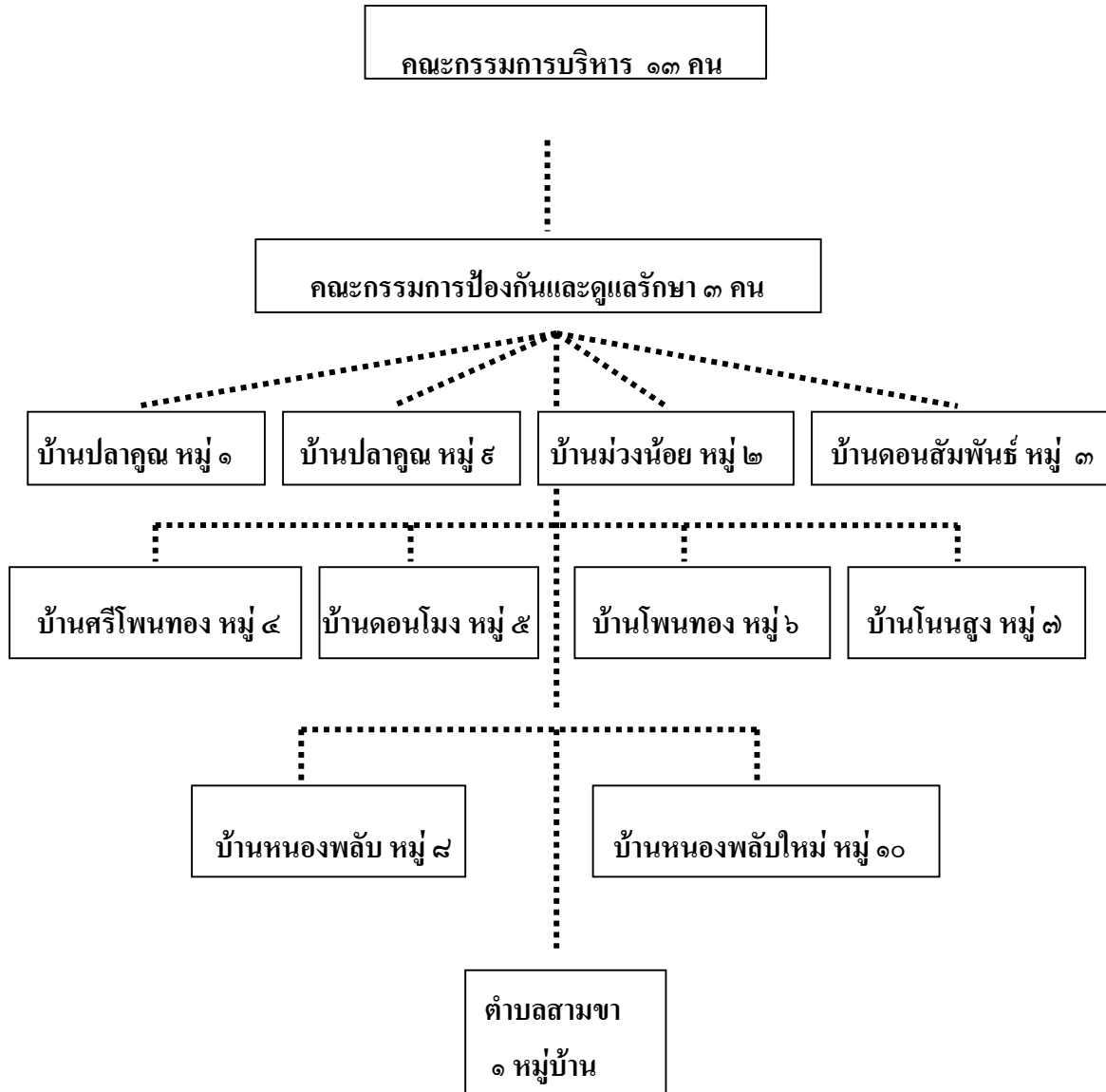
รายชื่อคณะกรรมการบริหารป่าชุมชนโนนน้ำเกลี้ยง

๑. นายมัย	สังบัวดง	ประธาน
๒. นายสมเกียรติ	หล่าบรรเทา	รองประธาน
๓. นายสุทธิพล	สุทธิสุข	รองประธาน
๔. นายวิรัชศักดิ์	หงษ์ธรรม	เลขานุการ
๕. นายบุญรอด	ศรีโสดา	เหรัญญิก
๖. นายกัน	สร้อยเสนา	กรรมการ
๗. นายทองอินทร์	โมกภา	กรรมการ
๘. นายถวิล	งอมสระคู	กรรมการ
๙. นายชัยณรงค์	บุญจันทร์	กรรมการ
๑๐. นายเหรียญ	เสาร์โมกษ์	กรรมการ
๑๑. นายสวน	สระแก้ว	กรรมการ
๑๒. นายเปลี่ยน	เชื้อแก้ว	กรรมการ
๑๓. นายมูล	บุญจันทร์	กรรมการ

คณะกรรมการป้องกันและดูแลรักษา

๑. นายโสภานนท์ หล้าบรรเทา ๒. นายบุญรัตน์ หินชุย ๓. นายหมื่น หลงชล (เสียชีวิตแล้ว)

โครงสร้างคณะกรรมการป่าทามโนนน้ำเกี๊ยะ

แต่จากการจัดการป่าชุมชนที่ผ่านมายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากยังไม่เคยมีการประชุมกรรมการป่าและบางคนไม่รู้ตัวและไม่ทำตามบทบาทหน้าที่ ทั้งชาวบ้านบางคนมีการฝ่าฝืนระเบียบ ลักลอบตัดไม้ฟัน จับปลาในเขตอนุรักษ์อยู่เรื่อย ๆ รวมทั้งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ในตำบลเริ่มมีความเสื่อมโทรมและอยู่ในภาวะเสี่ยง

ดังนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหาดยาวร่วมกับโครงการตามมูล จึงได้จัดเวทีระดมความคิดเห็นเห็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตำบลท่าหาดยาวขึ้น

เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๕ เพื่อระดมปัญหาและหาแนวทางแก้ไขทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในตำบล ทำให้ได้ทราบข้อมูลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของตำบล ดังนี้ ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นที่ป่าทั้งหมด ๑๑ ป่า หนองน้ำและกุศต่างๆ ๑๗ แห่ง รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑,๑๕๒ ไร่ ซึ่งชาวบ้านมีการดูแลรักษาและเข้าไปใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ที่ผ่านม้องค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการป่าทามโนนน้ำเกี้ยวและชุมชนได้มีการพูดคุยถึงสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในตำบลและได้มีรูปแบบการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ร่วมกันมานาน แต่เนื่องจากทรัพยากรมีจำกัดซึ่งต่างกับความต้องการของชาวบ้านที่มากขึ้น จึงทำให้ทรัพยากรถูกบุกรุกและเสื่อมโทรม ก่อให้เกิดสภาพปัญหาทรัพยากร คือ

- ทรัพยากรป่า**
- ถูกบุกเบิกเป็นที่ทำกินเพิ่มขึ้น พื้นที่ป่าลดน้อยลง
 - มีการลักลอบตัดไม้
 - ชาวบ้านยังไม่เข้าใจแนวการจัดการป่าชุมชน ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เคารพกฎระเบียบ
 - มีการทิ้งขยะในป่า
- ทรัพยากรน้ำ**
- น้ำไม่พอใช้ในการเกษตร
 - ใช้ประโยชน์จากคลองไม่คุ้มค่า คลองชำรุด
 - น้ำไม่เพียงพอในการใช้น้ำประปา มีกลิ่นเหม็นและขุ่น
 - แหล่งน้ำตื้นเขิน น้ำเสียจากวัชพืช
 - วัว- ควายไม่กล้าลงดื่มน้ำ เนื่องจากตลิ่งสูงชันเพราะเป็นคลองที่ขุดลอกใหม่

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงได้ร่วมกันระดมแนวทางแก้ไขปัญหาทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ในระดับตำบล โดยมีแนวทางดังนี้

สภาพปัญหา	แนวทางในการแก้ไข	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
<p>๑. พื้นที่ป่า</p> <p>๑.๑ ชุมชนขาดความเข้าใจและเป้าหมายในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า</p>	<p>๑. จัดเวทีระดับหมู่บ้าน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการดูแลป่า</p> <p>๒. ระดมความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ครู นักเรียน พระสงฆ์ กลุ่มแม่บ้าน อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เข้าร่วมกิจกรรม</p> <p>๓. พื้นที่ป่าทุกพื้นที่ในเขตตำบลท่าหาดยาว จะต้องมีการประกาศแนวเขตป่าให้ชัดเจน เพื่อให้ชาวบ้านรับทราบร่วมกัน</p> <p>๔. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่า คนในชุมชนจะต้องมีกฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกันให้ชัดเจน หากฝ่าฝืนต้องจัดให้มีบทลงโทษ โดยเน้นที่การมีส่วนร่วมในการจัดทำระเบียบ</p> <p>๕. จัดศึกษาดูงานให้กับชุมชนเกี่ยวกับการจัดการป่า</p> <p>๖. จัดกิจกรรมปลูกป่าเสริมให้เป็นประเพณีร่วมกันของคนในตำบลท่าหาดยาว</p>	<p>กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. และชาวบ้าน</p>
<p>๑.๒ ปัญหาแนวเขตป่าไม่ชัดเจน</p>	<p>๑. ประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจกับชุมชนในการชี้แนวทางเขต</p> <p>๒. ให้มีการประกาศแนวเขต และปักป้ายแนวเขตในขอบเขตป่าให้ชัดเจน</p> <p>๓. จัดประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน</p> <p>๔. ลงพูดคุย ใกล้เคียงกับชุมชนและชาวบ้านที่มีปัญหาเกี่ยวกับแนวเขต</p>	<p>อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการป่าและชาวบ้าน</p>
<p>๑.๒ ปัญหาแนวเขตป่าไม่ชัดเจน</p>	<p>๑. ประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจกับชุมชนในการชี้แนวทางเขต</p> <p>๒. ให้มีการประกาศแนวเขต และปักป้ายแนวเขตในขอบเขตป่าให้ชัดเจน</p> <p>๓. จัดประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน</p> <p>๔. ลงพูดคุย ใกล้เคียงกับชุมชนและชาวบ้านที่มีปัญหาเกี่ยวกับแนวเขต</p>	<p>อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการป่าและชาวบ้าน</p>

<p>๑.๓ ชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาป่า</p>	<p>๑. ออกกฎระเบียบโดยให้ทุกชุมชนมีส่วนร่วมในการร่างกฎระเบียบ</p> <p>๒. จัดเวทีระดมความคิดเห็นระดับหมู่บ้าน</p> <p>๓. จัดตั้งคณะกรรมการดูแล โดยเอาคนที่มีความรู้ที่ติดกับพื้นที่ป่าชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการร่วม</p> <p>๔. คณะกรรมการต้องมาจากตัวแทนจากหลายฝ่ายและมีการหมุนเวียนกันไปในแต่ละปี</p> <p>๕. อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่ากับคณะกรรมการและชาวบ้าน</p>	<p>อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการป่าและชาวบ้าน</p>
<p>๒. น้ำ</p> <p>๒.๑ แหล่งน้ำธรรมชาติต้นเงิน</p>	<p>๑. รณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันรื้อและลอกคลองทุก ๆ ๗ วัน หรือ ๓ เดือน ๖ เดือน โดยทำเป็นปกติทุกปี</p>	<p>กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. และชาวบ้าน</p>
<p>๒.๒ น้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร (แย่งน้ำ)</p>	<p>๑. จัดทำคลองส่งน้ำเพิ่มเติม</p> <p>๒. ยกระดับคลองส่งน้ำ</p> <p>๓. ขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติให้ลึก</p>	<p>อบต. อบจ.</p>
<p>๒.๓ หนอง กูด และแหล่งน้ำที่ขุดลอกแล้วไม่ได้ใช้ประโยชน์ (มีคันดินสูงล้อมรอบ)</p>	<p>๑. ให้รื้อคันคูทิ้ง ปล่อยให้เป็นธรรมชาติเพื่อให้ปลาธรรมชาติและสัตว์ชนิดอื่นได้เข้าไปอาศัย</p> <p>๒. ให้มีการกำจัดวัชพืช</p>	<p>อบต. อบจ.</p>
<p>๒.๔ ปัญหาคลังฝั่งแม่น้ำมูลพัง</p>	<p>๑. ให้ปลูกต้นไม้ เช่น ไม้ แฝก ยี่ดริมตลิ่ง</p>	<p>อบต. ชาวบ้าน</p>
<p>๒.๕ ปัญหาหน้าท่วม ไม่มีทางระบาย</p>	<p>๑. ขุดร่องระบายน้ำไปสู่แม่น้ำมูล</p> <p>๒. ทำผนังกันแม่น้ำมูล</p> <p>๓. หน้าฝนให้เปิดประตูเขื่อนเพื่อระบายน้ำ</p>	<p>กรมชลประทาน</p>
<p>๓. ปัญหาเรื่องขยะ ชาวบ้านทิ้งไม่เป็นที่</p>	<p>๑. จัดให้มีถังขยะชนิดเผาในชุมชน</p> <p>๒. รณรงค์ให้มีการทำความสะอาดในแต่ละครัวเรือน โดยจัดเสียงตามสาย</p>	<p>กรรมการหมู่บ้าน อบต. ชาวบ้าน อนามัยตำบล และสาธารณสุข</p>

	<p>๓. จัดประกวดชุมชนสะอาดระดับตำบลรณรงค์ให้มีการแยกขยะที่ย่อยสลายได้ และขยะที่เป็นพลาสติก ส่วนขยะที่ย่อยสลายได้ ให้นำไปทำปุ๋ยหมักชีวภาพ</p>	
--	---	--

จากแนวทางดังกล่าวในเวทีได้มีการเลือกตั้ง คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมตำบลท่าหาดยาว ซึ่งคัดเลือกจากตัวแทนชาวบ้านหมู่บ้านละ ๒ คน ๑๐ หมู่บ้าน รวม ๒๐ คน เพื่อเป็นคณะกรรมการติดตาม วางแผนการจัดการทรัพยากรระดับตำบล และผลักดันสู่การบรรจุในแผนงานขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่อไป ซึ่งมีรายชื่อดังนี้

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมตำบลท่าหาดยาว

๑. นายมัย	สังบัวดวง	กำนัน	ตัวแทนบ้านปลาคุณ หมู่ ๑
๒. นายวันดี	ดวงเนตร		ตัวแทนบ้านม่วงน้อย
๓. นายโสภา	เหล่าบรรเทา		ตัวแทนบ้านม่วงน้อย
๔. นายพล	มูลสุวรรณ		ตัวแทนบ้านดอนสัมพันธ์
๕. นายเอียง	สุคพันธ์		ตัวแทนบ้านดอนสัมพันธ์
๖. นายสมพงษ์	วงษ์สินธุ์		ตัวแทนบ้านศรีโพนทอง
๗. นายบุญล้น	หินชุย		ตัวแทนบ้านศรีโพนทอง
๘. นายเหล่า	สุภาโคตร		ตัวแทนบ้านปลาคุณ หมู่ ๕
๙. นายสมหวัง	นาดอนคู่		ตัวแทนบ้านปลาคุณ หมู่ ๕
๑๐. นายธนาคุณวัฒน์	กมล		ตัวแทนบ้านดอนโมง
๑๑. นายศรี	เชื้อแก้ว		ตัวแทนบ้านดอนโมง
๑๒. นายสมิตย์	ไชยา		ตัวแทนบ้านโพนทอง
๑๔. นางถาวร	งามสม		ตัวแทนบ้านโนนสูง
๑๕. นายพร	อบภิรมณ์		ตัวแทนบ้านโนนสูง
๑๖. นางปริยาพร	ผานัด		ตัวแทนบ้านหนองพลับ
๑๗. นางสาวอวยพร	ผานัด		ตัวแทนบ้านหนองพลับ
๑๘. นายประภาส	สอนศรี		ตัวแทนบ้านหนองพลับใหม่
๑๙. นายอำนาจ	ผานัด		ตัวแทนบ้านหนองพลับใหม่

หลังจากเวทีฯ ปัจจุบัน อบต.ท่าหาดยาวได้มีการนำแผนการจัดการทรัพยากรระดับตำบล เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๕ เข้าพิจารณาในการประชุมสภาเพื่อจัดทำแผนพัฒนาตำบล และได้บรรจุเข้าเป็นแผนพัฒนาตำบลท่าหาดยาว ในหมวดแผนงานพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในตำบลท่าหาดยาว ดังนี้

๑. โครงการปลูกป่าสาธารณะ
๒. โครงการจัดซื้อรถขยะประจำตำบล
๓. โครงการจัดหาที่ทิ้งขยะประจำตำบล
๔. โครงการก่อสร้างเตาเผาขยะประจำตำบล
๕. โครงการจัดซื้อถังขยะประจำตำบล
๖. โครงการบริหารจัดการจัดเก็บขยะประจำตำบล
๗. โครงการล้อมรั้วที่สาธารณะ / ซ่อมแซมรั้วที่สาธารณะ
๘. โครงการจัดทำปุ๋ยหมัก, ปุ๋ยจุลินทรีย์
๙. โครงการอนุรักษ์และขยายพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ
๑๐. โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ / โครงการตามพระราชเสาวนีย์
๑๑. โครงการฝึกอบรมการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๑๒. โครงการจัดทำเอกสารสิทธิที่สาธารณะในตำบล

แผนงานอื่นๆ โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวริมฝั่งแม่น้ำมูล (ท่าหาดยาว)

จะเห็นได้ว่าทุกส่วนในชุมชน ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลท่าหาดยาว กรรมการป่าและชาวบ้าน ได้ให้ความสำคัญที่จะดูแลรักษา และมีการแก้ไขสภาพปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในตำบลอย่างจริงจัง

กองทุนการจัดการป่าชุมชนโนนน้ำเก็ง ในส่วนของป่าทามโนนน้ำเก็งนั้นเป็นป่าที่ชาวบ้านให้ความสำคัญ และมีการจัดการป่าในรูปของป่าชุมชนมานานกว่า ๑๐ ปี โดยมีกระบวนการทำงานที่เข้มข้น ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลท่าหาดยาว คณะกรรมการป่า ชุมชนและองค์กรเอกชนที่เข้าไปสนับสนุน ได้ส่งเสริมให้การจัดการป่าประสบผลสำเร็จ ด้านกองทุนในการจัดการป่าชุมชนโนนน้ำเก็ง ไม่มีกองทุนในการจัดการป่า เนื่องจากองค์กรส่วนท้องถิ่นได้เข้ามาสนับสนุน และกำหนดแผนงานในการดูแลรักษาทรัพยากรโดยภาพรวมทั้งตำบล

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าคือ

- ดูแลรักษา สอดส่องดูแล
- เข้าร่วมประชุม

- เข้าร่วมสัมมนา กับ อบต. ท่าหาดยาวและโครงการฟื้นฟูพื้นที่ลุ่มน้ำป่าทามมูล เพื่อกำหนดและวางแผนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตำบลท่าหาดยาว

ข้อมูลองค์กรภายนอก

มูลนิธิประสานความร่วมมือเพื่อพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้(กริด) เข้ามาหนุนเสริมองค์กรชาวบ้านในช่วงปี ๒๕๒๘ – ๒๕๓๕ สร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างกระบวนการริเริ่ม ศึกษาดูงาน สร้างกระบวนการออกกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าทาม

โครงการฟื้นฟูพื้นที่ลุ่มน้ำป่าทามมูล (ทามมูล) เข้าหนุนเสริมองค์กรชาวบ้านและประสานความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น สร้างกระบวนการรวบรวมข้อมูล เรื่ององค์ความรู้ ด้านทรัพยากรดิน น้ำป่า บริเวณป่าทามชุมชน โนนน้ำเกี้ยว ปี ๒๕๔๒ – ๒๕๔๕

๘. กฎระเบียบป่าทามโนนน้ำเกี้ยว

จากการประชุมเมื่อปี ๒๕๔๒ กรรมการป่า องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหาดยาวและชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดระเบียบการใช้ป่าโนนน้ำเกี้ยว โดยมีสาระสำคัญดังนี้

โดยที่เป็นการสมควรให้มีระเบียบว่าด้วยการดูแลอนุรักษ์และใช้ประโยชน์บางส่วนร่วมกันของราษฎรในพื้นที่ตำบลท่าหาดยาวและตำบลสามขา คณะกรรมการดูแลป่าโนนน้ำเกี้ยว จึงให้ออกระเบียบนี้ขึ้นไว้ โดยกรรมการป่าชุมชนผ่านความเห็นชอบของราษฎรเขตพื้นที่ตำบลท่าหาดยาวไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบการดูแลรักษาป่าชุมชน โนนน้ำเกี้ยว”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศใช้ระเบียบนี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓ บรรดา กฎ ข้อบังคับ ที่ได้ประกาศไว้ก่อนหน้านี้ให้ยกเลิกและให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“ไม้ที่ตายแล้ว” หมายความว่า ไม้ที่ตายธรรมชาติโดยมิถูกทำลายโดยฝีมือของมนุษย์หรือสัตว์

“ประชาชนทุกคน” หมายความว่า ประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลท่าหาดยาว

“เขตอนุรักษ์” หมายความว่า เขตที่ประกาศเป็นป่าชุมชน โนนน้ำเกี้ยว

“ขุดกัน” หมายความว่า การใช้เครื่องมือในการขุดดิน เช่น จอบ, เสียม, หรือเครื่องมืออื่นใดในลักษณะนี้

“ริมตลิ่ง” หมายความว่า พื้นที่ที่ห่างจากเขตอนุรักษ์ ๒๐ เมตร โดยรอบ

“สิ่งเสพติด” ให้รวมถึงสิ่งเสพติดทุกชนิดและผลิตภัณฑ์ทุกชนิด

หมวดที่ ๑

๑. ระเบียบว่าด้วยสิทธิ

- ๑.๑ สามารถเข้าไปเก็บผัก , เก็บเห็ด , ไข่มดแดงและพืชสมุนไพรในป่าชุมชน
- ๑.๒ สามารถเก็บไม้ตายโดยธรรมชาติได้
- ๑.๓ สามารถเข้าไปทัศนศึกษา พักผ่อนดูธรรมชาติได้

หมวดที่ ๒

๒. ระเบียบว่าด้วยข้อห้าม

- ๒.๑ ห้ามยิงสัตว์หรือล่าสัตว์ทุกชนิดในเขตอนุรักษ์
- ๒.๒ ห้ามตัดหรือทำลายต้นไม้ทุกชนิดในเขตป่าชุมชน โนนน้ำเกี๋ยง
- ๒.๓ ห้ามขุด ก่นดินในเขตป่าชุมชน โนนน้ำเกี๋ยง
- ๒.๔ ห้ามจุดไฟเผาป่าโดยเด็ดขาด
- ๒.๕ ห้ามไถถางหรือบุกรุกป่าโดยเด็ดขาด
- ๒.๖ ห้ามรดดูคั่วมเทสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ในเขตหวงห้ามโดยเด็ดขาด
- ๒.๗ ห้ามปลุกสิ่งเสพติดทุกชนิดและนำสิ่งเสพติดมาเสพในป่าเด็ดขาด
- ๒.๘ ห้ามดูคั่วมทรายบริเวณริมตลิ่งป่าชุมชน โนนน้ำเกี๋ยงโดยเด็ดขาด

หมวดที่ ๓

๓. ระเบียบว่าด้วยบทลงโทษผู้กระทำความผิด

- ๓.๑ กระทำความผิดครั้งแรกกว่ากล่าวตักเตือนเป็นลายลักษณ์อักษรโดยคณะกรรมการ (เว้นแต่การกระทำความผิด ในข้อ ๒.๔ / ๒.๕ / ๒.๖ / ๒.๗ และ ๒.๘)
- ๓.๒ หากฝ่าฝืนหรือละเมิดอีกจะเปรียบเทียบปรับดังต่อไปนี้
 - ๓.๒.๑ ตัดไม้ทำเยาะดักปลา ปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท
 - ๓.๒.๒ ตัดใส่เรือ, รถเข็น ปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท
 - ๓.๒.๓ ตัดใส่รถไถนาเดินตาม ปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท
 - ๓.๒.๔ ตัดใส่รถ ๔ ล้อขึ้นไป ปรับไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท
 - ๓.๒.๕ ตัดมัดแบก หาม ปรับไม่เกิน ๓๐๐ บาท
 - ๓.๒.๖ จุดไฟเผาป่า ปรับไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท
 - ๓.๒.๗ ถางป่าไถบุกเบิก ปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท

๓.๒.๘ ยิงสัตว์ ว่าสัตว์ ปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท

๓.๒.๙ ทำลายป้ายหลักเขต ปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท

๓.๒.๑๐ ชุคดินโดยใช้เครื่องจักรคูคทราย ปรับไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท

ประกาศใช้ ณ วันที่ เดือน พ.ศ. ๒๕๔๒

ลงชื่อ นายมัธย สังกัด

(ประธานคณะกรรมการป่าชุมชนโนนน้ำเกี๊ยะ)

ในปัจจุบันป่าโนนน้ำเกี๊ยะก็เริ่มฟื้นตัวสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น มีการเข้าไปใช้ประโยชน์อย่างมีระบบ มีกติกาในการใช้ ยกเว้นการทำนาทาม มีคณะกรรมการดูแลป่า อยู่ที่บ้านม่วงน้อย คือ นายโสภณ หล้าบรรเทา นายโสม บุญเต็ม และผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลท่าหาดยาวเป็นกรรมการดูแล โดยมีหมู่บ้านใกล้ชิดมากที่สุด คือ บ้านม่วงน้อย

ปัจจุบัน อบต.ท่าหาดยาวได้สนับสนุนในการดูแลป่าปลูกป่าเสริมทุกปี โดยชาวบ้านเป็นความร่วมมือกันปลูกและมีแผนงานในการจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต

จากการที่มีคณะกรรมการดูแลใกล้ชิดอยู่ที่บ้านม่วงน้อยช่วยกัน สอดส่องดูแลทำให้ชาวบ้านจากที่อื่นไม่กล้าเข้าไปตัด เพราะได้คุยกันร่วมกันในชุมชนว่าให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ มีกรรมการ มี อบต.มาดูแลไม่ให้ทำลาย และมีการปลูกเสริมอยู่เรื่อย ๆ ตัวชีวิต คือ จากการที่พื้นที่ถูกแผ้วถางจนโล่งเตียน ก็มีการเปลี่ยนของพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ทั้งพืช และสัตว์ที่เพิ่มขึ้นมากมาย

จากการทำงานในการก่อตั้งป่าอนุรักษ์จนถึงปัจจุบัน ก็สามารถสรุปของ อบต. กรรมการป่าชาวบ้านได้ ดังนี้ คือ จะต้องมิจิตสำนึก หวงแหน สงวนไว้ไม่ทำลายและบอกเข้าทำความเข้าใจป่าจะหมดไปในอนาคตให้ช่วยกันบอกลูกบอกหลานร่วมกันอนุรักษ์ ให้มีการปลูกเพิ่ม ผู้นำเองจะต้องพาทำ พาปลูก และพาหน่วยงานสนับสนุน และแกนทำจะต้องเป็นผู้พาเฮ็ด พาทำ พุดจริง ทำจริง มีการประชาสัมพันธ์เรื่องการใช้ประโยชน์ นั้นให้ใช้ให้ถูกวิธี ก็จะสามารถยั่งยืนได้ จะเอาพื้นที่ให้เอาไม่ตาย และที่สำคัญคือสร้างกระบวนการให้ชาวบ้านมิจิตสำนึกในการอนุรักษ์ สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ร่วมกัน และเป็นที่พักสัตว์ เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ร่วมกัน

แผนงานและความคาดหวังของกรรมการป่า อบต. ชาวบ้าน คือ

๑. ปลูกป่าเสริมทุกปี พืชที่ต้องการปลูกคือ หวาย ไม้ป่า

๒. ให้ อบต.สนับสนุนงบประมาณในการปลูกป่า

๓. หาทางป้องกัน การหาปลารอบป่าชุมชนโนนน้ำเกี๊ยะแบบทำลายให้ได้ เช่น การซื้อ ปลา เป็ด ปลา

๓. ข้อมูลการจัดการป่าชุมชนดงภูดิน

ประวัติความเป็นมา

จากการเล่าขานต่อกันมาประมาณกว่า ๒๐๐ ปีมาแล้ว เดิมพื้นที่บริเวณป่าดงภูดินหรือชาวบ้านเรียกว่า ป่าดงภู เป็นป่าที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่อยู่อย่างหนาแน่น มีความอุดมสมบูรณ์มาก ต่อมาคุณพระชนะ ซึ่งเป็นผู้ที่มีตำแหน่งขุนนางและมีฐานะ เดิมอยู่ที่บ้านห้วย อ.ราชสีห์ ไสล อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำมูล ได้ขี่ช้างเป็นพาหนะเดินทางมาเพื่อตั้งถิ่นฐานที่อยู่ใหม่ เมื่อเดินทางมาถึงป่าดงภู ได้สำรวจและเห็นว่า บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์มา จึงได้ตั้งรกรากอยู่ที่ป่าดงภูตั้งแต่นั้นมา

ต่อมาหลวงอุดม ซึ่งเป็นญาติของคุณพระชนะก็เดินทางตามมาโดยม้า รั้ว-ควายมาด้วยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ข้างบนของป่าดงภู โดยปลูกต้นกระบองเพชรเป็นรั้วแสดงอาณาเขต ต่อมาชาวบ้านจากที่ต่างๆ จึงได้ย้ายเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้มีการขยายพื้นที่ของหมู่บ้านจนเกิดเป็นชุมชนขึ้นในป่าดงภู

เมื่อก่อนในการแสดงอาณาเขตของบ้านแต่ละหลัง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีการปลูกต้นกระบองเพชร มะเขายักษ์หรือต้นสีหอลอดไว้รอบๆเขตบ้านหรือที่ทำกิน เพื่อแสดงอาณาเขตของบ้านแต่ละหลัง ในอดีตชาติชาวบ้านยังไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร ส่วนใหญ่จึงเก็บหาน้ำมันยางจากต้นยางนา นำไปแลกข้าวสาร แลกฝ้าย และเครื่องใช้อื่นๆ หรือนำมาทำเป็นจี้กระบอง(จี้ได้)

ในการเก็บหาน้ำมันยางชาวบ้านจะเข้าไปจับจองต้นยางในป่าดงภูดินเป็นของตนเอง ในปัจจุบันได้มีกฎข้อบังคับห้ามเข้าไปเก็บน้ำมันยาง เพราะเกรงว่าอาจจะทำให้เกิดไฟป่าได้ เนื่องจากการเก็บหาน้ำมันยางจะต้องจุดไฟลนที่ปากหลุมที่จะเข้าไปในต้นไม้ ซึ่งทำการดับไฟไม่หมด หรือจุดไฟลนมากเกินไป อาจจะทำให้เกิดไฟไหม้ลุกลามป่าได้ และนอกจากนี้ยังเป็นเพราะต้นยางที่มีอยู่ในขณะนี้ยังมีอายุน้อยและขนาดเล็กเกินไปที่จะใช้ในการเก็บหา และชาวบ้านที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้มีการบุกรุกป่าเพื่อเป็นที่ทำกินกันมากขึ้น ปัจจุบันชาวบ้านจึงมีอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่ โดยพื้นที่ทำการเกษตรกรรมอยู่รอบป่าดงภู

สภาพทางภูมิศาสตร์

ลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณและป่าแดง ซึ่งดินจะเป็นทรายละเอียด สภาพพื้นที่ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ มีลักษณะเป็นที่ราบสูงค่อนข้างเรียบ ๒๐ เปอร์เซ็นต์ มีลักษณะเป็นที่ราบบันได รอนคลื่น โดยมีทิศทางด้านลาดไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยตั้งแต่ ๑๑๕ - ๑๓๑ เมตร ความลาดชัน เฉลี่ยของพื้นที่มากกว่า ๑.๒ เปอร์เซ็นต์

ที่ตั้ง

พื้นที่ป่าดงภูดินแบ่งออกเป็น ๔ แปลง โดยมีถนนสายสุวรรณภูมิ-ราชสีไศล ตัดผ่ากลางผืนป่า ทำให้มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๓ ผืนป่า คือ

แปลงที่ ๑ มีเนื้อที่ประมาณ ๕๕๓.๕๔๐ ไร่ มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จดทุ่งนาบ้านมะยาง บ้านฝิ่ง
ทิศใต้	จดถนนลาดยางสายสุวรรณภูมิ – ราชสีไศล
ทิศตะวันออก	จดทุ่งนาบ้านฝิ่ง
ทิศตะวันตก	จดคันดินลำน้ำเสียวและถนนแนวกันไฟที่ชาวบ้านทำไว้

แปลงที่ ๒ เนื้อที่ประมาณ ๘๑๕.๔๖๐ ไร่ และมีถนนในป่าทั้ง ๔ เส้นทางคือ

ทิศเหนือ	จดถนนสายสุวรรณภูมิ – ราชสีไศล
ทิศใต้	จดป่าบุงป่าทามแม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	จดทุ่งนา บ้านฝิ่ง
ทิศตะวันตก	จดแม่น้ำเสียวไหลบรรจบแม่น้ำมูล
สายที่ ๑	จากถนนลาดยางถึงท่าวังใหญ่
สายที่ ๒	จากถนนลาดยางถึงท่าเรือวังใหญ่
สายที่ ๓	จากถนนลาดยางถึงศาลเจ้าพ่ออุปราชา(เจ้าพ่อดงภูดิน)

สายที่ ๔ จากถนนลาดยางถึงกองขยะผ่านไปแนวกันไฟด้านทิศใต้ (เนื่องจากปี

๒๕๔๕ ทาง อบต.หนองแค ได้อนุมัติให้ถนนเส้นทางที่ ๔ เป็นที่ทิ้งขยะของหมู่บ้านและตำบล

แปลงที่ ๓ ชาวบ้านเรียกว่า ดงภูแดง มีเนื้อที่ประมาณ ๔๑๘ ไร่

ทิศเหนือ	จรดทุ่งผา บ้านเพี้ยมาตร – บ้านฝิ่ง
ทิศใต้	จรดป่าบุงป่าทามแม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	จรดถนนบ้านเพี้ยมาตร ไปบ้านเหล่าโดน
ทิศตะวันตก	จรดครองส่งน้ำ สถานีสูบน้ำพลอย ท่าทรายพนมศักดิ์

สรุปภาพรวมของป่าดงภูดิน รวมเนื้อที่ประมาณ ๒,๑๘๗ ไร่

ทิศเหนือ	จรดทุ่งผาบ้านมะยาง – บ้านฝิ่ง
ทิศใต้	จรดป่าบุงป่าทามแม่น้ำมูล
ทิศตะวันตก	จรดแม่น้ำเสียวไหลลงแม่น้ำมูล

ตามประกาศกฎกระทรวงฉบับที่ ๖๕๖ (พ.ศ.๒๕๑๗) ต่อมากรมป่าไม้ได้จัดให้ป่าแห่งนี้เป็นโครงการเพื่อการใช้สอยเอนกประสงค์สำหรับประชาชนในป่าฝั่งขวาของแม่น้ำมูล

ปี ๒๕๒๑ ได้มีการสัมปทานไม้ตามโครงการจัดการป่าไม้ตอนที่ ๕ ของรัฐบาล โดยให้บริษัทรับเหมาของเอกชนมาทำการปลูกป่า ตามแผนการต้องมีการตัดไม้ในพื้นที่เดิมออกให้หมดและทำการปรับพื้นที่ให้ราบเพื่อปลูกไม้โตเร็วทดแทน ดังนั้นจึงมีบริษัทศรีสะเกษทำไม้และสำนักงานป่า

ไม้ในอ.ราชสีไศล เข้ามาติดต่อเรื่องการปลูกไม้โตเร็ว ทดแทน คือ ต้นกระถินณรงค์ ผู้นำในหมู่บ้านมีความเห็นด้วยมีการเซ็นหนังสือยินยอมให้ หลังจากนั้นบริษัทได้จ้างชาวบ้านไร่ละ ๓๐๐ - ๕๐๐ บ้านตัดไม้ในป่าดงภูดินออก โดย ๔ วันแรก เริ่มตัดไม้ขนาดเล็กก่อน และมีรถขนไม้มาขนไม้จากป่าออกไปทุกวัน และนายทุนบอกเอาไปเลื่อยทำลังไม้ หลังจากนั้นเริ่มตัดไม้ขนาดใหญ่ ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งเห็นว่า ไม้ถูกตัดออกไปเป็นจำนวนมาก สภาพป่าเริ่มทรุดโทรมและมีความไม่ไว้วางใจนายทุน เห็นว่าสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นนั้นเป็นการทำลายป่า ไม่ใช่ปลูกป่า จึงได้ปรึกษาหารือกัน และไปคุยกับชาวบ้านที่เป็นลูกจ้างเพื่อให้เลิกไปรับจ้างตัดไม้ ออก ชาวบ้านก็ยอม หลังจากนั้นก็เคลื่อนไหวไปเล่าให้ผู้ใหญ่บ้านฟัง แต่ผู้ใหญ่บ้านไม่เชื่อ จึงเข้าไปหานายอำเภอราชสีไศล เล่าสถานการณ์ให้ฟัง และเริ่มมีการล่ารายชื่อชาวบ้าน ๓ ตำบลคือ ตำบลคู ตำบลกุง ตำบลหนองแค ปัญหาที่พบคือว่า ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยและไม่ยอมเซ็นชื่อให้ เมื่อได้รายชื่อชาวบ้านที่ร่วมคัดค้านโครงการแล้ว จึงเข้าไปยื่นรายชื่อคัดค้านกับผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษคือ ผู้ว่า สมบูรณ์ ไทยวัชรามาศ และสส.ไพโรจน์ เครือคำ แต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือ ไม่เห็นด้วยกับการคัดค้านของชาวบ้าน แต่เห็นด้วยกับการปลูกป่าทดแทน จึงกลับมาหานายอำเภอราชสีไศลอีกครั้ง คือ นายสมหมาย ฉัตรทอง นายอำเภอราชสีไศล จึงเสนอให้ลงไปยังหนังสือที่กรุงเทพฯ เนื่องจากว่าตนเองช่วยอะไรไม่ได้มาก

ก่อนที่จะลงไปกรุงเทพฯ ตัวแทนชาวบ้านทั้ง ๔ ตำบลได้ร่วมกันยื่นหนังสือให้กับ สส.ในพื้นที่คือ นายสนิท ลีลา (ปัจจุบันเป็นผอ.โรงเรียนราชสีไศล) และนายปิยนัฐ วัชรภรณ์

ช่วงที่ลงไปกรุงเทพฯ พี่น้องได้ออกเงินช่วยเหลือกัน ได้ ๗,๐๐๐ บาท เพื่อลงไปกรุงเทพฯ และได้ยื่นหนังสือ ซึ่งประกอบไปด้วย รายชื่อชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วย ภาพถ่ายให้กับ รมต.เกษตรฯ ที่ทำเนียบรัฐบาล รัฐมนตรีเกษตรจึงสั่งให้ ผู้ว่าราชการฯ และเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ลงพื้นที่จริงเพื่อตรวจสอบสถานการณ์

และสุดท้ายมีมติให้หยุดโครงการปลูกป่าทดแทนดังกล่าวจนมีคำสั่งออกมาใหม่ ทำให้โครงการดังกล่าวได้ยุติไป ชาวบ้านได้ชัยชนะในการต่อสู้เพื่อที่จะปกป้องทรัพยากรของตนไว้

หลังจากนั้นชาวบ้านจึงได้ร่วมกันคิดถึงการดูแลผืนป่าของตนเอง เริ่มจากผู้นำใน ๔ หมู่บ้านได้มาพูดคุยวางแผนกันว่า การที่ต่อสู้เพื่อจะเอาผืนป่ากลับมาได้เป็นของเราแล้ว เราจะช่วยกันดูแลรักษาอย่างไร พี่นฟูอย่างไร จึงได้หาข้อตกลง ตั้งคณะกรรมการ และตั้งกฎระเบียบในการดูแล โดยมีการห้ามตัดไม้ขนาดใหญ่ในป่า แต่สามารถลิดเอากิ่งไปใช้ประโยชน์ได้ ห้ามล่าสัตว์ในเขตป่า บทลงโทษ เริ่มจาก การตัดเตือน ทำทัณฑ์บน ทำหนังสือไว้เป็นหลักฐาน

ปี ๒๕๓๑-๒๕๓๒ ต่อมาหน่วยงานรัฐโดยกรมป่าไม้ ก็เริ่มมีแนวคิดที่จะประสานความร่วมมือกับชาวบ้านในพื้นที่ป่าดงภูดิน และมองเห็นศักยภาพของชุมชน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนจึงได้มีแนวคิดที่จะร่วมมือกับชาวบ้านในการฟื้นฟูป่าหลังจากมีการตัดไม้ออกจากป่า จึงได้นำป้ายมาปักว่าป่าดงภูดินเป็นป่าอนุรักษ์ของชาวบ้านฝั่ง ตำบลหนองแค อำเภอราชสีไศล ทำให้ในพื้นที่เกิดความขัดแย้งภายใน และจากการที่กรมป่าไม้ได้ทำเช่นนี้ก็ทำให้ชาวบ้านเพียงมาตราบ้านเหล่าโดนเกิด

อาการไม่พอใจว่า ป่าดงภูคินนั้นไม่ใช่สมบัติบ้านฝั่งแต่เพียงผู้เดียว เกิดปัญหาตามมาถึงขั้นทำดีทำต่อ ยกันระหว่างนายประจวบ วีระ กับ นาย สิงห์ จำเริญ และก็มีกรลักลอบตัดไม้ในป่าดงภูคิน โดยนายจวบ และต่อมาวันหนึ่ง นายจวบ ได้ไปหาหมากลับเพื่อไปยอมพุดไม้สุภาพกับเจ้าพ่อดงภูคิน จึงได้ปรากฏเป็นฝูงลิงมาเพื่อที่จะทำร้าย ทำให้นายจวบนั้นตกต้นไม้ล้มเข้าหักจนถึงปัจจุบัน

ปี ๒๕๓๒ ชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้าน คือ บ.ฝั่ง ม.๕.๑๔ บ.เพี้ยมาตร บ.เหล่าโคน และบ้านมะยาง ได้มีคณะกรรมการป่าบ้านละ ๑๐ คน จาก ๔ หมู่บ้าน และมีการตั้งจุดตรวจป่า จุดกันจ้างป่า คณะกรรมการต้องพกดุดป่าออกไปด้วยตลอดช่วงที่มีการไปตรวจป่า นอกจากนั้นชาวบ้าน เด็กเลี้ยงวัว-ควายก็จะเป็นสายให้ ช่วยสอดส่องดูแลการลักลอบตัดไม้ในป่าช่วยกัน

ที่ผ่านมามีการปรับชาวบ้านไปแล้ว ๒ คน โดยปรับเป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท โดยให้ศาลปรับ เนื่องจากว่าเคยทำผิดบ่อยและมีการบันทึกหนังสือยอมรับ แต่ยังมีกรลักลอบตัดอีก จึงได้ส่งให้ศาลตัดสิน

กิจกรรมที่ผ่านมาของการอนุรักษ์ป่าดงภูคินคือ การปลูกไม้เสริมป่า เช่น ขยง ขยอม ยาง ร่วมกับโรงเรียน ชาวบ้าน และสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจชาวบ้าน และคณะกรรมการให้มีความตั้งใจในการทำงานคือ เจ้าพ่อดงภูคิน และหลวงพ่อ อ่อน โสตินโณ ที่วัดบ้านเพี้ยมาตร เป็นผู้ให้กำลังใจ และช่วยเหลือสนับสนุนชาวบ้านมาตลอด รวมทั้งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสำนักงานป่าไม้ อำเภอรายไศลคือ นายชาญ เมืองพรหม

ปี ๒๕๓๕-๒๕๓๖ กรมป่าไม้ก็ได้ประสานความร่วมมือกับผู้ทำ ๔ หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแคเพื่อประเินการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในชุมชน ๔ หมู่บ้านและพัฒนาพื้นที่ป่าดงภูคินโดยมีการลงพื้นที่ศาลเจ้าพ่อดงภูคิน มีผู้เข้าร่วม ผู้ทำ อบต. ชาวบ้าน ตัวแทน อบต. มีมติร่วมกันว่าให้มีการย้ายว่าป่าชุมชนดงภูคินและมีแนวทางในการร่วมมือในการดูแลรักษาป่าและพื้นที่ป่า

ปัจจุบัน กรมป่าไม้ได้ดำเนินการจัดสรรที่ดินในส่วนที่ถูกรุกกรุกในรูปแบบ สทก.เป็นพื้นที่ ๒,๒๒๖ ไร่ ให้แก่ราษฎร ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่ป่า ๒,๘๔๓ ไร่ ปัจจุบันเหลือพื้นที่ป่าสมบูรณ์จริงประมาณ ๒,๐๐๐ ไร่ และทางศูนย์เพาะพันธุ์กล้าไม้จังหวัดยะโสธรได้มาร่วมมือกับชาวบ้านเพื่อศึกษาการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ป่าดงภูคิน

๑. ได้จัดเก็บเมล็ดพันธุ์ไม้ในป่าที่เกิดในดงภูคินไปทดลองปลูก และได้ให้ชาวบ้านในบ้านฝั่งนั้นร่วมกันตีแปลงเป็น ๓ แปลง ในบริเวณป่าดงภูคินโดยการใช้เชือก จึงทำเป็น ๔ เหลี่ยมผืนผ้า และทำแนวกันไฟไม่ให้ไฟฟ้าเข้าไปไหม้แปลงทดลองและก็มีกรฝึกรอบรมชาวบ้านในเรื่องการป้องกันไฟป่า พาไปศึกษาดูงานที่ป่าดงใหญ่จังหวัดอุบล

จากการทดลองศึกษาการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ ของศูนย์เพาะพันธุ์กล้าไม้จังหวัดยโสธร และมีการพาศึกษาดูงาน ฝึกรอบรมในการป้องกันไฟป่าและการประสานผู้ทำ อบต. ชาวบ้าน จึงเกิดแนวคิดร่วมกันว่าจะอนุรักษ์ป่าไว้ให้ลูกให้หลานได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ปัจจุบันป่าดงภูดินยังเป็นป่าสงวนแห่งชาติอยู่ภายใต้กรมป่าไม้ แต่มีการประสานความร่วมมือในการดูแลรักษาป่า มีอาสาสมัคร ดูแลและป้องกันไฟป่า ๔ หมู่บ้าน ทางกรมป่าไม้ได้ มีงบประมาณ สนับสนุนอาสาสมัคร และมีความทำให้กรรมการป่า ได้แบ่งปันกันเสี่ยงโดยใช้วิธีการหมุนเวียนให้กับกรรมการป่า จากปี ๒๕๓๕-๒๕๔๘ โดยการเข้ามาสนับสนุนโดยป่าไม้เขต อบต. เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับกรรมการป่า

คณะกรรมการป่าชุมชนดงภูดิน

ในอดีตหลังจากชาวบ้านได้ร่วมกันขับไล่นายทุนที่เข้ามาสัมประทานตัดไม้ออกจากป่าดงภูดินได้แล้ว ชาวบ้าน ๓ หมู่บ้าน คือ บ้านฝิ่ง หมู่ ๔ บ้านเพียรมาตร บ้านเหล่าโค่น ตำบลหนองแค อำเภอรามไศล จังหวัดศรีสะเกษ ได้ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาหมู่บ้านละ ๑๐ คน เพื่อดูแลรักษาป่าซึ่งในขณะนั้นป่าดงภูดินนั้นเป็นป่าสงวนแห่งชาติ โดยมีการคัดเลือกกรรมการโดยการเลือกประชุมของผู้ใหญ่บ้าน ของแต่ละหมู่บ้านแล้วเสนอชื่อบุคคลมาเป็นกรรมการ และให้ชาวบ้านนั้นรับรองในที่ประชุม

คุณสมบัติของคณะกรรมการ ของแต่ละหมู่บ้าน คือ

๑. เป็นผู้เสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต
๒. ร่างกายแข็งแรง
๓. มีคุณธรรม
๔. เป็นหัวหน้าคุ้ม (กลุ่ม)

ซึ่งคณะกรรมการจะมีบทบาทหน้าที่ออกตรวจตราบริเวณป่าดงภูดินตามเขตป่า จะผลัดกันออกตรวจตรา บ้านละ ๑ วัน พอกรับ ๔ วัน ก็มีการประชุมร่วมกัน เพื่อแจ้งสถานการณ์ร่วมกันในการประชุมแต่ละครั้งก็มีการบันทึกการประชุมและลงชื่อก่อนออกตรวจตราทุกครั้งในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีรายชื่อกรรมการดังนี้

บ้านฝิ่ง หมู่ ๔ ดังนี้

๑. นายสิงห์ จำเลิญ	๒. นายกันท์ สระแพง
๓. นายสม มะนัยนิจ	๔. นายอารีย์ มะนัยนิล
๕. นายสวัสดิ์ มะนัยนิจ	๖. นายสัก นรสาร
๗. นายหมื่น สุขปรีชา	๘. นายประดิษฐ์ นรสาร
๙. นางแสง มะนัยนิล	

บ้านเพียรมาตร

๑. นายสวาท สุทาวัน	๒. นายพันธ์ จำปาพันธ์
๓. นายสมเกียรติ เจือจาน	๔. นายสิงห์ ห้วยจันทร์
๕. นายชัย หินซุย	๖. นายสำราญ สุทาวัน

๑. นายสุขใจ มะนัยนิล ๘. นายหนุรบ กันณ์หา
๕. นายปิ่น สมพร ๑๐. นายสุวรรณ ภาชู

บ้านเหล่าโดน

๑. นายสา ประกายทอง ๒. นายประเสริฐ แดงงาม
๓. นายมี คำสำน ๔. นายถวัลย์ โนนดา
๕. นายบัวพันธ์ จำปาพันธ์ ๖. นายเสาร์ เครือแสง
๗. นายแสง จำปาพันธ์ ๘. นายสมศักดิ์ พรหมทา
๙. นายสมบูรณ์ กอสาดี ๑๐. นายทองพันธ์ อินทร์จันทร์

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๓๖ บ้านฝั่งได้มีการแบ่งแยกหมู่บ้านออกเป็น ๒ หมู่

บ้าน

ดังนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการหมู่บ้าน ขึ้นซึ่งมีดังนี้

บ้านฝั่ง หมู่ ๔

๑. นายวิรัช นรสาร ๒. นายอารีย์ มะนัยนิล
๓. นายจารึก มะสิงาม ๔. นายประดิษฐ์ นรสาร
๕. นายสัง จำเริญ ๖. นายสวัสดิ์ มะนัยนิล
๗. นายสม มะนัยนิล ๘. นายกันท์ สระแพง
๙. นายสมชาย สุทาวัลย์ ๑๐. นายศักดิ์ นรสาร

บ้านฝั่ง หมู่ ๑๔

๑. นายรมย์ ศิลารักษ์ ๒. นายหวน มะนัยนิล
๓. นายวิรัตน์ วิรุณพันธ์ ๔. นายสมักร ประสิทธิ
๕. นายเติม เขียวอ่อน ๖. นายบุญเทียน มะนัยนิล
๗. นายหมื่น สุขปรีชา ๘. นายแสง มะนัยนิล
๙. นายสุรพงศ์ โพธิกระถัง ๑๐. นายแดง สีหาคลัง

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ – ๒๕๓๙ กรมป่าไม้โดยป่าไม้เขตอุบลได้เข้ามาสนับสนุนคณะกรรมการป่าดงภูดินได้เข้าหนุนเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมหาไปศึกษาดูงาน ๒ – ๓ ครั้ง ฝึกอบรมชาวบ้านและกรรมการในการดับไฟฟ้า ทำแนวกันไฟป่า ทดลองการทำแปลงกล้าไม้เพื่อฟื้นฟูป่าดงภูดิน ซึ่งเป็นกล้าไม้แบบธรรมชาติ โดยใช้เมล็ดพันธุ์ตามป่าดงภูดินแต่ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร และต่อมาทางกรมป่าไม้ได้ส่งเสริมการปลูกป่าอีกครั้งหนึ่ง ได้ใช้พันธุ์กล้าไม้จากศูนย์เพาะชำกล้าไม้

จากจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อฟื้นฟูป่าอีกครั้งหนึ่ง คือ

๑. ต้นหวาย	๒. ไม้แดง
๓. ไม้ประดู่	๔. ไม้ขยุง
๕. ไม้ไผ่	๖. ไม้มะขามป้อม

ในช่วงปี ๒๕๓๘ - ๒๕๓๙ คณะกรรมการป่าได้มีการแต่งตั้งประธานในการดูแลรักษาป่า คือ นายสิงห์ จำเริญ นายสวัสดิ์ มະนัยนิล ทางกรรมการป่าไม้ก็ได้สนับสนุนงบประมาณในการดูแลรักษาป่าให้กับกรรมการป่า ปีละ ๔๐๐ - ๖๐๐ ต่อคน/ต่อปี

กฎระเบียบในการดูแลรักษาป่าคงถูกดินในอดีตจะใช้กฎหมายกรมป่าไม้เป็นหลักในการดูแลรักษาป่าโดยมีการสมัครในหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลรักษา ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. ป้องกันรักษาป่าไม้ ห้ามลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และป้องกันไฟป่า
2. แต่ละหมู่บ้าน แบ่งบทบาทกันในการดูแลและตรวจตราบ้านละ ๑ วัน
3. ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้เข้าใจในการใช้ประโยชน์จากป่า

บทลงโทษ ดังนี้

ทำผิดครั้งที่ ๑ กระทำผิดครั้งแรก ในกรณีตัดไม้บุกรุกพื้นที่ป่า คณะกรรมการเรียกมาว่ากล่าวตักเตือนและแจ้งให้ชาวบ้านได้รับรู้

ทำผิดครั้งที่ ๒ ในกรณีตัดไม้บุกรุกพื้นที่ป่าคณะกรรมการหมู่บ้านเรียกมาทำตามเข้าใจพร้อมกับลงบันทึกสัญญาว่าจะต้องไม่กระทำความผิดครั้งต่อไป

ทำผิดครั้งที่ ๓ คณะกรรมการก็จะดำเนินการตามกฎหมายป่าสงวนของกรมป่าไม้ตามมาตรา ๑๑ , ๑๒ , ๑๓ , ๔๓ , ๕๓ , ๖๓ ตามลำดับ

ความเชื่อเกี่ยวและพิธีกรรมเกี่ยวกับการจัดการป่าดงภูดิน

ในพื้นที่ดงภูดิน แปลงที่ ๒ ได้มีศาลเจ้าพ่อดงภูดิน หรือชาวบ้านเรียกว่า “โสมเจ้าพ่ออุปฮาด” มีหอฉันท์ ที่นายอำเภอศรีศักดิ์ ไพรบูลย์ สร้างถวาย สมัยดำรงตำแหน่งราชเมื่อปี ๒๕๓๕ อยู่ทางทิศใต้ติดกับแม่น้ำมูล ชาวบ้านในแถบนี้ได้ให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมากและมีการจัดพิธีกรรมเพื่อแสดงความเคารพนับถือทุกปี

แม่ใหญ่ทองพูล เฒ่าเจ้าประจำบ้านฝั่งเล่าให้ฟังว่า เป็นเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษว่ามี เจ้าพ่ออุปฮาด และเจ้าพ่ออุปราช ซึ่งเป็นพี่น้องกันได้เดินทางมาจากเวียงจันทน์ มาจากภูเขาคายไม้ลุ่มค่าง ทางประเทศลาว เดิมที่แห่งนี้เป็นเมืองหลวง และมีพระมหากษัตริย์ทั้งสององค์เป็นเจ้าแผ่นดินปกครองอยู่แถบนี้เมื่อเสียชีวิตลงไปก็ยังคงอยู่ที่นี้ เจ้าพ่ออุปฮาดเป็นน้องชายและเป็นคนชอบท่องเที่ยว และไปหาสาวมาให้พี่ชาย ชาวบ้านจึงไม่ได้ทำโสมให้อยู่เหมือนเจ้าพ่ออุปราช

นอกจากนั้นเขตพื้นที่ป่าดงภูแดงมีโสมเจ้าพ่อพระเกตุและเจ้าราช ซึ่งถือเป็นหัวเมืองมีเจ้าพ่อ

พระเกตุและเจ้าแม่สามลีซึ่งเป็นมเหสี เจ้าราชปกรรองคุณอยู่ แม่เฒ่าจ๋า เล่าว่า เคยมีคนเห็นร่องรอย การลากไหเป็นทางยาวจากศาลเจ้าพ่อพระเกตุไปยังศาลเจ้าพ่อคงภูดิน ชาวบ้านเชื่อว่าบริเวณนั้นเป็น เส้นทางเดินของเทพไปมาหาสู่กันในสมัยก่อน ในบางคืนช่วงดึกๆเจียบสังัดชาวบ้านมักจะได้ยิน เสียงกระดิ่ง เสียงคนเดิน แห่ช้าง แห่ม้าตลอดทั้งคืน ตื่นเช้ามาก็จะพบขี้ช้างขี้ม้าในเขตป่าคงภูดินเป็น ความเชื่อที่เล่ากันมา ในช่วงเดือน ๑๑ บักตู่บักถู่ ซึ่งเป็นองครักษ์จะแปลงกายเป็นจระเข้ขนาดใหญ่ ลอยน้ำมามีคนทำไร่บนป่าคงภูดินเห็นชาวบ้าน จึงมีความเคารพนับถือมากไม่กล้าเข้าไปทำลายป่า

พิธีกรรมในการบวงสรวง

ในพิธีเลี้ยงเจ้าพ่อคงภูดินมีพิธีกรรม ๒ ครั้งคือ พุทธแรกหลังวันขึ้น ๑๕ ค่ำของเดือน ๕ และ ช่วงพุทธแรกหลังออกพรรษาเดือน ๑๑ ซึ่งถือว่าเป็นวันเทพ โดยชาวบ้านจะติดต่อกับเทพเหล่านี้ ผ่านร่างทรงที่เรียกว่า เทียม บรรดาเทียมร่างทรงบรรดาทหารเอกของเจ้าพ่ออุปฮาดและอุปราชและ เฒ่าจ๋าของบ้านฝั่ง จะต้องเตรียมเครื่องถวาย โดยจะมีการระดมเย็บขันหมากเบ็งใหญ่ ๒ คู่ หมากเบ็ง ปากชาม ๑ คู่ ไก่ ๒ ตัว เหล้า ๒ ขวด หัวหมู ๑ หัว เหล้าอีก ๔ ขวด มีกล้วย หมากพลู ๔ คำ ยาสูบ ๔ กอก ดอกไม้ขัน ๕ น้ำส้ม และขัน ๘ และเงินคาย ๑๒ บาท

ถึงวันประกอบพิธี เทียมแต่ละพื้นที่ที่มีความเคารพนับถือและเป็นบริวารทหารของเจ้าพ่อคงภู ดินจะมารวมตัวกันมีการแต่งตัวสวยงามมีกลองยาวพ้อนรำสนุกสนาน เมื่อเริ่มพิธีแม่ใหญ่ปาน ซึ่ง เป็นเทียมเจ้าพ่ออุปฮาดแม่ใหญ่เมย เป็นเทียมเจ้าพ่ออุปราช จะเริ่มพิธีและบรรดาเทียมที่เป็นทหารเอก แต่ละพื้นที่จะขันดอกไม้และเครื่องถวาย หลังจากนั้นแม่เฒ่าจ๋าก็จะทำพิธีเรียกบรรดาทหารของเจ้า พ่อคงภูดินมารับเครื่องเช่นไว้โดยกล่าวคำว่าดังนี้

“นิมนต์ มาเด้อ เจ้าพ่อผู้องค์ผู้ตน พ่อใหญ่หัวขาวกุศลจากอุปฮาดเจ้าขัน เจ้าสูน เจ้าราชเจ้า แม่สามลี พ่อใหญ่พระเกตุ พระแก้ว ราชวงศ์เขียวคำ บ้านหลวงศรีโคตรราช บัวไขน้อย ราชพิศ ฝาคำ แสงกาย นิมนต์มาผู้บ่อเอ๋ยชื้อ นิมนต์มาจับมาเหวย ฮอดฤดูปีเดือนแล้วเด้อ....”

หลังจากการบวงสรวงแล้วก็จะมีการแข่งเรือ เมื่อถวายเจ้าพ่อคงภูดินเป็นจุดแรกในลำน้ำมูล ตอนกลางก่อนที่จะไปแข่งในที่ต่าง ๆ ต่อ เช่น บ้านห้วยและจุดสุดท้ายที่แข่งเรือคือ ราชี่ไสล

ความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการป่า

ชาวบ้านเล่าว่า ก่อนที่จะเข้าไปในป่าคงภูดิน ต้องบอกกล่าวเจ้าพ่อก่อน เช่น “ลูกหลานมาหา เห็น หาดาว ให้ลูกหลานได้เห็นแน่เด้อ ปรากฏว่าได้พอกินจริง และในป่าคงภูดินห้ามยิงนก ยิง กระแตและสัตว์ทุกชนิด ตัดไม้ขนาดใหญ่ก็ไม่ได้ ถ้าใครฝ่าฝืนไม่เชื่อ ก็จะต้องประสบกับความเจ็บ ป่วย ไม่สบาย ต้องไปคูหมอ เข้าทรงจึงรู้ว่าทำผิดต่อเจ้าพ่อคงภูดิน ต้องไปหาสัตว์ชนิดนั้นมาปล่อย ทดแทน เช่น ถ้าหากว่ายิงกระแตในป่าต้องหากกระแตมาปล่อยแทน มีบางคนไม่เชื่อ ไม่นับถือความ ศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อ ในสมัยพ่อใหญ่จ้ออ่อนศรี เล่าว่า คนไม่เชื่อหมักมีคำทำว่า ถ้าเจ้าพ่อมีจริงให้เป็น เสือ เป็นงูเหลือมมาปรากฏให้เห็นเลย ปรากฏว่าเป็นเสือเป็นงูมาให้เห็นจริงๆ แต่ไม่ทำร้ายคน ทำให้

ชาวบ้านต่างเคารพนับถือ และปฏิบัติอย่างเคร่งครัดก่อนที่จะเข้าไปหาอยู่หากินในป่าดงภูดินเสมอ นอกจากนั้นผู้ที่เดินทางสัญจรไปมาบนถนนสายสุวรรณภูมิ-ราชสีห์จะต้องส่งสัญญาณแตรแสดงความเคารพต่อเจ้าพ่อดงภูดินเช่นกัน

นอกจากนั้นหากชาวบ้านมีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ ต้องสอบแข่งขัน ชาวบ้านก็จะไปบนบานขอให้เจ้าพ่อดงภูดินช่วยเหลือ โดยต้องเตรียมเครื่องไหว้ และให้เฒ่าจำซึ่งเป็นผู้สื่อสารกับเจ้าพ่อพาไปบนบานกับโสมเจ้าพ่อในป่าดงภูดิน หากว่าสมหวังหรือสำเร็จตามที่บนบานไว้ ต้องมาทำพิธีถวายเครื่องที่โสมเจ้าพ่อ โดยมีเฒ่าจำเป็นผู้ทำพิธีบอกกล่าวให้เช่นเดิม

การใช้ประโยชน์

สภาพพื้นที่เป็นโคกที่ตั้งอยู่บนที่โนนริมฝั่งแม่น้ำ เป็นผาขนาดใหญ่ที่มีศาลเจ้าพ่อ มีพันธุ์ไม้นานาชนิด ส่วนมากจะเป็นไม้ยืนต้นมากกว่าไม้พุ่ม เช่น ไม้ยาง ไม้พยอม ไม้แสบง ไม้ปะคู้ ไม้แดง ไม้จิก ไม้จิวป่า ไม้แคน ไม้ม่วงป่า ไม้รัง และมีไม้พุ่มปะปนอยู่ปะปนอยู่ เช่น ต้นเม็ก ต้นตั่ว หูลิง เสียว เป็นต้น เห็ด เช่น ถ่าน ปลวก ข้าวไซ หน้าแหล่ สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า นกกานะหวา กระต่ายป่า ไก่ป่า กระรอก อีเห็น กิ้งก่า แะ ต๊กแตน เป็นต้น

พ่อใหญ่จำเล่าให้ฟังว่า การใช้ประโยชน์ในอดีต ทำไร่ปอ ทำสวน ไร่ข้าว ไร่ปอ ไร่แดง ทำขุมขี้ยาง ตัดไม้ทำเรือ เรือช่วง เรือพาย ทำบ้าน ทำเล้าข้าว สร้างวัด หาของป่าล่าสัตว์ นก หนู หมูป่า กระต่าย อีเห็น กระรอก หาฟืน ไข่มดแดง ยาสมุนไพร หาเห็ด ผัก เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ การใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน หาของป่า เช่น เห็ด ฟืนตาย หรือกิ่งไม้ ไข่มดแดง สมุนไพร เลี้ยงสัตว์ ตัดไม้ทำบ้าน โรงเรียน วัด ทั้งนี้ต้องได้รับอนุญาตจากกรรมการ การเข้ามาใช้ประโยชน์จะต้องบอกกล่าวเจ้าพ่อก่อน เช่น ตัดไม้ หาของป่า ถ้าไม่บอกกล่าวก็จะมีอันเป็นไป เช่น ไข้ป่า หรือนอนตายไม่รู้สาเหตุ ฟ้าผ่า

บทเรียน คนในชุมชนจะต้องร่วมกันทำและมองเห็นว่าเป็นมรดก ปลูกจิตสำนึกโดยการพาไปศึกษาดูงานเรื่องป่าชุมชน พ่อแม่ให้ช่วยกันบอกลูกบอกหลาน ในการใช้ประโยชน์จะต้องไม่ทำลาย แคนนาในหมู่บ้านจะต้องพูดจริงทำจริง พาชาวบ้านลูกหลานทำการฟื้นฟูป่าจะต้องใช้พันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ การดูแลรักษาไม่ต้องปลูกเพิ่มก็ได้แต่อย่าทำลาย ปล่อยให้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานภายนอกที่คอยหนุนเสริม ก็ขอให้อยู่ห่าง ๆ

แผนงานข้อเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกันอย่างต่อเนื่อง ถ้ามีงบประมาณก็ต้องใช้ชาวบ้านบริหารจัดการเอง ให้ อบต.สนับสนุน บรรลุเป็นแผนพัฒนาเรื่องสิ่งแวดล้อม ให้ อบต. สนับสนุนงบประมาณให้กับชุมชนที่ดูแลป่า

๔. ข้อมูลพื้นฐานป่าชุมชนโนนยาง

๑. ประวัติความเป็นมา

เดิมพื้นที่ป่าโนนยางเป็นพื้นที่ป่าผืนใหญ่มาก ทอดยาวไปถึงบ้านหาญฮี ต่อมาได้มีชาวบ้านเข้ามาจับจองเป็นที่ทำกิน เช่น แฝ้วถาง ทำไร่ ทำนา ทำให้พื้นที่ป่าลดน้อยลง

ต่อมาในช่วงปี ๒๔๕๓ - ๒๔๕๗ มีผู้คนอพยพเข้าอยู่คือ นายไม้ นายหู่ มาจากบ้านหนองกก และนายเขอ กะตะศิลา จากบ้านกุง อ.ราชสีห์ จ.ศรีสะเกษ เป็นคนเฝ้าถูและพ่อทอง ร่วมจิต มาจากบ้านศรีสุข อ.สนม จ.สุรินทร์ เพื่อหาที่ทำกินแห่งใหม่ เมื่อเดินทางผ่านมาพบว่าป่าโนนยางเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์จึงสร้างบ้านเรือนและเริ่มบุกเบิก ถางป่าจนโล่งเพื่อเป็นที่ทำกินและทำไร่ปลูกปอ แต่ทุกปีมักประสบกับปัญหาน้ำท่วมและล้มป่วย ชาวบ้านสันนิษฐานว่าเป็นเพราะผีป่าลงโทษ จึงอพยพออกมาและย้ายเข้าไปอยู่ที่บ้านยางและไม้กล้าเข้าไปบุกกรุกอีก แต่มีชาวบ้านคนหนึ่งที่ไม่ยอมอพยพออกมาด้วยได้ทำการบุกเบิกเป็นที่ทำกินต่อไปเรื่อย ๆ กระทั่งวันหนึ่งชายคนนี้ได้ปั่นคันทนาอยู่กลางทุ่ง ฝนตกหนัก เกิดฟ้าผ่าตาย จึงไม่มีใครกล้าเข้าไปบุกกรุกอีก พื้นที่ป่าโนนยางถูกปล่อยให้ว่างอยู่ระยะหนึ่งเพราะไม่มีใครกล้าเข้าไปทำกิน

ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๕๑๕ ต่อมาเมื่อครอบครัวแม่ใหญ่มา ย้ายมาจากบ้านปลาขาว ต.หนองแคว อ.ราชสีห์ จ.ศรีสะเกษ พ่อใหญ่ดำ บุญเกิด พ่อใหญ่ฮือ ดีเฟลิด บ้านบึง ต.ธาตุ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ และชาวบ้านอีก ๒-๓ ครอบครัว มาสร้างบ้านเรือนอยู่ในป่าโนนยางอยู่ระยะหนึ่ง แล้วก็ต้องอพยพออกไปอีกเนื่องจากประสบปัญหาน้ำท่วม ป่าโนนยางจึงถูกทิ้งให้ว่างอีกครั้ง ต่อมา ตาคำและชาวบ้านยังพยายามมาสร้างบ้านอยู่อีกครั้ง แต่ในระยนี้มีโจรชุกชุม มีการลักวัว -ควาย หรือปล้นเอาทรัพย์สินอื่นๆ เกือบทุกคืน ตาคำและเพื่อนบ้านทนไม่ไหวจึงอพยพหนีอีกครั้ง และในช่วงนั้นเกิดการจับชาวบ้านที่เข้ามาบุกกรุกติดคุกไป ๓ เดือน พอออกจากคุกมาก็มาบุกกรุกอยู่ที่เดิมอีก แต่เนื่องจากเกิดน้ำท่วมติดต่อกันถึงสองปีจึงอยู่ไม่ได้ จึงถอยออกมาอยู่ที่บ้านยางและป่วยตาย

ป่าตามโนนยางถูกปล่อยให้ฟื้นตัวตั้งแต่นั้นมา โดยป่าตามโนนยางยังคงทำหน้าที่เป็นป่าที่ชุมชนเข้าไปหาอยู่หากิน เก็บไม้พื้น เลี้ยงสัตว์ โดยทุกคนรับรู้ร่วมกันว่าป่าตามโนนยาง คือ ป่าสาธารณะทุกคนมีสิทธิในการใช้สอย ขณะเดียวกันชาวบ้านที่มีที่ดินอยู่รอบๆป่าก็มีการบุกกรุกพื้นที่ป่าตามชายขอบ ต้นไม้ขนาดใหญ่ถูกลักลอบตัดเป็นช่วง ๆ

จากสถานการณ์เหล่านี้ได้มีชาวบ้านจากบ้านบึง บ้านยาง บ้านหาญฮี ต.คอนแวนต์ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ และสมาชิกสมัชชาคนจน เขต อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ (ปี ๒๕๔๕ - ปัจจุบัน ได้แยกตัวออกมาเป็นสมัชชาลุ่มน้ำมูล) ได้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าตาม จึงตั้งคณะกรรมการและประสานความร่วมมือ

มือกับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และโครงการทามมูล ในการจัดกิจกรรมปลูกป่าในปี ๒๕๓๘ และปี ๒๕๓๙ ในสองพื้นที่คือ ป่าโนนภูคเนือกและป่าทามโนนยาง เพื่ออนุรักษ์ให้เป็นป่าชุมชน

ในขณะนั้นสถานการณ์การเรียกร้องสิทธิจากการกักเก็บน้ำของเขื่อนราษีไศลกำลังเข้มข้น ทำให้สถานการณ์ในพื้นที่เกิดความขัดแย้ง คนในชุมชนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการทำงานในการสร้างความเข้าใจและประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่จะริเริ่มการอนุรักษ์ป่าทาม

ปี ๒๕๔๒ กระทั่งปี ๒๕๔๒ ได้มีคณะทำงานดูแลป่าทามโนนยางและชาวบ้านริเริ่มโดยพี่น้องสมาชิกคนจนเข้ามาประเมินทรัพยากร และวางแผนการจัดการป่าโนนยางร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแอน ในขณะนั้นชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆที่เข้าไปใช้ประโยชน์ไม่เข้าใจทิศทาง และจุดประสงค์ในการจัดการป่าเท่าที่ควร จึงเกิดความตื่นตัวในการดูแลรักษาป่า

ดังนั้น ในเดือนมีนาคม ๒๕๔๒ ชาวบ้านประมาณ ๒๐๐ คน ได้ยกขบวนเข้าพบกับ อบต.คอนแอน เพราะเกรงว่ากลุ่มที่เข้าไปประเมินทรัพยากร และคณะทำงานจะเอาพื้นที่ป่าโนนยางไปเรียกร้องค่าชดเชย ตัวแทน อบต.คอนแอน จึงได้ออกมาชี้แจงและทำความเข้าใจต่อชาวบ้าน ชาวบ้านจึงได้สลายกลุ่มกลับบ้าน

หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวคณะทำงานได้ทบทวนบทบาทการทำงานว่าในอนาคตน่าจะประสานงานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆได้มากกว่านี้ โดยลดบทบาทของคณะทำงานและให้ อบต. ซึ่งเป็นองค์กรท้องถิ่น ในการทำหน้าที่ประสานความร่วมมือในการจัดการป่าได้ดีกว่า แต่คณะทำงานนั้นก็ยังยินดีให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม

ท่ามกลางการเคลื่อนไหวของคณะทำงานนั้น ยังมีกลุ่มคนอีกกลุ่มที่พยายามอนุรักษ์ป่าโนนยางไว้เช่นกัน แต่ด้วยเงื่อนไขการเรียกร้องสิทธิกรณีเขื่อนราษีไศลทำให้คน ๒ กลุ่มนี้ไม่หันหน้าเข้ามาปรึกษาหารือกัน ระหว่างนี้ นายพงษ์ศิริ อจหาญ (ช่วงปี ๒๕๓๕ - ๒๕๔๒) เป็นชาวบ้านบ้านบึง ได้เข้าไปอยู่ในป่าโนนยางเพื่อศึกษาธรรมชาติ ป่าถูกแผ้วถางมากจนเสื่อมโทรม เกรงว่าในอนาคตจะไม่มีป่าให้ลูกหลานเห็น จึงได้ไปปรึกษากับตัวแทนผู้ใหญ่บ้านหลายครั้งแต่ไม่ได้รับความสนใจ ส่วนชาวบ้านก็เริ่มเข้าไปใช้ประโยชน์และบุกรุกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ปลายปี ๒๕๔๒ อบต.คอนแอน ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน จึงได้มาประชุมปรึกษาหารือกันในการอนุรักษ์ป่าไว้ให้ลูกหลาน และมีความเห็นร่วมกันว่าจะตั้งสำนักสงฆ์และนิมนต์พระให้มาอยู่รักษาป่าโนนยาง และตั้งเป็นป่าชุมชน

จากนั้นจึงได้พากันนิมนต์หลวงพ่อสุขสันต์ แทนศิลา (ฉายา สุขสันต์สุจินโน) ให้ท่านตั้งสำนักสงฆ์อยู่ในพื้นที่ป่าโนนยาง เพื่อรักษาป่า (ในอดีตท่านเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านบึง หมู่ ๕ แต่ได้ลาออกในปี ๒๕๓๒และบวชในเวลาต่อมา) ซึ่งเดิมท่านเคยอยู่วัดป่าเทพนิมิตร อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ต่อมาจึงได้มาอยู่ที่วัดใหม่บ้านยาง ต.คอนแอน อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ โดยส่วนตัวท่านเองก็เห็นด้วยและมีแนวคิดความต้องการที่จะดูแล อนุรักษ์ป่าเช่นเดียวกับชาวบ้าน ท่านจึงได้ดำเนินการตั้งสำนักสงฆ์ในป่าโนน

ยาง และตั้งชื่อวัดว่า **วัดป่าธรรมนิเทศก์** ตามชื่อของรองเจ้าคณะอำเภอรัตนบุรี ในปัจจุบันป่าโนนยางอุดมสมบูรณ์ขึ้นกว่าอดีตมาก เนื่องจากไม่มีชาวบ้านเข้าไปอยู่และบุกรุกทำลายป่า

๒. ลำดับเหตุการณ์สำคัญ

ปี ๒๕๑๐ เกิดน้ำท่วมป่าทามและหมู่บ้านติดต่อกันหลายปี ทำให้ชาวบ้านทำมาหากินลำบาก เกิดการอพยพของชาวบ้านย้ายไปอยู่ถิ่นอื่น

ปี ๒๕๑๘ - ๒๕๒๒ ชาวบ้านบุกรุกป่าเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นที่ทำกิน เช่น ปลูกปอ ทำนา ทำให้พื้นที่ป่าลดจำนวนน้อยลง เกิดน้ำท่วมป่าทามและหมู่บ้าน ไร่นาได้รับความเสียหาย ชาวบ้านทำมาหากินลำบาก

ปี ๒๕๓๕ - ๒๕๓๖ ป่ามีสภาพเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากชาวบ้านได้บุกรุกป่าเป็นที่ทำกินอย่างต่อเนื่อง เกิดน้ำท่วมป่าทาม เนื่องจากการเก็บกักน้ำจากเขื่อนราษีไศล ทำให้ทำกินไร่นาได้รับความเสียหาย ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบรวมตัวเรียกร้องสิทธิกรณีเขื่อนราษีไศล

ปี ๒๕๔๐ ชาวบ้าน อบต.ดอนแรด และองค์กรเอกชนร่วมกันปลูกป่าทามที่กุดเนือก มีการสร้างคันดินกั้นน้ำของเขื่อนราษีไศล ผ่านกลางป่าโนนยาง เกิดการบุกเบิกพื้นที่ไปกว่า ๔๐ ไร่ ชาวบ้านประมาณ ๑๐ ราย จึงถือโอกาสเข้ายึดครองเป็นเจ้าของที่ดินในบริเวณใกล้ๆ คันดินกั้นน้ำ ป่าถูกบุกรุกมากขึ้นจนเสื่อมโทรม และองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแรด ได้ทำความเข้าใจกับกลุ่มชาวบ้านที่เข้ายึดครองพื้นที่ จนในที่สุดชาวบ้านบางส่วนยอมถอยออกมา เหลือเพียง ๒-๓ รายเท่านั้นที่ไม่ยอมออก

ปลายปี ๒๕๔๑ ตั้งเป็นป่าชุมชนโนนยาง เนื่องจากผู้ใหญ่บ้าน อบต. และชาวบ้าน ได้เริ่มเห็นความสำคัญและต้องการจะอนุรักษ์ป่าไว้ให้ลูกหลาน จึงมาประชุมปรึกษาหารือกันในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าและนิมนต์พระ คือ หลวงพ่อสุขสันต์ แท่นศิลา ให้ท่านตั้งสำนักสงฆ์อยู่ในป่าโนนยางเพื่อรักษาป่า โดยตั้งชื่อวัดว่า **วัดป่าธรรมนิเทศก์**

- ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๒ อบต. ดอนแรด คณะกรรมการป่า โรงเรียน ชาวบ้านและองค์กรเอกชนได้ร่วมกันปลูกป่าทามที่ป่าโนนยางในวันแม่

- กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ อบต.ดอนแรด กรรมการป่าและโครงการทามมูล ร่วมกันจัดกิจกรรมประเมินทรัพยากรป่าโนนยาง เพื่อสำรวจเป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการทรัพยากรตำบล เกิดเหตุการณ์ความไม่เข้าใจระหว่างชาวบ้านและคนทำงาน ชาวบ้านไม่เข้าใจแนวคิดป่าชุมชน คิดว่าคนทำงานจะมาเอาป่าของชาวบ้านไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน

ปี ๒๕๔๓ เกิดอุทกภัย น้ำท่วมป่าทามและหมู่บ้าน ทำให้ที่ทำกินชาวบ้านได้รับความเสียหายเดือดร้อนกันทั่วหน้า

ปี ๒๕๔๔ อบต.ดอนแรด คณะกรรมการป่าตัวแทนชาวบ้าน โครงการทามมูล เครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ร่วมกันประเมินทรัพยากรป่าโนนยาง ครั้งที่ ๒ เพื่อเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของป่า

พบว่าป่ามีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นมาก หลังจากได้ร่วมกันอนุรักษ์เป็นป่าชุมชน โดยมีวัดและพระเป็นหัวใจหลักในการจัดการทรัพยากร

๓. สภาพทั่วไป

สภาพพื้นที่ เป็นโนนทามหรือป่าดิบแล้งที่กำลังฟื้นตัว มีส่วนที่เป็นป่าทามทอดยาวต่อเนื่องไปทางทิศเหนือ ชนิดไม้ที่พบเป็นไม้สลัดกับไม้ยืนต้น เช่น ไม้ยาง ไม้พยอม ไม้ชาด เหมือดใหญ่ และไม้พุ่ม เช่น หูลิง เสียว ต້องแล่ง หมี่ น้ำเกลือ **สภาพดิน** เป็นดินเหนียวปนทราย **สัตว์** ที่อาศัยอยู่ในป่าโนนยางจะเป็นสัตว์ขนาดเล็ก เช่น กิ้งก่า หนู นกและงู

ขนาดพื้นที่ เดิมป่าโนนยางตามเขตการปกครองมีประมาณ ๓๕๐ ไร่ แต่จากการบุกรุกเป็นที่ทำกินของชาวบ้านที่ผ่านมาจึงทำให้เหลือพื้นที่ป่าเพียงประมาณ ๒๐๐ ไร่ ประเภทป่าตามกฎหมายเป็นพื้นที่ป่าสาธารณะประโยชน์

๔. ที่ตั้งและอาณาเขต

ป่าชุมชน โนนยางเป็นป่าโลกทามที่ชาวบ้านตำบลคอนแวนต์ร่วมกันอนุรักษ์เป็นป่าชุมชนของชุมชนอยู่ในเขตการปกครองของบ้านบึง หมู่ ๕ ต.คอนแวนต์ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดเขตป่าทามแม่น้ำมูล
ทิศใต้	ติดเขตที่นา บ้านบึง หมู่ ๕
ทิศตะวันออก	ติดเขตที่นา บ้านหาญฮี หมู่ ๑๖
ทิศตะวันตก	ติดถนน เส้นทางจากหมู่บ้านไปป่าโนนยาง

๕. ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบในป่าทามโนนยาง

จากผลการประเมินทรัพยากรป่าโนนยางเมื่อปี ๒๕๔๒ ครั้งที่ ๑ ในเดือนตุลาคม ๒๕๔๔ ครั้งที่ ๒ และการสำรวจสมุนไพรในเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๕ พบพรรณไม้ประมาณ ๕๕ ชนิด ดังนี้

๑. จำจ้อง	๒. ชาด	๓. เหมือดแเอ	๔. ติ้ว
๕. มัง	๖. โจด	๗. หูลิง	๘. เหมือดใหญ่
๙. พะยอม	๑๐. น้ำเกลือ	๑๑. ยาง	๑๒. หมี่
๑๓. หว่าจิมด	๑๔. หมากผีพวน	๑๕. หมากยาง	๑๖. ยูง
๑๗. ตะแบง	๑๘. ส้มโอม	๑๙. อกลาง	๒๐. เหมือดขาว
๒๑. พอก	๒๒. เบือย	๒๓. เข็มแดง	๒๔. เข็มป่า
๒๕. ต້องแล่ง	๒๖. ชาด	๒๗. เลี้ยวน้อย	๒๘. ส้มโอม
๒๙. คุกอ้ง	๓๐. เข็มขาว	๓๑. กำมปู้	๓๒. เกล็ดคลื่น
๓๓. อ้อยช้าง	๓๔. มังน้อย	๓๕. บัวโคก	๓๖. กกล้วยป่า

๓๗. ต้าง	๓๘. ก้นต้อย	๓๙. โดง	๔๐. ครุฑป่า
๔๑. โมง	๔๒. โจด	๔๓. ขมิ้นป่า	๔๔. ก้นถั่ว
๔๕. หมากเฒ่า	๔๖. ผักเม็ก	๔๗. ตาไก่	๔๘. เมอ / หมากเฒ่า
๔๙. อี้อย	๕๐. พันชั้น	๕๑. อีกลอก	๕๒. จรวายป่า
๕๓. เครื่องเขาคำ	๕๔. เถาะตะกวง	๕๕. จี๋เหล็ก	๕๖. นกกด
๕๗. เถียงปิ่น / แอนอ่า	๕๘. ต้นโรคนแดง	๕๙. หมากหว้อ	๖๐. ไล่ต้น
๖๑. หมือดกา	๖๒. ต้นเบ็น	๖๓. อีทก	๖๔. เครื่องลิ้นแฮด
๖๕. หัวบึก	๖๖. ไช้เน่าน้ำ	๖๗. พอก	๖๘. หลังดำ
๖๙. ชัดลิ้น	๗๐. ตาไก่	๗๑. โกนา	๗๒. เสี้ยว
๗๓. ผักกาม	๗๔. กุ่มน้ำ	๗๕. คางสูง	๗๖. ตาลมอน
๗๗. ส้มลม	๗๘. ชะเอมไทย	๗๙. หลังดำ	๘๐. เครื่องปุ่น
๘๑. น้ำจ้อย	๘๒. เครื่องชูด	๘๓. เครื่องเขียง	๘๔. พูพี
๘๕. ย่านาง	๘๖. ไพลง	๘๗. เกียงปิ่น	๘๘. คางควย
๘๙. เคาควย	๙๐. หัวก้นโกน	๙๑. เครื่องนางหมาน	๙๒. กล้วยน้อย
๙๓. เครื่องผักกูด	๙๔. พยุง	๙๕. ตีนตั้ง	

๖. การใช้ประโยชน์ของชุมชน

ลักษณะการเข้าใช้ประโยชน์โดยทั่วไปจะเป็นการเก็บของป่าตามธรรมชาติ ตามฤดูกาลเพื่อการดำรงชีพ เช่น เห็ด หน่อไม้ มันแขง หมากผีพวน หมากยาง ผักส้มโอม ผักเม็ก ยาสมุนไพร ไม้ใช้สอยต่าง ๆ คือ ฟืน เครื่องไม้ทำเครื่องจักสาน เป็นต้น และจับสัตว์บางชนิด แต่ปัจจุบันมีการจับสัตว์น้อยลงเนื่องจากเป็นข้อห้ามของระเบียบป่าชุมชน และวัดประกาศเป็นเขตอภัยทาน

ชุมชนที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าโนนยาง เป็นชาวบ้านในเขตตำบลดอนแรด มี ๑๑ หมู่บ้าน ทั้งนี้หมู่บ้านที่มีการเข้าใช้ประโยชน์จากป่าโนนยางมากที่สุดนั้น ได้แก่ บ้านบึง หมู่ ๑,๕ และบ้านหาญฮี หมู่ ๑๒,๑๖ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่อยู่ใกล้ป่ามากที่สุด สำหรับหมู่บ้านอื่นที่อยู่ห่างไกลออกไปก็จะเข้ามาใช้ประโยชน์บ้างในบางฤดู

๗. คณะกรรมการป่าทามชุมชนโนนยาง

จากเวที ระดมแนวทางการใช้และอนุรักษ์ป่าโนนยาง เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๓ ณ วัดป่าโนนยาง อบต.ดอนแรด คณะกรรมการเครือข่ายป่า ๑๑ หมู่บ้าน ตัวแทนชาวบ้านได้ร่วมกันปรึกษาหารือ

ออกข้อบังคับและกฎระเบียบในการดูแลรักษาป่าชุมชนโนนยางขึ้น และได้มอบ -หมายให้บ้านบึง หมู่ ๙ เป็นผู้ดูแลรักษาป่า เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ชิดและอยู่ในเขตการปกครอง

ชาวบ้านบึง หมู่ ๕ จึงได้คัดเลือกตัวแทนคณะกรรมการป่าชุมชนโนนยางขึ้นในระดับหมู่บ้าน เพื่อให้การดำเนินงานคล่องตัว และเป็นจริงกว่าในรูปแบบของเครือข่ายซึ่งมีปัญหา ลำบากไม่เอื้อในการทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน มีคณะกรรมการป่า ๒๐ คน โดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. นายบุญหลง แทนศิลา	ผู้ใหญ่บ้านบึง หมู่ ๕
๒. นายแสง ลมรื่น	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นางทองใบ ขันโส	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๔. นายอักษร พรหมชาติ	อ.บ.ต.หมู่ ๕
๕. นายทองริน จันทะพา	อ.บ.ต. หมู่ ๕
๖. นายพิทวุฒิ บุญบา	อาจารย์ ๒ โรงเรียนบ้านบึง
๗. นายพงษ์ศิริ อาจหาญ	ประธานประชาคม หมู่ ๕
๘. นายสมบัติ บุญรัตน์	กรรมการบ้านบึง หมู่ ๕
๙. นายใจ แทนศิลา	กรรมการบ้านบึง หมู่ ๕
๑๐. นายชาญชัย สร้อยกุดเรือ	กรรมการบ้านบึง หมู่ ๕
๑๑. นางบุญมี ละคร	กรรมการบ้านบึง หมู่ ๕
๑๒. นายถาวร ลมรื่น	อ.พ.ป.ร. หมู่ ๕
๑๓. นางลำพวน ผิวงาม	กรรมการ
๑๔. นายนคร อนุกุล	กรรมการ
๑๕. นายครรชิต วงศ์บุตรศรี	กรรมการ
๑๖. นายนาค ไยเมือง	กรรมการ
๑๗. นายแสวง ตะหลับทอง	กรรมการ
๑๘. นายวิไล พิณจินอก	กรรมการ
๑๙. นายสมบัติ ผิวงาม	กรรมการ
๒๐. นายวัน คำดี	กรรมการ

๘. กฎระเบียบป่าทามโนนยาง

จากเวที ระดมแนวทางการใช้และอนุรักษ์ป่าโนนยาง เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๓ ณ วัดป่าโนนยาง อบต.ดอนแรด คณะกรรมการเครือข่ายป่า ๑๑ หมู่บ้าน ตัวแทนชาวบ้านได้ ร่วมกันปรึกษาหารือ ออกข้อบังคับและกฎระเบียบในการดูแลรักษาป่าชุมชนโนนยางขึ้น ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

ข้อ ๑ กฎระเบียบนี้ใช้บังคับเฉพาะป่าโนนยาง เขตรับผิดชอบของบ้านบึง หมู่ ๕ ตำบลคอนแตร อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ตามเขตการปกครองของทางราชการ

ข้อ ๒ ป่าชุมชน หมายถึง บริเวณโนนยางทั้งหมด

ข้อ ๓ การใช้ประโยชน์ หมายถึง การได้ประโยชน์โดยตรงและทางอ้อม เป็นต้นว่า การเก็บเห็ด การหาไข่มดแดง การหาหน่อไม้ ไม้ที่ใช้ทำฟืนต่าง ๆ อนุโลมให้ใช้ประโยชน์ได้ การใช้หรือนำไม้ออกจากป่า อนุโลมได้ให้เฉพาะ ไม้ที่ตายแล้วเท่านั้น หรือไม้ขนาดเล็กที่มีจำนวนมาก เช่น ไม้เหมือดเอ ไม้เสี้ยว ไม้हुลิ่ง ไม้คันท้อง ในปริมาณไม่มากนัก (เคลื่อนย้ายโดยการแบกไม้ใช้เครื่องทุ่นแรงอื่นมาช่วย) หากเกินกว่านี้ต้องขออนุมัติจากคณะกรรมการเป็นครั้ง ๆ ไป

ข้อ ๔ ผู้ใดฝ่าฝืนมีอัตราค่าลงโทษ ดังนี้

๔.๑) ตัดไม้หวงห้ามในป่าโนนยาง โดยใช้รถเข็น	ปรับ ๕๐๐ บาท
๔.๒) ตัดไม้หวงห้ามในป่าโนนยาง โดยใช้รถ ๔ ล้อ (รถอีแต๊ก)	ปรับ ๑,๐๐๐ บาท
๔.๓) ตัดไม้หวงห้ามในป่าโนนยาง โดยใช้รถ ๔ ล้อ (สองแถว, ปิ๊กอัพ)	ปรับ ๒,๐๐๐ บาท
๔.๔) เผาถ่านในบริเวณป่าโนนยาง	ปรับ ๕๐๐ บาท
๔.๕) จุดไฟเผาป่าในเขตป่าชุมชนโนนยาง	ปรับ ๕,๐๐๐ บาท
๔.๖) ถางหรือโค่นถากบริเวณที่ป่าชุมชนโนนยาง	ปรับ ๓๐,๐๐๐ บาท
๔.๗) ล่าสัตว์ เช่น ไก่ป่า กระต่ายป่า กระรอก กระแต	ปรับ ๕๐๐ บาท
๔.๘) ทำลายป้ายอาณาเขตป่าชุมชนโนนยาง	ปรับ ๓,๐๐๐ บาท

ประกาศ ณ วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๔

นายบุญหลง แทนศิลา

(ผู้ใหญ่บ้านบึง หมู่ ๕)

ปัจจุบันนี้ทางวัดป่าธรรมนิเทศน์นั้น ได้กั้นแนวเขตออกจากป่าโนนยางคือกันไว้ ๔๔ ไร่ โดยให้ช่างที่ดินออกมารังวัดขอบเขต ป่า ส่วนที่เหลือ คือ ให้เป็นป่าใช้สอยตามกฎระเบียบของคณะกรรมการป่าที่พระใช้ในตำบลคอนแตร

๕.บทเรียนในการจัดการป่าโนนยางที่ค้นพบ

การจัดตั้งป่าชุมชนโนนยาง

ปี ๒๕๔๐ มีการประชุมที่อำเภอรัตนบุรี มีผู้นำ ผู้ทรงคุณวุฒิ ชาวบ้าน เข้าร่วมประชุมด้วย เรื่องแนวทางในการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ นายอำเภอได้ถามที่ประชุมว่าในเขตพื้นที่ตำบลคอนแตรนั้นมีการอนุรักษ์ป่าไว้หรือไม่ ได้มีชาวบ้านคนหนึ่งชื่อนาย น่าจะมีการอนุรักษ์ป่าไว้ และปลูกป่าในพื้นที่ป่าโนนยาง

โนนเขมรหรือที่อื่น ๆ เพราะว่าป่าโนนยางนั้นมีพันธุ์ไม้ที่หลากหลาย น่าจะอนุรักษ์ไว้ เพราะมีไม้ใหญ่ เช่น ไม้ยาง ไม้แดนและไม้ชาติ จะตัดก็ให้ตัดไม้ขนาดเล็กไปทำฟืนได้

สาเหตุที่เสนอเช่น นั้นเพราะว่าป่านั้นเชื่อมโทรมมาก เพราะถูกชาวบ้านหลายหมู่บ้านเข้าไปจับจองกันเป็นล๊อคๆ ตัดไม้เผาถ่าน บุกเบิกเพื่อทำนาจนป่าโนนยางนั้นจะหมดไป และมีความขัดแย้งกันสูง ในช่วงนั้นก็มีการทำที่มีแนวคิดในการอนุรักษ์ คือ นายบุญสี โสภัง นายสน วงศ์แก้ว นายพงษ์ศิริ อจหาญฯ (พ่อพราหมณ์) เป็นแกนหลักในการผลักดันเพื่อที่จะอนุรักษ์ป่าโนนยาง จนนำไปสู่กับการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติที่ป่าโนนกุฎเลือก โนนยาง โนนเขมร ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือดี

ปี ๒๕๔๐-๒๕๔๑ ชาวบ้านบึง หมู่ ๕ อบต. ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายอักษร พรหมชาติ และนายหลง แทนศิลา ได้ร่วมกันปรึกษาหารือร่วมกันว่าจะทำอะไรจึงจะรักษาป่าไว้ได้ จึงมีแนวคิดที่จะถึงวัดขึ้นที่ป่าโนนยาง และทำเรื่องไปปรึกษาเจ้าคณะตำบล คือ พระครูรัตนธรรมนิเทศน์ พระครูก็เห็นชอบในการตั้งจัดป่าในเขตตำบลดอนแรดสัก ๑ แห่ง ในที่สุดก็ได้ก่อตั้งวัดขึ้นในวันที่ ๔ พ.ค. ๒๕๔๑ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ แต่ที่ขาดพระมาอยู่ พระครูก็เลยแต่งตั้งพระอาจารย์สุขสันต์ สุจินโน ซึ่งอดีตเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านบึงในอดีต มาประจำวัดป่าและตั้งชื่อวัดตามฉายาเจ้าคณะตำบล คือ วัดป่าธรรมนิเทศน์ (โนนยาง)

สาเหตุที่เอาวัดมาตั้งอยู่ในป่า เพราะต้องการรักษาป่าให้ชาวบ้านนั้นไม่กล้าเข้ามาตัดไม้ ชาวบ้านจะไม่บุกรุกป่าเพิ่มเพราะเกรงใจพระ

ต่อมา วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๑ ก็ได้มีกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ๑๒ สิงหาคมหาราชินีขึ้นปรากฏว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือดี และบุคคลภายนอกก็เข้าร่วมปลูกด้วย เช่น โครงการทามมูล คณะกรรมการร่วมอนุรักษ์ป่าตามแม่น้ำมูล ๓ จังหวัด นายอำเภอ โรงเรียน อบต. แกนนำการเคลื่อนไหวเรื่องป่าชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลดอนแรด มีแกนนำหลัก คือ นายบุญสี โสภัง นายสน วงศ์แก้ว นายพงษ์ศิริ อจหาญ และโครงการทามมูลเพื่อที่จะผลักดันให้เกิดป่าชุมชน ได้มีการหารือและประชุมผู้ใหญ่บ้านชาวบ้านบึง หมู่ ๕ เพื่อทำเป็นป่าชุมชน

ผลที่เกิดขึ้น พี่น้องชาวบ้านในหมู่บ้านไม่เข้าใจ คำว่าป่าชุมชน กลัวคนอื่นมาเอาป่าไปขายกัน ก็เลยไม่ให้ตั้งเป็นป่าชุมชน ต่อมาบุคคลทั้งสามก็ยังไม่ละความพยายาม จึงได้ทำเรื่องเสนอต่อสภาตำบล และมีการประชุมสภาตำบล มีผู้เข้าร่วม ผู้ใหญ่บ้านและหมู่บ้าน โดยเฉพาะบ้านบึง หมู่ ๕ อบต. เจ้าหน้าที่ทางอำเภอ/โครงการทามมูล /แม่ออกวัดและชาวบ้านบึง หมู่ ๕ ได้เดินขบวนไปที่ อบต. บอกว่าไม่ให้ทำเป็นป่าชุมชน ทำให้การประชุมสภา อบต. นั้นต้องปิดประชุมด่วนก่อนหมดวาระ

ปี ๒๕๔๒ มีการประชุมทำความเข้าใจอยู่ที่วัดเรื่องแนวทางในการทำป่าชุมชน/และความหมายของคำว่าป่าชุมชน มีผู้เข้าร่วมโครงการทามมูล เครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดสุรินทร์ อาจารย์สดใส สร้างโชค ชาวบ้านบึง ผู้ใหญ่บ้านชื่อ กาลี ลมถัน อบต. อักษร พรหมชาติ อบต.ทองจันทร์ จันทนา แม่ออกวัด นายพงษ์ศิริ อจหาญ

ผลที่เกิดขึ้น ชาวบ้านยังไม่เข้าใจ กลัวว่าคนข้างนอกจะมาเอาป่าเหมือนเดิม กลัวไม่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์ หาเห็ดหาหน่อไม้ หามันแซงไม่ได้เหมือนเก่า ชาวบ้านดีกว่าจะเป็นเหมือนสงวน มีการหวงห้าม

ต่อมาในปี ๒๕๔๒ ช่วงต่อมาก็ได้มีการประสานกับสภาตำบลเพื่อทำความเข้าใจ ทางสภาตำบลก็เชิญนายพงศศิริ อาจหาญ ไม่คุยกันเรื่องแนวคิดผลของการทำป่าชุมชน มีผู้เข้าร่วมถึงโครงการตามมุล นายพงศศิริ อาจหาญ ผลที่เกิดขึ้น- มีมติให้พ่อพราหมณ์ มาพูดคุยกับแม่ออกวัด ทำความเข้าใจกับแม่ออกวัด เพราะว่าพ่อพราหมณ์เป็นผู้นำทางความเชื่อ

ต่อมาปี ๒๕๔๒ เดือนกรกฎาคม พ่อพราหมณ์ ได้ประชุมทำความเข้าใจกับแม่ออกวัด อยู่ที่วัด มีผู้เข้าร่วม พ่อพราหมณ์ แม่ออกวัดประจำ ๓๐-๔๐ คน

ผลที่เกิดขึ้น แม่ออกวัดเริ่มเข้าใจความหมายของคำว่า ป่าชุมชน ว่าชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ชาวบ้านตั้งกฎระเบียบเอง แสดงความคิดเห็นและเป็นผู้ดูแลรักษา ชาวบ้านบอกว่าแล้วแต่พ่อพราหมณ์จะพาไปทางไหนก็ได้ขออย่าไปทางผิด

ต่อมาปลายเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๒ ได้ร่วมกันทำข้อตกลงร่วมกัน โดยการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านว่าอยากให้มีการสนับสนุนอะไร โดยการจัดเวทีร่วมกันระหว่างโครงการมุล กับ อบต. มีผู้เข้าร่วม คือ โครงการตามมุล /อบต. ดอนเรด ชาวบ้าน ม.๑-ม.๕-ม.๑๒ เข้าร่วม ผลที่เกิดขึ้นมีข้อตกลงร่วมกัน ดังนี้

๑. เสนอให้มีการปลูกป่าเสริม
๒. ปักป้ายขอบเขตป่าให้ชัดเจน
๓. ให้มีเรือนเพาะชำกล้าไม้เพื่อปลูกเสริม
๔. มีการสำรวจสมุนไพรในป่า
๕. เสนอโครงการต่อแหล่งทุนในการพัฒนา ๕ โครงการ
 ๑. ขุดสระน้ำ
 ๒. ทำถนนรอบป่า
 ๓. หางบสนับสนุนกรรมการ
 ๔. ปักป้ายเขต
 ๕. ตั้งกฎระเบียบ

ปี ๒๕๔๓ ได้มีการประชุมร่วมกัน ๔ หมู่บ้าน หมู่ ๑-ม.๕ ม.๓ หมู่ ๑๖ บ้านยางร่วมกับ อบต. โครงการตามมุล อยู่ที่วัดป่าโนนยาง มีการตั้งกฎระเบียบ โดยใช้ชาวบ้านนั้นแสดงความคิดเห็นแต่ละคนแล้วประกาศใช้ ผู้ใหญ่บ้านประกาศทางหอกระจายข่าวทุกหมู่บ้านให้ทราบโดยทั่วกัน ต่อมาก็มี อบต. หมู่ที่ ๕ ทำเรื่องเข้าสู่สภาตำบลที่มีกำนันผู้ใหญ่อยู่ในสภาเพื่อรับรอง แต่ไม่ได้มีการพิจารณารับรองจากสภา

ต่อมาในปี ๒๕๔๓-๒๕๔๔ ได้ไปศึกษาดูงานที่ป่าโนนใหญ่ ถึง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ ไปเพื่อดูป่าต้นแบบในการจัดการป่า ผู้เข้าร่วม ผู้ใหญ่หลง แทนศึลากรรมการป่า และบ้านหาญชี ได้ทุนจากชาวบ้านพาไปหา อบต. สมทบทุน และโครงการตามมุล เครือข่ายป่าชุมชนสุรินทร์ ร่วมกับชาวบ้านบึงได้ร่วมกันประเมิน

ทรัพยากรในป่าโนนยาง ซึ่งพบว่าป่าอุดมสมบูรณ์ขึ้น พบพันธุ์ไม้ที่เป็นสมุนไพร ๓๕ ชนิด ชาวบ้านได้หาสมุนไพรในป่าโนนยางเป็น

ผลที่เกิดขึ้น หลังจากกลับมา ชาวบ้านมีการถกเถียงกันว่า กฎระเบียบป่าโนนใหญ่ นั้น มีการปิดเปิด ป่า เป็นช่วง ๆ ไม่ได้ใช้ประโยชน์ตลอดทั้งปี ทำให้ชาวบ้านและแม่ออกวัดนั้น ตื่นตระหนกกลัวว่าป่าชุมชนนั้นจะหากินไม่ได้ เพราะเหตุผลว่าเขาปิดป่าจะต้องมาหากินในป่าบ้านอื่นเขา กลับมาได้แนะนำชาวบ้าน ตามกฎระเบียบของป่าโนนใหญ่ และแนะนำให้ชาวบ้าน นั้นเลือกเอาว่าจะทำป่าชุมชนนั้นจะเอากฎอะไร

เดือนสิงหาคม ปี ๒๕๔๕ ได้ร่วมกันทำเรือนเพาะชำกล้าไม้จัดทำให้เป็นป่าสมุนไพรได้รับงบประมาณจากเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ๒๐,๐๐๐ บาท มีผู้มาเกี่ยวข้อง คือ โครงการทามมูล ชาวบ้านบึง อบต.ดอนแรด

ผลที่เกิดขึ้น พี่น้องมาร่วมปลูกป่ามากมาย รวมทั้งพระ อบต. เครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดสุรินทร์ สิ่งที่ค้นพบคือ ในการทำโรงเพาะชำนั้นไม่ได้ผล เพราะไม่มีคนดูแลรักษา สู้ให้เกิดเองตามธรรมชาติไม่ได้

ต่อมาได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานที่ป่าหนองเยาะ อ.สังขะ จังหวัดสุรินทร์ มีผู้เข้าร่วม ๑๕ คน เช่น สมาชิกอบต.ดอนแรด กรรมการป่า ชาวบ้านหาอีก ๖ คน ร่วมกับเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดสุรินทร์

ผลที่เกิดขึ้น ได้เห็นบทเรียนของหมู่ในเรื่องการจัดการป่า ได้ข้อคิดจากพระวัดกำไสยจาน คือ พระมหาวีระ เกี่ยวกับแนวคิดการดูแลป่าว่า “เรื่อง ตัด ๑-๒ ต้นอย่าไปคิดใจมันจะกลายเป็นความขัดแย้ง” เอาแบบรถชนจึงค่อยใช้กฎที่ตั้งไว้

ปี ๒๕๔๔-๒๕๔๕ ป่าโนนยางได้ป้ายปักของเขตป่าแสดงกฎระเบียบป่า ๔ ป้าย ได้งบประมาณจากเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ๕๐,๐๐๐ บาทและได้ร่วมกันสำรวจสมุนไพรได้พบสมุนไพรประมาณ ๓๕ ชนิด

ปี ๒๕๔๕ ได้ร่วมกันบวชป่าในป่าโนนยาง มีผู้เข้าร่วม ชาวบ้านกรรมการ อบต. ผู้ใหญ่บ้านผู้ช่วย

ผลที่เกิดขึ้น คือ ชาวบ้านที่ขอบบุงรุก แพร้วทางไม่กล้าไปทำลาย เป็นกุศลโลบายของอาจารย์สุธรรม (หลวงพ่อ) ให้ผู้ทำได้ตื่นตัวสนใจในการดูแลรักษา ชาวบ้านเห็นผ้าเหลือง ยังไงไม่กล้าไปทำลาย

การวิเคราะห์การจัดการป่าของชาวบ้าน มีความเห็นว่า

- บทบาทผู้ทำทางานั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ต่อการดูแลรักษา
- จะทำอย่างไรให้ผู้ทำมามีส่วนร่วม จะใช้วิธีไหนให้ผู้มีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องในชุมชน
 - แม่ออกวัด
 - พ่อพราหม
 - ชาวบ้านหมู่ๆ
 - อบต.

- องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาหนุนเสริมสร้างกระบวนการ

ข้อเสนอแนะต่อการจัดการป่า

๑. การจัดการป่านั้น กฎระเบียบจะต้องให้ชาวบ้านนั้นออกเอง
๒. ชาวบ้านนั้นจะต้องเป็นคนแสดงความคิดเห็น
๓. ต้องสร้างเครือข่ายทั้งตำบล ให้มีหมู่บ้านหลักดูแล
๔. ประสานความร่วมมือ หาแนวร่วม หรือ พระโรงเรียน อบต. ผู้นำทางความเชื่อ
๕. แคนทำหลักต้องพูดจริง ทำจริง พาเห็ด พาทำ
๖. การทำงานต้องเป็นทีมประสานให้คนอื่นรับทราบ กระจายสู่คนอื่น ทำให้คนอื่นนั้นอยากมีบทบาทร่วม

ข้อเสนอต่อในปัจจุบัน

๑. อยากให้ อบต. จัดสรรงบในการสำรวจรังวัดพื้นที่ป่าโนนยาง โนนหนองนกน้ำ และจัดทำทะเบียน ขึ้นรับรองโดย อบต.
๒. ให้วัดดูแลพื้นที่เป็นป่า อย่าใช้ชาวบ้านบุกกรุกอีกเลย บทเรียนที่ผ่านมาเรื่องรังวัดที่ รอให้แต่เครือข่ายสุรินทร์ประสานช่างมารังวัดที่ แต่ไม่ได้รังวัดเลยไม่มีทะเบียนสักที
๓. ความต้องการมากที่สุด คือ ชาวบ้านทุกหมู่บ้านที่เข้ามาใช้ประโยชน์จะต้องมาดูแลร่วมกัน
๔. ให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทุกหมู่บ้านได้รับทราบ

๑๐. ปัญหาอุปสรรค

๑. กรรมการป่าและผู้นำไม่เข้าใจกัน
๒. การเมืองท้องถิ่น
๓. การแก้ไขปัญหาเรื่องผลกระทบจากฝ่ายรายปีไศล ไม่ชัดเจนสร้างความขัดแย้งให้ชุมชน

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การดำเนินโครงการศึกษาองค์ความรู้การจัดการป่าทามชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ได้ดำเนินการในลักษณะการสรุปสังเคราะห์บทเรียนร่วมกับคณะกรรมการป่า และชุมชนในพื้นที่ ๔ ป่า พร้อมกันนี้ได้มีการนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะในการจัดการป่าทามในอนาคต

ผลการศึกษาการจัดการป่าทามชุมชนจากพื้นที่ ๔ ป่า นั้น ชุมชนมีชุดความรู้/ประสบการณ์ในการจัดการป่าดังนี้

๑) ในการจัดการป่าชุมชนนั้นชุมชนมีความรู้/ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทพื้นที่/บริบทชุมชน และความสัมพันธ์หรือการจัดการพื้นที่ที่ทามที่ผ่านมา คือ

๓) บริบทพื้นที่ทามเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีระบบนิเวศย่อยๆ ซึ่งชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถปรับวิธีการทำมาหากินให้สอดคล้องกับสภาพดังกล่าวตลอดมา ฉะนั้นชุมชนจึงสามารถรู้จักรว่าจะสามารถทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ในแง่ของการจัดการ

๓) บริบทชุมชนของชุมชนลุ่มน้ำนั้น มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์ทั้งน้ำ ป่าทาม ทุ่งนา และป่าโคก เสมือนเป็น คน ๓ บ้าน คือ บ้านโคก บ้านทุ่ง และคนน้ำมูล วิถีดังกล่าวนี้เป็นวิถีชีวิตที่ชุมชนได้ปรับตัวเข้าสู่สภาพการเปลี่ยนแปลงมาตลอด การจัดการป่าทามจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชุมชนโดยตรง

๓) การจัดการพื้นที่ทามในอดีต ซึ่งเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน มีกลไกที่เป็นที่รู้กันว่าใครเป็นเจ้าของหนองไผ่บ้าง ที่ไหนสามารถใช้ร่วมกัน และถ้าเกิดความขัดแย้งจะจัดการร่วมกันอย่างไร

๒) จุดเปลี่ยนจากวิธีการจัดการพื้นที่ทามของชุมชน มาสู่การจัดการป่าทาม ชุมชนนั้นจากประสบการณ์การทำงานของ ๔ พื้นที่ ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันว่า “ระบบการจัดการแบบเดิม” นั้น ไม่สามารถตอบสนองหรือรองรับสภาพการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นได้ ช่วงการปรับเปลี่ยนทำให้รู้ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นมีต้นสายปลายเหตุอย่างไร ใครเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และทิศทางการจัดการใน

อนาคตข้างหน้า นั้น ชุมชนไม่สามารถโคเดตัวเองได้ แต่ต้องสัมพันธ์หรือถูกภายนอกเข้ามา เกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งจุดเปลี่ยนถ่านนี้มีเหตุปัจจัยจาก

- ☐ สถานการณ์ปัญหาการเสื่อมโทรมทรัพยากร
- ☐ สถานการณ์ขัดแย้งและการแข่งขันทรัพยากร
- ☐ ระบบ/อำนาจการจัดการของชุมชนเดิมถูกแทรกแซง โดยระบบอำนาจหน่วยงานของ รัฐ
- ☐ ที่สำคัญอีกประเภท คือ กระแสการพัฒนาในวงกว้างที่มีผลต่อการพัฒนาสังคมชุมชน

๓) ชุดความรู้ในการจัดการป่าชุมชน มีดังต่อไปนี้

๓.๑ ขั้นตอนการจัดตั้งป่าชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

- การวิเคราะห์สถานการณ์พร้อมกับกำหนดเป้าหมายทิศทางการทำงาน
- กำหนดพื้นที่และเสนอชาวบ้านจากผู้นำ/ชุมชน
- การแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ทั้งจากเวทีการแลกเปลี่ยนและการศึกษาดูงาน
- การสร้างความเข้าใจกับชุมชนผ่านเวทีประชุมผู้นำเวทีของชุมชนและเวที ตำบล
- ดำเนินการทำความเข้าใจเพื่อยุติการทำประโยชน์ในพื้นที่
- กำหนดกฎระเบียบ/คณะกรรมการ โดยการเสนอความเห็นชอบผ่านเวทีชุมชน
- ประกาศเขตและจัดกิจกรรมเชิงรณรงค์ร่วมกับองค์กรอื่นๆ
- นำเสนอขอบเขตให้ชัดเจนเสนอให้องค์กรท้องถิ่นรับรอง

๓.๒ รูปแบบการจัดการป่าชุมชน

- เป็นรูปแบบการจัดการที่ปิดกั้นเปิดโดยมีการฟื้นฟูอนุรักษ์ โดยสามารถใช้ประโยชน์ได้แต่ไม่ทำลาย ซึ่งสอดคล้องกับระบบเดิมที่ชุมชนได้จัดการ พิจารณา

๓.๓ รูปแบบวิธีการฟื้นฟู

- เน้นการฟื้นตัวของป่าตามธรรมชาติ เพราะป่าสามารถฟื้นตัวได้ภายใน 1 ปี
- การปลูกป่า/และการทำงานกิจกรรมมุ่งสร้างความเข้าใจและสร้างสำนึกร่วมใน ชุมชน

๓.๔ มีกฎระเบียบ แต่ใช้กฎระเบียบเพื่อสร้างความร่วมมือมากกว่าการใช้บังคับใช้

๓.๕ การมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ของกลุ่มองค์กร

- ในการจัดการองค์กรในการจัดการนั้น เน้นฐานชุมชนที่ใช้ประโยชน์เป็นแกนกลาง ปฏิบัติการ ส่วนคณะกรรมการนั้นพิจารณาจากกลุ่มและฐานชุมชนเป็นหลักเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับเงื่อนไขแต่ละพื้นที่ โดยมีองค์กรภายนอกเป็นส่วนสนับสนุน

๓.๖ การจัดการของชุมชน ไม่สามารถโดดเดี่ยวตนเองได้ ฉะนั้นชุมชนต้องพัฒนาระบบฐานข้อมูล/ระบบแผนงานการจัดการ พร้อมทั้งการประสานกับองค์กรหน่วยงานเพื่อให้สามารถสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

๔. การเปลี่ยนแปลง/ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัย

๔.๑ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนักวิจัย

จากการทำงานของทีมวิจัยที่ผ่านมา เราได้มีการสรุปการทำงานร่วมกันและทบทวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนักวิจัยและทีมวิจัย ดังนี้

๑). ก่อนที่จะทำงานวิจัย นักวิจัยหลายคนไม่เคยรู้เรื่องงานวิจัย เคยได้ยินแต่นักวิชาการครูอาจารย์พูดกัน นักวิจัยทุกคนเรียนจบ ป.๔ , ป.๖ ส่วนมากจะเป็นกรรมการป่า และ ส.อบต. และบางคนก็เป็นกรรมการเครือข่าย (คอปม.) คือ หัวหน้าทีม จากการทำงานขององค์กรชาวบ้าน และเคยเป็น ประธานสภา อบต. ในส่วนตัวเป็นกรรมการป่าและมีแนวคิดจะรักษาป่าไว้ให้ลูกหลานใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป และการทำงานได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนกับเจ้าหน้าที่ของ Node ทุ่งกุลาร้องไห้ จึงได้ชักชวนทำงานวิจัยรวมทีมได้ ๖ คน จากการทำงานช่วงพัฒนาโครงการก็ได้มีข้อสรุปและข้อเสนอแนะจาก Node ว่า ทีมมีแต่ผู้ที่มีความรู้ไม่สูง เกรงว่าจะมีปัญหาเรื่องการเขียนและการเรียบเรียงเอกสารและเรื่องเอกสารการเงิน การบัญชี จึงได้เชิญครูและน้องนักศึกษาจากโครงการตามมูลมาร่วมทีมวิจัย จึงทำให้ทีมวิจัยมีความเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้น

๒). จากการทำงานวิจัยทำให้ทีมวิจัยได้ทราบข้อมูลที่เกิดขึ้นกับชุมชนตนเอง และข้อมูลของป่าชุมชนอื่นในเขตพื้นที่การศึกษาของโครงการทั้ง ๔ พื้นที่ รวมทั้งสภาพพื้นที่ป่าของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันไป ตามสภาพพื้นที่ทำให้ทีมวิจัยมองเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของแต่ละป่าและทีมวิจัยก็ได้เปลี่ยนแปลงแนวความคิดและชาวบ้านบ้านเดิม ไม่ค่อยสนใจเรื่องป่าเลย พอทีมวิจัยเข้าไปทำความเข้าใจก็มีทำที่ติดต่อกัน

๓). จากการทำงานวิจัยที่ผ่านมา นักวิจัยบางคนไม่ค่อยพูดเลย และไม่กล้าที่จะนำเสนอแต่การทำงานนั้นก็ต้องพบกับคนหลายพื้นที่ และต้องการที่จะได้ข้อมูลทำให้ทีมกล้าพูดและกล้าถามมากยิ่งขึ้น เรื่องการทำงานวิจัยก็เป็นเรื่องใหม่สำหรับทีมจวบจนที่กไม่เป็นการตั้งประเด็นคำถาม การดำเนินงานประชุมครั้งแรกก็มีการประหม่าอยู่แทบทุกคน

๔) จากการทำกิจกรรมในแต่ละพื้นที่ ๑-๒ ครั้ง ทีมก็มีความเข้าใจเพราะว่า ผู้ช่วยนักวิจัยและ Node ได้สอนการบันทึกแบบบทบาทให้ภายในทีม ทำให้เรานั้นมีประสบการณ์มากขึ้น

กล้าประชุมด้วยตนเอง กล้านำเสนอ กล้าแสดงออก รู้จักจดบันทึกและกล้าที่จะตัดสินใจ รู้จักการ
ดำเนินการประชุมกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่เพื่อให้ได้มา ซึ่งข้อมูลของการจัดการป่าของแต่ละพื้นที่

๕) ทีมวิจัยพอได้ข้อมูลมาแล้วก็ได้เรียนรู้จาก Node และผู้ช่วยทีมวิจัยได้ฝึกให้คนในทีม มี
ความสามารถเขียนหนังสือได้ไปฝึกเขียน และทาง Node เองก็มีการแตกประเด็นให้ทำ ให้ทีมได้
เรียนรู้วิธีเขียนและเรียบเรียงเอกสารแล้วนำมาเสนอต่อชุมชนทั้ง ๔ พื้นที่ เพื่อตรวจสอบข้อมูลและ
เรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนในพื้นที่

๖) นักวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการเปลี่ยนแปลงของการจัดการป่าของแต่ละพื้นที่จากอดีตถึง
ปัจจุบัน และทำให้นักวิจัยนั้นมีแรงกระตุ้นเพื่อที่จะขยายป่าชุมชนให้ได้ และชาวบ้านที่คณะ
กรรมการป่าเองก็มีการตื่นตัวทำให้ทีมมีคำสั่งในการทำงาน และทีมได้เรียนรู้การประสานงานกับ
บุคคลหลายๆพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน

๗) การศึกษาวิจัยของโครงการที่จะต้องศึกษาประวัติความเป็นมาของป่าแต่ละชุมชน
กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของแต่ละพื้นที่ทำให้นักวิจัยจะต้องค้นหานักหนังสือมา
อ่าน ทั้งมือหนึ่งและมือสอง ตลอดจนการมานั่งโศกเหล่ในวงเหล้ากับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เพื่อให้ได้
มาซึ่งข้อมูล

๘) นักวิจัยมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการทำงานวิจัยของคนท้องถิ่น ที่คิดว่าเป็นเรื่อง
ยากแต่มีความหวังผลที่เกิดขึ้น จากการศึกษาวิจัยจะสามารถนำไปสร้างจิตสำนึกของคนและสร้าง
กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นำไปสู่การรักษาทรัพยากรป่าให้มีการใช้ประโยชน์อย่าง
ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

๕. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน

จากการทำงานวิจัยทำให้ชุมชนทั้ง ๔ พื้นที่ที่ทีมวิจัยได้เข้าไปคลุกคลีด้วย มีการตื่นตัวมาก
ยิ่งขึ้น และบางส่วนก็มีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วม และได้มีการเสนอแนะแล้วมีคนจดบันทึก
คำพูดของตนเอง และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ถ้ามีการขยายป่าออกไปอีกตามข้อเสนอแนะตามที่
คณะกรรมการและชาวบ้านในพื้นที่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในหลายพื้นที่ตั้งใจที่ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิต
ความรู้เรื่องความเชื่อจากการดูแลรักษาป่าของตนเองออกมา แล้วมีคนบันทึกเพื่อทำเป็นหนังสือเพื่อ
ให้คนรุ่นหลังได้อ่านเรียนรู้ต่อไป การทำงานวิจัยของทีมทำให้ผู้นำชุมชนที่มีทัศนคติไม่ดีต่อกันมา
ก่อน แต่พอทีมวิจัยได้เข้าไปทำงานร่วมกัน และมีเวลาแลกเปลี่ยนแนวคิดกันแล้วทำให้ผู้นำชุมชนมี
ทัศนคติเปลี่ยนไปจากเดิมหันมาให้ความร่วมมือและมีการให้เสนอแนะวิธีการดูแลรักษาป่าให้ทีม
นั้นทราบเป็นอย่างดี

คนในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ระดับผู้นำอาวุโสมีความคิดที่จะร่วมกันรักษาไว้ และได้
ร่วมกันกำหนดเขตพื้นที่ในการขยายป่าชุมชนออกไปให้มากกว่าเดิม และมีความดีใจมากถ้าหาก
การทำงานวิจัยครั้งนี้ได้นำไปสู่การปฏิบัติได้จริงๆ ก็ควรที่จะประสานกับผู้นำชุมชนและ องค์กร

บริหารส่วนตำบลในพื้นที่ เพราะบางบทบาทในการดูแลรักษาทรัพยากรป่านั้นเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นโดยตรง

๖. ข้อเสนอแนะ

จากกระบวนการศึกษาวิจัยทำให้พบองค์ความรู้และบทเรียนในการจัดการป่าชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ๔ พื้นที่ ในแต่ละพื้นที่ก็มีความรู้และบทเรียนแตกต่างกันออกไป เช่น สภาพพื้นที่ ระบบนิเวศ พันธุ์ไม้ที่แตกต่างกัน ประวัติความเป็นมาก่อนที่จะมีการจัดการป่าในรูปแบบชุมชนในแต่ละพื้นที่ ก็ถูกบุคคลทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชนเข้าไปบุกรุกครอบครองผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มหรือบางพื้นที่ หน่วยงานราชการก็เข้าไปจัดการแต่การจัดการนั้นไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน จึงก่อให้เกิดการต่อต้านจากชุมชน

การจัดการป่าบางพื้นที่นั้นก็จะมีบทเรียนเรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ไม่ได้ถูกการยอมรับจากชุมชน กฎระเบียบที่ออกจะต้องมีการยอมรับจากชุมชน ความรู้ อีกด้านหนึ่งในการจัดการป่า การทำความเข้าใจ แรงจูงใจ ประสงค์ให้ชัดเจนและมีการกำหนดแผนงานที่ชัดเจนเป้าหมายพื้นที่ดำเนินการ เช่น ผู้นำชาวบ้านส่วนท้องถิ่น และมีการแบ่งบทบาทให้ชัดเจน

๗. แนวทางการขยายผลการจัดการป่าตาม

ข้อเสนอแนะและทิศทางในอนาคตต่อชุมชนและองค์กรภายใน/ภายนอก จากการศึกษาวิจัยองค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง มีข้อเสนอแนะต่อชุมชนดังนี้

๑) ชุมชนควรมีกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง โดยมีคณะกรรมการป่า ผู้นำ/อบต. ในหมู่บ้าน โดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและทำความเข้าใจตลอดจนปลูกจิตสำนึกให้กับกลุ่มเด็กสตรี/เยาวชน

๒) คณะกรรมการป่าแต่ละป่า ควรสร้างการมีส่วนร่วมและจัดทำแผนงานในระดับชุมชน เพื่อสนองต่อ อบต. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับการสนับสนุน

๓) ควรที่จะดำเนินการนำผลการศึกษาวิจัยไปขยายต่อตามข้อเสนอจากผลการจัดเวทีสรุปผลการศึกษา ซึ่งมีแผนงานในการจัดทำป่าในรูปแบบป่าชุมชน โดยการประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่น (อบต.) ในการขยายพื้นที่ป่าอย่างเร่งด่วนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลาง และพื้นที่ใกล้เคียงตามแผนงาน ขยายและควรสร้างและเชื่อมกันเป็นเครือข่ายกับพื้นที่อื่นๆ โดยมีแผนงานขยายดังนี้

- ๓.๑ ป่าดอนสวนหม่อน ในเขตพื้นที่ตำบลยางคำ อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓.๒ ป่ากุหลาบ ในเขตพื้นที่ตำบลยางคำ อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓.๓ ป่าดงกุ่มคันทนาม ในเขตพื้นที่ตำบลยางคำ อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓.๔ ป่าโนนกุศลถ่าน ในเขตพื้นที่ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓.๕ ป่าดอนโจด ในเขตพื้นที่ตำบลหนองแคว อำเภอรามัญใต้ จังหวัดศรีสะเกษ

๓.๖ ป่าโนนเขมร ในเขตพื้นที่ตำบลคอนแอม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

๓.๗ ป่าโนนนกเห่า ในเขตพื้นที่ตำบลคอนแอม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

) ขั้นตอน/วิธีการ

๔.๑ ประสานผู้นำ / อบต. / ชุมชน / องค์กรส่วนท้องถิ่น

๔.๒ ประชุมชี้แจง / ทำความเข้าใจ

๔.๓ กำหนดพื้นที่ / ขอบเขตป่า / ลงสำรวจพื้นที่ / กั้นแนวเขต

๔.๔ กำหนดข้อตกลงร่วมกัน

๔.๕ จัดหางบประมาณในการดำเนินการทั้งส่วนท้องถิ่นและภายนอก

๕) การนำผลการศึกษาวิจัยไปขยายผลต่อไปตามแนวทางและบทเรียนในการจัดการป่า ๔ พื้นที่ เพื่อนำองค์ความรู้ บทเรียนที่ได้สังเคราะห์ไปแล้วว่าทรัพยากรป่าไม้มีความสำคัญต่อระบบนิเวศวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นที่วิจัยจึงมีความคาดหวังร่วมกันภายใน ๕ ปี ควรจะมีการผลักดันให้เกิดป่าชุมชนให้ได้ตามแผนงานที่ค้นพบและแนวทางที่กำหนดไว้

ภาคผนวก

- ถนน
- หนอง
- บ้าน
- บ้านนา
- ทุ่งนา
- บึง
- คันนา

บ้านนา กุดเป่ง

ป่า ดงดิน

ป่าชุมชนโนนยาง

หัวหน้าโครงการ : ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดเวทีฯ

ตั้งใจฟัง

ผู้ประสานงาน Nodeทุ่งกุลาร้องไห้ กำลังให้ข้อมูล

